

22

Dramavi...

శ్రీ

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణే

అరణ్యకాండః.

శ్రీమత్కృష్ణరాజమహారాజపరిపోషితైః
ఆస్థానపండితైస్సంశోధితః

మైసూరు కె. నరసింహయ్యా కంపెని,
ముద్రాక్షరశాలాయాం ముద్రితశ్చ విజయతే.
మైసూరు.
౧౯౧౪.

శ్రీః

శ్రీమద్రామాయణ పారాయణారంభే పఠనీయాః శ్లోకాః

శ్రీ రా మా య ణ మ ః

వా ల్మీ కి ధ్యా న ం

కూజంతం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరం ।
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం ॥
వాల్మీకేర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః ।
శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిం ॥
యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరం ।
అతృప్తస్తం మునిం వందే ప్రాచేతసమకల్మషం ॥

ఆంజనేయధ్యానం

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసం ।
రామాయణమహామాలారత్నం వందేఽనిలాత్మజం ॥
అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనం ।
కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరం ॥
ఆమిషీకృతమార్తాండం గోష్పదీకృతసాగరం ।
తృణీకృతదశగ్రీవం ఆంజనేయం నమామ్యహం ॥
మనోజవం మారుతతుల్యవేగం
జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం ।

వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥
ఉల్లంఘ్య సింధోస్సలిలం సలీలం
యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం
నమామి తం ప్రాంజలిరాంజనేయం ॥
ఆంజనేయమతిపాటలాననం
కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహం ।
పారిజాతతరుమూలవాసినం
భావయామి పవమాననందనం ॥
యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం
తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిం ।
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం ॥

శ్రీరామాయణమాహాత్మ్యం

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే ।
వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ॥
చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరం ।
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనం ॥
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా ।
స యాతి బ్రహ్మణస్స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥

వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ ।
పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ॥
శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసంకులం ।
కాండగ్రాహమహామీనం వందే రామాయణార్ణవం ॥

యః కర్ణాంజలిసంపుటైరహరహస్సమ్యక్పిబత్యాదరాత్
వాల్మీకేర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు ।
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవం
సంసారం సవిహాయగచ్ఛతి పుమాన్ విష్ణోః పదం శాశ్వతం

తదుపగతసమాససంధియోగం
సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం ।
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం ॥

శ్రీరామధ్యానం.

రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసె ।
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయె నమః ॥

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపం ।
ఆజానుబాహుమరవిందదళాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ॥

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమె మహామంటపె
మధ్యెపుష్పకమాసనె మణిమయే వీరాసనె సుస్థితం ।

అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిఃపరివృతం రామంభజే శ్యామలం
వామె భూమిసుతా పురశ్చ హనుమాన్ పశ్చాత్సుమిత్రాసుతః
శత్రుఘ్నోభరతశ్చపార్శ్వదళయోర్వాయ్వాదికోణేషు చ।
సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్ తారాసుతో జాంబవాన్
మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామలం ॥

మాతా రామో మత్పితా రామభద్రః
భ్రాతా రామో మత్సఖా రాఘవేశః ।
సర్వస్వం మే రామచంద్రో దయాళుః
నాన్యం దైవం నైవ జానే న జానె ॥

నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో
నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥

తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరం ।
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకిర్మునిపుంగవం ॥

పారాయణసమాపనేఽనుసంధేయశ్లోకాః.

ఎవమేతత్పురావృత్తం ఆఖ్యానం భద్రమస్తు వః ।
ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతాం ॥
లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః ।
యేషామిందీవరశ్యామో హృదయే సుప్రతిష్ఠితః ॥

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః ।
గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తాస్సుఖినో భవంతు ॥

కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ ।
దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణాస్సంతు నిర్భయాః ॥

అపుత్రాః పుత్రిణస్సంతు పుత్రిణస్సంతు పౌత్రిణః ।
అధనాస్సధనాస్సంతు జీవంతు శరదాం శతం ॥

మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే ।
చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం ॥

వేదవేదాంతవేద్యాయ మేఘశ్యామలమూర్తయే ।
పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్యశ్లోకాయ మంగళం ॥

విశ్వామిత్రాంతరంగాయ మిథిలానగరీపతేః ।
భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మంగళం ॥

పితృభక్తాయ సతతం భ్రాతృభిస్సహ సీతయా ।
నందితాఖిలలోకాయ రామభద్రాయ మంగళం ॥

త్యక్తసాకేతవాసాయ చిత్రకూటవిహారిణే ।
సేవ్యాయ సర్వయమినాం ధీరోదారాయ మంగళం ॥

విప్రలోకైకపాలాయ విరాధాద్యంతకాయ చ ।
విరక్తాయ విశిష్టాయ రాఘవాయాస్తు మంగళం ॥

సర్వదేవసమర్చ్యాయ భక్తానుగ్రహకారిణే ।
దేవోత్తమాయ రామాయ సుగ్రీవేశాయ మంగళం ॥
సత్యకామాయ సత్యాయ సీతోదంతసుఖాయ చ ।
సమస్తకపిసేవ్యాయ రామచంద్రాయ మంగళం ॥
విభీషణాదిపాలాయ రావణాద్యంతకాయ చ ।
బ్రహ్మరుద్రాదివంద్యాయ రఘువీరాయ మంగళం ॥
సౌమిత్రిణా చ జానక్యా చాపబాణాసిధారిణే ।
సంసేవ్యాయ సదా భక్త్యా స్వామినే మమ మంగళం ॥
దండకారణ్యవాసాయ ఖండితామరశత్రవే ।
గృధ్రరాజాయ భక్తాయ ముక్తిదాయాస్తు మంగళం ॥
సాదరం శబరీదత్తఫలమూలాభిలాషిణే ।
సౌలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్వోద్రిక్తాయ మంగళం ॥
హనుమత్సమవేతాయ హరీశాభీష్టదాయినే ।
వాలిప్రమథనాయాస్తు మహాధీరాయ మంగళం ॥
శ్రీమతే రఘువీరాయ సేతూల్లంఘితసింధవే ।
జితరాక్షసరాజాయ రణధీరాయ మంగళం ॥
ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం అయోధ్యాపురగామినే ।
క్షత్రపట్టాభిషిక్తాయ సీతారామాయ మంగళం ॥
కుంభోద్భవాదిస్తుత్యాయ క్షేమాభ్యుదయదాయినే ।
జీవతారకనామ్నేఽస్తు జగదీశాయ మంగళం ॥
ఆసాద్య నగరీం దివ్యాం అభిషిక్తాయ సీతయా ।
రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మంగళం ॥

యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వలోకనమస్కృతే ।
వృత్రనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగళం ॥
యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్పురా ।
అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం ॥
అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ ।
అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్ తత్తే భవతు మంగళం ॥
త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః ।
యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళం ॥
ఋతవస్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే ।
మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా ॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
శ్రీరాఘవాయేతి సమర్పయామి ॥

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

విషయానుక్రమణికా

అరణ్యకాండః

—:o:—

అశుద్ధసంశోధనపత్రికా.

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౭	౧౨	గమిష్యపి	గమిష్యసి
౩౮	౮	తతసం	తతస్సం
౫౧	౨	వాఽనఘ	వానఘ
౫౭	౧౪	దూరేణ	దూరే న
౭౦	౧౨	ప్రపచ్ఛ	పప్రచ్ఛ
౮౪	౨	స క్వచిత్	న క్వచిత్
౧౦౩	౧౩	సన్నిన	సన్నివ
౧౨౪	౧౭	భవేదార్యా	భవేద్భార్యా
౧౩౮	౨౦	మాత్మన	మాత్మనః
౧౪౯	౭	స్సంహతః	సంహతః
౧౫౧	౮	నద్యాంగీ	వద్యాంగీ
౧౭౦	౨౦	పత్యు	ప్రత్యు
౨౩౪	౧౯	వై దేహ్యాః	వై దేవ్యాః
౨౩౭	౧౧	అస్మిౕ	అస్మిౕ
౨౪౮	౪	ప్రత్యను	ప్రత్యను

:o:

శ్రీః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణే

కిష్కింధాకాండః

శ్రీమత్కృష్ణరాజమహారాజపరిపోషితైః
ఆస్థానపండితైస్సంశోధితః

మైసూరు కె. నరసింహాయ్య కంపెని,
ముద్రాక్షరశాలాయాం ముద్రితశ్చ విజయతే.

మైసూరు.

౧౯౧౮

విషయానుక్రమణికా

కిష్కింధాకాండః

అశుద్ధసంశోధనపత్రికా.

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౮	౧౯	మాలతి	మాలతీ
౧౦	౭	వివిదైః	వివిధైః
,,	౧౧	ఆహ్వాయ	ఆహ్వాయ
౧౪	౧౦	దదరా	దదర్శా
౪౧	౧౭	దరణ్యా	ధరణ్యా
౪౬	౧౬	వాలివి	వాలిని
౪౭	,,	యతాఽత్మ	యతాఽఽత్మ
౫౦	౫	ధ్వారం	ద్వారం
౬౧	౧౯	తటాంకాం	తటాకాం
౧౧౩	౧౩	పద్య	పర్య.
౧౧౭	౩	ష్కిధాం	ష్కింధా
౧౧౮	౧౮	యతః	యత
,,	౨౦	దప్పం	దస్సం
౧౭౭	౧౧	షింధా	ష్కింధా
౨౨౩	౧౪	చత్వాం	చత్వారిం
౨౫౩	౧౦	ఆసితె	అసితె
౨౬౩	,,	మహా	మహో
౨౮౦	౯	ప్లవస	ప్లవస్వ

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

అరణ్యకాండప్రారంభః.

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్యమాత్మవాన్ ।
దదర్శ రామో దుర్ధర్షః తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్యమండలం ॥ ౨
శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసంమృష్టాజిరం తథా ।
మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైస్సమావృతం ॥ ౩
పూజితం చ ప్రనృత్తం చ నిత్యమప్సరసాం గణైః ।
విశాలైరగ్నిశరణైః స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః ॥ ౪
సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితం ।
ఆరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలైర్వృతం ॥ ౫
బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ।
పుష్పైర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా ॥ ౬
ఫలమూలాశనైర్దాంతైః చీరకృష్ణాజినాంబరైః ।
సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్వృతం ॥ ౭
పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ॥ ౮

బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైః బ్రాహ్మణైరుపశోభితం ।
స దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౯
అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః ।
దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః ॥ ౧౦
అభ్యగచ్ఛంస్తదా ప్రీతాః వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః ॥ ౧౧
లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢవ్రతాః ॥ ౧౨
రూపసంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతాం ।
దదృశుర్విస్మితాకారాః రామస్య వనవాసినః ॥ ౧౩
వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరనిమిషైరివ ।
ఆశ్చర్యభూతాన్ దదృశుః సర్వే తే వనచారిణః ॥ ౧౪
అత్రైనం హి మహాభాగాః సర్వభూతహితే రతం ।
అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సంన్యవేశయన్ ॥ ౧౫
తతో రామస్య సత్కృత్య విధినా పావకోపమాః ।
ఆజహ్రుస్తే మహాభాగాః సలిలం ధర్మచారిణః ॥ ౧౬
మూలం పుష్పం ఫలం వన్యం ఆశ్రమం చ మహాత్మనః ।
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞాః తతః ప్రాంజలయోఽబ్రువన్ ॥ ౧౭
ధర్మపాలో జనస్యాస్య శరణ్యస్త్వం మహాయశాః ।
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దండధరో గురుః ॥ ౧౮

ఇంద్రస్యేహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ ।
రాజా తస్మాద్వరాన్ భోగాన్ భుఙ్క్తే లోకనమస్కృతః ॥ ౧౯
తే వయం భవతా రక్ష్యాః భవద్విషయవాసినః ।
నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః ॥ ౨౦
న్యస్తదండా వయం రాజన్ జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
రక్షితవ్యాస్త్వయా శశ్వత్ గర్భభూతాస్తపోధనాః ॥ ౨౧
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ।
అన్యైశ్చ వివిధాహారైః సలక్ష్మణమపూజయన్ ॥ ౨౨
తథాఽన్యే తాపసాస్సిద్ధాః రామం వైశ్వానరోపమాః ।
న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరం ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ।
ఆమంత్ర్య స మునీన్ సర్వాన్ వనమేవాన్వగాహత ॥ ౧
నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితం ।
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం దుర్దర్శసలిలాశయం ॥ ౨
నిష్కూజనానాశకునిఝిల్లికాగణనాదితం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః వనమధ్యం దదర్శ హ ॥ 3

సీతయా సహ కాకుత్స్థః తస్మిన్ ఘోరమృగాయుతే ।
దదర్శ గిరిశృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనం ॥ ౪
గంభీరాక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరం ।
బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోరదర్శనం ॥ ౫
వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితం ।
త్రాసనం సర్వభూతానాం వ్యాదితాస్యమివాంతకం ॥ ౬
త్రీన్ సింహాంశ్చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ ।
సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ ॥ ౭
అవసజ్యాయసే శూలే వినదంతం మహాస్వనం ।
స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వా చ మైథిలీం ॥ ౮
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాంతకః ।
స కృత్వా భైరవం నాదం చాలయన్నివ మేదినీం ॥ ౯
అంకేనాదాయ వైదేహీం అపక్రమ్య తతోఽబ్రవీత్ ।
యువాం జటాచీరధరౌ సభార్యౌ క్షీణజీవితౌ ॥ ౧౦
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం శరచాపాసిధారిణౌ ।
కథం తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ ॥ ౧౧
అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ ।
అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః ॥ ౧౨
చరామి సాయుధో నిత్యం ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
ఇయం నారీ వరారోహా మమ భార్యా భవిష్యతి ॥ ౧౩

యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే ।
తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురాత్మనః ॥ ౧౪
శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా ।
సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ ప్రవాతే కదళీ యథా ॥ ౧౫
తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభాం ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౧౬
పశ్య సౌమ్య నరేంద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవాం ।
మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితాం ॥ ౧౭
అత్యంతసుఖసంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీం ।
యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ ॥ ౧౮
కైకేయ్యాస్తు సుసంపన్నం క్షిప్రమద్యైవ లక్ష్మణ ।
యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ ॥ ౧౯
యయాఽహం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనం ।
అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా ॥
పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యాః న దుఃఖతరమస్తి మే ।
పితుర్వియోగాత్ సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా ॥ ౨౧
ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ ॥ ౨౨
అనాథ ఇవ భూతానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః ।
మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం పరితప్యసే ॥ ౨౩

శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః ।
విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౨౪
రాజ్యకామే మమ క్రోధః భరతే యో బభూవ హ ।
తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే ॥ ౨౫

మమ భుజబలవేగవేగితః
పతతు శరోఽస్య మహాన్ మహోరసి ।
వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం
పతతు తతస్స మహీం విఘూర్ణితః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్నివ ।
కో భవాన్ వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖం ॥ ౧
అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్ వనం ।
ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూహితం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః ॥ ౨
తమువాచ తతో రామః రాక్షసం జ్వలితాననం ।
పృచ్ఛంతం సుమహాతేజాః ఇక్ష్వాకుకులమాత్మనః ॥ 3
క్షత్రియౌ వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగోచరౌ ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దండకాన్ ॥ ౪

తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమం ।
హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ ॥ ౫
పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా ।
విరాధ ఇతి మామాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః ॥ ౬
తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా ।
శస్త్రేణావధ్యతా లోకేఽచ్ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ ॥ ౭
ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనాం అనపేక్షౌ యథాగతం ।
త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే ॥ ౮
తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః ।
రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతసం ॥ ౯
క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసే ధ్రువం ।
రణే సంప్రాప్స్యసే తిష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి ॥ ౧౦
తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్ ।
సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ ॥ ౧౧
ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ ముమోచ హ ।
రుక్మపుంఖాన్ మహావేగాన్ సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥ ౧౨
తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥ ౧౩
స విద్ధో న్యస్య వై దేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ।
అభ్యద్రవత్ సుసంక్రుద్ధః తదా రామం సలక్ష్మణం ॥ ౧౪

స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమం ।
ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః ॥ ౧౫
అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః ।
విరాధె రాక్షసె తస్మిన్ కాలాంతకయమోపమే ॥ ౧౬
స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వాఽజృంభత రాక్షసః ।
జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥ ౧౭
స్పర్శాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరోధ్య రాక్షసః ।
విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥ ౧౮
తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనె జ్వలనోపమం ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౯
తద్రామవిశిఖచ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరాద్భువి ।
పపాతాశనినా ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలం ॥ ౨౦
తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ ।
తూర్ణమాపతతస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥ ౨౧
స వధ్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ ।
అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥ ౨౨
తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
వహత్వయమలం తావత్ పథాఽనేన తు రాక్షసః ॥ ౨౩
యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః ।
అయమేవ హి నః పంథాః యేన యాతి నిశాచరః ॥ ౨౪

స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః ।
బాలావివ స్కంధగతౌ చకారాతిబలౌ తతః ॥ ౨౫

తావారోప్య తతః స్కంధం రాఘవౌ రజనీచరః ।
విరాధో వినదన్ ఘోరం జగామాభిముఖో వనం ॥ ౨౬

వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టః
ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధై రుపేతం ।
నానావిధైః పక్షిశతైర్విచిత్రం
శివాయుతం వ్యాళమృగైర్వికీర్ణం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-తృతీయస్సర్గః.

—❖○=○❖—

అథ చతుర్థస్సర్గః.

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
ఉచ్చైః స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ ॥ ౧

ఏష దాశరథీ రామః సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః ॥ ౨

మాం వృకా భక్షయిష్యంతి శార్దూలా ద్వీపినస్తథా ।
మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ ॥ 3

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః ॥ ౪

తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిః బాహుం సవ్యం బభంజ హ ।
రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః ॥ ౫
స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నః నిపపాతాశు రాక్షసః ।
ధరణ్యాం మేఘసంకాశః వజ్రభిన్న ఇవాచలః ॥ ౬
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయంతౌ తు రాక్షసం ।
ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః ॥ ౭
స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః ।
నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ ౮
తం ప్రేక్ష్య రామస్సుభృశం అవధ్యమచలోపమం ।
భయేష్వభయదః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯
తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రాక్షసోఽయం న శక్యతే ।
శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ ౧౦
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః ।
ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభం ॥ ౧౧
హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్రతుల్యబలేన వై ।
మయా తు పూర్వం త్వం మోహాత్ న జ్ఞాతః పురుషర్షభః ॥
కౌసల్యాసుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా ।
వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ ౧౩
అపి శాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుం ।
తుంబురుర్నామ గంధర్వః శప్తో వైశ్రవణేన హ ॥ ౧౪

ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః ।
యదా దాశరథీ రామః త్వాం వధిష్యతి సంయుగే ॥ ౧౫
తదా ప్రకృతిమాపన్నః భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి ।
ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురాఽనఘ ॥ ౧౬
అనుపస్థీయమానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హ ।
తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహం అభిశాపాత్ సుదారుణాత్ ॥ ౧౭
భువనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప ।
ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౮
అధ్యర్ధయోజనే తాత మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ ౧౯
అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ ।
రక్షసాం గతసత్త్వానాం ఏష ధర్మస్సనాతనః ॥ ౨౦
అవటే యే నిధీయంతే తేషాం లోకాస్సనాతనాః ।
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ ౨౧
బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తః న్యస్తదేహో మహాబలః ।
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ ॥
కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ ।
వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి ।
తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ ౨౪

తతః ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమం ।
అఖనత్ పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ ౨౫
తం ముక్తకంఠం నిష్పిప్య శంకుకర్ణం మహాస్వనం ।
విరాధం ప్రాక్షిపచ్ఛ్వభ్రే నదంతం భైరవస్వనం ॥ ౨౬

తమాహవే నిర్జితమాశువిక్రమా
స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ ।
ముదాఽన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం
నదంతముత్క్షిప్య బిలే తు రాక్షసం ॥ ౨౭

అవధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ
శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ ।
సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ
బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః ॥ ౨౮

స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః
ప్రసహ్య రామేణ వధార్థమీప్సితః ।
నివేదితః కాననచారిణా స్వయం
న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ ౨౯

తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం
కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే ।
బిలం చ రామేణ బలేన రక్షసా
ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితం ॥ 30

ప్రహృష్టరూపావివ రామలక్ష్మణౌ
విరాధముర్వ్యాః ప్రదరె నిహత్య తౌ ।
ననందతుర్వీతభయౌ మహావనె
శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసం ॥ ౩౧
తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ
నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
విజహ్రతుస్తౌ ముదితౌ మహావనె
దివి స్థితౌ చంద్రదివాకరావివ ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనె ।
తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ ౧
అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామః భ్రాతరం దీప్తతేజసం ।
కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ ౨
అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనం ।
ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ ॥ ౩
తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః ।
సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతం ॥ ౪

విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమం ।
అవరుహ్య రథోత్సంగాత్ సకాశే విబుధానుగం ॥ ౫
అసంస్పృశంతం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరం ।
సుప్రభాభరణం దేవం విరజోఽంబరధారిణం ॥ ౬
తద్విధై రేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః ।
హరిభిర్వాజిభి ర్యుక్తం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౭
దదర్శాదూరత స్తస్య తరుణాదిత్యసంనిభం ।
పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యం చంద్రమండలసన్నిభం ॥ ౮
అపశ్యద్విమలం ఛత్రం చిత్రమాల్యోపశోభితం ।
చామరవ్యజనే చాగ్ర్యే రుక్మదండే మహాధనే ॥ ౯
గృహీతే వరనారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని ।
గంధర్వామరసిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః ॥ ౧౦
అంతరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే ।
సహ సంభాషమాణె తు శరభంగేణ వాసవే ॥ ౧౧
దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ ॥ ౧౨
అర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్టం అద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతపంతమివాదిత్యం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౧౩
యే హయాః పురుహూతస్య పురా శక్రస్య నశ్శ్రుతాః ॥
అంతరిక్షగతా దివ్యాః త ఇమే హరయో ధ్రువం । ౧౪

ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్రాః యే తిష్ఠంత్యభితో రథం ।
శతం శతం కుండలినః యువానః ఖడ్గపాణయః ॥ ౧౫
విస్తీర్ణవిపులోరస్కాః పరిఘాయతబాహవః ।
శోణాంశువసనాస్సర్వే వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥ ౧౬
ఉరోదేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలనసన్నిభాః ।
రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే పంచవింశతివార్షికం ॥ ౧౭
ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా ।
యథేమే పురుషవ్యాఘ్రాః దృశ్యంతే ప్రియదర్శనాః ॥ ౧౮
ఇహైవ సహ వైదేహ్యా ముహూర్తం తిష్ఠ లక్ష్మణ ।
యావజ్జానామ్యహం వ్యక్తం క ఏష ద్యుతిమాన్ రథే ॥ ౧౯
తమేవముక్త్వా సౌమిత్రిం ఇహైవ స్థీయతామితి ।
అభిచక్రామ కాకుత్స్థః శరభంగాశ్రమం ప్రతి ॥ ౨౦
తతస్సమభిగచ్ఛంతం ప్రేక్ష్య రామం శచీపతిః ।
శరభంగమనుప్రాప్య వివిక్త ఇదమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇహోపయాత్యసౌ రామః యావన్మాం నాభిభాషతే ।
నిష్ఠాం నయతు తావత్తు తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ॥ ౨౨
జితవంతం కృతార్థం చ ద్రష్టాఽహమచిరాదిమం ।
కర్మ హ్యనేన కర్తవ్యం మహదన్యైస్సుదుష్కరం ॥ ౨౩
నిష్పాదయిత్వా తత్కర్మ తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ।
ఇతి వజ్రీ తమామంత్ర్య మానయిత్వా చ తాపసం ॥ ౨౪

రథేన హరియుక్తేన యయౌ దివమరిందమః ।
ప్రయాతే తు సహస్రాక్షే రాఘవస్సపరిచ్ఛదం ॥ ౨౫
అగ్నిహోత్రముపాసీనం శరభంగముపాగమత్ ।
తస్య పాదౌ చ సంగృహ్య రామస్సీతా చ లక్ష్మణః ॥ ౨౬
నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాః లబ్ధవాసా నిమంత్రితాః ।
తతశ్శక్రోపయానం తు పర్యపృచ్ఛత్ సరాఘవః ॥ ౨౭
శరభంగశ్చ తత్ సర్వం రాఘవాయ న్యవేదయత్ ।
మామేష వరదో రామ బ్రహ్మలోకం నినీషతి ॥ ౨౮
జితముగ్రేణ తపసా దుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః ।
అహం జ్ఞాత్వా నరవ్యాఘ్ర వర్తమానమదూరతః ॥ ౨౯
బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛామి త్వామదృష్ట్వా ప్రియాతిథిం ।
త్వయాఽహం పురుషవ్యాఘ్ర ధార్మికేణ మహాత్మనా ॥ ౩౦
సమాగమ్య గమిష్యామి త్రిదివం దేవసేవితం ।
అక్షయా నరశార్దూల మయా లోకా జితాశ్శుభాః ॥ ౩౧
బ్రాహ్మ్యాశ్చ నాకపృష్ఠ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణీష్వ మామకాన్ ।
ఏవముక్తో నరవ్యాఘ్రః సర్వశాస్త్రవిశారదః ॥ ౩౨
ఋషిణా శరభంగేణ రాఘవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
అహమేవాహరిష్యామి సర్వాన్ లోకాన్ మహామునే ॥ ౩౩
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ।
రాఘవేణైవముక్తస్తు శక్రతుల్యబలేన వై ॥ ౩౪

శరభంగో మహాప్రాజ్ఞః పునరేవాబ్రవీద్వచః ।
ఇహ రామ మహాతేజాః సుతీక్ష్ణో నామ ధార్మికః ॥ ౩౫
వసత్యరణ్యే ధర్మాత్మా స తే శ్రేయో విధాస్యతి ।
సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛ త్వం శుచౌ దేశే తపస్వినం ॥ ౩౬
రమణీయే వనోద్దేశే స తే వాసం విధాస్యతి ।
ఇమాం మందాకినీం రామ ప్రతిస్రోతామనువ్రజ ॥ ౩౭
నదీం పుష్పోడుపవహాం తత్ర తత్ర గమిష్యసి ।
ఏష పంథా నరవ్యాఘ్ర ముహూర్తం పశ్య తాత మాం ॥ ౩౮
యావజ్జహామి గాత్రాణి జీర్ణాం త్వచమివోరగః ।
తతోఽగ్నిం సుసమాధాయ హుత్వా చాజ్యేన మంత్రవిత్ ॥ ౩౯
శరభంగో మహాతేజాః ప్రవివేశ హుతాశనం ।
తస్య రోమాణి కేశాంశ్చ దదాహాగ్నిర్మహాత్మనః ॥ ౪౦
జీర్ణాం త్వచం తథాఽస్థీని యచ్చ మాంసం సశోణితం ।
రామస్తు విస్మితో భ్రాత్రా భార్యయా చ సహాత్మవాన్ ॥ ౪౧
స చ పావకసంకాశః కుమారస్సమపద్యత ।
ఉత్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాత్ శరభంగో వ్యరోచత ॥ ౪౨
స లోకానాహితాగ్నీనాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
దేవానాం చ వ్యతిక్రమ్య బ్రహ్మలోకం వ్యరోహత ॥ ౪౩

స పుణ్యకర్మా భవనే ద్విజర్షభః
పితామహం సానుచరం దదర్శ హ ।

పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం
ననంద సుస్వాగతమిత్యువాచ హ ॥ ४४

ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

శరభంగే దివం యాతే మునిసంఘాస్సమాగతాః ।
అభ్యగచ్ఛంత కాకుత్స్థం రామం జ్వలితతేజసం ॥ ౧
వైఖానసా వాలఖిల్యాః సంప్రక్షాళా మరీచిపాః ।
అశ్మకుట్టాశ్చ బహవః పత్రాహారాశ్చ ధార్మికాః ॥ ౨
దంతోలూఖలినశ్చైవ తథైవోన్మజ్జకాః పరే ।
గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవాభ్రావకాశకాః ॥ ౩
మునయస్సలిలాహారాః వాయుభక్షాస్తథాపరే ।
ఆకాశనిలయాశ్చైవ తథా స్థండిలశాయినః ॥ ४
వ్రతోపవాసినో దాంతాః తథాఽఽర్ద్రపటవాససః ।
సజపాశ్చ తపోనిత్యాః తథా పంచతపోఽన్వితాః ॥ ౫
సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టాః దృఢయోగాస్సమాహితాః ।
శరభంగాశ్రమే రామం అభిజగ్ముశ్చ తాపసాః ॥ ౬
అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞాః రామం ధర్మభృతాం వరం ।
ఊచుః పరమధర్మజ్ఞం ఋషిసంఘాస్సమాహితాః ॥ ౭

త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ ।
ప్రధానశ్చాసి నాథశ్చ దేవానాం మఘువానివ ॥ ౮
విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ ।
పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః ॥ ౯
త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలం ।
అర్థిత్వాన్నాథ వక్ష్యామః తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి ॥ ౧౦
అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీపతేః ।
యో హరేద్బలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్ ॥ ౧౧
యుంజానః స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ ।
నిత్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః ॥ ౧౨
ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీం ।
బ్రహ్మణః స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే ॥ ౧౩
యత్కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః ।
తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః ॥ ౧౪
సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠః వానప్రస్థగణో మహాన్ ।
త్వన్నాథోఽనాథవద్రామ రాక్షసైర్బాధ్యతే భృశం ॥ ౧౫
ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనాం ।
హతానాం రాక్షసైర్ఘోరైః బహూనాం బహుధా వనే ॥ ౧౬
పంపానదీనివాసానాం అనుమందాకినీమపి ।
చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ ॥ ౧౭

ఏవం వయం న మృష్యామః విప్రకారం తపస్వినాం ।
క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః ॥ ౧౮
తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యాం సముపస్థితాః ।
పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్ నిశాచరైః ॥ ౧౯
పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే ।
పరిపాలయ నస్సర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ ॥ ౨౦
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్ స్థః తాపసానాం తపస్వినాం ।
ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా సర్వానేవ తపస్వినః ॥ ౨౧
నైవమర్హథ మాం వక్తుం ఆజ్ఞప్తోఽహం తపస్వినాం ।
కేవలేనాత్మకారేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనం ॥ ౨౨
విప్రకారమపాక్రష్టుం రాక్షసైర్భవతామిమం ।
పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనం ॥ ౨౩
భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం ఆగతోఽహం యదృచ్ఛయా ।
తస్య మేఽయం వనే వాసః భవిష్యతి మహాఫలః ॥ ౨౪
తపస్వినాం రణే శత్రూన్ హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్ ।
పశ్యంతు వీర్యమృషయః సభ్రాతుర్మే తపోధనాః ॥ ౨౫

దత్త్వాఽభయం చాపి తపోధనానాం
ధర్మే ధృతాత్మా సహ లక్ష్మణేన ।
తపోధనైశ్చాపి సభాజ్యవృత్తః
సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే షష్ఠస్సర్గః

అథ సప్తమస్సర్గః

రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః ॥ ౧
స గత్వా దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః ।
దదర్శ విపులం శైలం మహామేఘమివోన్నతం ॥ ౨
తతస్తదిక్ష్వాకువరౌ సంతతం వివిధైర్ద్రుమైః ।
కాననం తౌ వివిశతుః సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౩
ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమం ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతం ॥ ౪
తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరం ।
రామస్సుతీక్ష్ణం విధివత్ తపోవృద్ధమభాషత ॥ ౫
రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః ।
త్వం మాఽభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్రమ ॥ ౬
స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరం ।
సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭
స్వాగతం ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర ।
ఆశ్రమోఽయం త్వయాఽఽక్రాంతః సనాథ ఇవ సాంప్రతం ॥ ౮
ప్రతీక్షమాణస్త్వామేవ నారోహేఽహం మహాయశః ।
దేవలోకమితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే ॥ ౯

చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టాసి మే శ్రుతః ।
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజశ్శతక్రతుః ॥ ౧౦
ఉపాగమ్య చ మాం దేవః మహాదేవస్సురేశ్వరః ।
సర్వాన్ లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా ॥ ౧౧
తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా ।
మత్ప్రసాదాత్ సభార్యస్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
తముగ్రతపసా యుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినం ।
ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామః బ్రహ్మాణమివ కాశ్యపః ॥ ౧౩
అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్ మహామునే ।
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ॥ ౧౪
భవాన్ సర్వత్ర కుశలః సర్వభూతహితే రతః ।
ఆఖ్యాతశ్శరభంగేణ గౌతమేన మహాత్మనా ॥ ౧౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః ।
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాఽఽప్లుతః ॥ ౧౬
అయమేవాశ్రమో రామ గుణవాన్ రమ్యతామిహ ।
ఋషిసంఘానుచరితః సదా మూలఫలాన్వితః ॥ ౧౭
ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయశః ।
అటిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వాఽకుతోభయాః ॥ ౧౮
నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై ॥
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః ॥ ౧౯

ఉవాచ వచనం ధీరః వికృష్య సశరం ధనుః ।
తానహం సుమహాభాగ మృగసంఘాన్ సమాగతాన్ ॥ ౨౦
హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా ।
భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్ కృచ్ఛ్రతరం తతః ॥ ౨౧
ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే ।
తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్ ॥ ౨౨
అన్వాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్ ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨౩

తతశ్శుభం తాపసభోజ్యమన్నం
స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యాం ।
తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా
సంధ్యానివృత్తౌ రజనీమవేక్ష్య ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

రామస్తు సహసౌమిత్రిః సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః ।
పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత ॥ ౧
ఉత్థాయ తు యథాకాలం రాఘవస్సహ సీతయా ।
ఉపాస్పృశత్ సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా ॥ ౨

అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే ॥ ౩
ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః ।
సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రువన్ ॥ ౪
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ త్వయా పూజ్యేన పూజితాః ।
ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయస్త్వరయంతి నః ॥ ౫
త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలం ।
ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౬
అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామః సహైభిర్మునిపుంగవైః ।
ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైః విశిఖైరివ పావకైః ॥ ౭
అవిషహ్యాతపో యావత్ సూర్యో నాతివిరాజతే ।
అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః ॥ ౮
తావదిచ్ఛామహే గంతుం ఇత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః ।
వవందే సహ సౌమిత్రిః సీతయా సహ రాఘవః ॥ ౯
తౌ సంస్పృశంతౌ చరణౌ ఉత్థాప్య మునిపుంగవః ।
గాఢమాలింగ్య సస్నేహం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ సౌమిత్రిణా సహ ।
సీతయా చానయా సార్ధం ఛాయయేవానువృత్తయా ॥ ౧౧
పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినాం ।
ఏషాం తపస్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనాం ॥ ౧౨

స ప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ ।
ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతపక్షిగణాని చ ॥ ౧౩
ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ ।
కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ ॥ ౧౪
ద్రక్ష్యసే దృష్టిరమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ ।
రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ ॥ ౧౫
గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ గచ్ఛతు ।
ఆగంతవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రదక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ ౧౭
తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా ।
దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః ॥ ౧౮
ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపౌ చాదాయ సస్వనౌ ।
నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుం ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా ।
ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనం ।
హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్ ।
నివృత్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్ కామజాదిహ ॥ ౨
త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యత్ర కామజాని భవంత్యుత ।
మిథ్యావాక్యం పరమకం తస్మాద్గురుతరావుభౌ ॥ ౩
పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా ।
మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ ॥ ౪
కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనం ।
తవ నాస్తి మనుష్యేంద్ర న చాభూత్తే కదాచన ॥ ౫
మనస్యపి తథా రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్ ।
స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ ॥ ౬
ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశకారకః ।
సత్యసంధ మహాభాగ శ్రీమన్ లక్ష్మణపూర్వజ ॥ ౭
త్వయి సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
తచ్చ సర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేంద్రియైః ॥ ౮
తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన ।
తృతీయం యదిదం రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనం ॥ ౯
నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్ తచ్చ తే సముపస్థితం ।
ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౧౦
ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసాం ।
ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దండకా ఇతి విశ్రుతం ॥ ౧౧

ప్రస్థితస్త్వం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః ।
తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః ॥ ౧౨
త్వద్వృత్తం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితం ।
న హి మే రోచతే వీర గమనం దండకాన్ ప్రతి ॥ ౧౩
కారణం తత్ర వక్ష్యామి వదంత్యాః శ్రూయతాం మమ ।
త్వం హి బాణధనుష్పాణిః భ్రాత్రా సహ వనం గతః ॥ ౧౪
దృష్ట్వా వనచరాన్ సర్వాన్ కచ్చిత్ కుర్యాశ్శరవ్యయం ।
క్షత్రియాణాం చ హి ధనుః హుతాశస్యేంధనాని చ ॥ ౧౫
సమీపతః స్థితం తేజః బలముచ్ఛ్రయతే భృశం ।
పురా కిల మహాబాహో తపస్వీ సత్యవాక్ఛుచిః ॥ ౧౬
కస్మింశ్చిదభవత్ పుణ్యే వనే రతమృగద్విజే ।
తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తుమింద్రశ్శచీపతిః ॥ ౧౭
ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛత్ ఆశ్రమం భటరూపధృక్ ।
తస్మింస్తదాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః ॥ ౧౮
స న్యాసవిధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః ।
స తచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్య న్యాసరక్షణతత్పరః ॥ ౧౯
వనే తం విచరత్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయమాత్మనః ।
యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౨౦
న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాసరక్షణతత్పరః ।
నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః ॥ ౨౧

చకార రౌద్రీం స్వాం బుద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయం ।
తతస్స రౌద్రేఽభిరతః ప్రమత్తో ధర్మకర్శితః ॥ ౨౨
తస్య శస్త్రస్య సంవాసాత్ జగామ నరకం మునిః ।
ఏవమేతత్ పురావృత్తం శస్త్రసంయోగకారణం ॥ ౨౩
అగ్నిసంయోగవద్ధేతుః శస్త్రసంయోగ ఉచ్యతే ।
స్నేహాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే ॥ ౨౪
న కథంచన సా కార్యా గృహీతధనుషా త్వయా ।
బుద్ధిర్వైరం వినా హంతుం రాక్షసాన్ దండకాశ్రితాన్ ॥ ౨౫
అపరాధం వినా హంతుం లోకాన్ వీర న కామయే ।
క్షత్రియాణాం తు వీరాణాం వనేషు నిరతాత్మనాం ॥ ౨౬
ధనుషా కార్యమేతావత్ ఆర్తానామభిరక్షణం ।
క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం తపః క్వ చ ॥ ౨౭
వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిః దేశధర్మస్తు పూజ్యతాం ।
తదార్య కలుషా బుద్ధిః జాయతే శస్త్రసేవనాత్ ॥ ౨౮
పునర్గత్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి ।
అక్షయా తు భవేత్ ప్రీతిః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ ॥ ౨౯
యది రాజ్యం పరిత్యజ్య భవేస్త్వం నిరతో మునిః ।
ధర్మాదర్థః ప్రభవతి ధర్మాత్ ప్రభవతే సుఖం ॥ ౩౦
ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసారమిదం జగత్ ।
ఆత్మానం నియమైస్తైస్తైః కర్శయిత్వా ప్రయత్నతః ॥ ౩౧

ప్రాప్యతే నిపుణైర్ధర్మః న సుఖాల్లభ్యతే సుఖం ।
నిత్యం శుచిమతిస్సౌమ్య చర ధర్మం తపోవనే ॥ ౩౨
సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్యమపి తత్త్వతః ।

స్త్రీచాపలాదేతదుదాహృతం మే
ధర్మం చ వక్తుం తవ కస్సమర్థః ।
విచార్య బుద్ధ్యా తు సహానుజేన
యద్రోచతే తత్ కురు మా చిరేణ ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

వాక్యమేతత్తు వైదేహ్యా వ్యాహృతం భర్తృభక్తయా ।
శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాథ మైథిలీం ॥ ౧
హితముక్తం త్వయా దేవి స్నిగ్ధయా సదృశం వచః ।
కులం వ్యపదిశంత్యా చ ధర్మజ్ఞే జనకాత్మజే ॥ ౨
కిం తు వక్ష్యామ్యహం దేవి త్వమైవోక్తమిదం వచః ।
క్షత్రియైర్ధార్యతే చాపః నార్తశబ్దో భవేదితి ॥ ౩
మాం సీతే స్వయమాగమ్య శరణ్యాశ్శరణం గతాః ।
తే చార్తా దండకారణ్యే మునయస్సంశితవ్రతాః ॥ ౪
వసంతో ధర్మనిరతాః వనే మూలఫలాశనాః ।
న లభంతే సుఖం భీతాః రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౫

కాలేకాలే చ నిరతాః నియమైర్వివిధైర్వనే ।
భక్ష్యంతే రాక్షసైర్భీమైః నరా మాంసోపజీవిభిః ॥ ౬
తే భక్ష్యమాణా మునయః దండకారణ్యవాసినః ।
అస్మానభ్యవపద్యేతి మామూచుర్ద్విజసత్తమాః ॥ ౭
మయా తు వచనం శ్రుత్వా తేషామేవం ముఖాచ్చ్యుతం ।
కృత్వా చరణశుశ్రూషాం వాక్యమేతదుదాహృతం ॥ ౮
ప్రసీదంతు భవంతో మే హ్రీరేషా హి మమాతులా ।
యదీదృశైరహం విప్రైః ఉపస్థేయైరుపస్థితః ॥ ౯
కిం కరోమీతి చ మయా వ్యాహృతం ద్విజసన్నిధౌ ।
సర్వైరేతైస్సమాగమ్య వాగియం సముదాహృతా ॥ ౧౦
రాక్షసైర్దండకారణ్యే బహుభిః కామరూపిభిః ।
అర్దితాః స్మ దృఢం రామ భవాన్నస్తత్ర రక్షతు ॥ ౧౧
హోమకాలేషు సంప్రాప్తాః పర్వకాలేషు చానఘ ।
ధర్షయంతి సుదుర్ధర్షాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౨
రాక్షసైర్ధర్షితానాం చ తాపసానాం తపస్వినాం ।
గతిం మృగయమాణానాం భవాన్నః పరమా గతిః ॥ ౧౩
కామం తపఃప్రభావేన శక్తా హంతుం నిశాచరాన్ ।
చిరార్జితం తు నేచ్ఛామః తపః ఖండయితుం వయం ॥ ౧౪
బహువిఘ్నం తపో నిత్యం దుశ్చరం చైవ రాఘవ ।
తేన శాపం న ముంచామః భక్ష్యమాణాశ్చ రాక్షసైః ॥ ౧౫

తదర్ద్యమానాన్ రక్షోభిః దండకారణ్యవాసిభిః ।
రక్ష నస్త్వం సహ భ్రాత్రా త్వన్నాథా హి వయం వనే ॥ ౧౬
మయా చైతద్వచః శ్రుత్వా కార్త్స్న్యేన పరిపాలనం ।
ఋషీణాం దండకారణ్యే సంశ్రుతం జనకాత్మజే ॥ ౧౭
సంశ్రుత్య చ న శక్ష్యామి జీవమానః ప్రతిశ్రవం ।
మునీనామన్యథా కర్తుం సత్యమిష్టం హి మే సదా ॥ ౧౮
అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణాం ।
న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః ॥ ౧౯
తదవశ్యం మయా కార్యం ఋషీణాం పరిపాలనం ।
అనుక్తేనాపి వైదేహి ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః ॥ ౨౦
మమ స్నేహాచ్చ సౌహార్దాత్ ఇదముక్తం త్వయాఽనఘే ।
పరితుష్టోఽస్మ్యహం సీతే న హ్యనిష్టోఽనుశిష్యతే ॥ ౨౧
సదృశం చానురూపం చ కులస్య తవ చాత్మనః ।
సధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీ ॥ ౨౨

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
సీతాం ప్రియాం మైథిలరాజపుత్రీం ।
రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన
జగామ రమ్యాణి తపోవనాని ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–దశమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా ।
పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణిః లక్ష్మణోఽనుజగామ హ ॥ ౧
తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ ।
నదీశ్చ వివిధా రమ్యాః జగ్మతుస్సీతయా సహ ॥ ౨
సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చ నదీపులినచారిణః ।
సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః ॥ 3
యూథబద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః ।
మహిషాంశ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ ద్రుమవైరిణః ॥ ౪
తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే ।
దదృశుస్సహితా రమ్యం తటాకం యోజనాయతం ॥ ౫
పద్మపుష్కరసంబాధం గజయూథైరలంకృతం ।
సారసైర్హంసకాదంబైః సంకులం జలచారిభిః ॥ ౬
ప్రసన్నసలిలే రమ్యే తస్మిన్ సరసి శుశ్రువే ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః న తు కశ్చన దృశ్యతే ॥ ౭
తతః కౌతూహలాద్రామః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౮
ఇదమత్యద్భుతం శ్రుత్వా సర్వేషాం నో మహామునే ।
కౌతూహలం మహజ్జాతం కిమిదం సాధు కథ్యతాం ॥ ౯

వక్తవ్యం యది చేద్విప్ర నాతిగుహ్యమపి ప్రభో ।
తేనైవముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా ॥ ౧౦
ప్రభవం సరసః కృత్స్నం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
ఇదం పంచాప్సరో నామ తటాకం సార్వకాలికం ॥ ౧౧
నిర్మితం తపసా రామ మునినా మాండకర్ణినా ।
స హి తేపే తపస్తీవ్రం మాండకర్ణిర్మహామునిః ॥ ౧౨
దశ వర్షసహస్రాణి వాయుభక్షో జలాశ్రయః ।
తతః ప్రవ్యథితాస్సర్వే దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩
అబ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పరసమాగతాః ।
అస్మాకం కస్యచిత్ స్థానం ఏష ప్రార్థయతే మునిః ॥ ౧౪
ఇతి సంవిగ్నమనసః సర్వే తే త్రిదివౌకసః ।
తత్ర కర్తుం తపోవిఘ్నం దేవైస్సర్వైర్నియోజితాః ॥ ౧౫
ప్రధానాప్సరసః పంచ విద్యుచ్చలితవర్చసః ।
అప్సరోభిస్తతస్తాభిః మునిర్దృష్టపరావరః ॥ ౧౬
నీతో మదనవశ్యత్వం సురాణాం కార్యసిద్ధయే ।
తాశ్చైవాప్సరసః పంచ మునేః పత్నీత్వమాగతాః ॥ ౧౭
తటాకే నిర్మితం తాసాం అస్మిన్నంతర్హితం గృహం ।
తథైవాప్సరసః పంచ నివసంత్యో యథాసుఖం ॥ ౧౮
రమయంతి తపోయోగాత్ మునిం యౌవనమాస్థితం ।
తాసాం సంక్రీడమానానాం ఏష వాదిత్రనిస్వనః ॥ ౧౯

శ్రూయతే భూషణోన్మిశ్రః గీతశబ్దో మనోహరః ।
ఆశ్చర్యమితి తస్యైతత్ వచనం భావితాత్మనః ॥ ౧౦
రాఘవః ప్రతిజగ్రాహ సహ భ్రాత్రా మహాయశాః ।
ఏవం కథయమానస్య దదర్శాశ్రమమండలం ॥ ౧౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః ॥ ౧౨
ఉవాస మునిభిస్సర్వైః పూజ్యమానో మహాయశాః ।
తథా తస్మిన్ స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమమండలే ॥ ౧౩
ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
జగామ చాశ్రమాంస్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినాం ॥ ౧౪
యేషాముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాస్త్రవిత్ ।
క్వచిత్ పరిదశాన్ మాసాన్ ఏకం సంవత్సరం క్వచిత్ ॥ ౧౫
క్వచిచ్చ చతురో మాసాన్ పంచ షట్చాపరాన్ క్వచిత్ ।
అపరత్రాధికం మాసాత్ అప్యర్ధమధికం క్వచిత్ ॥ ౧౬
త్రీన్ మాసానష్టమాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్ సుఖం ।
తథా సంవసతస్తస్య మునీనామాశ్రమేషు వై ॥ ౧౭
రమతశ్చానుకూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ ।
పరిపృత్య చ ధర్మజ్ఞః రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౧౮
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ ।
స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః ॥ ౧౯

తత్రాపి న్యవసద్రామః కంచిత్కాలమరిందమః ।
అథాశ్రమస్థో వినయాత్ కదాచిత్తం మహామునిం ॥ 30
ఉపాసీనస్స కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణమిదమబ్రవీత్ ।
అస్మిన్నరణ్యే భగవాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ 31
వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతం ।
న తు జానామి తం దేశం వనస్యాస్య మహత్తయా ॥ 32
కుత్రాశ్రమమిదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః ।
ప్రసాదాత్తత్రభవతః సానుజస్సహ సీతయా ॥ 33
అగస్త్యమభిగచ్ఛేయమ్ అభివాదయితుం మునిం ।
మనోరథో మహానేషః హృది మే పరివర్తతే ॥ 34
యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయం ।
ఇతి రామస్య స మునిః శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః ॥ 35
సుతీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజం ।
అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణం ॥ 36
అగస్త్యమభిగచ్ఛేతి సీతయా సహ రాఘవ ।
దిష్ట్యా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్ స్వయమేవ బ్రవీషి మాం ॥ 37
అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రాగస్త్యో మహామునిః ।
యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాత్ తథా చత్వారి వై తతః ॥ 38
దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమాన్ అగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః ।
స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే ॥ 39

బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే ।
పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః ॥ ౪౦
హంసకారండవాకీర్ణాః చక్రవాకోపశోభితాః ।
తత్రైకాం రజనీం వ్యుష్య ప్రభాతే రామ గమ్యతాం ॥ ౪౧
దక్షిణాం దిశమాస్థాయ వనషండస్య పార్శ్వతః ।
తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమంతరం ॥ ౪౨
రమణీయె వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే ।
గంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా ॥ ౪౩
స హి రమ్యో వనోద్దేశః బహుపాదపసంకులః ।
యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౪౪
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ।
ఇతి రామో మునేః శ్రుత్వా సహ భ్రాత్రాఽభివాద్య చ ॥ ౪౫
ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజస్సీతయా సహ ।
పశ్యన్ వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చాభ్రసన్నిభాన్ ॥ ౪౬
సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః ।
సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖం ॥ ౪౭
ఇదం పరమసంహృష్టః వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః ॥ ౪౮
అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుః దృశ్యతే పుణ్యకర్మణః ।
యథా హి మే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః ॥ ౪౯

సంనతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రుమాః ।
పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః ॥ ౫౦
గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తః సహసా కటుకోదయః ।
తత్ర తత్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః ॥ ౫౧
లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః ।
ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం కృష్ణాభ్రశిఖరోపమం ॥ ౫౨
పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే ।
వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృతస్నానా ద్విజాతయః ॥ ౫౩
పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైః స్వయమార్జితైః ।
తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శ్రుతం ॥ ౫౪
అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుః నూనమేష భవిష్యతి ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౫౫
యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్ శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
ఇహైకదా కిల క్రూరః వాతాపిరపిచేల్వలః ॥ ౫౬
భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ ।
ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపం ఇల్వలస్సంస్కృతం వదన్ ॥ ౫౭
ఆమంత్రయతి విప్రాన్ స్మ శ్రాద్ధముద్దిశ్య నిర్ఘృణః ।
భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణం ॥ ౫౮
తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా ।
తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్ ॥ ౫౯

వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా వదన్ ।
తతో భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా వాతాపిర్మేషవన్నదన్ ॥ ౬౦
భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్పతత్ ।
బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః ॥ ౬౧
వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశనైః ।
అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా ॥ ౬౨
అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్స మహాసురః ।
తతసంపన్నమిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః ॥ ౬౩
భ్రాతరం నిష్క్రమస్వేతి చేల్వలస్సోఽభ్యభాషత ।
స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం విప్రఘాతినం ॥ ౬౪
అబ్రవీత్ ప్రహసన్ ధీమాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ।
కుతో నిష్క్రమితుం శక్తిః మయా జీర్ణస్య రక్షసః ॥ ౬౫
భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనం ।
అథ తస్య వచః శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రయం ॥ ౬౬
ప్రధర్షయితుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః ।
సోఽభిద్రవన్మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా ॥ ౬౭
చక్షుషాఽనలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః ।
తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుః తటాకవనశోభితః ॥ ౬౮
విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతం ।
ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౬౯

రామస్యాస్తం గతస్సూర్యః సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి ॥ ౨౦
ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయత్ ।
సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చ మునినా తేన రాఘవః ॥ ౨౧
న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ ।
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమండలే । ౨౨
భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యామంత్రయత రాఘవః ।
అభివాదయే త్వాం భగవన్ సుఖమధ్యుషితో నిశాం ॥ ౨౩
ఆమంత్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజం ।
గమ్యతామితి తేనోక్తః జగామ రఘునందనః ॥ ౨౪
యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చావలోకయన్ ।
నీవారాన్ పనసాంస్తాలాన్ తిమిశాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥ ౨౫
చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్ ।
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిరనువేష్టితాన్ ॥ ౨౬
దదర్శ రామశ్శతశః తత్ర కాంతారపాదపాన్ ।
హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్ వానరైరుపశోభితాన్ ॥ ౨౭
మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్ ।
తతోఽబ్రవీత్ సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨౮
పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
స్నిగ్ధపత్రా యథా వృక్షాః యథా శాంతమృగద్విజాః ॥ ౨౯

ఆశ్రమో నాతిదూరస్థః మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతః లోకే స్వేనైవ కర్మణా ॥ ౮౦
ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాపహః ।
ప్రాజ్యధూమాకులవనః చీరమాలాపరిష్కృతః ॥ ౮౧
ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౮౨
దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
తస్యేదమాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః ॥ ౮౩
దిగియం దక్షిణా త్రాసాత్ దృశ్యతే నోపభుజ్యతే ।
యదాప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్యకర్మణా ॥ ౮౪
తదాప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః ।
నామ్నా చేయం భగవతః దక్షిణా దిక్ప్రదక్షిణా ॥ ౮౫
ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః ।
మార్గం నిరోద్ధుం నిరతః భాస్కరస్యాచలోత్తమః ॥ ౮౬
నిదేశం పాలయన్యస్య వింధ్యశైలో న వర్ధతే ।
అయం దీర్ఘాయుషస్తస్య లోకే విశ్రుతకర్మణః ॥ ౮౭
అగస్త్యస్యాశ్రమః శ్రీమాన్ వినీతజనసేవితః ।
ఏష లోకార్చితస్సాధుః హితే నిత్యరతస్సతాం ॥ ౮౮
అస్మానభిగతానేషః శ్రేయసా యోజయిష్యతి ।
ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౮౯

శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యహం ప్రభో ।
అత్ర దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ ౯౦
అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే ।
నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః ॥ ౯౧
నృశంసః కామవృత్తో వా మునిరేష తథావిధః ।
అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ ॥ ౯౨
వసంతి నియతాహారా ధర్మమారాధయిష్ణవః ।
అత్ర సిద్ధా మహాత్మానః విమానైస్సూర్యసంనిభైః ॥ ౯౩
త్యక్తదేహా నవైర్దేహైః స్వర్యాతాః పరమర్షయః ।
యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ ॥ ౯౪
అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్శుభైః ।
ఆగతాః స్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః ॥ ౯౫
నివేదయేహ మాం ప్రాప్తం ఋషయే సీతయా సహ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః ।
అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ ।
రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా ॥ ౨

లక్ష్మణో నామ తస్యాహం భ్రాతా త్వవరజో హితః ।
అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౩
తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాసనాత్ ।
ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతాం ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః ।
తథేత్యుక్త్వాఽగ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుం ॥ ౫
స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణం ।
కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమనమంజసా ॥ ౬
యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సంమతః ।
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ ॥ ౭
ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా ।
ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ ॥ ౮
యదత్రానంతరం తత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
తతశ్శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణం ॥ ౯
వైదేహీం చ మహాభాగాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః ॥ ౧౦
మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాఽప్యాగమనం ప్రతి ।
గమ్యతాం సత్కృతో రామః సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౧౧
ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః ।
ఏవముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ॥ ౧౨

అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యః తథేతి నియతాంజలిః ।
తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతః శిష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుం ఏతు ప్రవిశతు స్వయం ।
తతో గత్వాఽఽశ్రమద్వారం శిష్యేణ సహ లక్ష్మణః ॥ ౧౪
దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజాం ।
తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యం అగస్త్యవచనం బ్రువన్ ॥ ౧౫
ప్రావేశయద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతం ।
ప్రవివేశ తతో రామః సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౬
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ఆశ్రమం హ్యవలోకయన్ ।
స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానం అగ్నేః స్థానం తథైవ చ ॥ ౧౭
విష్ణోః స్థానం మహేంద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః ।
సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ ॥ ౧౮
ధాతుర్విధాతుః స్థానే చ వాయోః స్థానం తథైవ చ ।
నాగరాజస్య చ స్థానం అనంతస్య మహాత్మనః ॥ ౧౯
స్థానం తథైవ గాయత్ర్యాః వసూనాం స్థానమేవ చ ।
స్థానం చ పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౨౦
కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి ।
తతశ్శిష్యైః పరివృతః మునిరప్యభినిష్పతత్ ॥ ౨౧
తం దదర్శాగ్రతో రామః మునీనాం దీప్తతేజసాం ।
అబ్రవీద్వచనం వీరః లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౨౨

ఏష లక్ష్మణ నిష్క్రామత్ అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా మహాబాహుః అగస్త్యం సూర్యవర్చసం ।
జగ్రాహ పరమప్రీతః తస్య పాదౌ పరంతపః ॥ ౨౪
అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజలిః ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౨౫
ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థం అర్చయిత్వాఽఽసనోదకైః ।
కుశలప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౬
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథీన్ ప్రతిపూజ్య చ ।
వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ ॥ ౨౭
ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః ।
ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాంజలిం ధర్మకోవిదం ॥ ౨౮
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథిం ప్రతిపూజయేత్ ।
అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదాచరన్ ॥ ౨౯
దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్ ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః ॥ ౩౦
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః ।
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ॥ ౩౧
పూజయిత్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్ ।
ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమరత్నవిభూషితం ॥ ౩౨

వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
అమోఘస్సూర్యసంకాశః బ్రహ్మదత్తశ్శరోత్తమః ॥ ౩౩
దత్తౌ మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ।
సంపూర్ణౌ నిశితైర్బాణైః జ్వలద్భిరివ పావకైః ॥ ౩౪
మహారజతకోశోఽయం అసిర్హేమవిభూషితః ।
అనేన ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్ ॥ ౩౫
ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసాం ।
తద్ధనుస్తౌ చ తూణీరౌ శరం ఖడ్గం చ మానద ॥ ౩౬
జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః సమస్తం తద్వరాయుధం ॥ ౩౭
దత్వా రామాయ భగవాన్ అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ ।
అభివాదయితుం యన్మాం ప్రాప్తౌ స్థస్సహ సీతయా ॥ ౧
అధ్వశ్రమేణ వాం ఖేదః బాధతే ప్రచురశ్రమః ।
వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ ౨
ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న విమానితా ।
ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా ॥ ౩

యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు ।
దుష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ ॥ ౪
ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణాం ఆసృష్టే రఘునందన ।
సమస్థమనురజ్యంతి విషమస్థం త్యజంతి చ ॥ ౫
శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతా తథా ।
గరుడానిలయోశ్శైఘ్ర్యం అనుగచ్ఛంతి యోషితః ॥ ౬
ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా ।
శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ ॥ ౭
అలఙ్కృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ ।
వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ ॥ ౮
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।
సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౯
రవిరస్తం గతస్సౌమ్య సన్ధ్యాకాలోఽభ్యుపాగతః ।
ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః ॥ ౧౦
నగాగ్రేషు భృశం లీనా దృశ్యంతే సుసమాహితాః ।
నైశేన తమసా వ్యాప్తం అప్రకాశం నభస్స్థలం ॥ ౧౧
ఏవముక్తో మహాబాహుః అగస్త్యేన మహాత్మనా ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౧౨
అభివాద్య మహాత్మానం అగస్త్యమృషిసత్తమం ।
సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా ॥ ౧౩

సుఖోషితస్తదా రామః సంధ్యామన్వాస్య సానుజః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం తత్రస్థా స్నాతో హుతహుతాశనః ॥ ౧౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యాగస్త్యం సూర్యవర్చసం ॥ ౧౫
స దృష్ట్వా రాఘవం శ్రీమాన్ అగస్త్యస్సంయతాంజలిం ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీతా రఘునందన ।
తవ సభ్రాతృభార్యస్య మమాశ్రమపదే విభో ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః ।
మానితాస్స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః॥
శయనాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనైశ్శుభైః ।
రాజ్ఞో దశరథస్యేవ పురే చాంతఃపురే యథా ॥ ౧౮
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ సర్వకామైరుపస్కృతాః ।
ఉపవిశ్యాప్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్వమువాచ హ ॥ ౨౦
సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య తే తత్రాసన్ సహాగతాః ।
సుఖోపవిష్టే రామే తు సహసీతే సలక్ష్మణే ॥ ౨౧
స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్ ।
కాలోఽయం గతభూయిష్ఠః యః కాలస్తవ రాఘవ ॥ ౨౨
సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే ।
తీర్ణప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి ॥ ౨౩

ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన ।
యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః ॥ ౨౪
ఏవముక్తస్స మునినా రాఘవస్సంయతాంజలిః ।
ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యం ఋషిం దీప్తమివానలం ॥ ౨౫
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః ।
గుణైస్సభ్రాతృభార్యస్య వరదః పరితుష్యతి ॥ ౨౬
న మయా తారితో రాజా స్వగుణైరేవ తారితః ।
స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వకర్మభిః ॥ ౨౭
అయం దేశో హి నిఖిలః సర్వ ఏవ మహాతపః ।
అశరణ్యశ్శరణ్యోఽభూత్ యథైవ వినివేశితః ॥ ౨౮
తదాఖ్యాహ్యర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరం ॥ ౨౯
ప్రత్యువాచ తతో రామం అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథం ॥ 30
దండకేన పరిత్యక్తో హ్యయం దేశో మహాత్మనా ।
భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగోఽభవత్ ॥ 31
వృక్షగుల్మలతాహీనం తాపసైరపి వర్జితం ।
కాంతారమభవత్తాత ఘోరం పరమదారుణం ॥ 3౨
యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే ।
నాత్ర వర్షతి పర్జన్యః నాపి వాతి సుఖోఽనిలః ॥ 33

రూక్షం ప్రతిభయం ఘోరం ఆసీద్ధూమాకులం వనం ।
బహూన్యబ్దసహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులం ॥ ३४
గంధర్వైః ఋషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితం ।
కస్య చిత్త్వథ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప ॥ ३५
హిమవచ్ఛిఖరాచ్ఛ్యుతాత్ ఇహ ప్రాప్తోఽస్మి మానద ।
తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ ॥ ३౬
స్వచ్ఛందవర్షస్స కృతః కంచిత్కాలమరిందమ ।
యమస్య చైవ చారాస్తు బహూన్యబ్దశతాని వై ॥ ३౭
తేజసా మృత్యుదూతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృతాః ।
హిమవత్పాదజా వృక్షాః చింతితా మనసాఽఽగతాః ॥ ३౮
ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః ఫుల్లపంకజమండితాః ।
తటాకాని సురమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ३९
నీరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలానిలం ।
ప్రవృత్తవనషండాఢ్యం స్ఫీతసస్యసమాకులం ॥ ४०
అచిరేణాథ వద్రమ్యం ఋషిసంఘానుసేవితం ।
కేవలం త్వభిశాపేన తస్యైవ రఘునందన ॥ ४१
సోపద్రవమివాప్యేతత్ రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ।
యదాప్రభృతి చాసి త్వం చిత్రకూటముపాగతః ॥ ४२
తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ।
ఋషీణామభయం వీర దాతుమర్హసి మానద ॥ ४३

అస్మాద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్యవాసినాం ।
త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తః త్రాతుమర్హసి నో భవాన్ ॥ ౪౪
సమర్థో హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే ।
కిం పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యుహతాని వై ॥ ౪౫
ఇదమిక్ష్వాకుపుత్రేణ దండకేన మహాబల ।
దేశో నిరాకృతో రామ శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ౪౬
దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పావితం ।
శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన ॥ ౪౭
స త్వమద్య పురావృత్తైః పితృభిశ్చ నిరాకృతం ।
తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై ॥ ౪౮
యస్య దోషాదిదం రామ దండకారణ్యముచ్యతే ।
ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిం ॥ ౪౯
ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేశస్యాస్య యథాతథం ।
కింతు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననం ॥ ౫౦
యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖం ।
తతోఽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః ॥ ౫౧
ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః ।
ఇతో ద్వియోజనే తాత బహుమూలఫలోదకః ॥ ౫౨
దేశో బహుమృగః శ్రీమాన్ పంచవట్యభివిశ్రుతః ।
తత్ర గత్వాఽఽశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౫౩

రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ ।
విదితో హ్యేష వృత్తాంతః మయా సర్వస్తవాఽనఘ ॥ ౫౪
తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ ।
హృదయస్థశ్చ తే ఛందః విజ్ఞాతస్తపసా మయా ॥ ౫౫
ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే ।
వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన ॥ ౫౬
అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ పంచవటీమితి ।
స హి రమ్యో వనోద్దేశః మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౭
స దేశః శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ ।
గోదావర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౮
ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణాయుతః ।
వివిక్తశ్చ మహాబాహో పుణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥ ౫౯
భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే ।
అపి చాత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి ॥ ౬౦
ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనం ।
ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమభిగచ్ఛతా ॥ ౬౧
తతః స్థలముపారుహ్య పర్వతస్యావిదూరతః ।
ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥ ౬౨
అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినం ॥ ౬౩

తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ ।
తదాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా ॥ ౭౪

గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ
విషక్తతూణౌ సమరేష్వకాతరౌ ।
యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా
ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ ॥ ౭౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచవటీం గచ్ఛన్ అంతరా రఘునందనః ।
ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమం ॥ ౧
తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ ।
మేనాతే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి ॥ ౨
స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయన్నివ ।
ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః ॥ ౩
స తం పితృసఖం బుధ్వా పూజయామాస రాఘవః ।
స తస్య కులమవ్యగ్రం అథ పప్రచ్ఛ నామ చ ॥ ౪
రామస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవం ।
ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కులమాత్మానమేవ చ ॥ ౫

పూర్వకాలే మహాబాహో యే ప్రజాపతయోఽభవన్ ।
తాన్ మే నిగదతస్సర్వాన్ ఆదితశ్శృణు రాఘవ॥ ౬
కర్దమః ప్రథమస్తేషాం విక్రీతస్తదనంతరః ।
శేషశ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥ ౭
స్థాణుర్మరీచిరత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః ।
పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవ ప్రచేతాః పులహస్తథా ॥ ౮
దక్షో వివస్వానపరోఽరిష్టనేమిశ్చ రాఘవ ।
కాశ్యపశ్చ మహాతేజాః తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః ॥ ౯
ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతం ।
షష్టిర్దుహితరో రామ యశస్విన్యో మహాయశః ॥ ౧౦
కాశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః ।
అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యథ కాళికాం ॥ ౧౧
తామ్రాం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాప్యనలామపి ।
తాస్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧౨
పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్ వై జనయిష్యథ మత్సమాన్ ।
అదితిస్తన్మనా రామ దితిశ్చ దనురేవ చ ॥ ౧౩
కాళికా చ మహాబాహో శేషాస్త్వమనసోఽభవన్ ।
అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాః త్రయస్త్రింశదరిందమ ॥ ౧౪
ఆదిత్యా వసవో రుద్రాః హ్యశ్వినౌ చ పరంతప ।
దితిస్త్వజనయత్ పుత్రాన్ దైత్యాంస్తాత యశస్వినః ॥ ౧౫

తేషామియం వసుమతీ పురాఽఽసీత్ సవనార్ణవా ।
దనుస్త్వజనయత్ పుత్రం అశ్వగ్రీవమరిందమ ॥ ౧౬
నరకం కాలకం చైవ కాళికాఽపి వ్యజాయత ।
క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీం ॥ ౧౭
తామ్రాఽపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రుతాః ।
ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత ॥ ౧౮
శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః ।
ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః ॥ ౧౯
చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాఽపి భామినీ ।
శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా ॥ ౨౦
దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మసంభవాః ।
మృగీం చ మృగమందాం చ హరిం భద్రమదామపి ॥ ౨౧
మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభిం తథా ।
సర్వలక్షణసంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి ॥ ౨౨
అపత్యం తు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ ।
ఋక్షాశ్చ మృగమందాయాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౨౩
హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః ।
తతస్త్వైరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతాం ॥ ౨౪
తస్యాస్త్వైరావతః పుత్రః లోకనాథో మహాగజః ।
మాతంగాస్త్వథ మాతంగ్యాః అపత్యం మనుజర్షభ ॥ ౨౫

గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్ సుతాన్ ।
దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతాఽప్యజనయత్ సుతాన్ ॥ ౨౬
తతో దుహితరౌ రామ సురభిర్దేవ్యజాయత ।
రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీం చ యశస్వినీం ॥ ౨౭
రోహిణ్యజనయద్గా వై గంధర్వీ వాజినస్సుతాన్ ।
సురసాఽజనయన్నాగాన్ రామ కద్రూస్తు పన్నగాన్ ॥ ౨౮
మనుర్మనుష్యాన్ జనయత్ రామ పుత్రాన్ యశస్వినః ।
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ ॥
సర్వాన్ పుణ్యఫలాన్ వృక్షాన్ అనలాఽపి వ్యజాయత ।
వినతా చ శుకీ పౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా ॥ 30
కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరం ।
ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ ॥ 3౧
తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్ సంపాతిస్తు మమాగ్రజః ।
జటాయురితి మాం విద్ధి శ్యేనీపుత్రమరిందమ ॥ 3౨
సోఽహం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి ।
ఇదం దుర్గం హి కాంతారం మృగరాక్షససేవితం ॥ 33
సీతాం చ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే ।

జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవః
ముదా పరిష్వజ్య చ సన్నతోఽభవత్ ।
పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్
జటాయుషా సంకథితం పునఃపునః ॥ 34

స తత్ర సీతాం పరిదాయ మైథిలీం
సహైవ తేనాతిబలేన పక్షిణా ।
జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణః
రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివానలః ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాళమృగాయుతాం ।
ఉవాచ భ్రాతరం రామః సౌమిత్రిం దీప్తతేజసం ॥ ౧
ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టం అముం దేశం మహర్షిణా ।
అయం పంచవటీదేశః సౌమ్య పుష్పితపాదపః ॥ ౨
సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి ।
ఆశ్రమః కతరస్మిన్నః దేశే భవతి సంమతః ॥ ౩
రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమహం చైవ లక్ష్మణ ।
తాదృశో దృశ్యతాం దేశః సంనికృష్టజలాశయః ॥ ౪
వనరామణ్యకం యత్ర స్థలరామణ్యకం తథా ।
సంనికృష్టం చ యత్ర స్యాత్ సమిత్పుష్పకుశోదకం ॥ ౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సంయతాంజలిః ।
సీతాసమక్షం కాకుత్స్థం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౬

పరవానస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్షశతం స్థితే ।
స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతామితి మాం వద ॥ ౭
సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ।
విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాన్వితం ॥ ౮
స తం రుచిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి ।
హస్తే గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౯
అయం దేశస్సమః శ్రీమాన్ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః ।
ఇహాశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్ కర్తుమర్హసి ॥ ౧౦
ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సురభిగంధిభిః ।
అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మశోభితా ॥ ౧౧
యథాఽఽఖ్యాతం అగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా ।
ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్వృతా ॥ ౧౨
హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకోపశోభితా ।
నాతిదూరేణ చాసన్నే మృగయూథనిపీడితాః ॥ ౧౩
మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకందరాః ।
దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య ఫుల్లైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౪
సౌవర్ణై రాజతైస్తామ్రైః దేశే దేశే చ ధాతుభిః ।
గవాక్షితా ఇవాభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః ॥ ౧౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరపనసామ్రకైః ।
నీవారైస్తిమిశైశ్చైవ పున్నాగైశ్చోపశోభితాః ॥ ౧౬

చూతైరశోకై స్తిలకైః చంపకైః కేతకైరపి ।
పుష్పగుల్మలతోపేతైః తైస్తైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౭
చందనైః స్పందనైర్నీపైః పనసైర్లికుచైరపి ।
ధవాశ్వకర్ణఖదిరైః శమీకింశుకపాటలైః ॥ ౧౮
అమీ శైలాశ్చ దృశ్యంతే సమంతాచ్చిత్రకాననాః ।
ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యం ఇదం బహుమృగద్విజం ॥ ౧౯
ఇహ వత్స్యామి సౌమిత్రే సార్ధమేతేన పక్షిణా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨౦
అచిరేణాశ్రమం భ్రాతుః చకార సుమహాబలః ।
పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాతమృత్తికాం ॥ ౨౧
సుస్తంభాం మస్కరైర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనాం ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే చకార లఘువిక్రమః ॥ ౨౨
శమీశాఖాభిరాస్తీర్య దృఢపాశావపాశితాం ।
కుశకాశశరైః పర్ణైః సుపరిచ్ఛాదితాం తథా ॥ ౨౩
సమీకృతతలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమం ॥ ౨౪
స గత్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నదీం గోదావరీం తదా ।
స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః ॥ ౨౫
తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాంతిం చ స యథావిధి ।
దర్శయామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతం ॥ ౨౬

స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యం ఆశ్రమం సహ సీతయా ।
రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయద్భృశం ॥ ౨౭
సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా ।
అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౮
ప్రీతోఽస్మి తే మహత్ కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో ।
ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః ॥ ౨౯
భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ ।
త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ ॥ ౩౦
ఏవం లక్ష్మణముక్త్వా తు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనః ।
తస్మిన్ దేశే బహుఫలే న్యవసత్ సుసుఖం వశీ ॥ ౩౧
కంచిత్ కాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ ।
అన్వాస్యమానో న్యవసత్ స్వర్గలోకే యథాఽమరః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః.

వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః ।
శరద్వ్యపాయే హేమంతః ఋతురిష్టః ప్రవర్తతే ॥ ౧
స కదాచిత్ ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః ।
ప్రయయావభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీం ॥ ౨

ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం సీతయా సహ వీర్యవాన్ ।
పృష్ఠతోఽనువ్రజన్ భ్రాతా సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥ ౩
అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో యస్తే ప్రియంవద ।
అలంకృత ఇవాభాతి యేన సంవత్సరశ్శుభః ॥ ౪
నీహారపరుషో లోకః పృథివీ సస్యశాలినీ ।
జలాన్యనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః ॥ ౫
నవాగ్రయణపూజాభిః అభ్యర్చ్య పితృదేవతాః ।
కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగతకల్మషాః ॥ ౬
ప్రాజ్యకామా జనపదాః సంపన్నతరగోరసాః ।
విచరంతి మహీపాలాః యాత్రాస్థా విజిగీషవః ॥ ౭
సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితాం ।
విహీనతిలకేవ స్త్రీ నోత్తరా దిక్ ప్రకాశతే ॥ ౮
ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యః దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతం ।
యథార్థనామా సువ్యక్తం హిమవాన్ హిమవాన్ గిరిః ॥ ౯
అత్యంతసుఖసంచారాః మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖాః ।
దివసాస్సుభగాదిత్యాః ఛాయాసలిలదుర్భగాః ॥ ౧౦
మృదుసూర్యాస్సనీహారాః పటుశీతాస్సమారుతాః ।
శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తాః దివసా భాంతి సాంప్రతం ॥ ౧౧
నివృత్తాకాశశయనాః పుష్యనీతా హిమారుణాః ।
శీతా వృద్ధతరాయామాః త్రియామా యాంతి సాంప్రతం ॥

రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యః తుషారారుణమండలః ।
నిశ్శ్వాసాంధ ఇవాదర్శః చంద్రమా న ప్రకాశతే ॥ ౧౩
జ్యోత్స్నా తుషారమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే ।
సీతేవ చాతపశ్యామా లక్ష్యతే న తు శోభతే ॥ ౧౪
ప్రకృత్యా శీతళస్పర్శః హిమవిద్ధశ్చ సాంప్రతం ।
ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణశీతళః ॥ ౧౫
బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ ।
శోభంతేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః ॥ ౧౬
ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిః శిరోభిః పూర్ణతండులైః ।
శోభంతే కించిదానమ్రాః శాలయః కనకప్రభాః ॥ ౧౭
మయూఖైరుపసర్పద్భిః హిమనీహారసంవృతైః ।
దూరమభ్యుదితస్సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౮
అగ్రాహ్యవీర్యః పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖః ।
సంరక్తః కించిదాపాండుః ఆతపశ్శోభతే క్షితౌ ॥ ౧౯
అవశ్యాయనిపాతేన కించిత్ ప్రక్లిన్నశాద్వలా ।
వనానాం శోభతే భూమిః నివిష్టతరుణాతపా ॥ ౨౦
స్పృశంస్తు విపులం శీతం ఉదకం ద్విరదస్సుఖం ।
అత్యంతతృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరం ॥ ౨౧
ఏతే హి సముపాసీనాః విహగా జలచారిణః ।
న విగాహంతి సలిలం అప్రగల్భా ఇవాహవం ॥ ౨౨

అవశ్యాయతమోనద్ధాః నీహారతమసా వృతాః ।
ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః ॥ ౨౩
బాష్పసంఛన్నసలిలాః రుతవిజ్ఞేయసారసాః ।
హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైః సరితో భాంతి సాంప్రతం ॥ ౨౪
తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ ।
శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలం ॥ ౨౫
జరాజర్ఝరితైః పద్మైః శీర్ణకేసరకర్ణికైః ।
నాళశేషైర్హిమధ్వస్తైః న భాంతి కమలాకరాః ॥ ౨౬
అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రః కాలే దుఃఖసమన్వితః ।
తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే ॥ ౨౭
త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
తపస్వీ నియతాహారః శేతే శీతే మహీతలే ॥ ౨౮
సోఽపి వేళామిమాం నూనం అభిషేకార్థముద్యతః ।
వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సరయూం నదీం ॥ ౨౯
అత్యంతసుఖసంవృద్ధః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
కథం న్వపరరాత్రేషు సరయూమవగాహతే ॥ ౩౦
పద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ ।
ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేధో జితేంద్రియః ॥ ౩౧
ప్రియాభిభాషీ మధురః దీర్ఘబాహురరిందమః ।
సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగాన్ ఆర్యం సర్వాత్మనా శ్రితః ॥ ౩౨

జితః స్వర్గస్తవ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా ।
వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే ॥ ౩౩
న పిత్ర్యమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి ।
ఖ్యాతో లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః ॥ ౩౪
భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతస్సుతః ।
కథం ను సాఽంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ ॥ ౩౫
ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహాద్బ్రువతి ధార్మికే ।
పరివాదం జనన్యాస్తం అసహన్ రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౬
న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన ।
తామేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు ॥ ౩౭
నిశ్చితాఽపి హి మే బుద్ధిః వనవాసే దృఢవ్రతా ।
భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీ క్రియతే పునః ॥ ౩౮
సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ ।
హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ ॥ ౩౯
కదా న్వహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా ।
శత్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన ॥ ౪౦
ఇత్యేవం విలపంస్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీం ।
చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థః సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౪౧
తర్పయిత్వాఽథ సలిలైః తే పితౄన్ దైవతాని చ ।
స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః ॥ ౪౨

కృతాభిషేకస్స రరాజ రామః
సీతాద్వితీయస్సహ లక్ష్మణేన ।
కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా
రుద్రస్సనందీ భగవానివేశః ॥ ४३

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రిరేవ చ ।
తస్మాద్గోదావరీతీరాత్ తతో జగ్మః స్వమాశ్రమం ॥ ౧
ఆశ్రమం తముపాగమ్య రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్ ॥ ౨
ఉవాస సుఖితస్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః ॥ ౩
స రామః పర్ణశాలాయాం ఆసీనస్సహ సీతయా ।
విరరాజ మహాబాహుః చిత్రయా చంద్రమా ఇవ ॥ ४
తథాఽఽసీనస్య రామస్య కథాసంసక్తచేతసః ।
తం దేశం రాక్షసీ కాచిత్ ఆజగామ యదృచ్ఛయా ॥ ౫
సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః ।
భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమం ॥ ౬

సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణం ।
ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యం అతీవ ప్రియదర్శనం ॥ ౭
గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణం ।
సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితం ॥ ౮
రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభం ।
బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా ॥ ౯
సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ ।
విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా ॥ ౧౦
ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వరా ।
తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ ॥ ౧౧
న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా ।
శరీరజసమావిష్టా రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్శరచాపధృత్ ।
ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షససేవితం ॥ ౧౩
కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః ॥ ౧౪
ఋజుబుద్ధితయా సర్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
అనృతం న హి రామస్య కదాచిదపి సంమతం ॥ ౧౫
విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీజనస్య చ ।
ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ ౧౬

తస్యాహమగ్రజః పుత్రః రామో నామ జనైః శ్రుతః ।
భ్రాతాఽయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః ॥
ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా ।
నియోగాత్తు నరేంద్రస్య పితుర్మాతుశ్చ యంత్రితః ॥ ౧౮
ధర్మార్థం ధర్మకాంక్షీ చ వనం వస్తుమిహాగతః ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి కథ్యతాం కాఽసి కస్య వా ॥ ౧౯
న హి తావన్మనోజ్ఞాంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే ।
ఇహ వా కింనిమిత్తం త్వం ఆగతా బ్రూహి తత్త్వతః ॥ ౨౦
సాఽబ్రవీద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసీ మదనార్దితా ।
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మమ ॥ ౨౧
అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ ।
అరణ్యం విచరామీదం ఏకా సర్వభయంకరా ॥ ౨౨
రావణో నామ మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః ।
వీరో విశ్రవసః పుత్రః యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౨౩
ప్రవృద్ధనిద్రశ్చ సదా కుంభకర్ణో మహాబలః ।
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షసచేష్టితః ॥ ౨౪
ప్రఖ్యాతవీర్యౌ చ రణే భ్రాతరౌ ఖరదూషణౌ ।
తానహం సమతిక్రాంతా రామ త్వాఽపూర్వదర్శనాత్ ॥ ౨౫
సముపేతాఽస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమం ।
అహం ప్రభావసంపన్నా స్వచ్ఛందబలగామినీ ॥ ౨౬

చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి ।
వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ తవ ॥ ౨౭
అహమేవానురూపా తే భార్యారూపేణ పశ్య మాం ।
ఇమాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ॥ ౨౮
అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీం ।
తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ ॥ ౨౯
పశ్యన్ సహ మయా కాంత దండకాన్ విచరిష్యసి ।
ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణాం ॥ ౩౦
ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్యవిశారదః ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపాశావపాశితాం ।
స్వచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
కృతదారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా మమ ।
త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ ౨
అనుజస్త్వేష మే భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియదర్శనః ।
శ్రీమానకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౩
అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః ప్రియదర్శనః ।
అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౪

ఏనం భజ విశాలాక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ ।
అసపత్నా వరారోహే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥ ౫
ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా ।
విసృజ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాఽహం వరవర్ణినీ ।
మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దండకాన్ విచరిష్యసి ॥ ౭
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః రాక్షస్యా వాక్యకోవిదః ।
తతశ్శూర్పనఖీం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥ ౮
కథం దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవితుమిచ్ఛసి ।
సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని ॥ ౯
సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా ముదితామలవర్ణినీ ।
ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ ॥ ౧౦
ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి ॥ ౧౧
కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని ।
మానుషీషు వరారోహే కుర్యాద్భావం విచక్షణః ॥ ౧౨
ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ ।
మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసావిచక్షణా ॥ ౧౩
సా రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం పరంతపం ।
సీతయా సహ దుర్ధర్షం అబ్రవీత్ కామమోహితా ॥ ౧౪

ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహుమన్యసే ॥ ౧౫
అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యతస్తవ మానుషీం ।
త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖం ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీం అలాతసదృశేక్షణా ।
అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ ॥ ౧౭
తాం మృత్యుపాశప్రతిమాం ఆపతంతీం మహాబలః ।
నిగృహ్య రామః కుపితః తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రే పరిహాసః కథంచన ।
న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్ సౌమ్య జీవతీం ॥ ౧౯
ఇమాం విరూపామసతీం అతిమత్తాం మహోదరీం ।
రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్ర విరూపయితుమర్హసి ॥ ౨౦
ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పార్శ్వతః ।
ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః ॥ ౨౧
నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనం ॥ ౨౨
సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా ।
ననాద వివిధాన్ నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ ౨౩
సా విక్షరంతీ రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా ।
ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౪

తతస్తు సా రాక్షససంఘసంవృతం
ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా ।
ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం
పపాత భూమౌ గగనాద్యథాఽశనిః ॥ ౨౫

తతస్సభార్యం భయమోహమూర్ఛితా
సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనం ।
విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

తాం తథా పతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితాం ।
భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః ప్రపచ్ఛ రాక్షసః ॥ ౧
ఉత్తిష్ఠ తావదాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమం ।
వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వం ఏవంరూపా విరూపితా ॥ ౨
కః కృష్ణసర్పమాసీనం ఆశీవిషమనాగసం ।
తుదత్యభిసమాపన్నం అంగుళ్యగ్రేణ లీలయా ॥ ౩
కః కాలపాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న బుధ్యతే ।
యస్త్వామద్య సమాసాద్య పీతవాన్ విషముత్తమం ॥ ౪

బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ ।
ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతకసమా గతా ॥ ౫
దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ ।
కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార హ ॥ ౬
న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియమ్ ।
అంతరేణ సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనమ్ ॥ ౭
అద్యాహం మార్గణైః ప్రాణాన్ ఆదాస్యే జీవితాంతకైః ।
సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః ॥ ౮
నిహతస్య మయా సంఖ్యే శరసంకృత్తమర్మణః ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి ॥ ౯
కస్య పత్రరథాః కాయాత్ మాంసముత్కృత్య సంగతాః ।
ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే ॥ ౧౦
తం న దేవా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
మయాఽపకృష్టం కృపణం శక్తాస్త్రాతుమిహాహవే ॥ ౧౧
ఉపలభ్య శనైస్సంజ్ఞాం తం మే శంసితుమర్హసి ।
యేన త్వం దుర్వినీతేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా ॥ ౧౨
ఇతి భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః ।
తతశ్శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ ।
పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ॥ ౧౪

ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౫
గంధర్వరాజప్రతిమౌ పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ ।
దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ ౧౬
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ ౧౭
తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తాం ।
ఇమామవస్థాం నీతాఽహం యథాఽనాథా సతీ తథా ॥ ౧౮
తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాః తయోశ్చ హతయోరహం ।
సఫేనం పాతుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ ౧౯
ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత త్వయా భవేత్ ।
తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం పిబేయమహమాహవే ॥ ౨౦
ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్ ।
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః రాక్షసానంతకోపమాన్ ॥ ౨౧
మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ।
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ ౨౨
తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తాం అపావర్తితుమర్హథ ।
ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ ౨౩
మనోరథోఽయమిష్టోఽస్యాః భగిన్యా మమ రాక్షసాః ।
శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమథ్య స్వేన తేజసా ॥ ౨౪

ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
తత్ర జగ్ముస్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౫

తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం
తథాఽపి తీక్ష్ణప్రదరా నిశాచరాః ।
న శేకురేనం సహసా ప్రమర్దితుం
వనద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా ।
రక్షసామాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ ౧
తే రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం మహాబలం ।
దదృశుస్సీతయా సార్ధం వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨
తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ ఆగతాంస్తాం చ రాక్షసీం ।
అబ్రవీద్భ్రాతరం రామః లక్ష్మణం దీప్తతేజసం ॥ ౩
ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే సీతాయాః ప్రత్యనంతరః ।
ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ ౪
వాక్యమేతత్తతః శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః ।
తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫

రాఘవోఽపి మహచ్చాపం చామీకరవిభూషితం ।
చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ ౬
పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్ధం దుశ్చరం దండకావనం ॥ ౭
ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
వసంతౌ దండకారణ్యే కిమర్థముపహింసథ ॥ ౮
యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హంతుం విప్రకారాన్ మహాహవే ।
ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరాయుధః ॥ ౯
తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టాః నోపావర్తితుమర్హథ ।
యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తధ్వం నిశాచరాః ॥ ౧౦
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధాః బ్రహ్మఘ్నాశ్శూలపాణయః ॥ ౧౧
సంరక్తనయనా ఘోరాః రామం సంరక్తలోచనం ।
పరుషం మధురాభాషం హృష్టా దృష్టపరాక్రమం ॥ ౧౨
క్రోధముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః ।
త్వమేవ హాస్యసె ప్రాణాన్ అద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ ౧౩
కా హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం రణమూర్ధని ।
అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధుమాహవె ॥ ౧౪
ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్టిసైః ।
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితం ॥ ౧౫

ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశాః తావుభావభిదుద్రువుః ॥ ౧౬
అభిపత్య తతో వేగాత్ పృష్ఠతస్తే నిశాచరాః ।
పరిఘాన్ పట్టసాన్ శూలాన్ నిస్త్రింశాన్ హేమభూషితాన్ ॥
చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయం ।
తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చతుర్దశ ॥ ౧౮
తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః ।
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ సూర్యసంనిభాన్ ॥ ౧౯
జగ్రాహ పరమక్రుద్ధః చతుర్దశ శిలాశితాన్ ।
గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ ॥ ౨౦
ముమోచ రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ।
రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖాః దీప్తా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౧
తే భిత్త్వా రక్షసాం వేగాత్ వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ।
వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః ॥ ౨౨
తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛిన్నమూలా ఇవ ద్రుమాః ।
నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగాః వికృతా విగతాసవః ॥ ౨౩
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ ॥ ౨౪
సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః ।
ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్ సంశుష్కశోణితా ॥ ౨౫

పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ ।
భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా ససర్జ నినదం ముహుః ॥ ౨౬
సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ।
నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్షసాన్
ప్రధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః ।
వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః ।
ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా తామనర్థార్థమాగతాం ॥ ౧
మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః ।
త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః ॥ ౨
భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః ।
ఘ్నంతోపి న నిహంతవ్యాః న న కుర్యుర్వచో మమ ॥ 3
కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః ।
హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవల్లుఠసి క్షితౌ ॥ ౪
అనాథవద్విలపసి నాథే తు మయి సంస్థితే ।
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీః వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥ ౫

ఇత్యేవముక్త్వా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా ।
విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హతశ్రవణనాసికా ।
శోణితౌఘపరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥ ౭
ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
నిహంతుం రాఘవం క్రోధాత్ మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణం ॥ ౮
తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టసపాణయః ।
సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మర్మభేదిభిః ॥ ౯
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ ।
రామస్య చ మహత్ కర్మ మహాంస్త్రాసోఽభవన్మమ ॥ ౧౦
అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర ।
శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ ॥ ౧౧
విషాదనక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని ।
కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥ ౧౨
ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైశ్శరైః ।
యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩
మయి తే యద్యనుక్రోశః యది రక్షస్సు తేషు చ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౪
దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకం ।
యది రామం మమామిత్రం న త్వమద్య వధిష్యసి ॥ ౧౫

తవ చైవాగ్రతః ప్రాణాన్ త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా ।
బుద్ధ్యాఽహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే ॥ ౧౬
స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తః సబలశ్చ మహాత్మనః ।
శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః ॥ ౧౭
మానుషౌ యౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౮
దండకారణ్యనిలయం జహి తం కులపాంసన ।
నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ ౧౯
అపయాహి జనస్థానాత్ త్వరితస్సహబాంధవః ।
రామతేజోఽభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥ ౨౦
న హి తేజస్సమాయుక్తః రామో దశరథాత్మజః ।
భ్రాతా చాస్య మహావీర్యః యేన చాస్మి విరూపితా ॥ ౨౧
ఏవం విలప్య బహుశః రాక్షసీ వితతోదరీ ।
భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా బభూవ హ ॥ ౨౨౪
కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–ఏకవింశస్సర్గః.

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

ఏవమాధర్షితశ్శూరః శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా ।
ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥ ౧

తవావమానప్రభవః క్రోధోఽయమతులో మమ ।
న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితం ॥ ౨
న రామం గణయె వీర్యాత్ మానుషం క్షీణజీవితం ।
ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమోక్ష్యతి ॥ ౩
బాష్పస్సంహ్రియతామేషః సంభ్రమశ్చ విముచ్యతాం ।
అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసాదనం ॥ ౪
పరశ్వధహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే ।
రామస్య రుధిరం రక్తం ఉష్ణం పాస్యసి రాక్షసి ॥ ౫
సా ప్రహృష్టా వచః శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతం ।
ప్రశశంస పునర్మౌర్ఖ్యాత్ భ్రాతరం రక్షసాం వరం ॥ ౬
తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః ।
అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం తదా ॥ ౭
చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినాం ।
రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౮
నీలజీమూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణాం ।
లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసాం ॥ ౯
తేషాం శార్దూలదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసాం ।
సర్వోద్యోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ ॥ ౧౦
ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ ।
శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః ॥ ౧౧

అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహాత్మనాం ।
వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణకోవిదః ॥ ౧౨
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథం ।
సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తం ఆచచక్షేఽథ దూషణః ॥ ౧౩
తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణం ।
హేమచక్రమసంబాధం వైడూర్యమయకూబరం ॥ ౧౪
మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైః చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః
మంగళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతం ॥ ౧౫
ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితం ।
సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షాత్ ఆరురోహ ఖరో రథం ॥ ౧౬
నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః ।
తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబలం ॥ ౧౭
ఖరస్తు తాన్ మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్ ।
నిర్యాతేత్యబ్రవీద్ధృష్టః రథస్థస్సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౧౮
తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ।
నిర్జగామ జనస్థానాత్ మహానాదం మహాజవం ॥ ౧౯
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః ।
ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైః భ్రాజమానైశ్చ తోమరైః ॥ ౨౦
శక్తిభిః పరిఘైర్ఘోరైః అతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః ।
గదాసిముసలైర్వజ్రైః గృహీతైర్భీమదర్శనైః ॥ ౨౧

రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిర్యాతాని జనస్థానాత్ ఖరచిత్తానువర్తినాం ॥ ౨౨

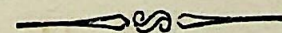
తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ ।
ఖరస్యాపి రథః కించిత్ జగామ తదనంతరం ॥ ౨౩

తతస్తాన్ శబలానశ్వాన్ తప్తకాంచనభూషితాన్ ।
ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్ ॥ ౨౪

స చోదితో రథశ్శీఘ్రం ఖరస్య రిపుఘాతినః ।
శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా ॥ ౨౫

ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనః
రిపోర్వధార్థం త్వరితోయథాఽంతకః ।
అచూచుదత్ సారథిమున్నదన్ ఘనం
మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్ ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తస్మిన్ యాతే జనస్థానాత్ అశివం శోణితోదకం ।
అభ్యవర్షన్మహామేఘః తుములో గర్దభారుణః ॥ ౧

నిపేతుస్తురగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః ।
సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా ॥ ౨

శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ పరివేషణం ।
అలాతచక్రప్రతిమం పరిగృహ్య దివాకరం ॥ ౩
తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్ఛ్రితం ।
సమాక్రమ్య మహాకాయః తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః ॥ ౪
జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వనాః ।
విస్వరాన్ వివిధాంశ్చక్రుః మాంసాదా మృగపక్షిణః ॥ ౫
వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనం ।
అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః ॥ ౬
ప్రభిన్నగిరిసంకాశాః తోయశోణితధారిణః ।
ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా వలాహకాః ॥ ౭
బభూవ తిమిరం ఘోరం ఉద్ధతం రోమహర్షణం ।
దిశో వా విదిశో వాఽపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే ॥ ౮
క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సంధ్యా కాలం వినా బభౌ ।
ఖరస్యాభిముఖా నేదుః తదా ఘోరమృగాః ఖగాః ॥ ౯
కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భయశంసినః ।
నిత్యాశుభకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః ॥ ౧౦
నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః ।
కబంధః పరిఘాభాసః దృశ్యతే భాస్కరాంతికే ॥ ౧౧
జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానుః అపర్వణి మహాగ్రహః ।
ప్రవాతి మారుతశ్శీఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ॥ ౧౨

ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః ।
సంలీనమీనవిహగాః నళిన్యశ్శుష్కపంకజాః ॥ ౧౩
తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్ద్రుమాః ।
ఉద్ధూతశ్చ వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః ॥ ౧౪
వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యః బభూవుస్తత్ర శారికాః ।
ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘాతాః నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౫
ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ।
ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః ॥ ౧౬
ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః స్వరశ్చాస్యావసజ్జత ।
సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః ॥ ౧౭
లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత ।
తాంత్సమీక్ష్య మహోత్పాతాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥
అబ్రవీద్రాక్షసాంత్సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా ।
మహోత్పాతానిమాంత్సర్వాన్ ఉత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥
న చింతయామ్యహం వీర్యాత్ బలవాన్ దుర్బలానివ ।
తారా అపి శరైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్థలాత్ ॥ ౨౦
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహం ।
రాఘవం తం బలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణం ॥ ౨౧
అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైః నోపావర్తితుముత్సహే ।
సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః ॥ ౨౨

యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః ।
స క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః ॥ ౨౩
యుష్మాకమేతత్ ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహం ।
దేవరాజమపి క్రుద్ధః మత్తైరావతయాయినం ॥ ౨౪
వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ ।
సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥ ౨౫
ప్రహర్షమతులం లేభే మృత్యుపాశావపాశితా ।
సమీయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౬
ఋషయో దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౮
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశః బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥ ౨౯
జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః ।
దదృశుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషాం ॥ ౩౦
రథేన తు ఖరో వేగాత్ ఉగ్రసైన్యో వినిస్సృతః ।
తం దృష్ట్వా రాక్షసం భూయః రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥ ౩౧
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ।
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ॥ ౩౨

మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ।
ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరం ॥ ౩౩
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా ।
చత్వార ఏతే సేనాన్యః దూషణం పృష్ఠతో యయుః ॥ ౩౪

సా భీమవేగా సమరాభికామా
మహాబలా రాక్షసవీరసేనా ।
తౌ రాజపుత్రౌ సహసాఽభ్యుపేతా
మాలా గ్రహాణామివ చంద్రసూర్యౌ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే ।
తానేవౌత్పాతికాన్ రామః సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧
తానుత్పాతాన్ మహాఘోరాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ।
ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
ఇమాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః ।
సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥౩
అమీ రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాన్ ।
వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥ ౪

సధూమాశ్చ శరాస్సర్వే మమ యుద్ధాభినందినః ।
రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥ ౫
యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః ।
అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬
సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః ।
అయమాఖ్యాతి మే బాహుః స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥ ౭
సంనికర్షే తు నశ్శూర జయం శత్రోః పరాజయం ।
సప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్యతే ॥ ౮
ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ ।
నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుఃపరిక్షయః ॥ ౯
రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః ।
ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౧౦
అనాగతవిధానం తు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా ।
ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ ౧౧
తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణిర్ధనుర్ధరః ।
గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులాం ॥ ౧౨
ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా ।
శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మా చిరం ॥ ౧౩
త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్ న సంశయః ।
స్వయం తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥ ౧౪

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా ।
శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥ ౧౫
తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా ।
హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ ॥ ౧౬
స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః ।
బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౭
స చాపముద్యమ్య మహత్ శరానాదాయ వీర్యవాన్ ।
బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౧౮
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౯
ఋషయశ్చ మహాత్మానః లోకే బ్రహ్మర్షిసత్తమాః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౦
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౧
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచుః ఆలోక్య చ పరస్పరం ॥ ౨౨
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి ॥ ౨౩
ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాః సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః ।
జాతకౌతూహలాస్తస్థుః విమానస్థాశ్చ దేవతాః ॥ ౨౪

ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ।
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యథిరే తదా ॥ ౨౫
రూపమప్రతిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః ॥ ౨౬
ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వచారణైః ।
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ॥ ౨౭
అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ ప్రత్యదృశ్యత ।
సింహనాదం విసృజతాం అన్యోన్యమభిగర్జతాం ॥ ౨౮
చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః ।
విప్రఘుష్టస్వనానాం చ దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నతాం ॥ ౨౯
తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనం ।
తేన శబ్దేన విత్రస్తాః శ్వాపదా వనచారిణః ॥ ౩౦
దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో న వ్యలోకయన్ ।
తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత ॥ ౩౧
ధృతనానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమం ।
రామోపి చారయన్ చక్షుః సర్వతో రణపండితః ॥ ౩౨
దదర్శ ఖరసైన్యం తత్ యుద్ధాభిముఖముత్థితం ।
వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యోశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ ౩౩
క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
దుష్ప్రేక్షస్సోఽభవత్ క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౩౪

తం దృష్ట్వా తేజసాఽఽవిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః ।
తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ॥ ౩౫
దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుం ఉద్యతస్య పినాకినః ।
ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ॥ ౩౬
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః ।
తత్కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వజైశ్చ
తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః ।
బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం
సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందం ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినం ।
దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః ॥ ౧
తం దృష్ట్వా సశరం చాపం ఉద్యమ్య ఖరనిస్స్వనం ।
రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥ ౨
స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతః తురగాన్ సమచోదయత్ ।
యత్ర రామో మహాబాహుః ఏకో ధూన్వన్ స్థితో ధనుః ॥ ౩
తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః ।
నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ॥ ౪

స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః ।
బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ॥ ౫
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౬
తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః ।
రామం నానావిధైశ్శస్త్రైః అభ్యవర్షంత దుర్జయం ॥ ౭
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వథైః ।
రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః ॥ ౮
తే వలాహకసంకాశాః మహానాదా మహౌజసః ।
అభ్యధావంత కాకుత్‌స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ ॥ ౯
గజైః పర్వతకూటాభైః రామం యుద్ధే జిఘాంసవః ।
తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ॥ ౧౦
శైలేంద్రమివ ధారాభిః వర్షమాణా వలాహకాః ।
స తైః పరివృతో ఘోరైః రాఘవో రక్షసాం గణైః ॥ ౧౧
తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః ।
ప్రతిజగ్రాహ విశిఖైః నద్యోఘానివ సాగరః ॥ ౧౨
స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైః భిన్నగాత్రో న వివ్యథే ।
రామః ప్రదీప్తైర్బహుభిః వజ్రైరివ మహాచలః ॥ ౧౩
స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైః దివాకర ఇవావృతః ॥ ౧౪

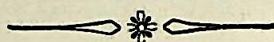
విషేదుర్దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
ఏకం సహస్రైర్బహుభిః తదా దృష్ట్వా సమావృతం ॥ ౧౫
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః మండలీకృతకార్ముకః ।
ససర్జ విశిఖాన్ బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౬
దురావారాన్ దుర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే ।
ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్ ॥ ౧౭
తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు ముక్తా రామేణ లీలయా ।
ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ ॥ ౧౮
భిత్త్వా రాక్షసదేహాంస్తాన్ తే శరా రుధిరాప్లుతాః ।
అంతరిక్షగతా రేజుః దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ ౧౯
అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ ।
వినిష్పేతురతీవోగ్రాః రక్షఃప్రాణాపహారిణః ॥ ౨౦
తైర్ధనూంషి ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ ।
బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ ఊరూన్ కరికరోపమాన్ ॥ ౨౧
చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః ।
హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్ ॥ ౨౨
గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదినస్తథా ।
పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనం ॥ ౨౩
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
భీమమార్తస్వరం చక్రుః భిద్యమానా నిశాచరాః ॥ ౨౪

తత్సైన్యం నిశితైర్బాణైః అర్దితం మర్మభేదిభిః ।
రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా ॥ ౨౫
కేచిద్భీమబలాశ్శూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ ।
రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ ॥ ౨౬
తాని బాణైర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః ।
జహార సమరే ప్రాణాన్ చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥ ౨౭
తే ఛిన్నశిరసః పేతుః ఛిన్నవర్మశరాసనాః ।
సుపర్ణవాతవిక్షిప్తాః జగత్యాం పాదపా యథా ॥ ౨౮
అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః ।
ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః ॥ ౨౯
తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః ।
అభ్యధావత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥ ౩౦
నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయనిర్భయాః ।
రామమేవాభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ ౩౧
శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః ।
సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి సంయుగే ॥ ౩౨
ద్రుమవర్షాణి ముంచంతః శిలావర్షాణి రాక్షసాః ।
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణం ॥ ౩౩
రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసాం ।
తే సమంతాదభిక్రుద్ధాః రాఘవం పునరభ్యయుః ॥ ౩౪

తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః ।
రాక్షసైరుద్యతప్రాసైః శరవర్షాభివర్షిభిః ॥ ౩౫
స కృత్వా భైరవం నాదం అస్త్రం పరమభాస్వరం ।
సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః ॥ ౩౬
తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాపమండలాత్ ।
సర్వా దశ దిశో బాణైః ఆవార్యంత సమాగతైః ॥ ౩౭
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః ॥ ౩౮
శరాంధకారమాకాశం ఆవృణోత్ సదివాకరం ।
బభూవావస్థితో రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్ ॥ ౩౯
యుగపత్ పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశం ।
యుగపత్ పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాఽభవత్ ॥ ౪౦
నిహతాః పతితాః క్షీణాః ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః ।
తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః ॥ ౪౧
సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా ।
ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైః నానారూపవిభూషణైః ॥ ౪౨
హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః ।
చామరైర్వ్యజనైశ్ఛత్రైః ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥ ౪౩
రామస్య బాణాభిహతైః విచిత్రైశ్శూలపట్టసైః ।
ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైః వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః ॥ ౪౪

చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్చిత్రైరనేకశః ।
విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిః వివర్ణాఽభూద్భయంకరా ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః ।
సందిదేశ మహాబాహుః భీమవేగాన్ దురాసదాన్ ॥ ౧
రాక్షసాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః ।
తే శూలైః పట్టసైః ఖడ్గైః శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి ॥ ౨
శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృషుస్తం సమంతతః ।
స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥ 3
ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణసాయకైః ।
ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః ॥ ౪
రామః క్రోధం పరం భేజే వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
తతః క్రోధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా ॥ ౫
శరైరవాకిరత్ సైన్యం సర్వతస్సహదూషణం ।
తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధః దూషణశ్శత్రుదూషణః ॥ ౬
శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ ।
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః ॥ ౭

చిచ్ఛేద సమరే వీరః చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైః అర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥ ౮
శిరో జహార తద్రక్షః త్రిభిర్వివ్యాధ వక్షసి ।
స చ్ఛిన్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ॥ ౯
జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణం ।
వేష్టితం కాంచనైః పట్టైః దేవసైన్యప్రమర్దనం ॥ ౧౦
ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితం ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శం పరగోపురదారణం ॥ ౧౧
తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే ।
దూషణోఽభ్యద్రవద్రామం క్రూరకర్మా నిశాచరః ॥ ౧౨
తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ ॥ ౧౩
భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని ।
పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాగ్రతః ॥ ౧౪
స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః ।
విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః ॥ ౧౫
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే ।
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥ ౧౬
ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాః త్రయస్సేనాగ్రయాయినః ।
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥ ౧౭

మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః ।
మహాకపాలో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ॥ ౧౮
స్థూలాక్షః పట్టసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వథం ।
దృష్ట్వైవాపతతస్తూర్ణం రాఘవస్సాయకైశ్శితైః ॥ ౧౯
తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ ।
మహాకపాలస్య శిరః చిచ్ఛేద పరమేషుభిః ॥ ౨౦
అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినం ।
స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః ॥ ౨౧
స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః ।
దూషణస్యానుగాన్ పంచ సాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్ ॥ ౨౨
బాణౌఘైః పంచసాహస్రైః అనయద్యమసాదనం ।
దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్ ॥ ౨౩
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ ।
అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః ॥ ౨౪
మహత్యా సేనయా సార్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషం ।
శస్త్రైర్నానావిధాకారైః హనధ్వం సర్వరాక్షసాః ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధః రామమేవాభిదుద్రువే ।
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ॥ ౨౬
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ।
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ॥ ౨౭

ద్వాదశైతే మహావీర్యాః బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః ।
రామమేవాభ్యవర్తంత విసృజంతశ్శరోత్తమాన్ ॥ ౨౮
తతః పావకసంకాశైః హేమవజ్రవిభూషితైః ।
జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః ॥ ౨౯
తే రుక్మపుంఖా విశిఖాః సధూమా ఇవ పావకాః ।
నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్ ॥ ౩౦
రక్షసాం తు శతం రామః శతేనైకేన కర్ణినా ।
సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని ॥ ౩౧
తైర్భిన్నవర్మాభరణాః ఛిన్నభిన్నశరాసనాః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం రజనీచరాః ॥ ౩౨
తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః ।
ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ ॥ ౩౩
క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసం ।
బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితకర్దమం ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా ॥ ౩౫
తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః ।
రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః ॥ ౩౬
శేషా హతా మహాసత్త్వాః రాక్షసా రణమూర్ధని ।
ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే ॥ ౩౭

తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే
సమీక్ష్య రామేణ హతం బలీయసా ।
రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా
సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః ।
రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సంనిపత్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మాం నియోజయ విక్రాంత సంనివర్తస్వ సాహసాత్ ।
పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితం ॥ ౨
ప్రతిజానామి తే సత్యం ఆయుధం చాహమాలభే ।
యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసాం ॥ ౩
అహం వాఽస్య రణే మృత్యుః ఏష వా సమరే మమ ।
వినివృత్య రణోత్సాహాత్ ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ ॥ ౪
ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి ।
మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి ॥ ౫
ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ ప్రసాదితః ।
గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతః రాఘవాభిముఖో యయౌ ॥ ౬

త్రిశిరాశ్చ రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా ।
అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥ ౭
శరధారాసమూహాన్ సః మహామేఘ ఇవోత్సృజన్ ।
వ్యసృజత్ సదృశం నాదం జలార్ద్రస్య తు దుందుభేః ॥ ౮
ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః ।
ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధున్వన్ సాయకాన్ శితాన్ ॥ ౯
స సంప్రహారస్తుములః రామత్రిశిరసోర్మహాన్ ।
బభూవాతీవ బలినోః సింహకుంజరయోరివ ॥ ౧౦
తతస్త్రిశిరసా బాణైః లలాటే తాడితస్త్రిభిః ।
అమర్షీ కుపితో రామః సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలం ।
పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః ॥ ౧౨
మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణచ్యుతాన్ ।
ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః శరానాశీవిషోపమాన్ ॥ ౧౩
త్రిశిరోవక్షసి క్రుద్ధః నిజఘాన చతుర్దశ ।
చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః ॥ ౧౪
న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః ।
అష్టభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్ న్యపాతయత్ ॥ ౧౫
రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితం ।
తతో హతరథాత్తస్మాత్ ఉత్పతంతం నిశాచరం ॥ ౧౬

బిభేద రామస్తం బాణైః హృదయే సోఽభవజ్జడః ।
సాయకైశ్చాప్రమేయాత్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః ॥ ౧౭
శిరాంస్యపాతయద్రామః వేగవద్భిస్త్రిభిశ్శితైః ।
స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః ॥ ౧౮
న్యపతత్ పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః ।
హతశేషాస్తతో భగ్నాః రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః ॥ ౧౯
ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ ।
తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితః స్వయం ॥ ౨౦
రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ ।
ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసః దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౧
స దృష్ట్వా రాక్షసం సైన్యం అవిషహ్యం మహాబలః ।
హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి ॥ ౨
తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య రాక్షసః ।
ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా ॥ ౩
వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్ ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ ౪

జ్యాం విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాఽస్త్రాణి దర్శయన్ ।
చకార సమరే మార్గాన్ శరై రథగతః ఖరః ॥ ౫
స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః ।
పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః ॥ ౬
స సాయకై ర్దుర్విషహైః సస్ఫులింగై రివాగ్నిభిః ।
నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః ॥ ౭
తద్బభూవ శితై ర్బాణైః ఖరరామవిసర్జితైః ।
పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులం ॥ ౮
శరజాలావృతస్సూర్యః న తదా స్మ ప్రకాశతే ।
అన్యోన్యవధసంరంభాత్ ఉభయోస్సంప్రయుధ్యతోః ॥ ౯
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్రైరివ మహాద్విపం ॥ ౧౦
తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితం ।
దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాంతకం ॥ ౧౧
హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితం ।
పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా ॥ ౧౨
తం సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినం ।
దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౧౩
తతస్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః ।
ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకం ॥ ౧౪

తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః ।
ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవం ॥ ౧౫
స పునస్త్వపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి ।
నిజఘాన ఖరః క్రుద్ధః శక్రాశనిసమప్రభాన్ ॥ ౧౬
తతస్తత్ ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః ।
పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్యవర్చసః ॥ ౧౭
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౧౮
స శరైరర్పితః క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
రరాజ సమరే రామః విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౧౯
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం రామశ్శత్రునిబర్హణః ।
చకారాంతాయ స రిపోః సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః ॥ ౨౦
సుమహద్వైష్ణవం యత్తత్ అతిసృష్టం మహర్షిణా ।
వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత ॥ ౨౧
తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సంనతపర్వభిః ।
బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజం ॥ ౨౨
స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః ।
జగామ ధరణీం సూర్యః దేవతానామివాజ్ఞయా ॥ ౨౩
తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధః రామం గాత్రేషు మార్గణైః ।
వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞః మాతంగమివ తోమరైః ॥ ౨౪

స రామో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః ।
విద్ధో రుధిరసిక్తాంగః బభూవ రుషితో భృశం ॥ ౨౫
స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే ।
ముమోచ పరమేష్వాసః షట్ఛరానభిలక్షితాన్ ॥ ౨౬
శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వోరథార్పయత్ ।
త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ ॥ ౨౭
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ భాస్కరోపమాన్ ।
జిఘాంసూ రాక్షసం క్రుద్ధః త్రయోదశ సమాదదే ॥ ౨౮
తతోఽస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
షష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః ॥ ౨౯
త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః ।
ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః ॥ 30
ఛిత్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ ।
త్రయోదశేనేంద్రసమః బిభేద సమరే ఖరం ॥ 3౧
ప్రభగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా ॥ 3౨

తత్ కర్మ రామస్య మహారథస్య
సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ ।
అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః
తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః ॥ 33

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

ఖరం తు విరథం రామః గదాపాణిమవస్థితం ।
మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
గజాశ్వరథసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా ।
కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితం ॥ ౨
ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాపకర్మకృత్ ।
త్రయాణామపి లోకానాం ఈశ్వరోపి న తిష్ఠతి ॥ ౩
కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర ।
తీక్ష్ణం సర్వజనో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతం ॥ ౪
లోభాత్ పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే ।
భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాన్తం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ ॥ ౫
వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస ॥ ౬
న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః ।
ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః ॥ ౭
అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః ।
ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమాః పుష్పమివార్తవం ॥ ౮
న చిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలం ।
సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర ॥ ౯

పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యాప్రియమిచ్ఛతాం ।
అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్ హంతుం నిశాచర ॥ ౧౦
అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాః శరాః కాంచనభూషణాః ।
విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః ॥ ౧౧
యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః ।
తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి ॥ ౧౨
అద్య త్వాం పతితం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః ।
నిరయస్థం విమానస్థాః యే త్వయా హింసితాః పురా ॥ ౧౩
రాక్షసైస్సహ దుష్టాత్మన్ త్వం భక్షయసి తాపసాన్ ।
నివసన్ దండకారణ్యే సర్వాః పరిగతా దిశః ॥ ౧౪
కర్మణస్తస్య పాపస్య ఫలం పశ్యాద్య రాక్షస ।
అపాత్రే యస్య దత్తస్య దురిష్టస్యేవ కర్మణః ॥ ౧౫
ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ ।
అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాలఫలం యథా ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౭
ప్రాకృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ ।
ఆత్మనా కథమాత్మానం అప్రశస్యం ప్రశంససి ॥ ౧౮
విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవంతి నరర్షభాః ।
కథయంతి న తే కించిత్ తేజసా స్వేన గర్వితాః ॥ ౧౯

ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానః లోకే క్షత్రియపాంసనాః ।
నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే ॥ ౨౦
కులం వ్యపదిశన్ వీరః సమరే కోఽభిధాస్యతి ।
మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవం ॥ ౨౧
సర్వథైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితం ।
సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాగ్నినా ॥ ౨౨
న తు మామిహ తిష్ఠన్తం పశ్యసి త్వం గదాధరం ।
ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితం ॥ ౨౩
పర్యాప్తోఽహం గదాపాణిః హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ ।
త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ ౨౪
కామం బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహం ।
అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ ॥ ౨౫
అగ్రతస్త్వాం స్థితం దృష్ట్వా రుష్యతే మే మనో భృశం ।
రంగే యస్య తు రుష్యామి ముహూర్తం న స జీవతి ॥ ౨౬
మమ కృత్వాఽప్రియం రామ దుర్లభం తవ జీవితం ।
తోయవర్షమివావర్షీత్ తోయదస్యేవ నర్దతః ॥ ౨౭
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే ।
త్వద్వినాశాత్ కరోమ్యేషః తేషామశ్రుప్రమార్జనం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధః తాం గదాం పరమాంగదః ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా ॥ ౨౯

ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా ।
భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాఽగాత్తత్సమీపతః ॥ ౨౦
తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదాం ।
అంతరిక్షగతాం రామః చిచ్ఛేద బహుధా శరైః ॥ ౨౧
సా విశీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే ।
గదా మంత్రౌషధబలైః వ్యాళీవ వినిపాతితా ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రింశస్సర్గః.

భిత్వా తు తాం గదాం బాణైః రాఘవో ధర్మవత్సలః ।
స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఏతత్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ ।
శక్తిహీనతరో మత్తః వృథా త్వమవగర్జసి ॥ ౨
ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా ।
అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యరిఘాతినీ ॥ ౩
యత్త్వయోక్తం వినష్టానాం అహమశ్రుప్రమార్జనం ।
రాక్షసానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥ ౪
నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః ।
ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా ॥ ౫

అద్య తే ఛిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితం ।
విదారితస్య మద్బాణైః మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౬
పాంసురూషితసర్వాంగః స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః ।
స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥ ౭
ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే ।
భవిష్యన్త్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే ॥ ౮
జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస మచ్ఛరైః ।
నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥ ౯
అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః ।
బాష్పార్ద్రవదనా దీనాః భయాదన్యభయావహాః ॥ ౧౦
అద్య శోకరసజ్ఞాస్తాః భవిష్యంతి నిరర్థకాః ।
అనురూపకులాః పత్న్యః యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥ ౧౧
నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక ।
యత్కృతే శంకితైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః ॥ ౧౨
తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే ।
ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వనః ॥ ౧౩
దృఢం ఖల్వవలిప్తోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః ।
వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే॥౧౪
కాలపాశపరిక్షిప్తాః భవంతి పురుషా హి యే ।
కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥ ౧౫

ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటీం తతః ।
స దదర్శ మహాసాలం అవిదూరే నిశాచరః ॥ ౧౬
రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్ ।
స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదం ॥ ౧౭
తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః ।
రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౮
తమాపతంతం బాణౌఘైః ఛిత్వా రామః ప్రతాపవాన్ ।
రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరం ॥ ౧౯
జాతస్వేదస్తతో రామః రోషాద్రక్తాంతలోచనః ।
నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరం ॥ ౨౦
తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలం ।
గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః ॥ ౨౧
విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే ।
మత్తో రుధిగగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతం ॥ ౨౨
తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతం ।
అపాసర్పత్ ప్రతిపదం కించిత్ త్వరితవిక్రమః ॥ ౨౩
తతః పావకసంకాశం వధాయ సమరే శరం ।
ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరం ॥ ౨౪
స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా ।
సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి ॥ ౨౫

స విముక్తో మహాబాణః నిర్ఘాతసమనిస్వనః ।
రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరసి చాపతత్ ॥ ౨౬
స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యమానశ్శరాగ్నినా ।
రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధః శ్వేతారణ్యే యథాఽంతకః ॥ ౨౭
స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచిర్యథా ।
బలో వేంద్రాశనిహతః నిపపాత హతః ఖరః ॥ ౨౮
తతో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః ।
సభాజ్య ముదితా రామం ఇదం వచనమబ్రువన్ ॥ ౨౯
ఏతదర్థం మహాతేజాః మహేంద్రః పాకశాసనః ।
శరభంగాశ్రమం పుణ్యం ఆజగామ పురందరః ॥ ౩౦
ఆనీతస్త్వమిమం దేశం ఉపాయేన మహర్షిభిః ।
ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మణాం ॥ ౩౧
తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ ।
సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః ॥ ౩౨
ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః చారణైస్సహ సంగతాః ।
దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః ॥ ౩౩
రామస్యోపరి సంహృష్టాః వవృషుర్విస్మితాస్తదా ।
అర్ధాధికముహూర్తేన రామేణ నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహాహవే ॥ ౩౫

అహో బత మహత్ కర్మ రామస్య విదితాత్మనః ।
అహో వీర్యమహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే ॥ ౩౬
ఇత్యేవముక్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతం ।
ఏతస్మిన్నంతరే వీరః లక్ష్మణస్సహ సీతయా ॥ ౩౭
గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ ।
తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ౩౮
ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాభిపూజితః ।
తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహం ॥ ౩౯
బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే ।
ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్ ॥౪౦
రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా ।

తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం
సభాజ్యమానం ముదితైర్మహర్షిభిః ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః ।
ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧

జనస్థానస్థితా రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః ॥ ౨
ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ ౩
కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా ।
కో హి సర్వేషు లోకేషు గతిం చాధిగమిష్యతి ॥ ౪
న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖం ।
ప్రాప్తుం వైశ్రవణేనాపి న యమేన న విష్ణునా ॥ ౫
కాలస్య చాప్యహం కాలః దహేయమపి పావకం ।
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్సహే ॥ ౬
దహేయమపి సంక్రుద్ధః తేజసాఽఽదిత్యపావకౌ ।
వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే ॥ ౭
తథా క్రుద్ధం దశగ్రీవం కృతాంజలిరకంపనః ।
భయాత్ సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయం ॥ ౮
దశగ్రీవోఽభయం తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వరః ।
స విస్రబ్ధోఽబ్రవీద్వాక్యం అసందిగ్ధమకంపనః ॥ ౯
పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా ।
రామో నామ వృషస్కంధః వృత్తాయతమహాభుజః ॥ ౧౦
వీరః పృథుయశాః శ్రీమాన్ అతుల్యబలవిక్రమః ।
హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౧

అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః ।
నాగేంద్ర ఇవ నిశ్శ్వస్య వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౨

స సురేంద్రేణ సంయుక్తః రామస్సర్వామరైస్సహ ।
ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన ॥ ౧౩

రావణస్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదకంపనః ।
ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః ॥ ౧౪

రామో నామ మహాతేజాః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం ।
దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి ॥ ౧౫

తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వనః ।
కనీయాన్ లక్ష్మణో నామ భ్రాతా శశినిభాననః ॥ ౧౬

స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా ।
శ్రీమాన్ రాజవరస్తేన జనస్థానం నిపాతితం ॥ ౧౭

నైవ దేవా మహాత్మానః నాత్ర కార్యా విచారణా ।
శరా రామేణ తూత్సృష్టాః రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః ॥ ౧౮

సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్ ।
యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయకర్శితాః ॥ ౧౯

తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతః స్థితం ।
ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ ॥ ౨౦

అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ।
జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణం ॥ ౨౧

అథైవముక్తే వచనే ప్రోవాచేదమకంపనః ।
శృణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషం ॥ ౨౨
అసాధ్యః కుపితో రామః విక్రమేణ మహాయశాః ।
ఆపగాయాస్సుపూర్ణాయాః వేగం పరిహరేచ్ఛరైః ॥ ౨౩
సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ ।
అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీం ॥ ౨౪
భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః ।
వేగం వాఽపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః ॥ ౨౫
సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః ।
శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః ॥ ౨౬
న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి ।
రక్షసాం వాఽపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ ॥ ౨౭
న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి ।
అయం తస్య వధోపాయః తం మమైకమనాః శృణు ॥ ౨౮
భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా ।
శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా ॥ ౨౯
నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాప్సరా నాపి దానవీ ।
తుల్యా సీమంతినీ తస్యాః మానుషీషు కుతో భవేత్ ॥ ౩౦
తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య తు మహావనే ।
సీతయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితం ॥ ౩౧

అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః ।
చింతయిత్వా మహాబాహుః అకంపనమువాచ హ ॥ ౩౨
బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ ।
ఆనయిష్యామి వైదేహీం ఇమాం హృష్టో మహాపురీం ॥ ౩౩
అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః ।
రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్ ॥ ౩౪
స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ ।
సంచార్యమాణశ్శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ ॥ ౩౫
స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ ।
మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః ॥ ౩౬
తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆసనేనోదకేన చ ।
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౭
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర ।
ఆశంకే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః ॥ ౩౮
ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః ।
తతః పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౩౯
ఆరక్షో మే హతస్తాత రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
జనస్థానమవధ్యం తత్ సర్వం యుధి నిపాతితం ॥ ౪౦
తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాఽపహరణే ।
రాక్షసేంద్రవచః శ్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా ।
త్వయా రాక్షసశార్దూల కో న నందతి నిందితః ॥ ౪౨
సీతామిహానయస్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే ।
రక్షోలోకస్య సర్వస్య కశ్శృంగం ఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ ౪౩
ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రురసంశయః ।
ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాం ఉద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా ॥ ౪౪
కర్మణా తేన కేనాసి కాపథం ప్రతిపాదితః ।
సుఖసుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని ॥ ౪౫

విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తః
తేజోమదస్సంస్థితదోర్విషాణః ।
ఉదీక్షితుం రావణ నేహ యుక్తః
స సంయుగే రాఘవగంధహస్తీ ॥ ౪౬
అసౌ రణాంతస్స్థితిసంధివాలః
విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః ।
సుప్తస్త్వయా బోధయితుం న యుక్తః
శరాంగపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః ॥ ౪౭
చాపాపహారే భుజవేగపంకే
శరోర్మిమాలే సుమహాహవౌఘే ।
న రామపాతాళముఖేఽతిఘోరే
ప్రస్కందితుం రాక్షసరాజ యుక్తం ॥ ౪౮

ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర
లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ।
త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం
రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు॥ ౪౯

ఏవముక్తో దశగ్రీవః మారీచేన స రావణః।
న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమం॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ।
హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణాం॥ ౧

దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ।
దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా॥ ౨

సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యైస్సుదుష్కరం।
జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణపాలితాం॥ ౩

సా దదర్శ విమానాగ్రే రావణం దీప్తతేజసం।
ఉపోపవిష్టం సచివైః మరుద్భిరివ వాసవం॥ ౪

ఆసీనం సూర్యసంకాశే కాంచనే పరమాసనే।
రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలంతమివ పావకం॥ ౫

దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాంతకం ॥ ౬
దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణం ।
ఐరావతవిషాణాగ్రైః ఉత్కృష్టకిణవక్షసం ॥ ౭
వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయపరిచ్ఛదం ।
విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితం ॥ ౮
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశం తప్తకాంచనకుండలం ।
సుభుజం శుక్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమం ॥ ౯
విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే ।
అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితం ॥ ౧౦
ఆహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా ।
అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభణం క్షిప్రకారిణం ॥ ౧౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనం ।
ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శనం ॥ ౧౨
సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిఘ్నకరం సదా ।
పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిం ॥ ౧౩
తక్షకస్య ప్రియాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః ।
కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనం ॥ ౧౪
విమానం పుష్పకం తస్య కామగం వై జహార యః ।
వనం చైత్రరథం దివ్యం నలినీం నందనం వనం ॥ ౧౫

వినాశయతి యః క్రోధాత్ దేవోద్యానాని వీర్యవాన్ ।
చంద్రసూర్యౌ మహాభాగౌ ఉత్తిష్ఠంతౌ పరంతపౌ ॥ ౧౬
నివారయతి బాహుభ్యాం యశ్శైలశిఖరోపమః ।
దశవర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౭
పురా స్వయంభువే ధీరః శిరాంస్యుపజహార యః ।
దేవదానవగంధర్వపిశాచపతగోరగైః ॥ ౧౮
అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే ।
మంత్రైరభిష్టుతం పుణ్యం అధ్వరేషు ద్విజాతిభిః ॥ ౧౯
హవిర్ధానేషు యస్సోమం ఉపహంతి మహాబలః ।
ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణం ॥ ౨౦
కర్కశం నిరనుక్రోశం ప్రజానామహితే రతం ।
రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహం ॥ ౨౧
రాక్షసీ భ్రాతరం శూరం సా దదర్శ మహాబలం ।
తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౨౨
ఆసనే సూపవిష్టం చ కాలకాలమివోద్యతం ।
రాక్షసేంద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనందనం ॥ ౨౩
రావణం శత్రుహంతారం మంత్రిభిః పరివారితం ।
అభిగమ్యాబ్రవీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా ॥ ౨౪

తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం
ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా ।

సుదారుణం వాక్యమభీతచారిణీ
మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణం ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
ప్రమత్తః కామభోగేషు స్వైరవృత్తో నిరంకుశః ।
సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నావబుధ్యసే ॥ ౨
సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు కామవృత్తం మహీపతిం ।
లుబ్ధం న బహుమన్యంతే శ్మశానాగ్నిమివ ప్రజాః ॥ ౩
స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పార్థివః ।
స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్వినశ్యతి ॥ ౪
అయుక్తచారం దుర్దర్శం అస్వాధీనం నరాధిపం ।
వర్జయంతి నరా దూరాత్ నదీపంకమివ ద్విపాః ॥ ౫
యే న రక్షంతి విషయం అస్వాధీనా నరాధిపాః ।
తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశంతె గిరయస్సాగరే యథా ॥ ౬
ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః ।
అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౭

త్వం తు బాలస్వభావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస ।
జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౮
యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర ।
అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః ॥ ౯
యస్మాత్ పశ్యంతి దూరస్థాన్ సర్వానర్థాన్ నరాధిపాః ।
చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః ॥ ౧౦
అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతం ।
స్వజనం తు జనస్థానే హతం యో నావబుధ్యసె ॥ ౧౧
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౨
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ।
ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౧౩
త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ ।
విషయె స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే ॥ ౧౪
తీక్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠం ।
వ్యసనె సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివం ॥ ౧౫
అతిమానినమగ్రాహ్యం ఆత్మసంభావితం నరం ।
క్రోధినం వ్యసనె హంతి స్వజనోపి మహీపతిం ॥ ౧౬
నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ ।
క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనః తృణైస్తుల్యో భవిష్యతీ ॥ ౧౭

శుష్కైః కాష్ఠైర్భవేత్ కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః ।
న తు స్థానాత్ పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః ॥ ౧౮
ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా ।
ఏవం రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః సమర్థోపి నిరర్థకః ॥ ౧౯
అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరం ॥ ౨౦
నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోపి జాగర్తి నయచక్షుషా ।
వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః ॥ ౨౧
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిః గుణైరేతైర్వివర్జితః ।
యస్య తేఽవిదితశ్చారైః రక్షసాం సుమహాన్ వధః ॥ ౨౨

పరావమంతా విషయేషు సంగతః
న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్ ।
అయుక్తబుద్ధిగుణదోషనిశ్చయే
విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే ॥ ౨౩
ఇతి స్వదోషాన్ పరికీర్తితాంస్తయా
సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః ।
ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితః
విచింతయామాస చిరం స రావణః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువంతీం పరుషం వచః ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥ ౧
కశ్చ రామః కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః ।
కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదం ॥ ౨
ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా ॥ ౩
ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
తతో రామం యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౪
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః చీరకృష్ణాజినాంబరః ।
కందర్పసమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః ॥ ౫
శక్రచాపనిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదం ।
దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥ ౬
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
న కార్ముకం వికర్షంతం రామం పశ్యామి సంయుగే ॥ ౭
హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః ।
ఇంద్రేణేవోత్తమం సస్యం ఆహతం త్వశ్మవృష్టిభిః ॥ ౮
రక్షసాం భీమరూపాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః తేనైకేన పదాతినా ॥ ౯

అర్థాధికమువర్షార్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః ।
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ॥ ౧౦
ఏకా కథంచిన్ముక్తాఽహం పరిభూయ మహాత్మనా ।
స్త్రీవధం శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౧
భ్రాతా చాస్య మహాతేజాః గుణతస్తుల్యవిక్రమః ।
అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౧౨
అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ ।
రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥ ౧౩
రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా ।
ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుః నిత్యం ప్రియహితే రతా ॥ ౧౪
సా సుకేశీ సునాసోరుః సురూపా చ యశస్వినీ ।
దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా ॥ ౧౫
తప్తకాంచనవర్ణాభా రక్తతుంగనఖీ శుభా ।
సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౧౬
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కింనరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౧౭
యస్య సీతా భవేద్భార్యా యాం చ హృష్టః పరిష్వజేత్ ।
అతిజీవేత్ స సర్వేషు లోకేష్వపి పురందరాత్ ॥ ౧౮
సా సుశీలా వపుశ్శ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి ।
తవానురూపా భార్యా స్యాత్ త్వం చ తస్యాస్తథా పతిః॥౧౯

తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణిపయోధరాం ।
భార్యార్థే చ తవానేతుం ఉద్యతాఽహం వరాననాం ॥ ౨౦
విరూపితాఽస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ ।
తాం తు దృష్ట్వాఽద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం॥ ౨౧
మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి ।
యది తస్యామభిప్రాయః భార్యార్థే తవ జాయతే ॥ ౨౨
శీఘ్రముద్ధ్రియతాం పాదః జయార్థమిహ దక్షిణః ।
కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౩
వధాత్తస్య నృశంసస్య రామస్యాశ్రమవాసినః ।
తం శరైర్నిశితైర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౨౪
హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్యసి ।
రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౫
క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ ।
విజ్ఞాయేహాత్మనశ్శక్తిం హ్రియతామబలా బలాత్ ॥ ౨౬
సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర ।

నిశమ్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః
హతాన్ జనస్థానగతాన్ నిశాచరాన్ ।
ఖరం చ బుధ్వా నిహతం చ దూషణం
త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తుమర్హసి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

—o—

తతశ్శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణం ।
సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుధ్వా జగామ సః ॥ ౧
తత్కార్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ ।
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ౨
ఇతి కర్తవ్యమిత్యేవ కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ।
స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ ॥ ౩
యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రాక్షసాధిపః ।
సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి ॥ ౪
ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః ।
రథం సంయోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమం ॥ ౫
కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితం ।
పిశాచవదనైర్యుక్తం ఖరైః కాంచనభూషణైః ॥ ౬
మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః ।
రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిం ॥ ౭
స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛత్రో దశాననః ।
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ॥ ౮
వింశద్భుజో దశగ్రీవః దర్శనీయపరిచ్ఛదః ।
త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నః దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్ ॥ ౯

కామగం రథమాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః ।
విద్యున్మండలవాన్ మేఘః సబలాక ఇవాంబరే ॥ ౧౦
సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్ ।
నానాపుష్పఫలైర్వృక్షైః అనుకీర్ణం సహస్రశః ॥ ౧౧
శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః ।
విశాలైరాశ్రమపదైః వేదిమద్భిస్సమావృతం ॥ ౧౨
కదళ్యాఢకిసంబాధం నాళికేరోపశోభితం ।
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతం ॥ ౧౩
నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః కిన్నరైశ్చ సహస్రశః ।
అజైర్వైఖానసైర్మాషైః వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః ॥ ౧౪
అత్యంతనియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితం ॥ ౧౫
దివ్యాభరణమాల్యాభిః దివ్యరూపాభిరావృతం ।
క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిః అప్సరోభిస్సహస్రశః ॥ ౧౬
సేవితం దేవపత్నీభిః శ్రీమతీభిః శ్రియా వృతం ।
దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః ॥ ౧౭
హంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితం ।
వైడూర్యప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా ॥ ౧౮
పాండరాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమానాని సమంతతః ॥ ౧౯

తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్ ।
గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౨౦
నిర్యాసరససమూలానాం చందనానాం సహస్రశః ।
వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ ॥ ౨౧
అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ ।
తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినాం॥ ౨౨
పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ ।
ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః ॥ ౨౩
శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా ।
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః ॥ ౨౪
ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ ।
ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౨౫
హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ ।
తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శమారుతం ॥ ౨౬
అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమం ।
తత్రాపశ్యత్ స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్వృతం ॥ ౨౭
సమంతాద్యస్య తాః శాఖాః శతయోజనమాయతాః ।
యస్య హస్తినమాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపం ॥ ౨౮
భక్షార్థం గరుడశ్శాఖాం ఆజగామ మహాబలః ।
తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః ॥ ౨౯

సుపర్ణః పర్ణబహుళాం బభంజ చ మహాబలః ।
తత్ర వైఖానసా మాషాః వాలఖిల్యా మరీచిపాః ॥ 30
అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః పరమర్షయః ।
తేషాం దయార్థం గరుడః తాం శాఖాం శతయోజనాం ॥ 3౧
జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్ఛపౌ ।
ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషం ॥ 3౨
నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ ॥ 33
స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః ।
అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమాన్ మతిం ॥ 3౪
అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్వా రత్నమయం గృహం ।
మహేంద్రభవనాద్గుప్తం ఆజహారామృతం తతః ॥ 3౫
తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణం ।
నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః ॥ 3౬
తం తు గత్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే ॥ 3౭
తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కలధారిణం ।
దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసం ॥ 3౮
స రావణస్సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా ।
మారీచేనార్చితో రాజా సర్వకామైరమానుషైః ॥ 3౯

తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ ।
అర్ఘ్యోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౦
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర ।
కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణమేవమిహాగతః ॥ ౪౧
ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః ।
తం తు పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౪౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః ।
ఆర్తోఽస్మి మమ చార్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః ॥ ౧
జానీషే త్వం జనస్థానే యథా భ్రాతా ఖరో మమ ।
దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్పణఖా చ మే ॥ ౨
త్రిశిరాశ్చ మహాతేజాః రాక్షసః పిశితాశనః ।
అన్యే చ బహవశ్శూరాః లబ్ధలక్షా నిశాచరాః ॥ ౩
వసంతి మన్నియోగేన నిత్యవాసం చ రాక్షసాః ।
బాధమానా మహారణ్యే మునీన్ వై ధర్మచారిణః ॥ ౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ।
శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినామ్ ॥ ౫
తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః ।
సంగతాః పరమాయత్తాః రామేణ సహ సంయుగే ॥ ౬

నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః ।
తేన సంజాతరోషేణ రామేణ రణమూర్ధని ॥ ౭
అనుక్త్వా పరుషం కించిత్ శరైర్వ్యాపారితం ధనుః ।
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజసాం ॥ ౮
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః మానుషేణ పదాతినా ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః ॥ ౯
హతశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి నిర్భయా దండకాః కృతాః ।
పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః ॥ ౧౦
స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః ।
దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణః మూర్ఖో లుబ్ధో జితేంద్రియః ॥ ౧౧
త్యక్తధర్మో హ్యధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః ।
యేన వైరం వినాఽరణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలం ॥ ౧౨
కర్ణనాసాపహరణాత్ భగినీ మే విరూపితా ।
తస్య భార్యాం జనస్థానాత్ సీతాం సురసుతోపమాం ॥ ౧౩
ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ ।
త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల ॥ ౧౪
భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్ నాభిచింతయే ।
తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస ॥ ౧౫
వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ ।
ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః ॥ ౧౬

ఏతదర్థమహం ప్రాప్తః త్వత్సమీపం నిశాచర ।
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ॥ ౧౭
సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ।
ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ॥ ౧౮
త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగరూపిణం ।
గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి ॥ ౧౯
తతస్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం యథాసుఖం ।
నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ ॥ ౨౦
తతః పశ్చాత్ సుఖం రామే భార్యాహరణకర్శితే ।
విస్రబ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౧
తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః ।
శుష్కం సమభవద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ ॥ ౨౨
ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ ।
మృతభూత ఇవార్తస్తు రావణం సముదైక్షత ॥ ౨౩

స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతాః
మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః ।
కృతాంజలిస్తత్త్వమువాచ వాక్యం
హితం చ తస్మై హితమాత్మనశ్చ ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః,

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః మారీచో రాక్షసేశ్వరం ॥ ౧
సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః ।
అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః ॥ ౨
న నూనం బుధ్యసె రామం మహావీర్యం గుణోన్నతం ।
అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౩
అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం భువి రక్షసాం ।
అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసం ॥ ౪
అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా ।
అపి సీతానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ ॥ ౫
అపి త్వామీశ్వరం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశం ।
న వినశ్యేత్ పురీ లంకా త్వయా సహ సరాక్షసా ॥ ౬
త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః ।
ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మతిః ॥ ౭
న చ పిత్రా పరిత్యక్తః నామర్యాదః కథంచన ।
న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలః న చ క్షత్రియపాంసనః ॥ ౮
న చ ధర్మగుణైర్హీనః కౌసల్యానందవర్ధనః ।
న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః ॥ ౯

వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాదినం ।
కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తతః ప్రవ్రజితో వనం ॥ ౧౦
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ ।
హిత్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౧౧
న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్నాజితేంద్రియః ।
అనృతం దుశ్శ్రుతం చైవ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౨
రామో విగ్రహవాన్ధర్మః సాధుస్సత్యపరాక్రమః ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం మఘవానివ ॥ ౧౩
కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా ।
ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః ॥ ౧౪
శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే ।
రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి ॥ ౧౫
ధనుర్వ్యాదితదీప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణం ।
చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణం ॥ ౧౬
రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః ।
నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతికమిహార్హసి ॥ ౧౭
అప్రమేయం హి తత్తేజః యస్య సా జనకాత్మజా ।
న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే ॥ ౧౮
తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ ।
ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా ॥ ౧౯

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః ప్రియా ।
దీప్తస్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా ॥ ౨౦
కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప ।
దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీవితం ॥ ౨౧
జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభం ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౨౨
స సర్వైస్సచివైస్సార్థం విభీషణపురోగమైః ।
మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ॥ ౨౩
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ।
ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః ॥ ౨౪
హితాహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం కర్తుమర్హసి ।
అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే
సమాగమం కోసలరాజసూనునా ।
ఇదం హి భూయశ్శృణు వాక్యముత్తమం
క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీమిమాం ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః ॥ ౧

నీలజీమూతసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః ॥ ౨
వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః ॥ ౩
స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ ।
అద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః ॥ ౪
మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర ।
ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ॥ ౫
ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిం ।
బాలో ద్వాదశవర్షోఽయం అకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః ॥ ౬
కామం తు మమ యత్సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి ।
బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ ॥ ౭
వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ ।
ఇత్యేవముక్తస్స మునిః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
రామాన్నాన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః ।
దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ॥ ౯
ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప ।
కామమస్తు మహత్సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ॥ ౧౦
బాలోప్యేష మహాతేజాః సమర్థస్తస్య నిగ్రహే ।
గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప ॥ ౧౧

ఏవముక్త్వా తు స మునిః తమాదాయ నృపాత్మజం ।
జగామ పరమప్రీతః విశ్వామిత్రః స్వమాశ్రమం ॥ ౧౨
తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితం ।
బభూవోపస్థితో రామః చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ॥ ౧౩
అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః ।
ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా ॥ ౧౪
శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా ।
అదృశ్యత తతో రామః బాలచంద్ర ఇవోదితః ॥ ౧౫
తతోఽహం మేఘసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
బలీ దత్తవరో దర్పాత్ ఆజగామ తదాశ్రమం ॥ ౧౬
తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః ।
మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యం అసంభ్రాంతశ్చకార సః ॥ ౧౭
అవజానన్నహం మోహాత్ బాలోఽయమితి రాఘవం ।
విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిం అభ్యధావం కృతత్వరః ॥ ౧౮
తేన ముక్తస్తతో బాణః శితశ్శత్రునిబర్హణః ।
తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తః సముద్రే శతయోజనే ॥ ౧౯
నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః ।
రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః ॥ ౨౦
పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి ।
ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీం ॥ ౨౧

ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయాస్తు నిపాతితాః ।
అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౨౨
తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహం ।
కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ ॥ ౨౩
క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినాం ।
రక్షసాం చైవ సంతాపం అనర్థం చాహరిష్యసి ॥ ౨౪
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితాం ।
ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే ॥ ౨౫
అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ ।
పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రదే యథా ॥ ౨౬
దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ ।
ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్ ॥ ౨౭
హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః ।
హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ॥ ౨౮
శరజాలపరిక్షిప్తాం అగ్నిజ్వాలాసమావృతాం ।
ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః ॥ ౨౯
పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్ పాపతరం మహత్ ।
ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః ॥ ౩౦
భవ స్వదారనిరతః స్వకులం రక్ష రాక్షస ।
మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః ॥ ౩౧

కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౩౨

నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం
ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి ।
గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవః
యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే ।
ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిరుత్తరం ॥ ౧
రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యాం అనిర్విణ్ణస్తథా కృతః ।
సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౨
దీప్తజిహ్వో మహాకాయః తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః ।
వ్యచరం దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥ ౩
అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ ।
అత్యంతఘోరో వ్యచరం తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ॥ ౪
నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్ ॥ ౫

ఋషిమాంసాశనః క్రూరః త్రాసయన్ వనగోచరాన్ ।
తథా రుధిరమత్తోఽహం విచరన్ ధర్మదూషకః ॥ ౬
ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణం ।
వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౭
తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతం ।
సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలం ॥ ౮
తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ ।
అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధః తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ॥ ౯
జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞః తం ప్రహారమనుస్మరన్ ।
తేన ముక్తాస్త్రయో బాణాః శితాశ్శత్రునిబర్హణాః ॥ ౧౦
వికృష్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలనిస్వనాః ।
తే బాణా వజ్రసంకాశాః సుముక్తా రక్తభోజనాః ॥ ౧౧
ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సంనతపర్వణః ।
పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శఠో దృష్టభయః పురా ॥ ౧౨
సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తః తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ ।
శరేణముక్తో రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితం ॥ ౧౩
ఇహ ప్రవ్రాజితో యుక్తః తాపసోఽహం సమాహితః ।
వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరం ॥ ౧౪
గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకం ।
అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ ॥ ౧౫

రామభూతమిదం సర్వం అరణ్యం ప్రతిభాతి మే ।
రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప ॥ ౧౬
దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామం ఉద్భ్రమామి విచేతనః ।
రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ ॥ ౧౭
రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే ।
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞః న యుద్ధం తేన తే క్షమం ॥ ౧౮
బలిం వా నముచిం వాఽపి హన్యాద్ధి రఘునందనః ।
రణే రామేణ యుధ్యస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస ॥ ౧౯
న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి ।
బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ ౨౦
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ।
సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర ॥ ౨౧
కురు యత్తే క్షమం తత్త్వం అహం త్వా నానుయామి హ ।
రామశ్చ హి మహాతేజాః మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ ౨౨
అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంతకోపి సః ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౨౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౨౪

ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా
యథోచ్యమానం యది నాభిపత్స్యసె ।

సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే
హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

—o—

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః ।
ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధం ॥ ౧
తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం అయుక్తం కాలచోదితః ॥ ౨
యత్కిలైతదయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే ।
వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థం ఉప్తం బీజమివోషరే ॥ ౩
త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే ।
పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥ ౪
యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా ।
స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ ౫
అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః ।
ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సంనిధౌ ॥ ౬
ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిః హృది మారీచ వర్తతే ।
న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౭

దోషం గుణం వా సంపృష్టః త్వమేవం వక్తుమర్హసి ।
అపాయం వాఽప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥ ౮
సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా ।
ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః ॥ ౯
వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభం ।
ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥ ౧౦
సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే ।
నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితం ॥ ౧౧
పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః ।
అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ ॥ ౧౨
ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతాం ।
ధారయంతి మహాత్మానః రాజానః క్షణదాచర ॥ ౧౩
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః ॥
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః । ౧౪
అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్ పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి ।
గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస ॥ ౧౫
మయోక్తం తవ చైతావత్ సంప్రత్యమితవిక్రమ ।
అస్మింస్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౬
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ।
సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ॥ ౧౭

ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ।
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥ ౧౮
త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా ।
ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ॥ ౧౯
అపక్రాంతే తు కాకుత్స్థే దూరం యాత్వాఽప్యుదాహర ।
హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకం ॥ ౨౦
తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః ।
అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥ ౨౧
అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖం ।
ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షశ్శచీమివ ॥ ౨౨
ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస ।
రాజ్యస్యార్థం ప్రయచ్ఛామి మారీచ తవ సువ్రత ॥ ౨౩
గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి సరథో దండకావనం ॥ ౨౪
ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవం ।
లంకాం ప్రతి గమిష్యామి కృతకార్యస్సహ త్వయా ॥ ౨౫
న చేత్ కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై ।
ఏతత్ కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥ ౨౬
రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థః న జాతు సుఖమేధతే ।

ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే
మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య ।

ఏతద్యథావత్ ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా
యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ఆజ్ఞప్తో రాజవద్వాక్యం ప్రతికూలం నిశాచరః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం మారీచో రాక్షసాధిపం ॥ ౧
కేనాయముపదిష్టస్తే వినాశః పాపకర్మణా ।
సపుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర ॥ ౨
కస్త్వయా సుఖినా రాజన్ నాభినందతి పాపకృత్ ।
కేనేదముపదిష్టం తే మృత్యుద్వారముపాయతః ॥ ౩
శత్రవస్తవ సువ్యక్తం హీనవీర్యా నిశాచరాః ।
ఇచ్ఛంతి త్వాం వినశ్యంతం ఉపరుద్ధం బలీయసా ॥ ౪
కేనేదముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాహితవాదినా ।
యస్త్వామిచ్ఛతి నశ్యంతం స్వకృతేన నిశాచర ॥ ౫
వధ్యాః ఖలు న హన్యంతే సచివాస్తవ రావణ ।
యే త్వాముత్పథమారూఢం న నిగృహ్ణంతి సర్వశః ॥ ౬
అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథమాశ్రితః ।
నిగ్రాహ్యస్సర్వథా సద్భిః న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే ॥ ౭

ధర్మమర్థం చ కామం చ యశశ్చ జయతాం వర ।
స్వామిప్రసాదాత్ సచివాః ప్రాప్నువంతి నిశాచర ॥ ౮
విపర్యయే తు తత్సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ ।
వ్యసనం స్వామివైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువంతీతరే జనాః ॥ ౯
రాజమూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర ।
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు రక్షితవ్యా నరాధిపాః ॥ ౧౦
రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర ।
న చాపి ప్రతికూలేన నావినీతేన రాక్షస ॥ ౧౧
యే తీక్ష్ణమంత్రాస్సచివాః భజ్యంతే సహ తేన వై ।
విషమే తురగాశ్శీఘ్రాః మందసారథయో యథా ॥ ౧౨
బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ।
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౩
స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజాస్తీక్ష్ణేన రావణ ।
రక్ష్యమాణా న వర్ధంతే మేషా గోమాయునా యథా ॥ ౧౪
అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౧౫
తదిదం కాకతాళీయం ఘోరమాసాదితం మయా ।
అత్రైవ శోచనీయస్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి ॥ ౧౬
మాం నిహత్య తు రామశ్చ న చిరాత్త్వాం వధిష్యతి ।
అనేన కృతకృత్యోఽస్మి మ్రియే యదరిణా హతః ॥ ౧౭

దర్శనాదేవ రామస్య హతం మాముపధారయ ।
ఆత్మానం చ హతం విద్ధిం హృత్వా సీతాం సబాంధవం ॥ ౧౭
ఆనయిష్యసి చేత్ సీతాం ఆశ్రమాత్ సహితో మయా ।
నైవ త్వమసి నాహం చ నైవ లంకా న రాక్షసాః ॥ ౧౮

నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా
న మృష్యసే వాక్యమిదం నిశాచర ।
పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరాః
హితం న గృహ్ణంతి సుహృద్భిరీరితం ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః ।
గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనో భయాద్రాత్రించరప్రభోః ॥ ౧
దృష్టశ్చాహం పునస్తేన శరచాపాసిధారిణా ।
మద్వధోద్యతశస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మె ॥ ౨
న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ ప్రతి నివర్తతే ।
వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమదండహతస్య తే ॥ ౩
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం ఏవం త్వయి దురాత్మని ।
ఏష గచ్ఛామ్యహం తాత స్వస్తి తేఽస్తు నిశాచర ॥ ౪

ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేన వచనేన స రావణః ।
పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్టం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితం ।
ఇదానీమసి మారీచః పూర్వమన్యో నిశాచరః ॥ ౬
ఆరుహ్యతామయం శీఘ్రం రథో రత్నవిభూషితః ।
మయా సహ తథా యుక్తః పిశాచవదనైః ఖరైః ॥ ౭
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ।
తాం శూన్యే ప్రసభం సీతాం ఆనయిష్యామి మైథిలీం ॥ ౮
తతో రావణమారీచౌ విమానమివ తం రథం ।
ఆరుహ్య యయతుశ్శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమమండలాత్ ॥ ౯
తథైవ తత్ర పశ్యంతౌ పత్తనాని వనాని చ ।
గిరీంశ్చ సరితస్సర్వాః రాష్ట్రాణి నగరాణి చ ॥ ౧౦
సమేత్య దండకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః ।
దదర్శ సహమారీచః రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౧౧
అవతీర్య రథాత్తస్మాత్ తతః కాంచనభూషణాత్ ।
హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
ఏతద్రామాశ్రమపదం దృశ్యతే కదలీవృతం ।
క్రియతాం తత్సఖే శీఘ్రం యదర్థం వయమాగతాః ॥ ౧౩
స రావణవచః శ్రుత్వా మారీచో రాక్షసస్తదా ।
మృగో భూత్వాఽఽశ్రమద్వారి రామస్య విచచార హ ॥ ౧౪

స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుతదర్శనం ।
మణిప్రవరశృంగాగ్రః సితాసితముఖాకృతిః ॥ ౧౫
రక్తపద్మోత్పలముఖః ఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః ।
కించిదభ్యున్నతగ్రీవః ఇంద్రనీలదళాధరః ॥ ౧౬
కుందేందువజ్రసంకాశం ఉదరం చాస్య భాస్వరం ।
మధూకనిభపార్శ్వశ్చ పద్మకింజల్కసన్నిభః ॥ ౧౭
వైడూర్యసంకాశఖురః తనుజంఘస్సుసంహతః ।
ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజతా ॥ ౧౮
మనోహరః స్నిగ్ధవర్ణః రత్నైర్నానావిధైర్వృతః ।
క్షణేన రాక్షసో జాతః మృగః పరమశోభనః ॥ ౧౯
వనం ప్రజ్వలయన్ రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్ ।
మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షసః ॥ ౨౦
ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యాః నానాధాతువిచిత్రితం ।
విచరన్ గచ్ఛతే తస్మాత్ శాద్వలాని సమంతతః ॥ ౨౧
రూప్యైర్బిందుశతైశ్చిత్రః భూత్వా స ప్రియదర్శనః ।
విటపీనాం కిసలయాన్ భఙ్క్త్వాఽదన్ విచచార హ ॥ ౨౨
కదలీగృహకం గత్వా కర్ణికారానితస్తతః ।
సమాశ్రయన్ మందగతిః సీతాసందర్శనం తదా ॥ ౨౩
రాజీవచిత్రపృష్ఠస్సః విరరాజ మహామృగః ।
రామాశ్రమపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖం ॥ ౨౪

పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః ।
గత్వా ముహూర్తం త్వరయా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ ౨౫
విక్రీడంశ్చ క్వచిద్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి ।
ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛతి ॥ ౨౬
మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే ।
సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ ౨౭
పరిభ్రమతి చిత్రాణి మండలాని వినిష్పతన్ ।
సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ౨౮
ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ విద్రవంతి దిశో దశ ।
రాక్షసస్సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ౨౯
ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృశన్ ।
తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా ॥ ౩౦
కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత ।
కర్ణికారానశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా ॥ ౩౧
కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా ।
అనర్హాఽరణ్యవాసస్య సా తం రత్నమయం మృగం ॥ ౩౨
ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా ।
సా తం రుచిరదంతోష్ఠీ రూప్యధాతుతనూరుహం ॥ ౩౩
విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత ।
స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్ మాయామయో మృగః ॥ ౩౪

విచచార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనం ।
అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగం ॥ ౩౫
విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాన్యపచిన్వతీ ।
హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితం ॥ ౧
ప్రహృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ ।
భర్తారమభిచక్రంద లక్ష్మణం చాపి సాయుధం ॥ ౨
తయాఽఽహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగం ॥ ౩
శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగం ॥ ౪
చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వనే ।
అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ ౫
అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతం ।
భానుమత్ పురుషవ్యాఘ్ర గంధర్వపురసంనిభం ॥ ౬
మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ ।
జగత్యాం జగతీనాథ మాయైషా హి న సంశయః ॥ ౭

ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా ।
ఉవాచ సీతా సంహృష్టా చర్మణా హృతచేతనా ॥ ౮
ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః ।
ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ ౯
ఇహాశ్రమపదేఽస్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః ।
మృగాశ్చరంతి సహితాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౧౦
ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ వానరాః కింనరాస్తథా ।
విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ ౧౧
న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూర్వో మృగః పురా ।
తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాఽయం మృగసత్తమః ॥ ౧౨
నానావర్ణవిచిత్రాంగః రత్నబిందుసమాచితః ।
ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసంనిభః ॥ ౧౩
అహో రూపమహో లక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా ।
మృగోఽద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥ ౧౪
యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ ।
ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౫
సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః ।
అంతఃపురవిభూషార్థః మృగ ఏష భవిష్యతి ॥ ౧౬
భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో ।
మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭

జీవన్న యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః ।
అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి ॥ ౧౮
నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూనదమయత్వచి ।
శష్పబృస్యాం వినీతాయాం ఇచ్ఛామ్యహముపాసితుం ॥ ౧౯
కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం మతం ।
వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ ౨౦
తేన కాంచనరోమ్ణా తు మణిప్రవరశృంగిణా ।
తరుణాదిత్యవర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ ౨౧
బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతం ।
ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృగమద్భుతం ॥ ౨౨
లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః ।
ఉవాచ రాఘవో హృష్టః భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ ౨౩
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగగతామిమాం ।
రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪
న వనే నందనోద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే ।
కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్ సమో మృగః ॥
ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచిరా రోమరాజయః ।
శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః ॥ ౨౬
పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోపమాం ।
జిహ్వాం ముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతహ్రదాం ॥ ౨౭

మసారగల్లర్కముఖః శంఖముక్తానిభోదరః ।
కస్య నామాభిరూపోఽసౌ న మనో లోభయేన్మృగః ॥ ౨౮
కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో ।
నానారత్నమయం దివ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥ ౨౯
కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ ।
మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహారార్థం చ ధన్వినః ॥ ౩౦
ఘ్నంతి లక్ష్మణ రాజానః మృగయాయాం మహావనే ।
ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే ॥ ౩౧
ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః ।
తత్సారమఖిలం నృణాం ధనం నిచయవర్ధనం ॥ ౩౨
మనసా చింతితం సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ ।
అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ ॥ ౩౩
తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞాః ప్రాహురర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ ।
ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్ధ్యే కాంచనత్వచి ॥ ౩౪
ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్యమా ।
న కాదలీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ ॥ ౩౫
భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః ।
ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ యశ్చ దివ్యో నభశ్చరః ॥ ౩౬
ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ ।
యది వాఽయం తథా యన్మాం భవేద్వదసి లక్ష్మణ ॥ ౩౭

మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా ।
ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా ॥ ౩౮
వనే విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః ।
ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః ॥ ౩౯
నిహతాః పరమేష్వాసాః తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః ।
పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః ॥ ౪౦
ఉదరస్థో ద్విజాన్ హంతి స్వగర్భోఽశ్వతరీమివ ।
స కదాచిచ్చిరాల్లోభాత్ ఆససాద మహామునిం ॥ ౪౧
అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్షస్తస్య బభూవ హ ।
సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తం ॥ ౪౨
ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ।
త్వయాఽవిగణ్య వాతాపే పరిభూతాః స్వతేజసా ॥ ౪౩
జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాః తస్మాదసి జరాం గతః ।
తదేతన్న భవేద్రక్షః వాతాపిరివ లక్ష్మణ ॥ ౪౪
మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియం ।
భవేద్ధతోఽయం వాతాపిః అగస్త్యేనేవ మాం గతః ॥ ౪౫
ఇహ త్వం భవ సంనద్ధః యంత్రితో రక్ష మైథిలీం ।
అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునందన ॥ ౪౬
అహమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యపి వా మృగం ।
యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతం ॥ ౪౭

పశ్య లక్ష్మణ వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహాం ।
త్వచా ప్రధానయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౪౮
అప్రమత్తేన తే భావ్యం ఆశ్రమస్థేన సీతయా ।
యావత్ పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహం ॥ ౪౯
హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్యామి లక్ష్మణ ॥
ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా
జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ ।
భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం
ప్రతిక్షణం సర్వత ఏవ శంకితః ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః ।
బబంధాసిం మహాతేజాః జాంబూనదమయత్సరుం ॥ ౧
తతస్త్రివనతం చాపం ఆదాయాత్మవిభూషణం ।
ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥ ౨
తం వంచయానో రాజేంద్రం ఆపతంతం నిరీక్ష్య వై ।
బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్ పునస్సందర్శనేఽభవత్ ॥ ౩
బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో మృగః ।
తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥ ౪

అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే ।
అతివృత్తమిషోః పాతాత్ లోభయానం కదాచన ॥ ౫
శంకితం తు సముద్భ్రాంతం ఉత్పతంతమివాంబరే ।
దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనోద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥ ౬
ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలం ।
ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరాత్ ప్రకాశతే ॥ ౭
దర్శనాదర్శనాదేవం సోఽపాకర్షత రాఘవం ।
సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః ॥ ౮
ఆసీత్ క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థః వివశస్తేన మోహితః ।
అథావతస్థే సంభ్రాంతః ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥ ౯
స తమున్మాదయామాస మృగరూపో నిశాచరః ।
మృగైః పరివృతో వన్యైః అదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౦
గ్రహీతుకామం దృష్ట్వైనం పునరేవాభ్యధావత ।
తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్ పునరంతర్హితోఽభవత్ ॥ ౧౧
పునరేవ తతో దూరాత్ వృక్షషండాద్వినిస్సృతం ।
దృష్ట్వా రామో మహాతేజాః తం హంతుం కృతనిశ్చయః ॥ ౧౨
భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః ।
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః ॥ ౧౩
సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ ।
తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసంతమివ పన్నగం ॥ ౧౪

ముమోచ జ్వలితం దీప్తం అస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితం ।
శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః ॥ ౧౫
మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసంనిభః ।
తాలమాత్రమథోత్ప్లుత్య న్యపతత్ స శరాతురః ॥ ౧౬
వినదన్ భైరవం నాదం ధరణ్యామల్పజీవితః ।
మ్రియమాణస్తు మారీచః జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుం ॥ ౧౭
స్మృత్వా తద్వచనం రక్షః దధ్యౌ కేన తు లక్ష్మణం ।
ఇహ ప్రస్థాపయేత్ సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ॥ ౧౮
స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తతః స్వరం ।
సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥ ౧౯
తేన మర్మణి నిర్విద్ధః శరేణానుపమేన చ ।
మృగరూపం తు తత్త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః ॥ ౨౦
చక్రే స సుమహాకాయః మారీచో జీవితం త్యజన్ ।
తతో విచిత్రకేయూరః సర్వాభరణభూషితః ॥ ౨౧
హేమమాలీ మహాదంష్ట్రః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శనం ॥ ౨౨
రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే ।
జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ ॥ ౨౩
మారీచస్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు ।
తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోఽయం మయా హతః॥ ౨౪

హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం ఆక్రుశ్య చ మహాస్వనం ।
మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ ॥ ౨౫
లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవస్థాం గమిష్యతి ।
ఇతి సంచిన్త్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః ॥ ౨౬
తత్ర రామం భయం తీవ్రం ఆవివేశ విషాదజం ।
రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరం॥ ౨౭
నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః ।
త్వరమాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుః విజ్ఞాయ సదృశం వనే ।
ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవం ॥ ౧
న హి మే హృదయం స్థానే జీవితం వాఽవతిష్ఠతే ।
క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశం ॥ ౨
ఆక్రందమానం తు వనే భ్రాతరం త్రాతుమర్హసి ।
తం క్షిప్రమభిధావ త్వం భ్రాతరం శరణైషిణం ॥ 3
రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషం ।
న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనం ॥ ౪

తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా ।
సౌమిత్రే మిత్రరూపేణ భ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్ ॥ ౫
యస్త్వమస్యామవస్థాయాం భ్రాతరం నాభిపత్స్యసే ।
ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం లక్ష్మణ మత్కృతే ॥ ౬
లోభాన్మమ కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవం ।
వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రాతరి నాస్తి తే ॥ ౭
తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధః తమపశ్యన్ మహాద్యుతిం ।
కిం హి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ ॥ ౮
కర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్ప్రధానస్త్వమాగతః ।
ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పశోకపరిప్లుతాం ॥ ౯
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ ।
పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః ॥ ౧౦
అశక్యస్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం న సంశయః ।
దేవి దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్రిషు ॥ ౧౧
రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ ।
దానవేషు చ ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే ॥ ౧౨
యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమం ।
అవధ్యస్సమరే రామః నైవం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౩
న త్వామస్మిన్ వనే హాతుం ఉత్సహే రాఘవం వినా ।
అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి ॥ ౧౪

త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైః సేశ్వరైరపి సామరైః ।
హృదయం నిర్వృతం తేఽస్తు సంతాపస్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౫
ఆగమిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమం ।
న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్ కృతః ॥ ౧౬
గంధర్వనగరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః ।
న్యాసభూతాఽసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా ॥ ౧౭
రామేణ త్వం వరారోహే న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే ।
కృతవైరాశ్చ వైదేహి వయమేతైర్నిశాచరైః ॥ ౧౮
ఖరస్య నిధనాదేవ జనస్థానవధం ప్రతి ।
రాక్షసా వివిధా వాచః విసృజంతి మహావనే ॥ ౧౯
హింసావిహారా వైదేహి న చింతయితుమర్హసి ।
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ॥ ౨౦
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినం ।
అనార్యాకరుణారంభ నృశంస కులపాంసన ॥ ౨౧
అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్ ।
రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే ॥ ౨౨
నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్ ।
త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు ॥ ౨౩
సుదుష్టస్త్వం వనే రామం ఏకమేకోఽనుగచ్ఛసి ।
మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా ॥ ౨౪

తన్న సిధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా ।
కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్రనిభేక్షణం ॥ ౨౫
ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనం ।
సమక్షం తవ సౌమిత్రే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే న సంశయః ॥ ౨౬
రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే ।
ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రోమహర్షణం ॥ ౨౭
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః ।
ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ ॥ ౨౮
వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి ।
స్వభావస్త్వేష నారీణాం ఏవం లోకేషు దృశ్యతే ॥ ౨౯
విముక్తధర్మాశ్చపలాః తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః ।
న సహే హీదృశం వాక్యం వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౦
శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య తప్తనారాచసంనిభం ।
ఉపశృణ్వంతు మే సర్వే సాక్షిభూతా వనేచరాః ॥ ౩౧
న్యాయవాదీ యథాఽన్యాయం ఉక్తోఽహం పరుషం త్వయా ।
ధిక్త్వామద్య ప్రణశ్య త్వం యన్మామేవం విశంకసే ॥ ౩౨
స్త్రీత్వం దుష్టం స్వభావేన గురువాక్యే వ్యవస్థితం ।
గమిష్యే యత్ర కాకుత్స్థః స్వస్తి తేఽస్తు వరాననే ॥ ౩౩
రక్షంతు త్వాం విశాలాక్షి సమగ్రా వనదేవతాః ।
నిమిత్తాని హి ఘోరాణి యాని ప్రాదుర్భవంతి మే ॥ ౩౪

అపి త్వాం సహ రామేణ పశ్యేయం పునరాగతః ।
న వేత్యేతన్న జానామి వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౫
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా రుదంతీ జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం తీవ్రం బాష్పపరిప్లుతా ॥ ౩౬
గోదావరీం ప్రవేక్ష్యామి వినా రామేణ లక్ష్మణ ।
ఆబంధిష్యేఽథవా త్యక్ష్యే విషమే దేహమాత్మనః ॥ ౩౭
పిబామ్యహం విషం తీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ।
న త్వహం రాఘవాదన్యం పదాఽపి పురుషం స్పృశే ॥ ౩౮
ఇతి లక్ష్మణమాక్రుశ్య సీతా దుఃఖసమన్వితా ।
పాణిభ్యాం రుదతీ దుఃఖాత్ ఉదరం ప్రజఘాన హ ॥ ౩౯

తామార్తరూపాం విమనా రుదంతీం
సౌమిత్రిరాలోక్య విశాలనేత్రాం ।
ఆశ్వాసయామాస న చైవ భర్తుః
తం భ్రాతరం కించిదువాచ సీతా ॥ ౪౦

తతస్తు సీతామభివాద్య లక్ష్మణః
కృతాంజలిః కించిదభిప్రణమ్య చ ।
అన్వీక్షమాణో బహుశశ్చ మైథిలీం
జగామ రామస్య సమీపమాత్మవాన్ ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

తయా పరుషముక్తస్తు కుపితో రాఘవానుజః ।
స వికాంక్షన్ భృశం రామం ప్రతస్థే న చిరాదివ ॥ ౧
తదాసాద్య దశగ్రీవః క్షిప్రమంతరమాస్థితః ।
అభిచక్రామ వైదేహీం పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥ ౨
శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతః శిఖీ ఛత్రీ ఉపానహీ ।
వామే చాంసేఽవసజ్యాథ శుభే యష్టికమండలూ ॥ ౩
పరివ్రాజకరూపేణ వైదేహీం సముపాగమత్ ।
తామాససాదాతిబలః భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే ॥ ౪
రహితాం చంద్రసూర్యాభ్యాం సంధ్యామివ మహత్తమః ।
తామపశ్యత్తతో బాలాం రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ ౫
రోహిణీం శశినా హీనాం గ్రహవద్భృశదారుణః ।
తముగ్రతేజఃకర్మాణం జనస్థానరుహా ద్రుమాః ॥ ౬
సమీక్ష్య న ప్రకంపంతే న ప్రవాతి చ మారుతః ।
శీఘ్రస్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షంతం రక్తలోచనం ॥ ౭
స్తిమితం గంతుమారేభే భయాద్గోదావరీ నదీ ।
రామస్య త్వంతరప్రేప్సుః దశగ్రీవస్తదంతరే ॥ ౮
ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షురూపేణ రావణః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ భర్తారమనుశోచతీం ॥ ౯

అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రామివ శనైశ్చరః ।
స పాపో భవ్యరూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః ॥ ౧౦
అతిష్ఠత్ ప్రేక్ష్య వైదేహీం రామపత్నీం యశస్వినీం ।
శుభాం రుచిరదంతోష్ఠీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ ౧౧
ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్పశోకాభిపీడితాం ।
స తాం పద్మపలాశాక్షీం పీతకౌశేయవాసినీం ॥ ౧౨
అభ్యగచ్ఛత వైదేహీం దుష్టచేతా నిశాచరః ।
స మన్మథశరావిష్టః బ్రహ్మఘోషముదీరయన్ ॥ ౧౩
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపః ।
తాముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనామివ శ్రియం ॥ ౧౪
విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంస హ ।
కా త్వం కాంచనవర్ణాభే పీతకౌశేయవాసిని ॥ ౧౫
కమలానాం శుభాం మాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ ।
హ్రీః కీర్తిః శ్రీశ్శుభా లక్ష్మీః అప్సరా వా శుభాననే ॥ ౧౬
భూతిర్వా త్వం వరారోహే రతిర్వా స్వైరచారిణీ ।
సమాశ్శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాండురా దశనాస్తవ ॥ ౧౭
విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాంతే కృష్ణతారకే ।
విశాలం జఘనం పీనం ఊరూ కరికరోపమౌ ॥ ౧౮
ఏతావుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ ।
పీనోన్నతముఖౌ కాంతౌ స్నిగ్ధౌ తాలఫలోపమౌ ॥ ౧౯

మణిప్రవేకాభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ ।
చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని ॥ ౧౦
మనో హరసి మే కాంతే నదీకూలమివాంభసా ।
కరాంతమితమధ్యాఽసి సుకేశీ సంహతస్తనీ ॥ ౧౧
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కింనరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౧౨
రూపమగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే ।
ఇహ వాసశ్చ కాంతారే చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౧౩
సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తుమిహార్హసి ।
రాక్షసానామయం వాసః ఘోరాణాం కామరూపిణాం ॥ ౧౪
ప్రాసాదాగ్రాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ ।
సంపన్నాని సుంగధీని యుక్తాన్యాచరితుం త్వయా ॥ ౧౫
వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే ।
భర్తారం చ వరం మన్యే త్వద్యుక్తమసితేక్షణే ॥ ౧౬
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే ।
వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ ౧౭
నేహ గచ్ఛంతి గంధర్వాః న దేవా న చ కింనరాః ।
రాక్షసానామయం వాసః కథం ను త్వమిహాగతా ॥ ౧౮
ఇహ శాఖామృగాస్సింహాః ద్వీపివ్యాఘ్రమృగాస్తథా ।
ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ ౧౯

మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వినాం ।
కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥ 3౦

కాఽసి కస్య కుతశ్చిత్త్వం కింనిమిత్తం చ దండకాన్ ।
ఏకా చరసి కల్యాణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ 3౧

ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా ।
ద్విజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణమాగతం ॥ 3౨

సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ ।
ఉపనీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ॥ 33

అబ్రవీత్ సిద్ధమిత్యేవ తదా తం సౌమ్యదర్శనం ।

ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ
సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణం ।
అశక్యముద్వేష్టుమపాయదర్శనం
న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాఽంగనా ॥ 3౪

ఇయం బ్రుసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్యతాం
ఇదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి ।
ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం
త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతాం ॥ 3౫

నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం
నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీం ।

ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనః
సమర్పయత్ స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ ౩౬

తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం
ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా ।
వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తత్
మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా ।
పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమంగనా ॥ ౧
బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయం అనుక్తో హి శపేత మాం ।
ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨
దుహితా జనకస్యాహం మైథిలస్య మహాత్మనః ।
సీతా నామ్నాఽస్మి భద్రం తే రామభార్యా ద్విజోత్తమ ॥ ౩
ఉషిత్వా ద్వాదశ సమాః ఇక్ష్వాకూణాం నివేశనే ।
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౪
తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజాఽమంత్రయత ప్రభుః ।
అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ ౫

తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే ।
కైకేయీ నామ భర్తారం ఆర్యా సా యాచతే వరం ॥ ౬
ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే ।
మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుః భరతస్యాభిషేచనం ॥ ౭
ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమం ।
నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥ ౮
ఏష మే జీవితస్యాంతః రామో యద్యభిషిచ్యతే ।
ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ ౯
అయాచతార్థైరన్వర్థైః న చ యాచ్ఞాం చకార సా ।
మమ భర్తా మహాతేజాః వయసా పంచవింశకః ॥ ౧౦
అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మని గణ్యతే ।
రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః ॥ ౧౧
విశాలాక్షో మహాబాహుః సర్వభూతహితే రతః ।
కామార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథః స్వయం ॥ ౧౨
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ ।
అభిషేకాయ తు పితుః సమీపం రామమాగతం ॥ ౧౩
కైకేయీ మమ భర్తారం ఇత్యువాచ ధృతం వచః ।
తవ పిత్రా సమాజ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥ ౧౪
భరతాయ ప్రదాతవ్యం ఇదం రాజ్యమకంటకం ।
త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ ౧౫

వనే ప్రవ్రజ కాకుత్‌స్థ పితరం మోచయానృతాత్ ।
తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥ ౧౬
చకార తద్వచస్తస్యాః మమ భర్తా దృఢవ్రతః ।
దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సత్యం బ్రూయాన్న చానృతం॥౧౭
ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమం ।
తస్య భ్రాతా తు వైమాత్రః లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్॥౧౮
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రః సహాయస్సమరేఽరిహా ।
స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥ ౧౯
అన్వగచ్ఛద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ ।
జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ ౨౦
ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః ।
తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్ కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥
విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గంభీరమోజసా ।
సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా॥ ౨౨
ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలం ।
రురూన్గోధాన్వరాహాంశ్చ హత్వాఽఽదాయామిషాన్ బహూన్ ॥
స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వతః ।
ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః ।
ప్రత్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౫

యేన విత్రాసితా లోకాః సదేవాసురపన్నగాః ।
అహం తు రావణో నామ సీతే రక్షోగణేశ్వరః ॥ ౨౬
త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీం ।
రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛామ్యనిందితే ॥ ౨౭
బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణాం ఆహృతానామితస్తతః ।
సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ ॥ ౨౮
లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ ।
సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥ ౨౯
తత్ర సీతే మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి ।
న చాస్యారణ్యవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని ॥ 30
పంచ దాస్యస్సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః ।
సీతే పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది ॥ 3౧
రావణేనైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసం ॥ 3౨
మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిం ।
మహోదధిమివాక్షోభ్యం అహం రామమనువ్రతా ॥ 33
సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలం ।
సత్యసంధం మహాభాగం అహం రామ మనువ్రతా ॥ 3౪
మహాబాహుం మహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినం ।
నృసింహం సింహసంకాశం అహం రామమనువ్రతా ॥ 3౫

పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియం ।
పృథుకీర్తిం మహాత్మానం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౬

త్వం పునర్జంబుకస్సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభాం ।
నాహం శక్యా త్వయా స్ప్రష్టుం ఆదిత్యస్య ప్రభా యథా ॥౩౭

పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మందభాక్ ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యస్త్వమిచ్ఛసి రావణ ॥ ౩౮

క్షుధితస్య హి సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్వినః ।
ఆశీవిషస్య వదనాత్ దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి ॥ ౩౯

మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి ।
కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతుమిచ్ఛసి ॥ ౪౦

అక్షీ సూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురం ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి॥౪౧

అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి ।
సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౨

యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి ।
అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౩

కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ।
అయోముఖానాం శూలానాం అగ్రే చరితుమిచ్ఛసి ॥ ౪౪

రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి।

యదంతరం సింహసృగాలయోర్వనే
యదంతరం స్యందినికాసముద్రయోః ।
సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్యదంతరం
తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ ॥ ౪౫

యదంతరం కాంచనసీసలోహయోః
యదంతరం చందనవారిపంకయోః ।
యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనె
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ౪౬

యదంతరం వాయసవైనతేయయోః
యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి ।
యదంతరం సారసగృధ్రయోర్వనే
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ౪౭

తస్మిన్ సహస్రాక్షసమప్రభావే
రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ ।
హృతాఽపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే
వజ్రం యథా మక్షికయాఽవగీర్ణమ్ ॥ ౪౮

ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా
సుధృష్టముక్త్వా రజనీచరం తం ।
గాత్రప్రకంపవ్యథితా బభూవ
వాతోద్ధతా సా కదలీవ తన్వీ ॥ ౪౯

తాం వేపమానాముపలక్ష్య సీతాం
స రావణో మృత్యుసమప్రభావః ।
కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం
సమాచచక్షే భయకారణార్థం ॥ ౫౦౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

—o—

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః ।
లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧
భ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని ।
రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ ౨
యస్య దేవాస్సగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః ।
విద్రవంతి భయాద్భీతాః మృత్యోరివ సదా ప్రజాః ॥ ౩
యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే ।
ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాత్ రణే విక్రమ్య నిర్జితః ॥ ౪
యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్ ।
కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠం అధ్యాస్తే నరవాహనః ॥ ౫
యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభం ।
వీర్యాదేవార్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసం ॥ ౬

మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి ।
విద్రవంతి పరిత్రస్తాః సురాశ్శక్రపురోగమాః ॥ ౭
యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః ।
తీవ్రాంశుశ్శిశిరాంశుశ్చ భయాత్ సంపద్యతే రవిః ॥ ౮
నిష్కంపపత్రాస్తరవః నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః ।
భవంతి యత్రయత్రాహం తిష్ఠామి విచరామి చ ॥ ౯
మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా ।
సంపూర్ణా రాక్షసైర్ఘోరైః యథేంద్రస్యామరావతీ ॥ ౧౦
ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజతా ।
హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా ॥ ౧౧
హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా ।
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః సంకులోద్యానశోభితా ॥ ౧౨
తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ ।
న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్వినీ ॥ ౧౩
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని ।
న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః ॥ ౧౪
స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః ।
మందవీర్యస్సుతో జ్యేష్ఠః తతః ప్రస్థాపితో హ్యయం ॥ ౧౫
తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా ।
కరిష్యసి విశాలాక్షి తాపసేన తపస్వినా ॥ ౧౬

సర్వరాక్షసభర్తారం కామాత్ స్వయమిహాగతం ।
న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి ॥ ౧౭
ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమిష్యసి ।
చరణేనాభిహత్యేవ పురూరవసమూర్వశీ ॥ ౧౮
అంగుళ్యా న సమో రామః మమ యుద్ధే స మానుషః ।
తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని ॥ ౧౯
ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపం ॥ ౨౦
కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతం ।
భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వం అశుభం కర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౨౧
అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౨౨
అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితుం ।
న చ రామస్య భార్యాం మాం అపనీయాస్తి జీవితం ॥ ౨౩
జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హస్తాత్
శచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపాం ।
న మాదృశీం రాక్షస దూషయిత్వా
పీతామృతస్యాపి తవాస్తి మోక్షః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ।
హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః ॥ ౧
స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశం ।
నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ౨
ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః ।
ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ॥ ౩
అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైః విభింద్యాం హి మహీతలం ।
కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిం ॥ ౪
ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే ।
క్రుద్ధస్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః ॥ ౫
సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః ।
స్వం రూపం కాలరూపాభం భేజే వైశ్రవణానుజః ॥ ౬
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ తప్తకాంచనకుండలః ।
క్రోధేన మహతాఽఽవిష్టః నీలజీమూతసంనిభః ॥ ౭
దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః ।
స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥ ౮
ప్రతిపద్య స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః ।
సంరక్తనయనః క్రోధాత్ జీమూతనిచయప్రభః ॥ ౯

రక్తాంబరధరస్తత్ర స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్ ।
స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ ౧౦
వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ ।
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి ॥ ౧౧
మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః ।
మాం భజస్వ చిరాయ త్వం అహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ ॥ ౧౨
నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియం ।
త్యజ్యతాం మానుషో భావః మయి భావః ప్రణీయతాం ॥ ౧౩
రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషం ।
కైర్గుణైరనురక్తాఽసి మూఢే పండితమానిని ॥ ౧౪
యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనం ।
అస్మిన్ వ్యాళానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః ॥ ౧౫
ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీం ।
అభిగమ్య సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ॥ ౧౬
జగ్రాహ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ ।
వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః ॥ ౧౭
ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ పరిజగ్రాహ పాణినా ।
తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజం ॥ ౧౮
ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా వనదేవతాః ।
స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః ॥ ౧౯

ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగః రావణస్య మహారథః ।
తతస్తాం పరుషైర్వాక్యైః భర్త్సయన్ స మహాస్వనః ॥ ౨౦
అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోపయత్తదా ।
సా గృహీతా విచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ ॥ ౨౧
రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే ।
తామకామాం స కామార్తః పన్నగేంద్రవధూమివ ॥ ౨౨
వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః ।
తతస్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా ॥ ౨౩
భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాఽఽతురా ।
హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక ॥ ౨౪
హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా ।
జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ ॥ ౨౫
హ్రియమాణామధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి ।
నను నామావినీతానాం వినేతాఽసి పరంతప ॥ ౨౬
కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాసిహి రావణం ।
నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ॥ ౨౭
కాలోఽప్యంగీ భవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే ।
స కర్మ కృతవానేతత్ కాలోపహతచేతనః ॥ ౨౮
జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి ।
హంతేదానీం సకామాఽస్తు కైకేయీ సహ బాంధవైః ॥ ౨౯

హ్రియే యద్ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః ।
ఆమంత్రయె జనస్థానె కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ ॥ ౩౦
క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః ।
మాల్యవంతం శిఖరిణాం వందే ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౩౧
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
హంసకారండవాకీర్ణాం వందె గోదావరీం నదీం ॥ ౩౨
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే ॥ ౩౩
నమస్కరోమ్యహం తేభ్యః భర్తుశ్శంసత మాం హృతాం ।
యాని కాని చిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసంత్యుత ॥ ౩౪
సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణానపి ।
హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీం ॥ ౩౫
వివశాఽపహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత ।
విదిత్వా మాం మహాబాహుః అముత్రాపి మహాబలః ॥ ౩౬
ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి ।
సా తదా కరుణా వాచః విలపంతీ సుదుఃఖితా ॥ ౩౭
వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాయతలోచనా ।
సా తముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా ॥ ౩౮
సమాక్రందద్భయపరా దుఃఖోపహతయా గిరా ।
జటాయో పశ్య మామార్య హ్రియమాణామనాథవత్ ॥ ౩౯

అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణా పాపకర్మణా ।
నైష వారయితుం శక్యః తవ క్రూరో నిశాచరః ॥ ౪౦
సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః ।
రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో హరణం మమ ॥ ౪౧
లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వం ఆఖ్యాతవ్యమశేషతః ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే ।
నిరీక్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః ॥ ౧
తతః పర్వతకూటాభః తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః ।
వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరం ॥ ౨
దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః ।
జటాయుర్నామ నామ్నాఽహం గృధ్రరాజో మహాబలః ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
లోకానాం చ హితే యుక్తః రామో దశరథాత్మజః ॥ ౪
తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ ।
సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
కథం రాజా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ ।
రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల ॥ ౬

నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాభిమర్శనాత్ ।
న తత్సమాచరేద్ధీరః యత్పరోఽస్య విగర్హయేత్ ॥ ౭
యథాఽఽత్మనస్తథాఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా విపశ్చితా ।
అర్థం వా యది వా కామం శిష్టాశ్శాస్త్రేష్వనాగతం ॥ ౮
వ్యవస్యంతి న రాజానః ధర్మం పౌలస్త్యనందన ।
రాజా ధర్మశ్చ కామశ్చ ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః ॥ ౯
ధర్మశ్శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే ।
పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర ॥ ౧౦
ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తః విమానమివ దుష్కృతిః ।
కామం స్వభావో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుం ॥ ౧౧
న హి దుష్టాత్మనామార్యం ఆవసత్యాలయే చిరం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః ॥ ౧౨
నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౧౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౧౪
యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి ।
క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా ॥ ౧౫
దహేద్దహనభూతేన వృత్రమింద్రాశనిర్యథా ।
సర్పమాశీవిషం బధ్వా వస్త్రాంతే నావబుధ్యసే ॥ ౧౬

గ్రీవాయాం ప్రతిముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి ।
న భారస్సౌమ్య భర్తవ్యః యో నరం నావసాదయేత్ ॥ ౧౪
తదన్నమపి భోక్తవ్యం జీర్యతే యదనామయం ।
యత్కృత్వా న భవేద్ధర్మః న కీర్తిర్న యశో భువి ॥ ౧౫
శరీరస్య భవేత్ ఖేదః కస్తత్కర్మ సమాచరేత్ ।
షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ ॥ ౧౯
పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః ।
వృద్ధోఽహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ ॥ ౨౦
తథాఽప్యాదాయ వై దేహీం కుశలీ న గమిష్యసి ।
న శక్తస్త్వం బలాద్ధర్తుం వై దేహీం మమ పశ్యతః ॥ ౨౧
హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైః ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౨౨
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా పూర్వం ఖరస్తథా ।
అసకృత్ సంయుగె యేన నిహతా దైత్యదానవాః ॥ ౨౩
న చిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి ।
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ ॥ ౨౪
క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయోర్భీతో న సంశయః ।
న హి మె జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమాం ॥ ౨౫
సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ।
అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౬

జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ ।
తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ ॥ ౨౭
యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్ప్రాణం నిశాచర ।
వృంతాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్ ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా ।
క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వాః రేజుర్వింశతిదృష్టయః ॥ ౧
సంరక్తనయనః కోపాత్ తప్తకాంచనకుండలః ।
రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః ॥ ౨
స సంప్రహారస్తుములః తయోస్తస్మిన్ మహావనే ।
బభూవ వాతోద్ధతయోః మేఘయోర్గగనే యథా ॥ ౩
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయోస్తదా ।
సపక్షయోర్మాల్యవతోః మహాపర్వతయోరివ ॥ ౪
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
అభ్యవర్షన్మహాఘోరైః గృధ్రరాజం మహాబలః ॥ ౫
స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః ।
జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే ॥ ౬

తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః ।
చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః ॥ ౭
అథ క్రోధాద్దశగ్రీవః జగ్రాహ దశ మార్గణాన్ ।
మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా ॥ ౮
స తైర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః ।
బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైః గృధ్రం ఘోరైశ్శిలీముఖైః ॥ ౯
స రాక్షసరథే పశ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనామ్ ।
అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభిద్రవత్ ॥ ౧౦
తతోఽస్య సశరం చాపం ముక్తామణివిభూషితమ్ ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజ పతగేశ్వరః ॥ ౧౧
తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛితః ।
వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౨
శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః ।
కులాయముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా ॥ ౧౩
స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజాస్య మహద్ధనుః ॥ ౧౪
తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరమ్ ।
పక్షాభ్యాం స మహావీర్యః వ్యాధునోత్ పతగేశ్వరః ॥ ౧౫
కాంచనోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్ ।
తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ ॥ ౧౬

వరం త్రివేణుసంపన్నం కామగం పావకార్చిషం ।
మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథం ॥ ౧౭
పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైస్సహ ।
పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ ॥ ౧౮
సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః ।
పునర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః ॥ ౧౯
స భగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
అంకేనాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః ॥ ౨౦
దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనం ।
సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమపూజయన్ ॥ ౨౧
పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపం ।
ఉత్పపాత పునర్హృష్టః మైథిలీం గృహ్య రావణః, ॥ ౨౨
తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజాం ।
గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణం ॥ ౨౩
సమావార్య మహాతేజాః జటాయురిదమబ్రవీత్ ।
వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ ॥ ౨౪
అల్పబుద్ధే హరస్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసాం ।
సమిత్రబంధుస్సామాత్యః సబలస్సపరిచ్ఛదః ॥ ౨౫
విషపానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకం ।
అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః ॥ ౨౬

శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥ ౨౭
వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా ।
న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ ॥ ౨౮
ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ ।
యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితం ॥ ౨౯
తస్కరాచరితో మార్గః నైష వీరనిషేవితః ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౩౦
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా ।
పరేతకాలే పురుషః యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥ ౩౧
వినాశాయాత్మనో ధర్మ్యం ప్రతిపన్నోఽసి కర్మ తత్ ।
పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥ ౩౨
కుర్వీత లోకాధిపతిః స్వయంభూర్భగవానపి ।
ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః ॥ ౩౩
నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ ।
తం గృహీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైః విదదార సమంతతః ॥ ౩౪
అధిరూఢో గజారోహః యథా స్యాద్దుష్టవారణం ।
విదదార నఖైరస్య తుండం పృష్ఠే సమర్పయన్ ॥ ౩౫
కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః ।
స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః ॥ ౩౬

అమర్షాత్స్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః ।
స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥ ౩౭
తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః ।
జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః ॥ ౩౮
వామబాహూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః ।
సంఛిన్నబాహోస్సద్యైవ బాహవస్సహసాఽభవన్ ॥ ౩౯
విషజ్వాలావలీయుక్తాః వల్మీకాదివ పన్నగాః ।
తతః క్రోధాద్దశగ్రీవః సీతాముత్సృజ్య రావణః ॥ ౪౦
ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోథయత్ ।
తతో ముహూర్తం సంగ్రామః బభూవాతులవీర్యయోః ॥ ౪౧
రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య చ ।
తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః ॥ ౪౨
పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్ ।
స ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా ॥ ౪౩
నిపపాత హతో గృధ్రః ధరణ్యామల్పజీవితః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ॥ ౪౪
అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా ।

తం నీలజీమూతనికాశకల్పం
సుపాండురోరస్కముదారవీర్యం ।
దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం
జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావం ॥ ౪౫

తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే
నిపాతితం రావణవేగమర్దితం ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః.

తమల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురంతం రాక్షసాధిపః ।
దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ ॥ ౧
సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తం ।
గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౨
ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా ।
విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా ॥ ౩
నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనం ।
అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥ ౪
నూనం రామ న జానాసి మహద్వ్యసనమాత్మనః ।
ధావంతి నూనం కాకుత్స్థం మదర్థం మృగపక్షిణః ॥ ౫
అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః ।
శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః ॥ ౬

త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా ।
సుసంత్రస్తా సమాక్రందత్ శృణ్వతాం తు యథాఽంతికే ॥ ౭
తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ ।
అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౮
తాం లతామివ వేష్టంతీం ఆలింగంతీం మహాద్రుమాన్ ।
ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః ॥ ౯
క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే ।
జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసంనిభః ॥ ౧౦
ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరం ।
జగత్ సర్వమమర్యాదం తమసాఽంధేన సంవృతం ॥ ౧౧
న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ।
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా ॥ ౧౨
కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః ।
ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః ॥ ౧౩
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః ।
రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥ ౧౪
స తు తాం రామరామేతి రుదంతీం లక్ష్మణేతి చ ।
జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౫
తప్తాభరణవర్ణాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ ।
రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ॥ ౧౬

ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః ।
అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥ ౧౭
తస్యాః పరమకల్యాణ్యాః తామ్రాణి సురభీణి చ ।
పద్మపత్రాణి వై దేహ్యాః అభ్యకీర్యంత రావణం ॥ ౧౮
తస్యాః కౌశేయముద్ధూతం ఆకాశే కనకప్రభం ।
బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥ ౧౯
తస్యాస్తత్ సునసం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ।
న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజం ॥ ౨౦
బభూవ జలదం నీలం భిత్వా చంద్ర ఇవోదితః ।
సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణం ॥ ౨౧
శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతం ।
తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ॥ ౨౨
రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ ప్రియదర్శనం ।
సునాసం చారుతామ్రోష్ఠం ఆకాశే హాటకప్రభం ॥ ౨౩
రాక్షసేన సమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభం ।
శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥ ౨౪
సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపం ।
శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥ ౨౫
సా పద్మగౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా ।
విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥ ౨౬

తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౨౭
తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః ।
బభౌ. స చపలో నీలః సఘోష ఇవ తోయదః ॥ ౨౮
ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే ॥ ౨౯
సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥ ౩౦
అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజం ।
నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతం ॥ ౩౧
చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితం ।
విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనం ॥ ౩౨
తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౩౩
తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా ।
జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥ ౩౪
తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే ।
సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥ ౩౫
తస్యాఃస్తనాంతరాద్భ్రష్టః హారస్తారాధిపద్యుతిః ।
వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా ॥ ౩౬

ఉత్పన్నవాతాభిహతా నానాద్విజగణాయుతాః ।
మా భైరితి విధూతాగ్రాః వ్యాజహ్రురివ పాదపాః ॥ ౩౭
నలిన్యో ధ్వస్తకమలాః త్రస్తమీనజలేచరాః ।
సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసాం అన్వశోచంత మైథిలీం ॥ ౩౮
సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః ।
అన్వధావంస్తదా రోషాత్ సీతాం ఛాయానుగామినః ॥ ౩౯
జలప్రపాతాస్రముఖాః శృంగైరుచ్ఛ్రితబాహుభిః ।
సీతాయాం హ్రియమాణాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥ ౪౦
హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః ।
ప్రతిధ్వస్తప్రభః శ్రీమాన్ ఆసీత్ పాండరమండలః ॥ ౪౧
నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా ।
యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః ॥ ౪౨
ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ ।
విత్రస్తకా దీనముఖాః రురుదుర్మృగపోతకాః ॥ ౪౩
ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైః అస్రపాతావిలేక్షణాః ।
సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥ ౪౪
విక్రోశంతీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథా గతాం ।
తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరం ॥ ౪౫
అవేక్షమాణాం బహుశః వైదేహీం ధరణీతలం ।
స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకాం ॥ ౪౬

జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీమ్ ।
తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా
వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ ।
అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ
వివర్ణవక్త్రా భయభారపీడితా ॥ ౪౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥ ౧
రోషరోదనతామ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపమ్ ।
రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ ॥ ౨
న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణాఽనేన రావణ ।
జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే ॥ ౩
త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా ।
మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥ ౪
యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః ।
గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥ ౫
పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ ।
విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాస్మి జితా త్వయా ॥ ౬

ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే ।
స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే తు పరస్య చ ॥ ౭
కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితం ।
సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః ॥ ౮
ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ యత్త్వం కథితవాంస్తదా ।
కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశం ॥ ౯
కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధావసి ।
ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥ ౧౦
న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః ।
ససైన్యోపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుం ॥ ౧౧
న త్వం తయోశ్శరస్పర్శం సోఢుం శక్తః కథంచన ।
వనే ప్రజ్వలితస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః ॥ ౧౨
సాధు కుర్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ ।
మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥ ౧౩
విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి ।
యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౧౪
వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః ।
న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమం ॥ ౧౫
ఉత్సహే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరం ।
న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే ॥ ౧౬

మృత్యుకాలే యథా మర్త్యః విపరీతాని సేవతే ।
ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే ॥
పశ్యామ్యద్య హి కంఠే త్వాం కాలపాశావపాశితం ।
యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన ॥ ౧౮
వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్ ।
నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘనివాసినీం ॥ ౧౯
అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ ।
తప్తకాంచనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదాం ॥ ౨౦
ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణాం ఆయసైః కంటకైశ్చితాం ।
న హి త్వమీదృశం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః ॥ ౨౧
ధరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారేణ రావణ ॥ ౨౨
క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥ ౨౩
రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ ।
స కథం రాఘవో వీరః సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥ ౨౪
న త్వాం హన్యాచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైః ఇష్టభార్యాపహారిణం ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ॥ ౨౫
భయశోకసమావిష్టా కరుణం విలలాప హ ।

తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం
విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీం ।
జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం
నృపాత్మజామాగతగాత్రవేపథుం ॥ ౨౬½

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ ।
దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥ ౧
తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభం ।
ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౨
ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి మైథిలీ ।
వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణం ॥ ౩
సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవః తత్కర్మ న స బుద్ధవాన్ ।
పింగాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥ ౪
విక్రోశంతీం తథా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః ।
స చ పంపామతిక్రమ్య లంకామభిముఖః పురీం ॥ ౫
జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః ।
తాం జహార సుసంహృష్టః రావణో మృత్యుమాత్మనః ॥ ౬

ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషాం ।
వనాని సరితశ్శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా ॥ ౭
స క్షిప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ।
తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయం ॥ ౮
సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరం ।
సంభ్రమాత్ పరివృత్తోర్మిః రుద్ధమీనమహోరగః ॥ ౯
వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః ।
అంతరిక్షగతా వాచః ససృజుశ్చారణాస్తదా ॥ ౧౦
ఏతదంతో దశగ్రీవః ఇతి సిద్ధాస్తదాఽబ్రువన్ ।
స తు సీతాం విచేష్టంతీం అంకేనాదాయ రావణః ॥ ౧౧
ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః ।
సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమహాపథాం ॥ ౧౨
సంరూఢకక్ష్యాబహుళం స్వమంతఃపురమావిశత్ ।
తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణాం ॥ ౧౩
నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివ స్త్రియం ।
అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౪
యథా నేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసంమతః ।
ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
యద్యదిచ్ఛేత్తదేవాస్యాః దేయం మచ్ఛందతో యథా ।
యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియం ॥ ౧౬

అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాత్ న తస్యా జీవితం ప్రియం ।
తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౭
నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ కిం కృత్యమితి చింతయన్ ।
దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ ॥ ౧౮
స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యః వరదానేన మోహితః ।
ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః ॥ ౧౯
నానాప్రహరణాః క్షిప్రం ఇతో గచ్ఛత సత్వరాః ।
జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయం ॥ ౨౦
తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే ।
పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః ॥ ౨౧
బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితం ।
సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః ॥ ౨౨
తతః క్రోధో మమాపూర్వః ధైర్యస్యోపరి వర్తతే ।
వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణం ॥ ౨౩
నిర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రిపోః ।
న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రాం అహత్వా సంయుగే రిపుం ॥
తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినం ॥
రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః ॥ ౨౪
జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భీ రామమాశ్రితా ।
ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః ॥ ౨౫

అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః ।
కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నః రాఘవస్య వధం ప్రతి ॥ ౨౭
యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని ।
అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః ॥ ౨౮

తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసాః
మహార్థమష్టావభివాద్య రావణం ।
విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే
యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః ॥ ౨౯

తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః
సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం
బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః ॥ 30

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్ ।
ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్ కృతకృత్యమమన్యత ॥ ౧
స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః ।
ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్ ॥ ౨

స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః ।
అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౩
అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీడితాం ।
వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే ॥ ౪
మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతాం ।
అధోముఖముఖీం సీతాం అభ్యేత్య చ నిశాచరః ॥ ౫
తాం తు శోకపరాం దీనాం అవశాం రాక్షసాధిపః ।
స బలాద్దర్శయామాస గృహం దేవగృహోపమం ॥ ౬
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితం ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానారత్నసమన్వితం ॥ ౭
కాంచనైస్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి ।
వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహరైః ॥ ౮
దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణం ।
సోపానం కాంచనం చిత్రం ఆరురోహ తయా సహ ॥ ౯
దాంతికా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః ।
హేమజాలావృతాశ్చాసన్ తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః ॥ ౧౦
సుధామణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః ।
దశగ్రీవః స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీం ॥ ౧౧
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానావృక్షసమన్వితాః ।
రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౧౨

దర్శయిత్వా తు వై దేహ్యాః కృత్స్నం తద్భువనోత్తమం ।
ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా ॥ ౧౩
దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః ।
తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణాం ॥ ౧౪
వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్ ।
సహస్రమేకమేకస్య మమ కార్యపురస్సరం ॥ ౧౫
యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ ॥ ౧౬
బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః ।
తాసాం త్వమీశ్వరా సీతే మమ భార్యా భవ ప్రియే ॥ ౧౭
సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ ।
భజస్వ మాఽభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౮
పరిక్షిప్తా సహస్రేణ లంకేయం శతయోజనా ।
నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౧౯
న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు పక్షిషు ।
అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ ॥ ౨౦
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా ।
కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా ॥ ౨౧
భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాఽహం సదృశస్తవ ।
యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ ॥ ౨౨

దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే ।
కాఽస్య శక్తిరిహాగంతుం అపి సీతే మనోరథైః ॥ ౨౩
న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః ।
దీప్యమానస్య వాఽప్యగ్నేః గ్రహీతుం విమలాం శిఖాం ॥ ౨౪
త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే ।
విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలితాం ॥ ౨౫
లంకాయాం సుమహద్రాజ్యం ఇదం త్వమనుపాలయ ।
త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః ॥ ౨౬
అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మాం ।
దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతం ॥ ౨౭
యశ్చ తే సుకృతో ధర్మః తస్యేహ ఫలమాప్నుహి ।
ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి ॥ ౨౮
భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ ।
పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే ॥ ౨౯
విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా ।
విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమం ॥ ౩౦
తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖం ।
వదనం పద్మసంకాశం విమలం చారుదర్శనం ॥ ౩౧
శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే ।
ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా ॥ ౩౨

పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ ।
ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభాం ॥ ౩౩
ఉవాచ వచనం పాపః రావణో రాక్షసేశ్వరః ।
అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ ॥ ౩౪
ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందః యస్త్వామభిగమిష్యతి ।
ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ ॥ ౩౫
ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే ।
ఇమాశ్శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః ॥ ౩౬
న చాపి రావణః కాంచిత్ మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ ।
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౩౭
కృతాంతవశమాపన్నః మమేయమితి మన్యతే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా ।
తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః ।
సత్యసంధః పరిజ్ఞాతః యస్య పుత్రస్స రాఘవః ॥ ౨
రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః దైవతం హి పతిర్మమ ॥ ౩

ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥ ౪
ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ ।
శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః ॥ ౫
య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తాః ఘోరరూపా మహాబలాః ।
రాఘవే నిర్విషాస్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా ॥ ౬
తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః ।
శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః ॥ ౭
అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ ।
ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే ॥ ౮
స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ ।
పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభం ॥ ౯
యది పశ్యేత్ స రామస్త్వాం రోషదీప్తేన చక్షుషా ।
రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధః గచ్ఛేస్సద్యః పరాభవం ॥ ౧౦
యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా ।
సాగరం శోషయేద్వాఽపి స సీతాం మోచయేదిహ ॥ ౧౧
గతాయుస్త్వం గతశ్రీకః గతసత్త్వో గతేంద్రియః ।
లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి ॥ ౧౨
న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి ।
యాఽహం నీతా వినా భావం పతిపార్శ్వాత్ త్వయా వనే ॥

స హి దైవతసంయుక్తః మమ భర్తా మహాద్యుతిః ।
నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే ॥ ౧౪
స తే దర్పం బలం వీర్యం ఉత్సేకం చ తథావిధం ।
అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగె ॥ ౧౫
యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః ।
తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః ॥ ౧౬
మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ ।
ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ ॥ ౧౭
న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాండమండితా ।
ద్విజాతిమంత్రపూతా చ చండాలేనావమర్దితుం ॥ ౧౮
తథాఽహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా ।
త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాఽస్మి రాక్షసాధమ పాపినా ॥ ౧౯
క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా ।
హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకం ॥ ౨౦
ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఖాదయస్వ వా ।
నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాఽపి రాక్షస ॥ ౨౧
న తు శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః ।
ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్ సుపరుషం వచః ॥ ౨౨
రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన ।
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణం ॥ ౨౩

ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం భయసందర్శనం వచః ।
శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని ॥ ౨౪
కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని ।
తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః ॥ ౨౫
ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశ్శత్రురావణః ।
రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యః వికృతా ఘోరదర్శనాః ।
దర్పమస్యా వినేష్యధ్వం మాంసశోణితభోజనాః ॥ ౨౭
వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః ।
కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ ॥ ౨౮
స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః ।
ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౨౯
అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియం ।
తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరివారితా ॥ 30
తత్రైనాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాంత్వైశ్చ మైథిలీం ।
ఆనయధ్వం వశం సర్వాః వన్యాం గజవధూమివ ॥ 3౧
ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షస్యో రావణేన తాః ।
అశోకవనికాం జగ్ముః మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు ॥ 3౨
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః నానాపుష్పఫలైర్వృతాం ।
సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితాం ॥ 33

సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
రాక్షసీవశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా ॥ ३४

శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా ॥ ३५

న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ
విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా ।
పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం
విచేతనాఽభూద్భయశోకపీడితా ॥ ३६

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణం ।
నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే ॥ १

తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీం ।
క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుః విననాదాస్య పృష్ఠతః ॥ २

స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దారుణం రోమహర్షణం ।
చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః ॥ ३

అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్యతే యథా ।
స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యాః రాక్షసైర్భక్షణం వినా ॥ ४

మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలంబ్య మామకం ।
విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్యది ॥ ౫
స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీం ।
తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి ॥ ౬
రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః ।
కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మాం ॥ ౭
దూరం నీత్వా తు మారీచః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార చ ॥ ౮
అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మహావనే ।
జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః ॥ ౯
నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ ।
ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్స్వనం॥ ౧౦
ఆత్మనశ్చాపనయనాత్ మృగరూపేణ రక్షసా ।
నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః ॥ ౧౧
ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః ।
తం దీనమనసో దీనం ఆసేదుర్మృగపక్షిణః ॥ ౧౨
సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ ససృజుః స్వరాన్ ।
తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః ॥ ౧౩
న్యవర్తతాథ త్వరితః జవేనాశ్రమమాత్మనః ।
స తు సీతాం వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౧౪

ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభం ॥ ౧౫
తతోఽవిదూరే రామేణ సమియాయ స లక్ష్మణః ।
విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా ॥ ౧౬
సంజగర్హేఽథ తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతం ।
విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే ॥ ౧౭
గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః ।
ఉవాచ మధురోదర్కం ఇదం పరుషమార్తవత్ ॥ ౧౮
అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యస్త్వం విహాయ తాం ।
సీతామిహాగతస్సౌమ్య కచ్చిత్ స్వస్తి భవేదిహ ॥ ౧౯
న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా ।
వినష్టా భక్షితా వాఽపి రాక్షసైర్వనచారిభిః ॥ ౨౦
అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే ।
అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే ॥ ౨౧
జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై ।
యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ భైరవం ॥ ౨౨
వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితోదిశం ।
అపి స్వస్తి భవేత్తస్యాః రాజపుత్ర్యా మహాబల ॥ ౨౩
ఇదం హి రక్షో మృగసంనికాశం
ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతం ।

హృతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ
స రాక్షసోఽభూన్మ్రియమాణ ఏవ ॥ ౨౪

మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం
చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారం ।
అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః ।
పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా ॥ ౧
ప్రస్థితం దండకారణ్యం యా మామనుజగామ హ ।
క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః ॥ ౨
రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దండకాన్ పరిధావతః ।
క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౩
యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమపి జీవితుం ।
క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా ॥ ౪
పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ ।
తాం వినా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజాం ॥ ౫

కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ ।
కచ్చిత్ ప్రవ్రాజనం సౌమ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౬
సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి ।
కచ్చిత్ సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవిష్యతి ॥ ౭
సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ ।
ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్ సౌమ్య న కైకయీం ॥ ౮
యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః ।
సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౯
యది మామాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే ।
పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౧౦
బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ।
త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిః భక్షితా వా తపస్వినీ ॥ ౧౧
సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ ।
మద్వియోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః ॥ ౧౨
సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా ।
వదతా లక్ష్మణేత్యుచ్చైః తవాపి జనితం భయం ॥ ౧౩
శ్రుతస్తు శంకే వైదేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ ।
త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః ॥ ౧౪
సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే ।
ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరం ॥ ౧౫

దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః ।
తైస్సీతా నిహతా ఘోరైః భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౧౬
అహోఽస్మిన్ వ్యసనే మగ్నః సర్వథా శత్రుసూదన ।
కింత్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశం ॥ ౧౭
ఇతి సీతాం వరారోహాం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౮

విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం
క్షుధా శ్రమాచ్చైవ పిపాసయా చ ।
వినిశ్శ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః
ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యం ॥ ౧౯
స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరః
విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్ ।
ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ
ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బభూవ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథాశ్రమాదుపావృత్తం అంతరా రఘునందనః ।
పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః ॥ ౧

తమువాచ కిమర్థం త్వం ఆగతోఽపాస్య మైథిలీం ।
యదా సా తవ విశ్వాసాత్ వనే విరహితా మయా ॥ ౨
దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ ।
శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః ॥ ౩
స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే ।
దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి ॥ ౪
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
భూయో దుఃఖసమావిష్టః దుఃఖితం రామమబ్రవీత్ ॥ ౫
న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాఽహమిహాగతః ।
ప్రచోదితస్తయైవోగ్రైః త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౬
ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ।
పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం గతం ॥ ౭
సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ ।
గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదంతీ భయవిహ్వలా ॥ ౮
ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా ।
ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యం ఇదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితం ॥ ౯
న తత్పశ్యామ్యహం రక్షః యదస్యా భయమావహేత్ ।
నిర్వృతా భవ నాస్త్యేతత్ కేనాప్యేవముదాహృతం ॥ ౧౦
విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి ।
త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్ త్రిదశానపి ॥ ౧౧

కింనిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరం ।
రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే ॥ ౧౨
విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ త్రాహి మామితి ।
న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా ॥ ౧౩
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా ।
న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ వై రాఘవం రణే ॥ ౧౪
జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్ ।
న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్శక్రపురోగమైః ॥ ౧౫
ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా ।
ఉవాచాశ్రూణి ముంచంతీ దారుణం మామిదం వచః ॥ ౧౬
భావో మయి తవాత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః ।
వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తుం న చ త్వం మామవాప్స్యసి ॥ ౧౭
సంకేతాద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి ।
క్రోశంతం హి యథాఽత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే ॥ ౧౮
రిపుః ప్రచ్ఛన్నచారీ త్వం మదర్థమనుగచ్ఛసి ।
రాఘవస్యాంతరప్రేప్సుః తథైనం నాభిపద్యసే ॥ ౧౯
ఏవముక్తో హి వైదేహ్యా సంరబ్ధో రక్తలోచనః ।
క్రోధాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః ఆశ్రమాదభినిర్గతః ॥ ౨౦
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం రామస్సంతాపమోహితః ।
అబ్రవీద్దుష్కృతం సౌమ్య తాం వినా యత్త్వమాగతః ॥ ౨౧

జానన్నపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినివారణే ।
అనేన క్రోధవాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ ॥ ౨౨
న హి తే పరితుష్యామి త్యక్త్వా యద్యాసి మైథిలీమ్ ।
క్రుద్ధాయాః పరుషం శ్రుత్వా స్త్రియాశ్చ త్వమిహాగతః ॥ ౨౩
సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ప్రచోదితః ।
క్రోధస్య వశమాపన్నః నాకరోశ్శాసనం మమ ॥ ౨౪
అసౌ హి రాక్షసశ్శేతే శరేణాభిహతో మయా ।
మృగరూపేణ యేనాహం ఆశ్రమాదపవాహితః ॥ ౨౫

వికృష్య చాపం పరిధాయ సాయకం
సలీలబాణేన చ తాడితో మయా ।
మార్గీం తనుం త్యజ్య స విక్లబస్వరః
బభూవ కేయూరధరస్స రాక్షసః ॥ ౨౬

శరాహతేనైవ తదాఽఽర్తయా గిరా
స్వరం మమాలంబ్య సుదూరసంశ్రవమ్ ।
ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం
త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీమ్ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

భృశమావ్రజమానస్య తస్యాధో వామలోచనమ్ ।
ప్రాస్ఫురచ్చాప్యస్ఖలద్రామః వేపథుశ్చాప్యజాయత ॥ ౧

ఉపాలక్ష్య నిమిత్తాని సోఽశుభాని ముహుర్ముహుః ।
అపి క్షేమం ను సీతాయాః ఇతి వై వ్యాజహార చ ॥ ౨
త్వరమాణో జగామాథ సీతాదర్శనలాలసః ।
శూన్యమావసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్నమానసః ॥ ౩
ఉద్భ్రమన్నివ వేగేన విక్షిపన్ రఘునందనః ।
తత్ర తత్రోటజస్థానం అభివీక్ష్య సమంతతః ॥ ౪
దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా ।
శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమంతే పద్మినీమివ ॥ ౫
రుదంతమివ వృక్షైశ్చ మ్లానపుష్పమృగద్విజం ।
శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్తవనదేవతం ॥ ౬
విప్రకీర్ణాజినకుశం విప్రవిద్ధబృసీకటం ।
దృష్ట్వా శూన్యం నిజస్థానం విలలాప పునఃపునః ॥ ౭
హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ।
నిలీనాఽప్యథవా భీరుః అథవా వనమాశ్రితా ॥ ౮
గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యపి చ వా పునః ।
అథవా పద్మినీం యాతా జలార్థం వా నదీం గతా ॥ ౯
యత్నాన్మృగయమాణస్తు నాససాద వనే ప్రియాం ।
శోకరక్తేక్షణశ్శోకాత్ ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౦
వృక్షాద్వృక్షం ప్రధావన్ సః గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీం ।
బభూవ విలపన్ రామః శోకపంకార్ణవాప్లుతః ॥ ౧౧

అపి కాచిత్త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా ।
కదంబ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననాం ॥ ౧౨
స్నిగ్ధపల్లవసంకాశా పీతకౌశేయవాసినీ ।
శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమస్తనీ ॥ ౧౩
అథవాఽర్జున శంస త్వం ప్రియాం తామర్జునప్రియాం ।
జనకస్య సుతా భీరుః యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౪
కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీం ।
యథాపల్లవపుష్పాఢ్యః భాతి హ్యేష వనస్పతిః ॥ ౧౫
భ్రమరైరుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యయం ।
ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలకస్తిలకప్రియాం ॥ ౧౬
అశోక శోకాపనుద శోకోపహతచేతసం ।
త్వన్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియాసందర్శనేన మాం ॥ ౧౭
యది తాల త్వయా దృష్టా పక్వతాలఫలస్తనీ ।
కథయస్వ వరారోహాం కారుణ్యం యది తే మయి ॥ ౧౮
యది దృష్టా త్వయా సీతా జంబు జంబూఫలోపమాం ।
ప్రియాం యది విజానీషే నిశ్శంకం కథయస్వ మే ॥ ౧౯
అహో త్వం కర్ణికారాద్య సుపుష్పైశ్శోభసే భృశం ।
కర్ణికారప్రియా సాధ్వీ శంస దృష్టా ప్రియా యది ॥ ౨౦
చూతనీపమహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాన్ ధవాన్ ।
దాడిమానసనాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః ॥ ౨౧

మల్లికా మాధవీశ్చైవ చంపకాన్ కేతకీస్తథా ।
పృచ్ఛన్ రామో వనే భ్రాంతః ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౨౨
అథవా మృగశాబాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీం ।
మృగవిప్రేక్షణీ కాంతా మృగీభిస్సహితా భవేత్ ॥ ౨౩
గజ సా గజనాసోరూః యది దృష్టా త్వయా భవేత్ ।
తాం మన్యే విదితాం తుభ్యం ఆఖ్యాహి వరవారణ ॥ ౨౪
శార్దూల యది సా దృష్టా ప్రియా చంద్రనిభాననా ।
మైథిలీ మమ విస్రబ్ధం కథయస్వ న తే భయం ॥ ౨౫
కిం ధావసి ప్రియే దూరం దృష్టాఽసి కమలేక్షణే ।
వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ ౨౬
తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే న తేఽస్తి కరుణా మయి ।
నాత్యర్థం హాస్యశీలాఽసి కిమర్థం మాముపేక్షసే ॥ ౨౭
పీతకౌశేయకేనాసి సూచితా వరవర్ణినీ ।
ధావంత్యపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యస్తి సౌహృదం ॥ ౨౮
నైవ సా నూనమథవా హింసితా చారుహాసినీ ।
కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం న మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హతి ॥
వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః ।
విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ 30
నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుండలం ।
పూర్ణచంద్రమివ గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతం ॥ 31

సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా ।
కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ ౩౨

నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవకోమలౌ ।
భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ 33

మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై ।
సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాంధవా ॥ 3౪

హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ ।
హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునఃపునః ॥ 3౫

ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనం ।
క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ 3౬

క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాఽన్వేషణతత్పరః ।
స వనాని నదీశ్శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ 3౭

కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః ।

తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం
పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి ।
అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే
పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమం ॥ 3౮ ५

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః

దృష్ట్వాఽఽశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః ।
రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ ౧
అదృష్ట్వా తత్ర వైదేహీం సన్నిరీక్ష్య చ సర్వశః ।
ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨
క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం వా దేశమితో గతా ।
కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩
వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే హసితుమిచ్ఛసి ।
అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితం ॥ ౪
యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః ।
ఏతే హీనాస్త్వయా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యాస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫
సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ ।
మృతం శోకేన మహతా సీతాహరణజేన మాం ॥ ౬
పరలోకే మహారాజః నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా ।
కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియోజితః ॥ ౭
అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః ।
కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ ౮
ధిక్త్వామితి పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా ।
వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథం ॥ ౯

మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్నరమివానృజుం ।
క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మా మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే ॥ ౧౦
త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మనః ।
ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౧
న దదర్శ సుదుఃఖార్తః రాఘవో జనకాత్మజాం ।
అనాసాదయమానం తం సీతాం దశరథాత్మజం ॥ ౧౨
పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరం ।
లక్ష్మణో రామమత్యర్థం ఉవాచ హితకామ్యయా ॥ ౧౩
మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ ।
ఇదం చ హి వనం శూర బహుకందరశోభితం ॥ ౧౪
ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ ।
సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాత్ నళినీం వా సుపుష్పితాం ॥ ౧౫
సరితం వాఽపి సంప్రాప్తా మీనవంజుళసేవితాం ।
స్నాతుకామా నిలీనా స్యాత్ హాసకామా వనే క్వచిత్ ॥ ౧౬
విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్ ।
జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ ॥ ౧౭
తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహై ।
వనం సర్వం విచినువః యత్ర సా జనకాత్మజా ॥ ౧౮
మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృథాః ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన సమాహితః ॥ ౧౯

సహ సౌమిత్రిణా రామః విచేతుముపచక్రమే ।
తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౧౦
నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ ।
తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ ॥ ౧౧
నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః ।
విచిత్య సర్వతశ్శైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభాం ।
తతో దుఃఖాభిసంతప్తః లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసం ।
ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౧౪
యథా విష్ణుర్మహాబాహుః బలిం బధ్వా మహీమిమాం ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన స రాఘవః ॥ ౧౫
ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః ।
వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ॥ ౧౬
గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహుకందరనిర్ఝరః ।
న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ॥ ౧౭
ఏవం స విలపన్ రామః సీతాహరణకర్శితః ।
దీనశ్శోకసమావిష్టః ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ ॥ ౧౮
సంతప్తో హ్యవసన్నాంగః గతబుద్ధిర్విచేతనః ।
నిషసాదాతురో దీనః నిశ్శ్వస్యాశీతమాయతం ॥ ౧౯

బహుళం స తు నిశ్శ్వస్య రామో రాజీవలోచనః ।
హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః ॥ ౩౦
తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః ।
బహుప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః ॥ ౩౧
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠపుటచ్యుతం ।
అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్ స పునఃపునః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

సీతామపశ్యన్ ధర్మాత్మా కామోపహతచేతనః ।
విలలాప మహాబాహుః రామః కమలలోచనః ॥ ౧
పశ్యన్నివ స తాం సీతాం అపశ్యన్ మదనార్దితః ।
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచం ॥ ౨
త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్పప్రియతయా ప్రియే ।
ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ ॥ ౩
కదళీకాండసదృశౌ కదళ్యా సంవృతావుభౌ ।
ఊరూ పశ్యామి తే దేవి నాసి శక్తా నిగూహితుం ॥ ౪
కర్ణికారవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే ।
అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై ॥ ౫

పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే ।
అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే ॥ ౬
విశేషేణాశ్రమస్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే ।
అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే ॥ ౭
ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయముటజస్తవ ।
సువ్యక్తం రాక్షసైస్సీతా భక్షితా వా హృతాఽపి వా ॥ ౮
న హి సా విలపంతం మాం ఉపసంప్రైతి లక్ష్మణ ।
ఏతాని మృగయూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ ॥ ౯
శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః ।
హా మమార్యే క్వ యాతాఽసి హా సాధ్వి వరవర్ణిని ॥ ౧౦
హా సకామా త్వయా దేవీ కైకయీ సా భవిష్యతి ।
సీతయా సహ నిర్యాతః వినా సీతాముపాగతః ॥ ౧౧
కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః ।
నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి ॥ ౧౨
కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాఽపనయనేన మే ।
నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపం ॥ ౧౩
కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుం ।
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం తయా ॥ ౧౪
సుతాస్నేహేన సంతప్తః మోహస్య వశమేష్యతి ।
అథవా న గమిష్యామి పురీం భరతపాలితాం ॥ ౧౫

స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ ।
మామిహోత్సృజ్య హి వనే గచ్ఛాయోధ్యాం పురీం శుభాం ॥
న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన ।
గాఢమాశ్లిష్య భరతః వాచ్యో మద్వచనాత్త్వయా ॥ ౧౭
అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరాం ।
అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో ॥ ౧౮
కౌసల్యా చ యథాన్యాయం అభివాద్యా మమాజ్ఞయా ।
రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సోక్తకారిణా ॥ ౧౯
సీతాయాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్శన ।
విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥ ౨౦

ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే
వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా ।
భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి
వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః
కామేన శోకేన చ పీడ్యమానః ।

విషాదయన్ భ్రాతరమార్తరూపః
భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రం ॥ ౧
స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం
శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః ।
ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూపం
ఉష్ణం వినిశ్శ్వస్య రుదన్ సశోకం ॥ ౨
న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ
మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయాం ।
శోకేన శోకో హి పరంపరాయాః
మామేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ ॥ ౩
పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని
పాపాని కర్మాణ్యసకృత్ కృతాని ।
తత్రాయమద్యాపతితో విపాకః
దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥ ౪
రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః
పితుర్వినాశో జననీవియోగః ।
సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగం
ఆపూరయంతి ప్రవిచింతితాని ॥ ౫
సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మణేదం
శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యం ।

సీతావియోగాత్ పునరప్యుదీర్ణం
కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః ॥ ౬

సా నూనమార్యా మమ రాక్షసేన
బలాద్ధృతా ఖం సముపేత్య భీరుః ।
అపస్వరం సస్వరవిప్రలాపా
భయేన విక్రందితవత్యభీక్ష్ణం ॥ ౭

తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య
సదోచితావుత్తమచందనస్య ।
వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ
నూనం ప్రియాయా మమ నాభిభాతః ॥ ౮

తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం
తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారం ।
రక్షోవశం నూనముపాగతాయాః
న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯

తాం హారపాశస్య సదోచితాయాః
గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః ।
రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి
విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని ॥ ౧౦

మయా విహీనా విజనే వనే యా
రక్షోభిరాహృత్య వికృష్యమాణా ।

నూనం వినాదం కురరీవ దీనా
సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా ॥ ౧౧
అస్మిన్ మయా సార్థముదారశీలా
శిలాతలే పూర్వముపోపవిష్టా ।
కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా
త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతం ॥ ౧౨
గోదావరీయం సరితాం వరిష్ఠా
ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలం ।
అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి
నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥ ౧౩
పద్మాననా పద్మవిశాలనేత్రా
పద్మాని వాఽఽనేతుమభిప్రయాతా ।
తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిత్
మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని ॥ ౧౪
కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం
నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతం ।
వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తం
ఏకాకినీ సాఽతిబిభేతి భీరుః ॥ ౧౫
ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ
లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్ ।

మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా
శంసస్వ మె శోకవశస్య నిత్యం ॥ ౧౬
లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిత్
యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ ।
శంసస్వ వాయో కులశాలినీం తాం
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౧౭
ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం
రామం విసంజ్ఞం విలపంతమేవం ।
ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వః
న్యాయే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యం ॥ ౧౮
శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ
సోత్సాహతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః ।
ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకె
సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥ ౧౯
ఇతీవ సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః ।
న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్
పునశ్చ దుఃఖం మహదభ్యుపాగమత్ ॥ ౨౦
ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ ।
శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీం ॥ ౧
అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨
నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః ।
తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥ ౩
నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే ।
కంను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥ ౪
న హ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జానకాత్మజా ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీనస్సంతాపమోహితః ॥ ౫
రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీం ।
స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమబ్రవీత్ ॥ ౬
భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి ।
న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥ ౭
తతః ప్రచోదితా భూతైః శంసాస్మత్తాం ప్రియామితి ।
న తు సాఽభ్యవదత్ సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥ ౮
రావణస్య చ తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః ।
ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తాం ॥ ౯

నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥ ౧౦
ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే ।
కిం ను లక్ష్మణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥ ౧౧
మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియం ।
యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః ॥ ౧౨
సర్వం వ్యపనయచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా ।
జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥ ౧౩
మన్యే దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః ।
మందాకినీం జనస్థానం ఇమం ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧౪
సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే ।
ఏతే మృగా మహావీర్యా మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥
వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యుపలక్షయే ।
తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రః రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧౫
క్వ సీతేతి నిరీక్షన్ వై బాష్పసంరుద్ధయా దృశా ।
ఏవముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥ ౧౬
దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్స్థలం ।
మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥ ౧౭
తేన మార్గేణ ధావంతః నిరీక్షంతే నరాధిపం ।
యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః ॥ ౧౮

పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతి లక్ష్మణేనోపలక్షితాః ।
తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితం ॥ ౨౦
ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ ।
క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టాః యథేమే సహసోత్థితాః ॥ ౨౧
దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః ।
సాధు గచ్ఛావహై దేవ దిశమేతాం హి నైరృతీం ॥ ౨౨
యది స్యాదాగమః కశ్చిత్ ఆర్యా వా సాఽథ లక్ష్యతే ।
బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౨౩
లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో వసుంధరాం ।
ఏవం సంభాషమాణౌ తౌ అన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ ॥ ౨౪
వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్యతాం ।
తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥ ౨౫
ఉవాచ లక్ష్మణం వీరః దుఃఖితో దుఃఖితం వచః ।
అభిజానామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ ॥ ౨౬
పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే ।
మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ ॥ ౨౭
అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియం ।
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥ ౨౮
ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులం ।
కచ్చిత్ క్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥ ౨౯

రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా ।
క్రుద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౩౦
తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత ।
యావత్ సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహం ॥ ౩౧
ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి ।
శంసన్నివ తతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే ॥ ౩౨
తతో దాశరథీ రామః ఉవాచ చ శిలోచ్చయం ।
మమ బాణాగ్నినిర్దగ్ధః భస్మీభూతో భవిష్యసి ॥ ౩౩
అసేవ్యస్సంతతం చైవ నిస్తృణద్రుమపల్లవః ।
ఇమాం వా సరితం చాద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౩౪
యది నాఖ్యాతి మే సీతాం ఆర్యాం చంద్రనిభాననాం ।
ఏవం స రుషితో రామః దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ ౩౫
దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్ ।
త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్తతః ॥ ౩౬
రాక్షసేనానువృత్తాయాః మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ ।
స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతాయా రాక్షసస్య చ ॥ ౩౭
భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథం ।
సంభ్రాంతహృదయో రామః శశంస భ్రాతరం ప్రియం ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ వై దేహ్యాః శీర్ణాః కనకబిందవః ।
భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ ॥ ౩౯

తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజబిందుభిః ।
ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలం ॥ ౪౦
మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః ।
భిత్త్వా భిత్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ॥ ౪౧
తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యాః ద్వయోర్వివదమానయోః ।
బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ ॥ ౪౨
ముక్తామణిమయం చేదం తపనీయవిభూషితం ।
ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం మహద్ధనుః ॥ ౪౩
రాక్షసానామిదం వత్స శూరాణామథవాఽపి వా ।
తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగులికాచితం ॥ ౪౪
విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనం ।
ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౪౫
భగ్నదండమిదం కస్య భూమౌ సమ్యఙ్నిపాతితం ।
కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః ॥ ౪౬
భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా నిహతా రణే ।
దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః ॥ ౪౭
అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః ।
రథాక్షమాత్రా విశిఖాః తపనీయవిభూషణాః ॥ ౪౮
కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ।
రాక్షసానామిమే వత్స శూరాణామథవా ధృతాః ॥ ౪౯

శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సారథిర్హతః ॥ ౫౦
సారథిం హతవర్ణో వా మహాబలపరాక్రమః ।
కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ శయాతే నిహతౌ యుధి ॥ ౫౧
చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీషమణికుండలౌ ।
పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః ॥ ౫౨
వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాంతకం ।
సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః ॥ ౫౩
హృతా మృతా వా సీతా సా భక్షితా వా తపస్వినీ ।
న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే ॥ ౫౪
భక్షితాయాం హి వైదేహ్యాం హృతాయామపి లక్ష్మణ ।
కే హి లోకేఽప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః ॥ ౫౫
కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినం ।
అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౫౬
మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినం ।
నిర్వీర్య ఇతి మన్యంతే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౫౭
మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ ।
అద్యైవ సర్వభూతానాం రక్షసామభవాయ చ ॥ ౫౮
సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః ।
సంహృత్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ తేజః ప్రకాశతే ॥ ౫౯

నైవ యక్షా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
కింనరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ ॥ ౬౦
మమాస్త్రబాణసంపూర్ణం ఆకాశం పశ్య లక్ష్మణ ।
నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణాం ॥ ౬౧
సంనిరుద్ధగ్రహగణం ఆవారితనిశాకరం ।
విప్రణష్టానలమరుద్భాస్కరద్యుతిసంవృతం ॥ ౬౨
వినిర్మథితశైలాగ్రం శుష్యమాణజలాశయం ।
ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరం ॥ ౬౩
త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాలధర్మణా ।
న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః ॥ ౬౪
అస్మిన్ ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి విక్రమం ।
నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౬౫
మమ చాపగుణోన్ముక్తైః బాణజాలైర్నిరంతరం ।
అర్దితం మమ నారాచైః ధ్వస్తభ్రాంతమృగద్విజం ॥ ౬౬
సమాకులమమర్యాదం జగత్ పశ్యాద్య లక్ష్మణ ।
ఆకర్ణపూర్ణైరిషుభిః జీవలోకం దురావరైః ॥ ౬౭
కరిష్యే మైథిలీహేతోః అపిశాచమరాక్షసం ।
మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః ॥ ౬౮
ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానాం అతిదూరాతిగామినాం ।
నైవ దేవా న దైతేయాః న పిశాచా న రాక్షసాః ॥ ౬౯

భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే ।
దేవదానవయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి ॥ ౨౦
బహుధా న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః ।
నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః ॥ ౨౧
హృతాం మృతాం వా సౌమిత్రే న దాస్యంతి మమేశ్వరాః ।
తథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియాం ॥ ౨౨
నాశయామి జగత్ సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం ।
యావద్దర్శనమస్యా వై తావద్ధక్ష్యామి సాయకైః ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షః స్ఫురమాణోష్ఠసంపుటః ।
వల్కలాజినమాబధ్య జటాభారమబన్ధయత్ ॥ ౨౪
త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్రస్యేవ బభౌ తనుః ।
లక్ష్మణాదథ చాదాయ రామో నిష్పీడ్య కార్ముకం ॥ ౨౫
శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమం ।
సంధాయ ధనుషి శ్రీమాన్ రామః పరపురంజయః ॥ ౨౬
యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
యథా జరా యథా మృత్యుః యథా కాలో యథా విధిః॥ ౨౭
నిత్యం న ప్రతిహన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ।
తథాఽహం క్రోధసంయుక్తః న నివార్యోఽస్మి సర్వథా ॥ ౨౮

పురేవ మే చారుదతీమనిందితాం
దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీం ।

సదేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం
జగత్ సశైలం పరివర్తయామ్యహం ॥ ౭౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే- చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్శితం ।
లోకానామభవే యుక్తం సంవర్తకమివానలం ॥ ౧
వీక్షమాణం ధనుస్సజ్యం నిశ్శ్వసంతం పునఃపునః ।
దగ్ధుకామం జగత్ సర్వం యుగాంతే తు యథా హరం ॥ ౨
అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౩
పురా భూత్వా మృదుర్దాంతః సర్వభూతహితే రతః ।
న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హసి ॥ ౪
చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా ।
ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ ౫
ఏకస్య నాపరాధేన లోకాన్ హంతుం త్వమర్హసి ।
న తు జానామి కస్యాయం భగ్నస్సాంగ్రామికో రథః ॥ ౬
కేన వా కస్య వా హేతోః సాయుధస్సపరిచ్ఛదః ।
ఖుర నేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిరబిందుభిః ॥ ౭

దేశో నిర్వృత్తసంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ ।
ఏకస్య తు విమర్దోఽయం న ద్వయోర్వదతాం వర ॥ ౮
న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదం ।
నైకస్య తు కృతే లోకాన్ వినాశయితుమర్హసి ॥ ౯
యుక్తదండా హి మృదవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః ।
సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమా గతిః ॥ ౧౦
కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ ।
సరితస్సాగరాశ్శైలాః దేవగంధర్వదానవాః ॥ ౧౧
నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః ।
యేన రాజన్ హృతా సీతా తమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౧౨
మద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిః సహాయైః పరమర్షిభిః ।
సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥ ౧౩
గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నదీః పద్మవనాని చ ।
దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥ ౧౪
యావన్నాధిగమిష్యామః తవ భార్యాపహారిణం ।
న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౧౫
కోసలేంద్ర తతః పశ్చాత్ ప్రాప్తకాలం కరిష్యసి ।
శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం
నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర ।

తతస్సముత్పాదయ హేమపుంఖైః
మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః ॥ ౧౬౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ ।
మోహేన మహతాఽఽవిష్టం పరిద్యూనమచేతనం ॥ ౧
తతస్సౌమిత్రిరాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః ।
రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాభిపీడయన్ ॥ ౨
మహతా తపసా రామ మహతా చాపి కర్మణా ।
రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోఽమృతమివామరైః ॥ ౩
తవ చైవ గుణైర్బద్ధః త్వద్వియోగాన్మహీపతిః ।
రాజా దేవత్వమాపన్నః భరతస్య యథాశ్రుతం ॥ ౪
యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసె ।
ప్రాకృతశ్చాల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్సహిష్యతి ॥ ౫
దుఃఖితో హి భవాన్ లోకాన్ తేజసా యది ధక్ష్యతే ।
ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను యాస్యంతి నిర్వృతిం ॥ ౬
లోకస్వభావ ఏవైషః యయాతిర్నహుషాత్మజః ।
గతశ్శక్రేణ సాలోక్యం అనయస్తం తమస్స్పృశత్ ॥ ౭

మహర్షిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః ।
అహ్నా పుత్రశతం జజ్ఞే తథైవాస్య పునర్హతం ॥ ౮
యా చేయం జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్కృతా ।
అస్యాశ్చ చలనం భూమెః దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥ ౯
యౌ ధర్మౌ జగతాం నేత్రౌ యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణం అభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥ ౧౦
సుమహాంత్యపి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ ।
న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాదిదేహినః ॥ ౧౧
శక్రాదిష్వపి దెవేషు వర్తమానౌ నయానయౌ ।
శ్రూయేతే నరశార్దూల న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి చానఘ ।
శోచితుం నార్హసే వీర యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా ॥ ౧౩
త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సత్యదర్శినః ।
సుమహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామానిర్విణ్ణదర్శనాః ॥ ౧౪
తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచింతయ ।
బుద్ధ్యా యుక్తా మహాప్రాజ్ఞాః విజానంతి శుభాశుభె ॥ ౧౫
అదృష్టగుణదోషాణాం అధృతానాం చ కర్మణాం ।
నాంతరేణ క్రియాం తేషాం ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే ॥ ౧౬
త్వమేవ హి పురా రామ మామేవం బహుశోఽన్వశాః ।
అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వాం అపి సాక్షాద్బృహస్పతిః ॥ ౧౭

బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా ।
శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహం ॥ ౧౮
దివ్యం చ మానుషం చ త్వం ఆత్మనశ్చ పరాక్రమం ।
ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే ॥ ౧౯
కిం తే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ ।
తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

పూర్వజోఽప్యుక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితం ।
సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః ॥ ౧
సంనిగృహ్య మహాబాహుః ప్రవృత్తం కోపమాత్మనః ।
అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
కిం కరిష్యావహే వత్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ ।
కేనోపాయేన పశ్యేయం సీతామితి విచింతయ ॥ ౩
తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౪
రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతం ।
సంతీహ గిరిదుర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ ॥ ౫

గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నానామృగగణాకులాః ।
ఆవాసాః కింనరాణాం చ గంధర్వభవనాని చ ॥ ౬
తాని యుక్తో మయా సార్థం త్వమన్వేషితుమర్హసి ।
త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నాః మహాత్మానో నరర్షభ ॥ ౭
ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః ।
ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః ॥ ౮
క్రుద్ధో రామశ్శరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమం ॥ ౯
దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ।
తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాత్ర సంశయః ।
గృధ్రరూపమిదం రక్షః వ్యక్తం భవతి కాననే ॥ ౧౧
భక్షయిత్వా విశాలాక్షీం ఆస్తే సీతాం యథాసుఖం ।
ఏనం వధిష్యే దీప్తాస్యైః ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః ॥ ౧౨
ఇత్యుక్త్వాఽభ్యపతద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
క్రుద్ధో రామస్సముద్రాంతాం కంపయన్నివ మేదినీం ॥ ౧౩
తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ ।
అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజం ॥ ౧౪
యామోషధిమివాయుష్మన్ అన్వేషసి మహావనే ।
సా దేవీ మమ చ ప్రాణాః రావణేనోభయం హృతం ॥ ౧౫

త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా ॥ ౧౬
సీతామభ్యవపన్నోఽహం రావణశ్చ రణే మయా ।
విధ్వంసితరథచ్ఛత్రః పాతితో ధరణీతలే ॥ ౧౭
ఏతదస్య ధనుర్భగ్నం ఎతదస్య శరావరం ।
అయమస్య రథో రామ భగ్నస్సాంగ్రామికో మయా ॥ ౧౮
అయం తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి ।
పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ ఛిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః ॥ ౧౯
సీతామాదాయ వైదేహీం ఉత్పపాత విహాయసం ।
రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి॥ ౨౦
రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖస్తదా ।
ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథాం ॥ ౨౧
శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః ॥ ౨౨
నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః ।
ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్శ్వసంతం కథంచన ॥ ౨౩
సమీక్ష్య దుఃఖితతరః రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
రాజ్యాద్భ్రంశో వనే వాసః సీతా నష్టా ద్విజో హతః ॥ ౨౪
ఈదృశీయం మమాలక్ష్మీః నిర్దహేదపి పావకం ।
సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రతరేయం మహోదధిం ॥ ౨౫

సోఽపి నూనం మమాలక్ష్మ్యా విశుష్యేత్ సరితాం పతిః ।
నాస్త్యభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే ॥ ౨౬
యేనేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా ।
అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః ॥ ౨౭
శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ।
ఇత్యేవముక్త్వా బహుశః రాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥ ౨౮
జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నేహం విదర్శయన్ ।

నికృత్తపక్షం రుధిరావసిక్తం
స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః ।
క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి
విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అథ అష్టషష్టితమస్సర్గః.

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితం ।
సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
మమాయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః ।
రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యతి దుస్త్యజాన్ ॥ ౨
అయమస్య శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే ।
తథా హి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్షతే ॥ ౩

జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః ।
సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥ ౪
కింనిమిత్తోఽహరత్ సీతాం రావణస్తస్య కిం మయా ।
అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా ॥ ౫
కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరం ।
సీతయా కాని చోక్తాని తస్మిన్ కాలే ద్విజోత్తమ ॥ ౬
కథంవీర్యః కథంరూపః కింకర్మా స చ రాక్షసః ।
క్వ చాస్య భవనం తాత బ్రూహి మే పరిపృచ్ఛతః ॥ ౭
తముద్వీక్ష్యాథ దీనాత్మా విలపంతమనంతరం ।
వాచాఽతిసన్నయా రామం జటాయురిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
హృతా సా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన విహాయసా ।
మాయామాస్థాయ విపులాం వాతదుర్దినసంకులాం ॥ ౯
పరిశ్రాంతస్య మే తాత పక్షౌ ఛిత్వా స రాక్షసః ।
సీతామాదాయ వైదేహీం ప్రయాతో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౦
ఉపరుధ్యంతి మే ప్రాణాః దృష్టిర్భ్రమతి రాఘవ ।
పశ్యామి వృక్షాన్ సౌవర్ణాన్ ఉశీరకృతమూర్ధజాన్ ॥ ౧౧
యేన యాతో ముహూర్తేన సీతామాదాయ రావణః ।
విప్రణష్టం ధనం క్షిప్రం తత్స్వామీ ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౨
విందో నామ ముహూర్తోఽయం స చ కాకుత్స్థ నాబుధత్ ।
త్వత్ప్రియాం జానకీం హృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౩

ఝషవద్బడిశం గృహ్యా క్షిప్రమేవ వినశ్యతి ।
న చ త్వయా వ్యథా కార్యా జనకస్య సుతాం ప్రతి ॥ ౧౪
వైదేహ్యా రంస్యసే క్షిప్రం హత్వా తం రాక్షసం రణే ।
అసంమూఢస్య గృధ్రస్య రామం ప్రత్యనుభాషతః ॥ ౧౫
ఆస్యాత్ సుస్రావ రుధిరం మ్రియమాణస్య సామిషం ।
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య బ్రువాణస్య కృతాంజలేః ॥ ౧౭
త్యక్త్వా శరీరం గృధ్రస్య జగ్ముః ప్రాణా విహాయసం ।
స నిక్షిప్య శిరో భూమౌ ప్రసార్య చరణౌ తదా ॥ ౧౮
విక్షిప్య చ శరీరం స్వం పపాత ధరణీతలే ।
తం గృధ్రం ప్రేక్ష్య తామ్రాక్షం గతాసుమచలోపమం ॥ ౧౯
రామస్సుబహుభిర్దుఃఖైః దీనస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
బహూని రక్షసాం వాసే వర్షాణి వసతా సుఖం ॥ ౨౦
అనేన దండకారణ్యే విశీర్ణమిహ పక్షిణా ।
అనేకవార్షికో యస్తు చిరకాలసముత్థితః ॥ ౨౧
సోఽయమద్య హతశ్శేతే కాలో హి దురతిక్రమః ।
పశ్య లక్ష్మణ గృధ్రోఽయం ఉపకారీ హతశ్చ మే ॥ ౨౨
సీతామభ్యవపన్నో వై రావణేన బలీయసా ।
గృధ్రరాజ్యం పరిత్యజ్య పితృపైతామహం మహత్ ॥ ౨౩

మమ హేతోరయం ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
సర్వత్ర ఖలు దృశ్యంతే సాధవో ధర్మచారిణః ॥ ౨౪
శూరాశ్శరణ్యాస్సౌమిత్రే తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ।
సీతాహరణజం దుఃఖం న మే సౌమ్య తథాగతం ॥ ౨౫
యథా వినాశో గృధ్రస్య మత్కృతే చ పరంతప ।
రాజా దశరథః శ్రీమాన్ యథా మమ మహాయశాః ॥ ౨౬
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ తథాఽయం పతగేశ్వరః ।
సౌమిత్రే హర కాష్ఠాని నిర్మథిష్యామి పావకం ॥ ౨౭
గృధ్రరాజం దిధక్షామి మత్కృతే నిధనం గతం ।
నాథం పతగలోకస్య చితామారోప్య రాఘవ ॥ ౨౮
ఇమం ధక్ష్యామి సౌమిత్రే హతం రౌద్రేణ రక్షసా ।
యా గతిర్యజ్ఞశీలానాం ఆహితాగ్నేశ్చ యా గతిః ॥ ౨౯
అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమిప్రదాయినాం ।
మయా త్వం సమనుజ్ఞాతః గచ్ఛ లోకాననుత్తమాన్ ॥ ౩౦
గృధ్రరాజ మహాసత్త్వ సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ ।
ఏవముక్త్వా చితాం దీప్తాం ఆరోప్య పతగేశ్వరం ॥ ౩౧
దదాహ రామో ధర్మాత్మా స్వబంధుమివ దుఃఖితః ।
రామోఽథ సహసౌమిత్రిః వనం గత్వా స వీర్యవాన్ ॥ ౩౨
స్థూలాన్ హత్వా మహారోహీన్ అను తస్తార తం ద్విజం ।
రోహిమాంసాని చోత్కృత్య పేశీకృత్య మహాయశాః ॥ ౩౩

శకునాయ దదౌ రామః రమ్యే హరితశాద్వలే ।
యత్తత్ప్రేతస్య మర్త్యస్య కథయంతి ద్విజాతయః ॥ ౩౪
తత్స్వర్గగమనం తస్య పిత్ర్యం రామో జజాప హ ।
తతో గోదావరీం గత్వా నదీం నరవరాత్మజౌ ॥ ౩౫
ఉదకం చక్రతుస్తస్మై గృధ్రరాజాయ తావుభౌ ।
శాస్త్రదృష్టేన విధినా జలే గృధ్రాయ రాఘవౌ ॥ ౩౬
స్నాత్వా తౌ గృధ్రరాజాయ ఉదకం చక్రతుస్తదా ।

స గృధ్రరాజః కృతవాన్ యశస్కరం
సుదుష్కరం కర్మ రణే నిపాతితః ।
మహర్షికల్పేన చ సంస్కృతస్తదా
జగామ పుణ్యాం గతిమాత్మనశ్శుభాం ॥ ౩౭
కృతోదకౌ తావపి పక్షిసత్తమే
స్థిరాం చ బుద్ధిం ప్రణిధాయ జగ్మతుః ।
ప్రవేశ్య సీతాఽధిగమే తతో మనః
వనం సురేంద్రావివ విష్ణువాసవౌ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టషష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

కృత్వైవముదకం తస్మై ప్రస్థితౌ రామలక్ష్మణౌ ।
అవేక్షంతౌ వనే సీతాం పశ్చిమాం జగ్మతుర్దిశం ॥ ౧

తౌ దిశం దక్షిణాం గత్వా శరచాపాసిధారిణౌ ।
అవిప్రహతమైక్ష్వాకౌ పంథానం ప్రతిపేదతుః ॥ ౨
గుల్మైర్వృక్షైశ్చ బహుభిః లతాభిశ్చ ప్రవేష్టితం ।
ఆవృతం సర్వతో దుర్గం గహనం ఘోరదర్శనం ॥ ౩
వ్యతిక్రమ్య తు వేగేన వ్యాళసింహనిషేవితం ।
సుభీమం తన్మహారణ్యం వ్యతియాతౌ మహాబలౌ ॥ ౪
తతః పరం జనస్థానాత్ త్రిక్రోశం గమ్య రాఘవౌ ।
క్రౌంచారణ్యం వివిశతుః గహనం తౌ మహౌజసౌ ॥ ౫
నానామేఘఘనప్రఖ్యం ప్రహృష్టమివ సర్వతః ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానావ్యాళమృగైర్యుతం ॥ ౬
దిదృక్షమాణౌ వై దేహీం తద్వనం తౌ విచిక్యతుః ।
తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్శితౌ ॥ ౭
తతః పూర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా ।
క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరే ॥ ౮
దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘోరం బహుభీమమృగద్విజం ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపం ॥ ౯
దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మజౌ ।
పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతాం ॥ ౧౦
ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యాస్తస్యాఽవిదూరతః ।
దదృశాతే మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననాం ॥ ౧౧

భయదామల్పసత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనాం ।
లంబోదరీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం కరాళాం పరుషత్వచం ॥ ౧౨
భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజాం ।
ప్రైక్షేతాం తౌ తతస్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩
సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః ।
ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా సమాలంబత లక్ష్మణం ॥ ౧౪
ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగూహ్య సా ।
అహం త్వయోముఖీ నామ లాభస్తే త్వమసి ప్రియః ॥ ౧౫
నాథ పర్వతకూటేషు నదీనాం పులినేషు చ ।
ఆయుశ్శేషమిమం వీర త్వం మయా సహ రంస్యసే ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు కుపితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః ।
కర్ణనాసౌ స్తనౌ చాస్యాః నిచకర్తారిసూదనః ॥ ౧౭
కర్ణనాసే నికృత్తే తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యథాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ ౧౮
తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా ।
ఆసేదతురమిత్రఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్తు మహాతేజాః సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసం ॥ ౨౦
స్పందతే మే దృఢం బాహుః ఉద్విగ్నమివ మే మనః ।
ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే ॥ ౨౧

తస్మాత్ సజ్జీభవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితం ।
మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమం ॥ ౨౨
ఏష వంచులకో నామ పక్షీ పరమదారుణః ।
ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి ॥ ౨౩
తయోరన్వేషతో రేవం సర్వం తద్వనమోజసా ।
సంజజ్ఞే విపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనం ॥ ౨౪
సంవేష్టితమివాత్యర్థం గగనం మాతరిశ్వనా ।
వనస్య తస్య శబ్దోఽభూత్ దివమాపూరయన్నివ ॥ ౨౫
తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః ।
దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోరసం ॥ ౨౬
ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితం ।
వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరే ముఖం ॥ ౨౭
రోమభిర్నిచితైస్తీక్ష్ణైః మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితం ।
నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్స్వనం ॥ ౨౮
అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థేన దీప్యతా ।
మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ ॥ ౨౯
ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శినా ।
మహాదంష్ట్రోపపన్నం తం లేలిహానం మహాముఖం ॥ ౩౦
భక్షయంతం మహాఘోరాన్ ఋక్షసింహమృగద్విపాన్ ।
ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణం ఉభౌ యోజనమాయతౌ ॥ ౩౧

కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్ ।
ఆకర్షంతం వికర్షంతం అనేకాన్ మృగయూథపాన్ ॥ ౩౨
స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః ।
అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దదర్శతుః ॥ ౩౩
మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతం ।
కబంధమివ సంస్థానాత్ అతిఘోరప్రదర్శనం ॥ ౩౪
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ ।
జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్ ॥ ౩౫
ఖడ్గినౌ దృఢధన్వానౌ తిగ్మతేజోవపుర్ధరౌ ।
భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ ॥ ౩౬
తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘవో నైవ వివ్యథే ।
బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే ॥ ౩౭
ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః ।
పశ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశం గతం ॥ ౩౮
మయైకేన వినిర్యుక్తః పరిముంచస్వ రాఘవ ।
మాం హి భూతబలిం దత్వా పలాయస్వ యథాసుఖం ॥ ౩౯
అధిగంతాఽసి వైదేహీం అచిరేణేతి మే మతిః ।
ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృపైతామహీం మహీం ॥ ౪౦
తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా ।
లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

మా స్మ త్రాసం కృథా వీర న హి త్వాదృగ్విషీదతి ।
ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరః భ్రాంతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౪౨
పప్రచ్ఛ ఘననిర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః ।
కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ ॥ ౪౩
ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ మమ భక్షావుపస్థితౌ ।
వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువాం ॥ ౪౪
ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుదార్తస్యేహ తిష్ఠతః ।
సబాణచాపఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ ॥ ౪౫
మమాస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః ॥ ౪౬
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ।
కృచ్ఛ్రాత్ కృచ్ఛ్రతరం ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ ॥ ౪౭
వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియాం ।
కాలస్య సుమహద్వీర్యం సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౮
త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ ।
నాతిభారోఽస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౯
శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే ।
కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః ॥ ౫౦

ఇతి బ్రువాణో దృఢసత్యవిక్రమః
మహాయశా దాశరథిః ప్రతాపవాన్ ।

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
స్థిరాం తదా స్వాం మతిమాత్మనాఽకరోత్ ॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
బాహుపాశపరిక్షిప్తౌ కబన్ధో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
తిష్ఠతః కిం ను మాం దృష్ట్వా క్షుధార్తం క్షత్రియర్షభౌ ।
ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గతచేతసా ॥ ౨
తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం ప్రాప్తకాలం హితం తదా ।
ఉవాచార్తిం సమాపన్నః విక్రమే కృతలక్షణః ॥ ౩
త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణం ఆదత్తే రాక్షసాధమః ।
తస్మాదసిభ్యామస్యాశు బాహూ ఛిన్దావహై గురూ ॥ ౪
భీషణోఽయం మహాకాయః రాక్షసో భుజవిక్రమః ।
లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యావాం హన్తుమిహేచ్ఛతి ॥ ౫
నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః ।
క్రతుమధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ ॥ ౬
ఏతత్ సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః క్రుద్ధస్తు రాక్షసః ।
విదార్యాస్యం తదా రౌద్రః తౌ భక్షయితుమారభత్ ॥ ౭

తతస్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ ।
అచ్ఛిందతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాంసదేశతః ॥ ౮
దక్షిణో దక్షిణం బాహుం అసక్తమసినా తతః ।
చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః ॥ ౯
స పపాత మహాబాహుః ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః ।
ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా ॥ ౧౦
స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌఘపరిప్లుతః ।
దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువామితి దానవః ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
శశంస రాఘవం తస్య కబంధస్య మహాత్మనః ॥ ౧౨
అయమిక్ష్వాకుదాయాదః రామో నామ జనైః శ్రుతః ।
అస్యైవావరజం విద్ధి భ్రాతరం మాం చ లక్ష్మణం ॥ ౧౩
మాత్రా ప్రతిహృతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనం ।
మయా సహ చరత్యేషః భార్యయా చ మహద్వనం ॥ ౧౪
అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే ।
రక్షసాఽపహృతా పత్నీ యామిచ్ఛంతావిహాగతౌ ॥ ౧౫
త్వం తు కో వా కిమర్థం వా కబంధసదృశో వనే ।
ఆస్యేనోరసి దీప్తేన భగ్నజంఘో వివేష్టసే ॥ ౧౬
ఏవముక్తః కబంధస్తు లక్ష్మణేనోత్తరం వచః ।
ఉవాచ పరమప్రీతః తదింద్రవచనం స్మరన్ ॥ ౧౭

స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్యా పశ్యామి చాప్యహం ।
దిష్ట్యా చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబంధనౌ ॥ ౧౮
విరూపం యచ్చ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా ।
తన్మే శృణు నరవ్యాఘ్ర తత్త్వతశ్శంసత స్తవ ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–సప్తతితమస్సర్గః.

—o—

అథ ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

పురా రామ మహాబాహో మహాబలపరాక్రమ ।
రూపమాసీన్మమాచింత్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతం ॥ ౧
యథా సోమస్య శక్రస్య సూర్యస్య చ యథా వపుః ।
సోఽహం రూపమిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహత్ ॥ ౨
ఋషీన్ వనగతాన్ రామ త్రాసయామి తతస్తతః ।
తతః స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా ॥ ౩
సంచిన్వన్ వివిధం వన్యం రూపేణానేన ధర్షితః ।
తేనాహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోరశాపాభిధాయినా ॥ ౪
ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమస్తు విగర్హితం ।
స మయా యాచితః క్రుద్ధః శాపస్యాంతో భవేదితి ॥ ౫
అభిశాపకృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః ।
యదా ఛిత్వా భుజౌ రామః త్వాం దహేద్విజనే వనే ॥ ౬

తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభం।
శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనోస్త్వం విద్ధి లక్ష్మణ ॥ ౭
ఇంద్రకోపాదిదం రూపం ప్రాప్తమేవం రణాజిరే।
అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమతోషయం॥ ౮
దీర్ఘమాయుస్స మే ప్రాదాత్ తతో మాం విభ్రమోఽస్పృశత్
దీర్ఘమాయుర్మయా ప్రాప్తం కిం మే శక్రః కరిష్యతి ॥ ౯
ఇత్యేవం బుద్ధిమాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయం ।
తస్య బాహుప్రముక్తేన వజ్రేణ శతపర్వణా ॥ ౧౦
సక్థినీ చైవ మూర్ధా చ శరీరే సంప్రవేశితం ।
స మయా యాచ్యమానస్సన్ నానయద్యమసాదనం ॥ ౧౧
పితామహవచస్సత్యం తదస్త్వితి మమాబ్రవీత్ ।
అనాహారః కథం శక్తః భగ్నసక్థిశిరోముఖః ॥ ౧౨
వజ్రేణాభిహతః కాలం సుదీర్ఘమపి జీవితుం ।
ఏవముక్తస్తు మే శక్రో బాహూ యోజనమాయతౌ ॥ ౧౩
ప్రాదాదాస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్ ।
సోఽహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం సంకృష్యాస్మిన్ వనేచరాన్॥
సింహద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమంతతః ।
స తు మామబ్రవీదింద్రః యదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౧౫
ఛేత్స్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి ।
అనేన వపుషా రామ వనేఽస్మిన్ రాజసత్తమ ॥ ౧౬

యద్యత్ పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే ।
అవశ్యం గ్రహణం రామః మన్యేఽహం సముపైష్యతి ॥ ౧౭
ఇమాం బుద్ధిం పురస్కృత్య దేహన్యాసకృతశ్రమః ।
స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాహమన్యేన రాఘవ ॥ ౧౮
శక్యో హంతుం యథాతత్త్వం ఏవముక్తం మహర్షిణా ।
అహం హి మతిసాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ ॥ ౧౯
మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్కృతోఽగ్నినా ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః ॥ ౨౦
ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః ।
రావణేన హృతా భార్యా మమ సీతా యశస్వినీ ॥ ౨౧
నిష్క్రాంతస్య జనస్థానాత్ సహ భ్రాత్రా యథాసుఖం ।
నామమాత్రం తు జానామి న రూపం తస్య రక్షసః ॥ ౨౨
నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్మహే ।
శోకార్తానామనాథానాం ఏవం విపరిధావతాం ॥ ౨౩
కారుణ్యం సదృశం కర్తుం ఉపకారే చ వర్తతాం ।
కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్కాణి కాలే భగ్నాని కుంజరైః ॥ ౨౪
ధక్ష్యామస్త్వాం వయం వీర శ్వభ్రే మహతి కల్పితే ।
స త్వం సీతాం సమాచక్ష్వ యేన వా యత్ర వా హృతా ॥ ౨౫
కురు కల్యాణమత్యర్థం యది జానాసి తత్త్వతః ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమం ॥ ౨౬

ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రాఘవం ।
దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీం ॥ ౨౭
యస్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః ।
అదగ్ధస్య తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో ॥ ౨౮
రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ ।
విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ౨౯
స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితం ।
కిం తు యావన్న యాత్యస్తం సవితా శ్రాంతవాహనః ॥ ౩౦
తావన్మామవటే క్షిప్త్వా దహ రామ యథావిధి ।
దగ్ధస్త్వయాఽహమవటే న్యాయేన రఘునందన ॥ ౩౧
వక్ష్యామి తమహం వీర యస్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసం ।
తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయవృత్తేన రాఘవ ॥ ౩౨
కల్పయిష్యతి తే ప్రీతః సాహాయ్యం లఘువిక్రమః ।
న హి తస్యాస్త్యవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ ॥ ౩౩
సర్వాన్ పరిసృతో లోకాన్ పురాఽసౌ కారణాంతరే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

అథ ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబంధేన నరేశ్వరౌ ।
గిరిప్రదరమాసాద్య పావకం విససర్జతుః ॥ ౧

లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభిః జ్వలితాభిస్సమంతతః ।
చితామాదీపయామాస సా ప్రజజ్వాల సర్వతః ॥ ౨
తచ్ఛరీరం కబంధస్య ఘృతపిండోపమం మహత్ ।
మేదసా పచ్యమానస్య మందం దహతి పావకః ॥ ౩
స విధూయ చితామాశు విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ।
అరజే వాససీ బిభ్రత్ మాలాం దివ్యాం మహాబలః ॥ ౪
తతశ్చితాయా వేగేన భాస్వరో విమలాంబరః ।
ఉత్పపాతాశు సంహృష్టః సర్వప్రత్యంగభూషణః ॥ ౫
విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంసయుక్తే యశస్కరే ।
ప్రభయా చ మహాతేజాః దిశో దశ విరాజయన్ ॥ ౬
సోఽంతరిక్షగతో రామం కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి ॥ ౭
రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే ।
పరిమృష్టో దశాంతేన దశాభాగేన సేవ్యతే ॥ ౮
దశాభాగగతో హీనః త్వం హి రామ సలక్ష్మణః ।
యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్షణం ॥ ౯
తదవశ్యం త్వయా కార్యః స సుహృత్ సుహృదాం వర ।
అకృత్వా హి న తే సిద్ధిం అహం పశ్యామి చింతయన్ ॥ ౧౦
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః ।
భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా ॥ ౧౧

ఋశ్యమూకే గిరివరే పంపాపర్యంతశోభితే ।
నివసత్యాత్మవాన్ వీరః చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౧౨
వానరేంద్రో మహావీర్యః తేజోవానమితప్రభః ।
సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాన్ మహాన్ ॥ ౧౩
దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్ మహాబలపరాక్రమః ।
భ్రాత్రా వివాసితో రామ రాజ్యహేతోర్మహాబలః ॥ ౧౪
స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
భవిష్యతి హి తే రామ మా చ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౫
భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా ।
కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతిక్రమః ॥ ౧౬
గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలం ।
వయస్యం తం కురు క్షిప్రం ఇతో గత్వాఽద్య రాఘవ ॥ ౧౭
అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ ।
స చ తే నావమంతవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ ౧౮
కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్ ।
శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితం ॥ ౧౯
కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి ।
స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపామటతి శంకితః ॥ ౨౦
భాస్కరస్యౌరసః పుత్రః వాలినా కృతకిల్బిషః ।
సంనిధాయాయుధం క్షిప్రం ఋశ్యమూకాలయం కపిం ॥ ౨౧

కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణం ।
స హి స్థానాని సర్వాణి కార్త్స్న్యేన కపికుంజరః ॥ ౨౨
నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి ।
న తస్యావిదితం లోకే కించిదస్తి హి రాఘవ ॥ ౨౩
యావత్ సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిందమ ।
స నదీర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కందరాన్ ॥ ౨౪
అన్విష్య వానరైస్సార్థం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి ।
వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ ॥ ౨౫
దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీం ।
స జ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే ॥ ౨౬

స మేరుశృంగాగ్రగతామనిందితాం
ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి వా శ్రితాం ।
ప్లవంగమానాం ప్రవరస్తవ ప్రియాం
నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

నిదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిపాదనే ।
వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧

ఏష రామ శివః పంథాః యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః ।
ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః ॥ ౨
జంబూప్రియాళపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః ।
అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః ॥ ౩
ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః ।
నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౪
అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః ।
తానారుహ్యాథ వా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ ॥ ౫
ఫలాన్యమృతకల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః ।
తదతిక్రమ్య కాకుత్ స్థ వనం పుష్పితపాదపం ॥ ౬
నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యుత్తరా ఇవ ।
సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః ॥ ౭
సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా ।
ఫలభారానతాస్తత్ర మహావిటపధారిణః ॥ ౮
శోభంతే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసంనిభాః ।
తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖం ॥ ౯
ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి ।
చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ॥ ౧౦
తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపాం నామ గమిష్యథః ।
అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలాం ॥ ౧౧

రామ సంజాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీం ।
తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ ॥ ౧౨
వల్గుస్వనాని కూజంతి పంపాసలిలగోచరాః ।
నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః ॥ ౧౩
ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాన్ తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః ।
రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నడమీనాంశ్చ రాఘవ ॥ ౧౪
పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్ తత్ర రామ వరాన్ హతాన్ ।
నిస్త్వక్పక్షానయస్తప్తాన్ అకృశానేకకంటకాన్ ॥ ౧౫
తవ భక్త్యా సమాయుక్తః లక్ష్మణస్సంప్రదాస్యతి ।
భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥
పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయం ।
ఉద్ధృత్య సతతాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసంనిభం ॥ ౧౬
అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి ।
స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్ వరాహాన్ వనచారిణః ॥ ౧౭
అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః ।
రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ ॥ ౧౮
సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపీన్ మాల్యధారిణః ।
శీతోదకం చ పంపాయాః దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి ॥ ౨౦
సుమనోభిశ్చితాంస్తత్ర తిలకాన్ నక్తమాలకాన్ ।
ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ ॥ ౨౧

న తాని కశ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః ।
న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ ॥ ౨౨
మతంగశిష్యాస్తత్రాసన్ ఋషయస్సుసమాహితాః ।
తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః ॥ ౨౩
యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్ స్వేదబిందవః ।
తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా ॥ ౨౪
స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ ।
తేషామద్యాపి తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ ॥ ౨౫
శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్ స్థ చిరజీవినీ ।
త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్కృతం ॥ ౨౬
దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ।
తతస్తద్రామ పంపాయాః తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమం ॥ ౨౭
ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్ స్థ పశ్యసి ।
న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్నువంతి తమాశ్రమం ॥ ౨౮
వివిధాస్తత్ర వై నాగాః వనే తస్మింశ్చ పర్వతే ।
ఋషేస్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననం ॥ ౨౯
తస్మిన్ నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే ।
నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః ॥ ౩౦
ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్ పుష్పితద్రుమః ।
సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః ॥ ౩౧

ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః ।
శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని ॥ ౩౨
యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి ।
న త్వేనం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ॥ ౩౩
యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ।
తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః ॥ ౩౪
తత్రాపి శిశునాగానాం ఆక్రందః శ్రూయతే మహాన్ ।
క్రీడతాం రామ పంపాయాం మతంగారణ్యవాసినాం ॥ ౩౫
సిక్తా రుధిరధారాభిః సంహృత్య పరమద్విపాః ।
ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణాః మేఘవర్ణాస్తరస్వినః ॥ ౩౬
తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయం ।
నిర్వృతాః సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః ॥ ౩౭
ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చైవ నీలకోమలకప్రభాన్ ।
రురూనపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం జహిష్యసి ॥ ౩౮
రామ తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే గుహా ।
శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనం ॥ ౩౯
తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో హ్రదః ।
ఫలమూలాన్వితో రమ్యః నానామృగసమావృతః ॥ ౪౦
తస్యాం వసతి సుగ్రీవః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
కదాచిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే ॥ ౪౧

కబంధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ।
స్రగ్వీ భాస్వరవర్ణాభః ఖే వ్యరోచత వీర్యవాన్ ॥ ౪౨
తం తు ఖస్థం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురంతికే ॥ ౪౩
గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థం ఇతి తావబ్రవీత్ స చ ।
సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా ॥ ౪౪

స తత్ కబంధః ప్రతిపద్య రూపం
వృతః శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః ।
నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థః
సఖ్యం కురుష్వేతి తదాఽభ్యువాచ ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

అథ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే ।
ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ ॥ ౧
తౌ శైలేష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
వీక్షంతౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨
కృత్వా చ శైలపృష్ఠే తు తౌ వాసం రామలక్ష్మణౌ ।
పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపతస్థతుః ॥ ౩

తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాః తీరమాసాద్య పశ్చిమం ।
అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమం ॥ ౪
తౌ తమాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభిరావృతం ।
సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః ॥ ౫
తౌ చేద్దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః ।
రామస్య పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ॥ ౬
పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి ।
తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ॥ ౭
కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః ।
కచ్చిత్తే నియతః క్రోధః ఆహారశ్చ తపోధనే ॥ ౮
కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖం ।
కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి ॥ ౯
రామేణ తాపసీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసంమతా ।
శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా ॥ ౧౦
అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిః తవ సందర్శనాన్మయా ।
అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః ॥ ౧౧
అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి ।
త్వయి దేవవరే రామ పూజితే పురుషర్షభ ॥ ౧౨
చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాఽస్మి రఘునందన ।
గమిష్యామ్యక్షయాల్లోకాన్ త్వత్ప్రసాదాదరిందమ ॥ ౧౩

చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః ।
ఇతస్తే దివమారూఢాః యానహం పర్యచారిషం ॥ ౧౪
తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైః మహాభాగైర్మహర్షిభిః ।
ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమం ॥ ౧౫
స తే ప్రతిగ్రహీతవ్యః సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః ।
తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకాన్ అక్షయాంస్త్వం గమిష్యసి ॥
మయా తు వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ ।
తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పంపాయాస్తీరసంభవం ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా శబర్యా శబరీమిదం ।
రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతాం ॥ ౧౮
దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహాత్మనః ।
శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే ॥ ౧౯
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతం ।
శబరీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్ ॥ ౨౦
పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులం ।
మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన ॥ ౨౧
ఇహ తే భావితాత్మానః గురవో మే మహావనే ।
జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూజితం ॥ ౨౨
ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిః యత్ర తే మే సుసత్కృతాః ।
పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః ॥ ౨౩

తేషాం తపఃప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ ।
ద్యోతయంతి దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః ॥ ౨౪
అశక్నువద్భిస్తైర్గంతుం ఉపవాసశ్రమాలసైః ।
చింతితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్త సాగరాన్ ॥ ౨౫
కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తాః వల్కలాః పాదపేష్విహ ।
అద్యాపి నావశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన ॥ ౨౬
దేవకార్యాణి కుర్వద్భిః యానీమాని కృతాని వై ।
పుష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై ॥ ౨౭
కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా ।
తదిచ్ఛామ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్తుమేతత్ కళేబరం ॥ ౨౮
తేషామిచ్ఛామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనాం ।
మునీనామాశ్రమో యేషాం అహం చ పరిచారిణీ ॥ ౨౯
ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే ఆశ్చర్యమితి తత్త్వతః ॥ 30
తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ।
అర్చితోఽహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కామం యథాసుఖం ॥
ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా ।
తస్మిన్ ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ ॥ 3౧
అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాఽఽత్మానం హుతాశనే ।
జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా ॥ 33

దివ్యాభరణసంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా ।
దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా ॥ ౩౪
విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ।
ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతా సుప్రభాననా ॥ ౩౫
యత్ర తే సుకృతాత్మానః విహరంతి మహర్షయః ।
తత్ పుణ్యం శబరీ స్థానం జగామాత్మసమాధినా ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః.

దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తేజసా ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ॥ ౧
స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనాం ।
హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౨
దృష్టోఽయమాశ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యః కృతాత్మనాం ।
విశ్వస్తమృగశార్దూలః నానావిహగసేవితః ॥ ౩
సప్తానాం చ సముద్రాణాం ఏషు తీర్థేషు లక్ష్మణ ।
ఉపస్పృష్టం చ విధివత్ పితరశ్చాపి తర్పితాః ॥ ౪
ప్రణష్టమశుభం తత్తత్ కల్యాణం సముపస్థితం ।
తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ సంప్రతి ॥ ౫

హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి ।
తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పంపాం తాం ప్రియదర్శనాం ॥ ౬
ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే ।
యస్మిన్ వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోఽంశుమతస్సుతః ॥ ౭
నిత్యం వాలిభయాత్ త్రస్తః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభం ॥ ౮
తదధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణం ।
ఏవం బ్రువాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥ ౯
గచ్ఛావస్త్వరితం తత్ర మమాపి త్వరతే మనః ।
ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాత్ నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః ॥ ౧౦
ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహాభిభూః ।
స దదర్శ తతః పుణ్యాం ఉదారజనసేవితాం ॥ ౧౧
నానాద్రుమలతాకీర్ణాం పంపాం పానీయవాహినీం ।
పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండలైః ॥ ౧౨
నీలాం కువలయోద్ఘాటైః బహువర్ణాం కుథామివ ।
అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతాం ॥ ౧౩
పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితాం ।
తిలకైర్బీజపూరైశ్చ ధవైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా ॥ ౧౪
పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః ।
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్నిచులైస్తథా ॥ ౧౫

అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః ।
అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదామివ భూషితాం ॥ ౧౬

స తామాసాద్య వై రామః దూరాదుదకవాహినీం ।
మతంగసరసం నామ హ్రదం సమవగాహత ॥ ౧౭

సమీక్షమాణౌ పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమం ।
కోయష్టికైశ్చార్జునకైః శతపత్రైశ్చ కీరకైః ॥ ౧౮

ఏతైశ్చాన్యైశ్చ విహగైః నాదితం తు వనం మహత్ ।
తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహితౌ ॥ ౧౯

తద్వనం చైవ సరసః పశ్యంతౌ శకునైర్యుతం ।
స దదర్శ తతః పంపాం శీతవారినిధిం శుభాం ॥ ౨౦

ప్రహృష్టనానాశకునాం పాదపైరుపశోభితాం ।
తిలకాశోకపున్నాగవకులోద్దాలకాశినీం ॥ ౨౧

రమ్యోపవనసంబాధాం పద్మసంపీడితోదకాం ।
స రామో వివిధాన్ వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౨౨

పశ్యన్ కామాభిసంతప్తః జగామ పరమం హ్రదం ।
పుష్పితోపవనోపేతాం సాలచంపకశోభితాం ॥ ౨౩

షట్పదౌఘసమావిష్టాం శ్రీమతీమతులప్రభాం ।
స్ఫటికోపమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసంతతాం ॥ ౨౪

మత్స్యకచ్ఛపసంబాధాం తీరస్థద్రుమశోభితాం ।
సఖీభిరివ యుక్తాభిః లతాభిరనువేష్టితాం ॥ ౨౫
కిన్నరోరగగంధర్వయక్షరాక్షససేవితాం ।
స తాం దృష్ట్వా తతః పంపాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౨౬
విలలాప చ తేజస్వీ కామాద్దశరథాత్మజః ।
స తాం దృష్ట్వా పునః పంపాం పద్మసౌగంధికైర్యుతాం ॥ ౨౭
ఇత్యువాచ తదా వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః ।
అస్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౨౮
ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః పుష్పితపాదపః ।
హరే ఋక్షరజోనామ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౯
అధ్యాస్తే తు మహావీర్యః సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః ।
సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నరర్షభ ॥ ౩౦
ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమం ।
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా ॥ ౩౧
కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ జీవితుం ।

ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితః
స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసం ।
వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం
రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః ॥ ౩౨

తతో మహద్వర్త్మ సుదూరసంక్రమః
క్రమేణ గత్వా ప్రతికూలధన్వనం ।
దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననాం
అనేకనానావిధపక్షిజాలకాం ॥ 33ч

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే
చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమదరణ్యకాండే పంచసప్తతితమస్సర్గః.

ధ్యానమ్

జటిలం చీరవసనం దండకారణ్యవాసినం ।
మునివేషధరం ధ్యాయేదరణ్యే కాండ ఉత్తమే ॥

ఫలశ్రుతిః.

ఆరణ్యకం తు యః కాండం అతిభక్తిసమన్వితః ।
పఠేద్వా శృణుయాద్వాఽపి సోమసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥

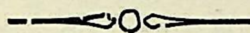
శ్రీమదరణ్యకాండస్సమాప్తః.

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

కిష్కింధాకాండప్రారంభః.

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులాం ।
రామస్సౌమిత్రిసహితః విలలాపాకులేంద్రియః ॥ ౧
తస్య దృష్ట్వైవ తాం హర్షాత్ ఇంద్రియాణి చకంపిరే ।
స కామవశమాపన్నః సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్యవిమలోదకా ।
ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః ॥ ౩
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభదర్శనం ।
తత్ర రాజంతి శైలాభాః ద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ ॥ ౪
మాం తు శోకాభిసంతప్తం మాధవః పీడయన్నివ ।
భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ ॥ ౫
శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా ।
వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైశ్శీతోదకా శివా ॥ ౬
నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా ।
సర్వవ్యాళానుచరితా మృగద్విజసమాకులా ॥ ౭

అధికం ప్రతిభాత్యేతత్ నీలపీతం తు శాద్వలం ।
ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితం ॥ ౮
నానాప్రఖ్యాతకుసుమైః ఛన్నా భూర్భాతి లక్ష్మణ ।
పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః ॥ ౯
లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిః ఉపగూఢాని సర్వతః ।
సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః ॥ ౧౦
గంధవాన్ సురభిర్మాసః జాతపుష్పఫలద్రుమః ।
పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినాం ॥ ౧౧
సృజతాం పుష్పవర్షాణి తోయం తోయముచామివ ।
ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః ॥ ౧౨
వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి గాం ।
పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః ॥ ౧౩
కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః ।
విక్షిపన్ వివిధాశ్శాఖాః నగానాం కుసుమోత్కచాః ॥ ౧౪
మారుతశ్చలితస్థానైః షట్పదైరనుగీయతే ।
మత్తకోకిలసంనాదైః నర్తయన్నివ పాదపాన్ ॥ ౧౫
శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః ।
తేన విక్షిపతాఽత్యర్థం పవనేన సమంతతః ॥ ౧౬
అమీ సంసక్తశాఖాగ్రాః గ్రథితా ఇవ పాదపాః ।
స ఏష సుఖసంస్పర్శః వాతి చందనశీతలః ॥ ౧౭

గంధమభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాపనయనోఽనిలః ।
అమీ పవననిక్షిప్తాః వినదంతీవ పాదపాః ॥ ౧౮
షట్పదై రనుకూజంతః వనేషు మధుగంధిషు ।
గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోరమైః ॥ ౧౯
సంసక్తశిఖరా శ్శైలాః విరాజంతే మహాద్రుమైః ।
పుష్పసంఛన్నశిఖరాః మారుతోత్క్షేపచంచలాః ॥ ౨౦
అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీత ఇవ పాదపాః ।
పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికారాన్ సమంతతః ॥ ౨౧
హాటకప్రతిసంఛన్నాన్ నరాన్ పీతాంబరానివ ।
అయం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః ॥ ౨౨
సీతయా విప్రహీనస్య శోకసందీపనో మమ ।
మాం హి శోకసమాక్రాంతం సంతాపయతి మన్మథః ॥ ౨౩
హృష్టః ప్రవదమానశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః ।
ఏష నత్యూహకో హృష్టః రమ్యే మాం వననిర్ఝరే ॥ ౨౪
ప్రణదన్ మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ ।
శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దం ఆశ్రమస్థా మమ ప్రియా ॥ ౨౫
మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత ।
ఏవం విచిత్రాః పతగాః నానారావవిరావిణః ॥ ౨౬
వృక్షగుల్మలతాః పశ్య సంపతంతి తతస్తతః ।
విమిశ్రా విహగాః పుంభిః ఆత్మవ్యూహాభినందితాః ॥ ౨౭

భృంగరాజప్రముదితాః సౌమిత్రే మధురస్వరాః ।
తస్యాః కూలే ప్రముదితాః శకునాస్సంఘశస్త్విహ ॥ ౨౮
నత్యూహరుతవిక్రందైః పుంస్కోకిలరుతైరపి ।
స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః ॥ ౨౯
అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్స్వనః ।
మాం హి పల్లవతామ్రార్చిః వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౩౦
న హి తాం సూక్ష్మపక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీం ।
అపశ్యతో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనం ॥ ౩౧
అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః ।
కోకిలాకులసీమాంతః దయితాయా మమానఘ ॥ ౩౨
మన్మథాయాససంభూతః వసంతగుణవర్ధితః ।
అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్న చిరాదివ ॥ ౩౩
అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్ ।
మమాయమాత్మప్రభవః భూయస్త్వముపయాస్యతి ॥ ౩౪
అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ ।
దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః ॥ ౩౫
మాం హ్యద్య మృగశాబాక్షీ చింతాశోకబలాత్కృతం ।
సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥ ౩౬
అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్రనృత్యంతస్తతస్తతః ।
స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైః గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥ ౩౭

శిఖినీభిః పరివృతాః త ఏతే మదమూర్ఛితాః ।
మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి ।
శిఖినీ మన్మథార్తైషా భర్తారం గిరిసానుషు ॥ ౩౯
తామేవ మనసా రామాం మయూరోప్యుపధావతి ।
వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరపహసన్నివ ॥ ౪౦
మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా ।
తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ॥ ౪౧
మమ త్వయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః ।
పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ॥ ౪౨
యదేషా శిఖినీ కామాత్ భర్తారం రమతేఽంతికే ।
మమాప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా ॥ ౪౩
మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భవేత్ ।
పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే ॥ ౪౪
పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే ।
రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామతిశ్రియా ॥ ౪౫
నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః ।
వదంతి రావం ముదితాః శకునాస్సంఘశః కలం ॥ ౪౬
ఆహ్వాయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ ।
వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా ॥ ౪౭

నూనం పరవశా సీతా సాఽపి శోచత్యహం యథా ।
నూనం న తు వసంతోఽయం దేశం స్పృశతి యత్ర సా ॥ ౪౮
కథం హ్యసితపద్మాక్షీ వర్తయేత్ సా మయా వినా ।
అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా ॥ ౪౯
కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు నిర్భర్త్సితా పరైః ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౫౦
నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితం ।
దృఢం హి హృదయే బుద్ధిః మమ సంప్రతివర్తతే ॥ ౫౧
నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా ।
మయి భావస్తు వైదేహ్యాః తత్త్వతో వినివేశితః ॥ ౫౨
మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః ।
ఏష పుష్పవహో వాయుః సుఖస్పర్శో హిమావహః ॥ ౫౩
తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ ।
సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహ సీతయా ॥ ౫౪
మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ ।
తాం వినా స విహంగో యః పక్షీ ప్రణదితస్తదా ॥ ౫౫
వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి ।
ఏష వై తత్ర వైదేహ్యాః విగతః ప్రతిహారకః ॥ ౫౬
పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాః సమీపముపనేష్యతి ।
శృణు లక్ష్మణ సంనాదం వనే మదవివర్ధనం ॥ ౫౭

పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతామ్ ।
విక్షిప్తాం పవనేనైతాం అసౌ తిలకమంజరీమ్ ॥ ౫౮
షట్పదస్సహసాఽభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియామ్ ।
కామినామయమత్యంతం అశోకశ్శోకవర్ధనః ॥ ౫౯
స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైః తర్జయన్నివ మాం స్థితః ।
అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమశాలినః ॥ ౬౦
విభ్రమోత్సిక్తమనసః సాంగరాగా నరా ఇవ ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః చిత్రాసు వనరాజిషు ॥ ౬౧
కింనరా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః ।
ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః ॥ ౬౨
నళినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్యవత్ ।
ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా ॥ ౬౩
హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా ।
జలే తరుణసూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః ॥ ౬౪
పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా ।
చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్రస్థవనాంతరా ॥ ౬౫
మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః ।
పవనాహితవేగాభిః ఊర్మిభిర్విమలేఽంభసి ॥ ౬౬
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియామ్ ॥ ౬౭

అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే ।
అహో కామస్య వామత్వం యో. గతామపి దుర్లభాం ॥౧౮
స్మరయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతరవాదినీం ।
శక్తో ధారయితుం కామః భవేదద్యాగతో మయా ॥ ౧౯
యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్ పుష్పితద్రుమః ।
యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే ॥ ౨౦
తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా ।
పద్మకోశపలాశాని దృష్ట్వా దృష్టిర్హి మన్యతే ॥ ౨౧
సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ ।
పద్మకేసరసంసృష్టః వృక్షాంతరవినిస్సృతః ॥ ౨౨
నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయాః వాతి వాయుర్మనోహరః ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః దక్షిణే గిరిసానుని ॥ ౨౩
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనాం ।
అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిస్సువిభూషితః ॥ ౨౪
విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగవిఘట్టితం ।
గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః ॥ ౨౫
నిష్పత్రైస్సర్వతో రక్తైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః ।
పంపాతీరరుహాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః ॥ ౨౬
మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ।
కేతక్యస్సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౨౭

మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః ।
చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకుళాస్తథా ॥ ౭౮
చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః ।
నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౭౯
పద్మకాశ్చోపశోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః ।
లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః ॥ ౮౦
అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పారిభద్రకాః ।
చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౮౧
ముచుళిందార్జునాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు ।
కేతకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః ॥ ౮౨
శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా ।
తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాః స్పందనాస్తథా ॥ ౮౩
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిః పరివేష్టితాన్ ।
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్
వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాఽఽసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్ ।
లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ వరస్త్రియః ॥ ౮౪
పాదపాత్ పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ।
వాతి నైకరసాస్వాదః సంమోదిత ఇవానిలః ॥ ౮౫
కేచిత్ పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః ।
కేచిన్ముకుళసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః ॥ ౮౬

ఇదం మృష్టమిదం స్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి ।
రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే ॥ ౮౮
నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాఽన్యత్ర గచ్ఛతి ।
మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ ॥ ౮౯
ఇయం కుసుమసంఘాతైః ఉపస్తీర్ణా సుఖా కృతా ।
స్వయం నిపతితైర్భూమిః శయనప్రస్తరైరివ ॥ ౯౦
వివిధా వివిధైః పుష్పైః తైరేవ నగసానుషు ।
వికీర్ణైః పీతరక్తా హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః ॥ ౯౧
హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవం ।
పుష్పమాసే హి తరవః సంఘర్షాదివ పుష్పితాః ॥ ౯౨
ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః ।
కుసుమోత్తంసవిటపాః శోభంతే బహు లక్ష్మణ ॥ ౯౩
ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభం ।
రమతే కాంతయా సార్ధం కామముద్దీపయన్మమ ॥ ౯౪
మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూపమేవం మనోహరం ।
స్థానే జగతి విఖ్యాతాః గుణాస్తస్యా మనోరమాః ॥ ౯౫
యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి ।
స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ ॥
న హ్యేవంరమణీయేషు శాద్వలేషు తయా సహ ।
రమతో మే భవేచ్చింతా న స్పృహాఽన్యేషు వా భవేత్ ॥ ౯౬

అమీ హి వివిధైః పుష్పైః తరవో రుచిరచ్ఛదాః ।
కాననేఽస్మిన్ వినా కాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౯౮
పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతాం ।
చక్రవాకానుచరితాం కారండవనిషేవితాం ॥ ౯౯
ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితాం ।
అధికం శోభతే పంపా వికూజద్భిర్విహంగమైః ॥ ౧౦౦
దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః ।
శ్యామాం చంద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాం పద్మనిభేక్షణాం ॥
పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్ మృగాన్ ।
మాం పునర్మృగశాబాక్ష్యా వైదేహ్యా విరహీకృతం ॥ ౧౦౨
వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః ।
అస్మిన్ సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే ॥ ౧౦౩
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ ।
జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా ॥ ౧౦౪
సేవతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖం ।
పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనం ॥ ౧౦౫
ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవనమారుతం ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా ॥ ౧౦౬
కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకాత్మజా ।
కిం ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినం ॥ ౧౦౭

సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది ।
యా మామనుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనం ॥ ౧౦౫
సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా ।
తయా విహీనః కృపణః కథం లక్ష్మణ ధారయే ॥ ౧౦౬
యా మామనుగతా రాజ్యాత్ భ్రష్టం విగతచేతసం ।
తచ్చార్వంచితపక్ష్మాక్షం సుగంధి శుభమవ్రణం ॥ ౧౧౦
అపశ్యతో ముఖం తస్యాః సీదతీవ మనో మమ ।
స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితం ॥ ౧౧౧
వైదేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ ।
ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితం॥౧౧౨
నష్టదుఃఖేవ హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత ।
కిం ను వక్ష్యామి కౌసల్యాం అయోధ్యాయాం నృపాత్మజ ॥౧౧౩
క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛంతీం కథం చాతిమనస్వినీం ।
గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలం ॥ ౧౧౪
న హ్యహం జీవితుం శక్తః తామృతే జనకాత్మజాం ।
ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్ ॥ ౧౧౫
ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయం ।
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ ॥ ౧౧౬
నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనాం ।
స్మృత్వా వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే ॥౧౧౭

అతిస్నేహపరిష్వంగాత్ వర్తిరార్ద్రాఽపి దహ్యతే।
యది గచ్ఛతి పాతాళం తతో హ్యధికమేవ వా ॥ ౧౧౮
సర్వథా రావణస్తావత్ న భవిష్యతి రాఘవ।
ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్ తస్య పాపస్య రక్షసః ॥ ౧౧౯
తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి।
యది యాత్యదితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా ॥ ౧౨౦
తత్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీం।
స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః॥ ౧౨౧
అర్థో హి నష్టకార్యార్థైః నాయత్నేనాధిగమ్యతే।
ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్ పరం బలం ॥
సోత్సాహస్యాస్తి లోకేఽస్మిన్ న కించిదపి దుర్లభం।
ఉత్సాహవంతః పురుషాః నావసీదంతి కర్మసు ॥ ౧౨౩
ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం ప్రతిలభేమహి।
త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సంన్యస్య పృష్ఠతః ॥ ౧౨౪
మహాత్మానం కృతాత్మానం ఆత్మానం నావబుధ్యసే।
ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః ॥ ౧౨౫
న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్।
సోఽభ్యతిక్రామదవ్యగ్రః తామచింత్యపరాక్రమః ॥ ౧౨౬
రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యాపారిప్లవద్రుమాం।

నిరీక్షమాణస్సహసా మహాత్మా
సర్వం వనం నిర్ఝరకందరాంశ్చ ।
ఉద్విగ్నచేతాస్సహ లక్ష్మణేన
విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే ॥ ౧౨౭

తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ
గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా ।
స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తః
రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ ॥ ౧౨౮

తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ
చరన్ దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ ।
శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ
వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ ౧౨౯

స తౌ మహాత్మా గజమందగామీ
శాఖామృగస్తత్ర చిరం చరంతౌ ।
దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ
చింతాపరీతో భయభారమగ్నః ॥ ౧౩౦

తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం
సదైవ శాఖామృగసేవితాంతం ।

త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముః
మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ ॥ ౧౩౧౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్ ॥ ౧
ఉద్విగ్నహృదయస్సర్వాః దిశస్సమవలోకయన్ ।
న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిత్ దేశే వానరపుంగవః ॥ ౨
నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ ।
కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ ॥ ౩
చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవం ।
సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నః సర్వైరనుచరైస్సహ ॥ ౪
తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౫
ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువం ।
ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ ॥ ౬
తతస్సుగ్రీవసచివాః దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ ।
జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాత్ అన్యచ్ఛిఖరముత్తమం ॥ ౭

తే క్షిప్రమధిగమ్యాథ యూథపా యూథపర్షభం ।
హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౮
ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిం ।
ప్రకంపయంతో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ॥ ౯
తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః ।
బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గసంశ్రితాన్ ॥ ౧౦
ఆప్లవంతో హరివరాః సర్వతస్తం మహాగిరిం ।
మృగమార్జారశార్దూలాన్ త్రాసయంతో యయుస్తదా ॥
తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః ।
సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౧౨
తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ॥ ౧౩
సంభ్రమస్త్యజ్యతామేషః సర్వైర్వాలికృతే మహాన్ ।
మలయోఽయం గిరివరః భయం నేహాస్తి వాలినః ॥ ౧౪
యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ ।
తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినం ॥ ౧౫
యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్ పాపకర్మణః ।
స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయం ॥ ౧౬
అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్లవంగమ ।
లఘుచిత్తతయాఽఽత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ ॥ ౧౭

బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్నః ఇంగితైస్సర్వమాచర ।
న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి ॥ ౧౮
సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః ।
తతశ్శుభతరం వాక్యం హనుమంతమువాచ హ ॥ ౧౯
దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ ।
కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ ॥ ౨౦
వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ ।
రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ॥ ౨౧
అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః ।
విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాః రంధ్రేషు ప్రహరంతి హి ॥ ౨౨
కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః ।
భవంతి పరహంతారః తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ॥ ౨౩
తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ ।
ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ ॥ ౨౪
లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది ।
విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిః ఇంగితైశ్చ పునఃపునః ॥ ౨౫
మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ ।
ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ॥ ౨౬
శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ ।
వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా స్యాద్దుష్టాదుష్టతా తయోః ॥ ౨౭

ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః ।
చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౮

తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్
కపేస్సుభీమస్య దురాసదస్య చ ।
మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా
స యత్ర రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః.

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ ॥ ౧
కపిరూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
భిక్షురూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః ॥ ౨
తతస్స హనుమాన్ వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా ।
వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ ॥ ౩
ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ ।
సంపూజ్య విధివద్వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౪
ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ ।
రాజర్షి దేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ ॥ ౫

దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వరవర్ణినౌ ।
త్రాసయంతౌ మృగగణాన్ అన్యాంశ్చ వనచారిణః ॥ ౬
పంపాతీరరుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమంతతః ।
ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ ॥ ౭
ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ ।
నిశ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః ॥ ౮
సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ ।
శక్రచాపనిభే చాపె గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ ॥ ౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ ।
హస్తిహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ ॥ ౧౦
ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః ।
రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ ॥ ౧౧
పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ ॥ ౧౨
యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరాం ।
విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ ॥ ౧౩
సింహస్కంధౌ మహోత్సాహౌ సమదావివ గోవృషౌ ।
ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః ॥ ౧౪
సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః ।
ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమాం ॥ ౧౫

ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువిభూషితాం ।
ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే ॥ ౧౬
ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే ।
సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైః తూణాశ్చ శుభదర్శనాః ॥ ౧౭
జీవితాంతకరైర్ఘోరైః శ్వసద్భిరివ పన్నగైః ।
మహాప్రమాణౌ విస్తీర్ణౌ తప్తహాటకభూషితౌ ॥ ౧౮
ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ ।
ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః ॥ ౧౯
సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః ।
వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః ॥ ౨౦
ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమాన్నామ వానరః ॥ ౨౧
యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి ।
తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజం ॥ ౨౨
భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా ।
ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్ తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన ॥ ౨౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ప్రహృష్టవదనః శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతః స్థితం ॥ ౨౫

సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః ॥ ౨౬
తమభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిం ।
వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైః స్నేహయుక్తమరిందమ ॥ ౨౭
నానృగ్వేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః ।
నాసామవేదవిదుషః శక్యమేవం ప్రభాషితుం ॥ ౨౮
నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం ।
బహు వ్యాహరతాఽనేన న కించిదపశబ్దితం ॥ ౨౯
న ముఖే నేత్రయోర్వాఽపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా ।
అన్యేష్వపి చ గాత్రేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్ ॥ 30
అవిస్తరమసందిగ్ధం అవిళంబితమద్రుతం ।
ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే ॥ 31
సంస్కారక్రమసంపన్నాం అద్రుతామవిళంబితాం ।
ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీం ॥ 32
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా ।
కస్య నారాధ్యతే చిత్తం ఉద్యతాసేరరేరపి ॥ 33
ఏవంవిధో యస్య దూతః న భవేత్ పార్థివస్య తు ।
సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ ॥ 34
ఏవంగుణగణైర్యుక్తాః యస్య స్యుః కార్యసాధకాః ।
తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థాః దూతవాక్యప్రచోదితాః ॥ 35

ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః సుగ్రీవసచివం కపిం ।
అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞః వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజం ॥ ౩౬
విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ చావాం మార్గావః సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ॥ ౩౭
యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ ।
తత్తథా హి కరిష్యావః వచనాత్తవ సత్తమ ॥ ౩౮

తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య
ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః ।
మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ
సఖ్యం తదా కర్తుమియేష తాభ్యాం ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-తృతీయస్సర్గః.

అథ చతుర్థస్సర్గః.

తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవానితి తద్వచః ।
శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః ॥ ౧
భవ్యో రాజ్యాగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
యదయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతం ॥ ౨
తతః పరమసంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః ॥ ౩

కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితం ।
ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాళమృగాయుతం ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః ।
ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజం ॥ ౫
రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః ।
చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ ॥ ౬
న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన ।
స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః ॥ ౭
అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైః ఇష్టవానాప్తదక్షిణైః ।
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః రామో నామ జనైః శ్రుతః ॥ ౮
శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశపారగః ।
వీరో దశరథస్యాయం పుత్రాణాం గుణవత్తమః ॥ ౯
రాజలక్షణసంపన్నః సంయుక్తో రాజసంపదా ।
రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధమిహాగతః ॥ ౧౦
భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయాఽనుగతో వశీ ।
దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః ॥ ౧౧
అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః ।
కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః ॥ ౧౨
సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః ।
ఐశ్వర్యేణ చ హీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ ॥ ౧౩

రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా ।
తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సా హృతా ॥ ౧౪
దనుర్నామ దితేః పుత్రః శాపాద్రాక్షసతాం గతః ।
ఆఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవః సమర్థో వానరర్షభః ॥ ౧౫
స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యః తవ భార్యాపహారిణం ।
ఏవముక్త్వా దనుః స్వర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖం ॥ ౧౬
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః ।
అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ ॥ ౧౭
ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః ।
లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథమిచ్ఛతి ॥ ౧౮
పితా యస్య పురా హ్యాసీత్ శరణ్యో ధర్మవత్సలః ।
తస్య పుత్రశ్శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౧౯
సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్శరణం పురా ।
గురుర్మే రాఘవస్సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౨౦
యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః ।
స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే ॥ ౨౧
యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః ।
మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై ॥ ౨౨
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్శరణమాగతః ॥ ౨౩

శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే ।
కర్తుమర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువాణాం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనం ।
హనుమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౨౫
ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నాః జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః ॥ ౨౬
స హి రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా ।
హృతదారో వనే త్యక్తః భ్రాత్రా వినికృతో భృశం ॥ ౨౭
కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః ।
సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే ॥ ౨౮
ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
బభాషే సోఽభిగచ్ఛేమ సుగ్రీవమితి రాఘవం ॥ ౨౯
ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౩౦
కపిః కథయతే హృష్టః యథాఽయం మారుతాత్మజః ।
కృత్యవాన్ సోపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ ॥ ౩౧
ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే ।
నానృతం వక్ష్యతే వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩౨
తతస్స తు మహాప్రాజ్ఞః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౩౩

భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః ।
పృష్ఠమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః ॥ ౩౪

స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః
పవనసుతః కృతకృత్యవత్ ప్రహృష్టః ।
గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతః
సుశుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యాం ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే–చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిం ।
ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౧
అయం రామో మహాప్రాజ్ఞః సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః ॥ ౨
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః రామో దశరథాత్మజః ।
ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః ॥ ౩
తస్యాస్య వసతోఽరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః ।
రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః ॥ ౪
రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పితః ।
దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టాః గావశ్శతసహస్రశః ॥ ౫

తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా ।
స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్రోఽయం రామస్త్వాం శరణం గతః ॥ ౬
భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ ॥ ౭
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః ।
భయం చ రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః ॥ ౮
స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః ।
దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౯
భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ విక్రాంతస్సర్వవత్సలః ।
ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ ౧౦
తన్మమైవైష సత్కారః లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో ।
యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ ౧౧
రోచతే యది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః ।
గృహ్యతాం పాణినా పాణిః మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా ॥
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
స ప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ ౧౩
హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితం ।
తతో హనూమాన్ సంత్యజ్య భిక్షురూపమరిందమః ॥ ౧౪
కాష్ఠయోః స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకం ।
దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్యర్చ్య సత్కృతం ॥ ౧౫

తయోర్మధ్యేఽథ సుప్రీతః నిదధే సుసమాహితః ।
తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణం ॥ ౧౬
సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ ।
తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ ॥ ౧౭
అన్యోన్యమభివీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్మతుః ।
త్వం వయస్యోసి మే హృద్యః హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ ॥
సుగ్రీవో రాఘవం వాక్యం ఇత్యువాచ ప్రహృష్టవత్ ।
తతస్స పర్ణబహులాం ఛిత్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ॥ ౧౯
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ।
లక్ష్మణాయాథ సంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ॥ ౨౦
శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితాం ।
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ॥ ౨౧
ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః ।
అహం వినికృతో రామ చరామీహ భయార్దితః ॥ ౨౨
హృతభార్యో వనే త్రస్తః దుర్గమేతదుపాశ్రితః ।
సోఽహం త్రస్తో వనే భీతః వసామ్యుద్భ్రాంతచేతనః ॥ ౨౩
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ।
వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయం కురు ॥ ౨౪
కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా ।
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ ౨౫

ప్రత్యభాషత కాకుత్‌స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ।
ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మే మహాకపే ॥ ౨౬
వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్శరాః ॥ ౨౭
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః ।
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ॥ ౨౮
తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణః సరోషా భుజగా ఇవ ।
తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరైరాశీవిషోపమైః ॥ ౨౯
శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతం ।
స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ॥ ౩౦
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ।

తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ
ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్నుయామహం ।
తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం
యథా నిహంస్యద్య రిపుం మమాగ్రజం ॥ ౩౧
సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం
రాజీవహేమజ్వలనోపమాని ।
సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే
వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

—o—

పునరేవాబ్రవీత్ ప్రీతః రాఘవం రఘునందనం ।
అయమాఖ్యాతి మే రామ సచివో మంత్రిసత్తమః ॥ ౧
హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ వనే తవ ॥ ౨
రక్షసాఽపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥ ౩
అంతరప్రేప్సునా తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషం ।
భార్యావియోగజం దుఃఖం అచిరాత్ త్వం విమోక్ష్యసే ॥ ౪
అహం తామానయిష్యామి నష్టాం వేదశ్రుతీమివ ।
రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే ॥ ౫
అహమానీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందను ।
ఇదం తథ్యం మమ వచః త్వమవేహి చ రాఘవ ॥ ౬
న శక్యా సా జరయితుం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ।
తవ భార్యా మహాబాహో భక్ష్యం విషకృతం యథా ॥ ౭
త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే ।
అనుమానాత్తు జానామి మైథిలీ సా న సంశయః ॥ ౮
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా ।
క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ విస్వరం ॥ ౯

స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా ।
ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైలతటే స్థితం ॥ ౧౦
ఉత్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ ।
తాన్యస్మాభిర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ ॥ ౧౧
ఆనయిష్యామ్యహం తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి ।
తమబ్రవీత్తతో రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ॥ ౧౨
ఆనయస్వ సఖె శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవిళంబసే ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః శైలస్య గహనాం గుహాం ॥ ౧౩
ప్రవివేశ తతశ్శీఘ్రం రాఘవప్రియకామ్యయా ।
ఉత్తరీయం గృహీత్వా తు శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౪
ఇదం పశ్యేతి రామాయ దర్శయామాస వానరః ।
తతో గృహీత్వా తద్వాసః శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
అభవద్బాష్పసంరుద్ధః నీహారేణేవ చంద్రమాః ।
సీతాస్నేహప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః ॥ ౧౬
హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్యం ఉత్సృజ్య న్యపతత్ క్షితౌ ।
హృది కృత్వా తు బహుశః తమలంకారముత్తమం ॥ ౧౭
నిశశ్వాస భృశం సర్పః బిలస్థ ఇవ రోషితః ।
అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః ॥ ౧౮
పరిదేవయితుం దీనం రామస్సముపచక్రమే ।
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యా సంత్యక్తం హ్రియమాణయా ॥ ౧౯

ఉత్తరీయమిదం భూమా శరీరాద్భూషణాని చ ।
శాద్వలిన్యాం ధ్రువం భూమ్యాం సీతయా హ్రియమాణయా ॥
ఉత్సృష్టం భూషణమిదం తథారూపం హి దృశ్యతే ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కుండలే ।
నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్ ॥ ౨౨
తతస్స రాఘవో దీనః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
బ్రూహి సుగ్రీవ కం దేశం హ్రియంతీ లక్షితా త్వయా ॥ ౨౩
రక్షసా రౌద్రరూపేణ మమ ప్రాణైః ప్రియా ప్రియా ।
క్వ వా వసతి తద్రక్షః మహద్వ్యసనదం మమ ॥ ౨౪
యన్నిమిత్తమహం సర్వాన్ నాశయిష్యామి రాక్షసాన్ ।
హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశం ॥ ౨౫
ఆత్మనో జీవితాంతాయ మృత్యుద్వారమపావృతం ।

మమ దయితతరా హృతా వనాంతాత్
రజనిచరేణ విమథ్య యేన సా ।
కథయ మమ రిపుం త్వమద్య వై
ప్లవగపతే యమసాదనం నయామి ॥ ౨౬-౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షష్ఠస్సర్గః.

అథ సప్తమస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామేణార్తేన వానరః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్పగద్గదః ॥ ౧
న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః ।
సామర్థ్యం విక్రమం వాఽపి దౌష్కులేయస్య వా కులం॥ ౨
సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోకమరిందమ ।
కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీం ॥ ౩
రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మపౌరుషం ।
తథాఽస్మి కర్తా న చిరాత్ యథా ప్రీతో భవిష్యసి ॥ ౪
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య ధైర్యమాత్మగతం స్మర ।
త్వద్విధానామసదృశం ఈదృశం విద్ధి లాఘవం ॥ ౫
మయాఽపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్ ।
న చాహమేవం శోచామి న చ ధైర్యం పరిత్యజే ॥ ౬
నాహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోపి సన్ ।
మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్ ॥ ౭
బాష్పమాపతితం ధైర్యాత్ నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి ।
మర్యాదాం సత్త్వయుక్తానాం ధృతిం నోత్స్రష్టుమర్హసి ॥ ౮
వ్యసనే వాఽర్థకృచ్ఛ్రే వా భయే వా జీవితాంతకే ।
విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమాన్ నావసీదతి ॥ ౯

బాలిశస్తు నరో నిత్యం వైక్లబ్యం యోఽనువర్తతే ।
స మజ్జత్యవశశ్శోకే భారాక్రాంతేవ నౌర్జలే ॥ ౧౦
ఏషోఽంజలిర్మయా బద్ధః ప్రణయాత్ త్వాం ప్రసాదయే ।
పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాంతరం దాతుమర్హసి ॥ ౧౧
యే శోకమనువర్తంతే న తేషాం విద్యతే సుఖం ।
తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః ।
స శోకం త్యజ రాజేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలం ॥ ౧౩
హితం వయస్యభావేన బ్రూమి నోపదిశామి తే ।
వయస్యతాం పూజయన్మే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౪
మధురం సాంత్వితస్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః ।
ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నం వస్త్రాంతేన ప్రమార్జయత్ ॥ ౧౫
ప్రకృతిస్థస్తు కాకుత్‌స్థః సుగ్రీవవచనాత్ ప్రభుః ।
సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కర్తవ్యం యద్వయస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా ॥ ౧౭
ఏష చ ప్రకృతిస్థోఽహం అనునీతస్త్వయా సఖే ।
దుర్లభో హీదృశో బంధుః అస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౮
కిం తు యత్నస్త్వయా కార్యః మైథిల్యాః పరిమార్గణే ।
రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౧౯

మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతాం ।
వర్షాఃస్వివ చ సుక్షేత్రే సర్వం సంపద్యతే మయి ॥ ౨౦
మయా చ యదిదం వాక్యం అభిమానాత్ సమీరితం ।
తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యుపధార్యతాం ॥ ౨౧
అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ।
ఏతత్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ ౨౨
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః వానరైస్సచివైస్సహ ।
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః ॥ ౨౩
ఏవమేకాంతసంపృక్తౌ తతస్తౌ నరవానరౌ ।
ఉభావన్యోన్యసదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతాం ॥ ౨౪

మహానుభావస్య వచో నిశమ్య
హరిర్నరాణామృషభస్య తస్య ।
కృతం స మేనే హరివీరముఖ్యః
తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

పరితుష్టస్తు సుగ్రీవః తేన వాక్యేన వానరః ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧

సర్వథాఽహమనుగ్రాహ్యః దేవతానామసంశయః ।
ఉపపన్నగుణోపేతః సఖా యస్య భవాన్ మమ ॥ ౨
శక్యం ఖలు భవేద్రామ సహాయేన త్వయాఽనఘ ।
సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కిం పునః ప్రభో ॥ ౩
సోఽహం సభాజ్యో బంధూనాం సుహృదాం చైవ రాఘవ ।
యస్యాగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘవవంశజం ॥ ౪
అహమప్యనురూపస్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసే శనైః ।
న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయమాత్మగతాన్ గుణాన్ ॥ ౫
మహాత్మనాం తు భూయిష్ఠం త్వద్విధానాం కృతాత్మనాం ।
నిశ్చలా భవతి ప్రీతిః ధైర్యమాత్మవతామివ ॥ ౬
రజతం వా సువర్ణం వా వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ।
అవిభక్తాని సాధూనాం అవగచ్ఛంతి సాధవః ॥ ౭
ఆఢ్యో వాఽపి దరిద్రో వా దుఃఖితస్సుఖితోఽపి వా ।
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః ॥ ౮
ధనత్యాగస్సుఖత్యాగః దేహత్యాగోపి వా పునః ।
వయస్యార్థే ప్రవర్తంతే స్నేహం దృష్ట్వా తథావిధం ॥ ౯
తత్తథేత్యబ్రవీద్రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మ్యా వాసవస్యేవ ధీమతః ॥ ౧౦
తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుః వనే లోలమపాతయత్ ॥ ౧౧

స దదర్శ తతస్సాలం అవిదూరే హరీశ్వరః ।
సుపుష్పమీషత్పత్రాఢ్యం భ్రమరైరుపశోభితం ॥ ౧౨
తస్యైకాం పర్ణబహులాం భఙ్క్త్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ।
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ॥ ౧౩
తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా హనుమానపి లక్ష్మణం ।
సాలశాఖాం సముత్పాట్య వినీతముపవేశయత్ ॥ ౧౪
సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్నముదధిం యథా ।
ఫలపుష్పసమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే ॥ ౧౫
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
ఉవాచ ప్రణయాద్రామం హర్షవ్యాకులితాక్షరం ॥ ౧౬
అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరామ్యేష భయార్దితః ।
ఋశ్యమూకం గిరివరం హృతభార్యస్సుదుఃఖితః ॥ ౧౭
సోఽహం త్రస్తో భయే మగ్నః వసామ్యుద్భ్రాన్తచేతనః ।
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ॥ ౧౮
వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాభయఙ్కర ।
మమాపి త్వమనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ।
ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ ౨౦
ఉపకారఫలం మిత్రం అపకారోఽరిలక్షణం ।
అద్యైవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ॥ ౨౧

ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణస్తిగ్మతేజసః ।
కార్త్తికేయవనోద్భూతాః శరా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౨
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ।
సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాః సరోషా భుజగా ఇవ ॥ ౨౩
భ్రాతృసంజ్ఞమమిత్రం తే వాలినం కృతకిల్బిషం ।
శరైర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణమివ పర్వతం ॥ ౨౪
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౫
రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్ గతిః ।
వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే ॥ ౨౬
త్వం హి పాణిప్రదానేన వయస్యో మేఽగ్నిసాక్షికం ।
కృతః ప్రాణైర్బహుమతః సత్యేనాపి శపామి తే ॥ ౨౭
వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహం ।
దుఃఖమంతర్గతం యన్మే మనో హరతి నిత్యశః ॥ ౨౮
ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషితలోచనః ।
బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైశ్శక్నోతి భాషితుం ॥ ౨౯
బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగమివాగతం ।
ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామసంనిధౌ ॥ ౩౦
సంనిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే ।
వినిశ్శ్వస్య చ తేజస్వీ రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౧

పురాఽహం వాలినా రామ రాజ్యాత్ స్వాదవరోపితః ।
పరుషాణి చ సంశ్రావ్య నిర్ధూతోఽస్మి బలీయసా ॥ 3౨
హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ ।
సుహృదశ్చ మదీయా మే సంయతా బంధనేషు తే ॥ 33
యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ ।
బహుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా ॥ 3౪
శంకయా త్వేతయా చేహ దృష్ట్వా త్వామపి రాఘవ ।
నోపసర్పామ్యహం భీతః భయే సర్వే హి బిభ్యతి ॥ 3౫
కేవలం హి సహాయా మే హనుమత్ప్రముఖాస్త్విమే ।
అతోఽహం ధారయామ్యద్య ప్రాణాన్ కృచ్ఛ్రగతోఽపి సన్ ॥
ఏతే హి కపయః స్నిగ్ధాః మాం రక్షంతి సమంతతః ।
సహ గచ్ఛంతి గంతవ్యే నిత్యం తిష్ఠంతి చ స్థితే ॥ 3౭
సంక్షేపస్త్వేష తే రామ కిముక్త్వా విస్తరం హి తే ।
స మే జ్యేష్ఠో రిపుర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుతపౌరుషః ॥ 3౮
తద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రణష్టం స్యాదనంతరం ।
సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశనిబంధనం ॥ 3౯
ఏష మే రామ శోకాంతః శోకార్తేన నివేదితః ।
దుఃఖితస్సుఖితో వాఽపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః ॥ ౪౦
శ్రుత్వైతద్వచనం రామః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
కింనిమిత్తమభూద్వైరం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ ౪౧

సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర ।
ఆనంతర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ౪౨
బలవాన్ హి మమామర్షః శ్రుత్వా త్వామవమానితం ।
వర్తతే హృదయోత్కంపీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాంభసః ॥ ౪౩
హృష్టః కథయ విస్రబ్ధః యావదారోప్యతే ధనుః ।
సృష్టశ్చ హి మయా బాణః నిరస్తశ్చ రిపుస్తవ ॥ ౪౪
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా ।
ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౪౫
తతః ప్రహృష్టవదనః సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే ।
వైరస్య కారణం తత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

శ్రూయతాం రామ యద్వృత్తం ఆదిప్రభృతి తత్త్వయా ।
యథా వైరం సముద్భూతం యథా చాహం నిరాకృతః ॥ ౧
వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః ।
పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా ॥ ౨
పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయమితి మంత్రిభిః ।
కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసంమతః ॥ ౩

రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామహం మహత్ ।
అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః ॥ ౪
మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దుందుభేస్సుతః ।
తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా ॥ ౫
స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః ।
నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధః వాలినం చాహ్వయద్రణే ॥ ౬
ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనం ।
శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా ॥ ౭
స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్ తం హంతుమసురోత్తమం ।
వార్యమాణస్తతః స్త్రీభిః మయా చ ప్రణతాత్మనా ॥ ౮
స తు నిర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః ।
తతోఽహమపి సౌహార్దాత్ నిస్సృతో వాలినా సహ ॥ ౯
స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదవస్థితం ।
అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశం ॥ ౧౦
తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుతతరం గతౌ ।
ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గః చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా ॥ ౧౧
స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్ ।
ప్రవివేశాసురో వేగాత్ ఆవామాసాద్య విష్ఠితౌ ॥ ౧౨
తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః ।
మామువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేంద్రియః ॥ ౧౩

ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః ।
యావత్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుం ॥ ౧౪
మయా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా యాచితస్స పరంతపః ।
శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ ॥ ౧౫
తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః ।
స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౧౬
అహం తు నష్టం జ్ఞాత్వా తం స్నేహాదాగతసంభ్రమః ।
భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపాశంకి చ మే మనః ॥ ౧౭
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్తస్మాద్వినిస్సృతం ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం అహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః ॥ ౧౮
నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమాగతః ।
నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః ॥ ౧౯
అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతం ।
పిధాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా ॥ ౨౦
శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సఖే ।
గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభిః శ్రుతం ॥ ౨౧
తతోఽహం తైస్సమాగమ్య సంమతైరభిషేచితః ।
రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ ॥ ౨౨
ఆజగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమసురోత్తమం ।
అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలోచనః ॥ ౨౩

మదీయాన్ మన్త్రిణో బద్ధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ।
నిగ్రహేఽపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ ॥ ౨౪
న ప్రావర్తత మే బుద్ధిః భ్రాతృగౌరవయన్త్రితా ।
హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా ॥ ౨౫
మానయంస్తం మహాత్మానం యథావచ్చాభ్యవాదయం ।
ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాన్తరాత్మనా ॥ ౨౬
నత్వా పాదావహం తస్య ముకుటేనాస్పృశం ప్రభో ।
అపి వాలీ మమ క్రోధాత్ న ప్రసాదం చకార సః ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతం ।
అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా ॥ ౧
దిష్ట్యాఽసి కుశలీ ప్రాప్తః నిహతశ్చ త్వయా రిపుః ॥
అనాథస్య హి మే నాథః త్వమేకోఽనాథనన్దనః ॥ ౨
ఇదం బహుశలాకం తే పూర్ణచంద్రమివోదితం ।
ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతం ॥ ౩
ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం నృప ।
దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితం ॥ ౪

శోకసంవిగ్నహృదయః భృశం వ్యాకులితేంద్రియః ।
అపిధాయ బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తథా ॥ ౫
తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః ।
విషాదాత్ త్విహ మాం దృష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ ॥ ౬
అభిషిక్తో న కామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి ।
త్వమేవ రాజా మానార్హః సదా చాహం యథాపురం ॥ ౭
రాజభావనియోగోఽయం మయా త్వద్విరహాత్ కృతః ।
సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంటకం ॥ ౮
న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహం ।
మా చ రోషం కృథాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ ॥ ౯
యాచే త్వాం శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ।
బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః ॥ ౧౦
రాజభావే నియుక్తోఽహం శూన్యదేశజిగీషయా ।
స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః ॥ ౧౧
ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువాచ హ ।
ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సమ్మతాన్ ॥ ౧౨
మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితం ।
విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః ॥ ౧౩
మాం సమాహ్వాయత క్రూరః యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోఽహం నృపాలయాత్ ॥ ౧౪

అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణం అయం భ్రాతా సుదారుణః ।
స తు దృష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః ॥ ౧౫
ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తః వీక్ష్యావాం తమనుద్రుతౌ ।
అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలం ॥ ౧౬
తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలం ।
అయముక్తోఽథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూరదర్శనః ॥ ౧౭
అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితఃపురీం ।
బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్మ్యహం ॥ ౧౮
స్థితోఽయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోఽహం దురాసదం ।
తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా ॥ ౧౯
స తు దృష్టో మయా శత్రుః అనిర్వేదాద్భయావహః ।
నిహతశ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బంధుభిస్సహ ॥ ౨౦
తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలం ।
పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే ॥ ౨౧
సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాంతం దుందుభేస్సుతం ।
నిష్క్రామన్నైవ పశ్యామి బిలస్యాపిహితం ముఖం ॥ ౨౨
విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునఃపునః ।
యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోఽహం భృశదుఃఖితః ॥ ౨౩
పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితం ।
తతోఽహం తేన నిష్క్రమ్య యథాపురముపాగతః ॥ ౨౪

అత్రానేనాస్మి సంరుద్ధః రాజ్యం ప్రార్థయతాఽఽత్మనః ।
సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌహృదం ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః ।
నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః ॥ ౨౬
తేనాహమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ ।
తద్భయాచ్చ మహీ కృత్స్నా క్రాంతేయం సవనార్ణవా ॥ ౨౭
ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యాహరణదుఃఖితః ।
ప్రవిష్టోఽస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే ॥ ౨౮
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం మహత్ ।
అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ ॥ ౨౯
వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర ।
కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ ॥ 30
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితం ।
వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 3౧
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్శరాః ।
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః ॥ 3౨
యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
తావత్ స జీవేత్ పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః ॥ 33
ఆత్మానుమానాత్ పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే ।
త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలం ॥ 3౪

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-దశమస్సర్గః.

——:o:——

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ధనం ।
సుగ్రీవః పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ ॥ ౧
అసంశయం ప్రజ్వలితైః తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః ।
త్వం దహేః కుపితో లోకాన్ యుగాంత ఇవ భాస్కరః ॥ ౨
వాలినః పౌరుషం యత్తత్ యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా ।
తన్మమైకమనాః శ్రుత్వా విధత్స్వ యదనంతరం ॥ ౩
సముద్రాత్ పశ్చిమాత్ పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరం ।
క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్లమః ॥ ౪
అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాంత్యపి ।
ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్ ॥ ౫
బహవస్సారవంతశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః ।
వాలినా తరసా భగ్నాః బలం ప్రథయతాఽఽత్మనః ॥ ౬
మహిషో దుందుభిర్నామ కైలాసశిఖరప్రభః ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్ ॥ ౭

వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః ।
జగామ సుమహాకాయః సముద్రం సరితాం పతిం ॥ ౮
ఊర్మిమంతమతిక్రమ్య సాగరం రత్నసంచయం ।
మహ్యం యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవం ॥ ౯
తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః ।
అబ్రవీద్వచనం రాజన్ అసురం కాలచోదితం ॥ ౧౦
సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి ॥ ౧౧
శైలరాజో మహారణ్యే తపస్విశరణం పరం ।
శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః ॥ ౧౨
గుహాప్రస్రవణోపేతః బహుకందరనిర్ఝరః ।
స సమర్థస్తవ ప్రీతిం అతులాం కర్తుమాహవే ॥ ౧౩
తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్తమః ।
హిమవద్వనమాగచ్ఛత్ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ॥ ౧౪
తతస్తస్య గిరేః శ్వేతాః గజేంద్రవిపులాశ్శిలాః ।
చిక్షేప బహుధా భూమౌ దుందుభిర్విననాద చ ॥ ౧౫
తతః శ్వేతాంబుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః ।
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖరే స్థితః ॥ ౧౬
క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల ।
రణకర్మస్వకుశలః తపస్విశరణం హ్యహం ॥ ౧౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ ౧౯
యది యుద్ధే సమర్థస్త్వం మద్భయాద్వా నిరుద్యమః ।
తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యోఽద్య యుద్ధం యుయుత్సతః ॥
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః ।
అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమం ॥ ౨౦
వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభాం ॥ ౨౧
స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞః తవ యుద్ధవిశారదః ।
ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః ॥ ౨౨
తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి ।
స హి దుర్ధర్షణో నిత్యం శూరస్సమరకర్మణి ॥ ౨౩
శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టస్స దుందుభిః ।
జగామ తాం పురీం తస్య కిష్కింధాం వాలినస్తదా ॥ ౨౪
ధారయన్ మాహిషం రూపం తీక్ష్ణశృంగో భయావహః ।
ప్రావృషీవ మహామేఘః తోయపూర్ణో నభస్తలే ॥ ౨౫
తతస్తద్ద్వారమాగమ్య కిష్కింధాయా మహాబలః ।
ననర్ద కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభిర్యథా ॥ ౨౬
సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః ।
విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్ తద్ద్వారం ద్విరదో యథా ॥ ౨౭

అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః ।
నిష్పపాత సహ స్త్రీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః ॥ ౨౮
మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిం ।
హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణాం ॥ ౨౯
కిమర్థం నగరద్వారం ఇదం రుధ్వా వినర్దసి ।
దుందుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల ॥ 30
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 3౧
న త్వం స్త్రీసంనిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి ।
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలం ॥ 3౨
అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమాం ।
గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభోగేషు వానర ॥ 33
దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్ ।
సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ ॥ 3౪
సుహృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే ।
క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిః అహం తే దర్పనాశనః ॥ 3౫
యో హి మత్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశం ।
హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితం ॥ 3౬
స ప్రహస్యాబ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమం ।
విసృజ్య తాః స్త్రియస్సర్వాః తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ 3౭

మత్తోఽయమితి మా మంస్థాః యద్యభీతోఽసి సంయుగే ।
మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతాం ॥ ౩౮
తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధః మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీం ।
పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥ ౩౯
విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందుభిం గిరిసంనిభం ।
ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినర్దన్ కపికుంజరః ॥ ౪౦
వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనం ।
శ్రోత్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥ ౪౧
తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్ పరస్పరజయైషిణోః ।
యుద్ధం సమభవద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥ ౪౨
అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవ శిలాభిః పాదపైస్తథా ॥ ౪౩
పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా ।
ఆసీదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత ॥ ౪౪
వ్యాపారవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః ।
తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్ ॥ ౪౫
యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మిన్ నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా ।
పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥ ౪౬
తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతసత్త్వమచేతనం ।
చిక్షేప బలవాన్ వాలీ వేగేనైకేన యోజనం ॥ ౪౭

అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః ।
నిష్పపాత సహ స్త్రీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః ॥ ౨౮
మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిం ।
హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణాం ॥ ౨౯
కిమర్థం నగరద్వారం ఇదం రుద్ధ్వా వినర్దసి ।
దుందుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల ॥ 30
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 3౧
న త్వం స్త్రీసంనిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి ।
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలం ॥ 3౨
అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమాం ।
గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభోగేషు వానర ॥ 33
దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్ ।
సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ ॥ 3౪
సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే ।
క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిః అహం తే దర్పనాశనః ॥ 3౫
యో హి మత్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశం ।
హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితం ॥3౬
స ప్రహస్యాబ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమం ।
విసృజ్య తాః స్త్రియస్సర్వాః తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ 3౭

మత్తోఽయమితి మా మంస్థాః యద్యభీతోఽసి సంయుగే ।
మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతాం ॥ ౩౮
తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధః మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీం ।
పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥ ౩౯
విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందుభిం గిరిసంనిభం ।
ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః ॥ ౪౦
వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనం ।
శ్రోత్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥ ౪౧
తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్ పరస్పరజయైషిణోః ।
యుద్ధం సమభవద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥ ౪౨
అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవ శిలాభిః పాదపైస్తథా ॥ ౪౩
పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా ।
అసీదదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత ॥ ౪౪
వ్యాపారవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః ।
తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్ ॥ ౪౫
యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మిన్ నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా ।
పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥ ౪౬
తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతసత్త్వమచేతనం ।
చిక్షేప బలవాన్ వాలీ వేగేనైకేన యోజనం ॥ ౪౭

తస్య వేగప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్ క్షతజబిందవః ।
ప్రపేతుర్మారుతోత్క్షిప్తాః మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి ॥ ౪౮
తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తస్య మునిశ్శోణితవిప్రుషః ।
క్రుద్ధస్తత్ర మహాభాగః చింతయామాస కో న్వయం ॥ ౪౯
యేనాహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా ।
కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిః అకృతాత్మా చ బాలిశః ॥ ౫౦
ఇత్యుక్త్వాఽథ వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః ।
మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి ॥ ౫౧
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్ ।
ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి ॥ ౫౨
ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్ ।
వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః ॥ ౫౩
సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతేహాసురీం తనుం ।
సమంతాద్యోజనం పూర్ణం ఆశ్రమం మామకం యది ॥ ౫౪
ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిః వ్యక్తం స న భవిష్యతి ।
యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనం ॥ ౫౫
న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖం ।
యది తేఽపీహ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువం ॥ ౫౬
వనేఽస్మిన్ మామకే నిత్యం పుత్రవత్ పరిరక్షితే ।
పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభవాయ చ ॥ ౫౭

దివసశ్చాస్య మర్యాదా యం ద్రష్టా శ్వోఽస్మి వానరం ।
బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి ॥ ౫౮
తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితాం ।
నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్ తాన్ దృష్ట్వా వాలిరబ్రవీత్ ॥ ౫౯
కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః ।
మత్సమీపమనుప్రాప్తాః అపి స్వస్తి వనౌకసాం ॥ ౬౦
తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః ।
శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే ॥ ౬౧
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితం ।
స మహర్షిం తదాఽఽసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః ॥ ౬౨
మహర్షిస్తమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా ।
శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః ॥ ౬౩
తతశ్శాపభయాద్భీతః ఋశ్యమూకం మహాగిరిం ।
ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిః ద్రష్టుం వాఽపి నరేశ్వర ॥ ౬౪
తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాఽహం ఇదం రామ మహావనం ।
విచరామి సహామాత్యః విషాదేన వివర్జితః ॥ ౬౫
ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే ।
వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ ॥ ౬౬
ఇమే చ విపులాస్సాలాః సప్త శాఖావలంబినః ।
యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా ॥ ౬౭

ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితం ।
కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప ॥ ౬౮
తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్ లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ ।
కస్మిన్ కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధం ॥ ౬౯
తమువాచాథ సుగ్రీవః సప్తసాలానిమాన్ పురా ।
ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్ ॥ ౭౦
రామోపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమం ।
వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౭౧
హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ ।
ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్చేత్ తరసా ద్వే ధనుశ్శతే ॥ ౭౨
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవః రామం రక్తాంతలోచనం ।
ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ ॥
శూరశ్చ శూరఘాతీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ।
బలవాన్ వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః ॥ ౭౪
దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి ।
యాని సంచింత్య భీతోఽహం ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః ॥ ౭౫
తమజయ్యమధృష్యం చ వానరేంద్రమమర్షణం ।
విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమం ॥ ౭౬
ఉద్విగ్నశ్శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే ।
అనురక్తైస్సహామాత్యైః హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః ॥ ౭౭

ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల ।
త్వామహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంతమివాశ్రితః ॥ ౨౮
కిం తు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతుర్బలశాలినః ।
అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ ॥ ౨౯
న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే ।
కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ ॥ ౩౦
కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః ।
సూచయంతి పరం తేజః భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౩౧
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః ॥ ౩౨
యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర ।
ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యం అహముత్పాదయామి తే ॥ ౩౩
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః ।
రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా ॥ ౩౪
తోలయిత్వా మహాబాహుః చిక్షేప దశయోజనం ।
అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్ ॥ ౩౫
క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౬
ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే ।
లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసః తృణభూతశ్చ రాఘవ ॥ ౩౭

పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా ।
క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన ॥ ౮౮

నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికం ।
ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్ సుమహద్రాఘవాంతరం॥ ౮౯

స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్బలే ।
సాలమేకం తు నిర్భింద్యాః భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే ॥ ౯౦

కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతం ।
ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విసృజస్వ మహాశరం ॥ ౯౧

ఇమం హి సాలం సహితస్త్వయా శరః
న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి ।
అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం
కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా ॥ ౯౨

యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిః
యథా హి శైలో హిమవాన్ మహాద్రిషు ।
యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరః
తథా నరాణామసి విక్రమే వరః ॥ ౯౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
ప్రత్యయార్థం మహాతేజాః రామో జగ్రాహ కార్ముకం ॥ ౧

స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః ।
సాలముద్దిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౨
స విసృష్టో బలవతా బాణః స్వర్ణపరిష్కృతః ।
భిత్త్వా సాలాన్ గిరిప్రస్థే సప్త భూమిం వివేశ హ ॥ ౩
ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన ధరాం భిత్త్వా మహాజవః ।
నిష్పత్య చ పునస్తూర్ణం స్వతూణీం ప్రవివేశ హ ॥ ౪
తాన్ దృష్ట్వా సప్త నిర్భిన్నాన్ సాలాన్ వానరపుంగవః ।
రామస్య శరవేగేన విస్మయం పరమం గతః ॥ ౫
స మూర్ధ్నా న్యపతద్భూమౌ ప్రలంబీకృతభూషణః ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః రాఘవాయ కృతాంజలిః ॥ ౬
ఇదం చోవాచ ధర్మజ్ఞం కర్మణా తేన హర్షితః ।
రామం సర్వాస్త్రవిదుషాం శ్రేష్ఠం శూరమవస్థితం ॥ ౭
సేంద్రానపి సురాన్ సర్వాన్ త్వం బాణైః పురుషర్షభ ।
సమర్థస్సమరే హంతుం కిం పునర్వాలినం ప్రభో ॥ ౮
యేన సప్త మహాసాలాః గిరిర్భూమిశ్చ దారితాః ।
బాణేనైకేన కాకుత్స్థ స్థాతా తే కో రణాగ్రతః ॥ ౯
అద్య మే విగతశ్శోకః ప్రీతిరద్య పరా మమ ।
సుహృదం త్వాం సమాసాద్య మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౧౦
తమద్యైవ ప్రియార్థం మే వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ।
వాలినం జహి కాకుత్స్థ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ॥ ౧౧

తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవం ప్రియదర్శనం ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః లక్ష్మణానుమతం వచః ॥ ౧౨
అస్మాద్గచ్ఛేమ కిష్కింధాం క్షిప్రం గచ్ఛ త్వమగ్రతః ।
గత్వా చాహ్వాయ సుగ్రీవ వాలినం భ్రాతృగంధినం ॥ ౧౩
సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలినః పురీం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ ౧౪
సుగ్రీవో వ్యనదద్ఘోరం వాలినో హ్వానకారణాత్ ।
గాఢం పరిహితో వేగాత్ నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ ౧౫
తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః ।
నిశ్చక్రామ సుసంరబ్ధః భాస్కరోఽస్తతటాదివ ॥ ౧౬
తతస్సుతుములం యుద్ధం వాలిసుగ్రీవయోరభూత్ ।
గగనే గ్రహయోర్ఘోరం బుధాంగారకయోరివ ॥ ౧౭
తలైరశనికల్పైశ్చ వజ్రకల్పైశ్చ ముష్టిభిః ।
జఘ్నతుస్సమరేఽన్యోన్యం భ్రాతరౌ క్రోధమూర్ఛితౌ ॥ ౧౮
తతో రామో ధనుష్పాణిః తావుభౌ సముదీక్ష్య తు ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ ఉభౌ దేవావివాశ్వినౌ ॥ ౧౯
యన్నావగచ్ఛత్ సుగ్రీవం వాలినం వాఽపి రాఘవః ।
తతో న కృతవాన్ బుద్ధిం మోక్తుమంతకరం శరం ॥ ౨౦
ఏతస్మిన్నంతరే భగ్నః సుగ్రీవస్తేన వాలినా ।
అపశ్యన్ రాఘవం నాథం ఋష్యమూకం ప్రదుద్రువే ॥ ౨౧

క్లాంతో రుధిరసిక్తాంగః ప్రహారైర్జర్జరీకృతః ।
వాలినాఽభిద్రుతః క్రోధాత్ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౨
తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాపభయార్దితః ।
ముక్తో హ్యసి త్వమిత్యుక్త్వా సంనివృత్తో మహాద్యుతిః ॥ ౨౩
రాఘవోఽపి సహ భ్రాత్రా సహ చైవ హనూమతా ।
తదేవ వనమాగచ్ఛత్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౨౪
తం సమీక్ష్యాగతం రామం సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణం ।
హ్రీమాన్ దీనమువాచేదం వసుధామవలోకయన్ ॥ ౨౫
ఆహ్వయస్వేతి మాముక్త్వా దర్శయిత్వా చ విక్రమం ।
వైరిణా ఘాతయిత్వా చ కిమిదానీం త్వయా కృతం ॥ ౨౬
తామేవ వేలాం వక్తవ్యం త్వయా రాఘవ తత్త్వతః ।
వాలినం న నిహన్మీతి తతో నాహమితో వ్రజే ॥ ౨౭
తస్య చైవం బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
కరుణం దీనయా వాచా రాఘవః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౮
సుగ్రీవ శ్రూయతాం తాత క్రోధశ్చ వ్యపనీయతాం ।
కారణం యేన బాణోఽయం న మయా స విసర్జితః ॥ ౨౯
అలంకారేణ వేషేణ ప్రమాణేన గతేన చ ।
త్వం చ సుగ్రీవ వాలీ చ సదృశౌ స్థః పరస్పరం ॥ ౩౦
స్వరేణ వర్చసా చైవ ప్రేక్షితేన చ వానర ।
విక్రమేణ చ వాక్యైశ్చ వ్యక్తిం వాం నోపలక్షయే ॥ ౩౧

తతోఽహం రూపసాదృశ్యాత్ మోహితో వానరోత్తమ ।
నోత్సృజామి మహావేగం శరం శత్రునిబర్హణం ॥ ౩౨
జీవితాంతకరం ఘోరం సాదృశ్యాత్తు విశంకితః ।
మూలఘాతో న నౌ స్యాద్ధి ద్వయోరపి కృతో మయా ॥ ౩౩
త్వయి వీరే విపన్నే హి అజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా ।
మౌఢ్యం చ మమ బాల్యం చ ఖ్యాపితం స్యాద్ధరీశ్వర ॥ ౩౪
దత్తాభయవధో నామ పాతకం మహదుచ్యతే ।
అహం చ లక్ష్మణశ్చైవ సీతా చ వరవర్ణినీ ॥ ౩౫
త్వదధీనా వయం సర్వే వనేఽస్మిన్ శరణం భవాన్ ।
తస్మాద్యుధ్యస్వ భూయస్త్వం మా మా శంకీశ్చ వానర ॥ ౩౬
ఏతన్ముహూర్తే సుగ్రీవ పశ్య వాలినమాహవే ।
నిరస్తమిషుణైకేన వేష్టమానం మహీతలే ॥ ౩౭
అభిజ్ఞానం కురుష్వ త్వం ఆత్మనో వానరేశ్వర ।
యేన త్వామభిజానీయాం ద్వంద్వయుద్ధముపాగతం ॥ ౩౮
గజపుష్పీమిమాం ఫుల్లాం ఉత్పాట్య శుభలక్షణాం ।
కురు లక్ష్మణ కంఠేఽస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౩౯
తతో గిరితటే జాతాం ఉత్పాట్య కుసుమాకులాం ।
లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కంఠే వ్యసర్జయత్ ॥ ౪౦
స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా ।
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ॥ ౪౧

మాలయేవ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః ।
విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః ॥ ౪౨
జగామ సహ రామేణ కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్ స ధర్మాత్మా కిష్కింధాం లక్ష్మణాగ్రజః ।
జగామ సహసుగ్రీవః వాలివిక్రమపాలితాం ॥ ౧
సముద్యమ్య మహచ్చాపం రామః కాంచనభూషితం ।
శరాంశ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్ ॥ ౨
అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ।
సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ ౩
పృష్ఠతో హనుమాన్ వీరః నలో నీలశ్చ వానరః ।
తారశ్చైవ మహాతేజాః హరియూథపయూథపః ॥ ౪
తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః ।
ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥ ౫
కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్ఝరాణి గుహాస్తథా ।
శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ ౬
వైడూర్యవిమలైః పర్ణైః పద్మైశ్చాకోశకుట్మలైః ।
శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాంకాంశ్చ వ్యలోకయన్ ॥ ౭

కారండైః స్సారసై ర్హంసైః వంచులై ర్జలకుక్కుటైః ।
చక్రవాకై స్తథా చాన్యైః శకునై రుపనాదితాన్ ॥ ౮
మృదుశష్పాంకురాహారాన్ నిర్భయాన్ వనగోచరాన్ ।
చరతస్సర్వతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్ ॥ ౯
తటాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్ ।
ఘోరానేకచరాన్ వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః ॥ ౧౦
మత్తాన్ గిరితటోత్కృష్టాన్ పర్వతానివ జంగమాన్ ।
వారణాన్ వారిదప్రఖ్యాన్ మహీరేణుసముత్క్షితాన్ ॥ ౧౧
వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖేచరాంశ్చ విహంగమాన్ ।
పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవవశవర్తినః ॥ ౧౨
తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః ।
ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే ।
మేఘసంఘాతవిపులః పర్యంతకదళీవృతః ॥ ౧౪
కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే ।
కౌతూహలాపనయనం కర్తుమిచ్ఛామ్యహం త్వయా ॥ ౧౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః ।
గచ్ఛన్నేవాచచక్షేఽథ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనం ॥ ౧౬
ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణం ఆశ్రమం శ్రమనాశనం ।
ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకం ॥ ౧౭

అత్ర సప్తజనా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః ।
సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షాః నియతం జలశాయినః ॥ ౧౮

సప్తరాత్రకృతాహారాః వాయునా వనవాసినః ।
దివం వర్షశతైర్యాతాః సప్తభిస్సకళేబరాః ॥ ౧౯

తేషామేవంప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం ।
ఆశ్రమం సుదురాధర్షం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ॥ ౨౦

పక్షిణో వర్జయాత్యేతత్ తథాఽన్యే వనచారిణః ।
విశంతి మోహాద్యే తత్ర నివర్తంతే న తే పునః ॥ ౨౧

విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః ।
తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో దివ్యశ్చ రాఘవ ॥ ౨౨

త్రేతాగ్నయోపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే ।
వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః ॥ ౨౩

ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతె ధూమసంసక్తమస్తకాః ।
మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నాః వైడూర్యగిరయో యథా ॥ ౨౪

కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్ సముద్దిశ్య రాఘవ ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః ॥ ౨౫

ప్రణమంతి హి యె తేషాం మునీనాం భావితాత్మనాం ।
న తేషామశుభం కించిత్ శరీరే రామ దృశ్యతే ॥ ౨౬

తతో రామస్సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః ।
సముద్దిశ్య మహాత్మానః తానృషీనభ్యవాదయత్ ॥ ౨౭

అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః ।
సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥ ౨౮
తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్ సప్తజనాశ్రమాత్ ।
దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౨౯

తతస్తు రామానుజరామవానరాః
ప్రగృహ్య శస్త్రాణ్యుదితార్కతేజసః ।
పురీం సురేశాత్మజవీర్యపాలితాం
వధాయ శత్రోః పునరాగతాస్సహ ॥ 30

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ ౧
విసార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కాననప్రియః ।
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధమాహారయద్భృశం ॥ ౨
తతస్స నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్ ।
పరివారైః పరివృతః నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ 3
గర్జన్నివ మహామేఘః వాయువేగపురస్సరః ।
అథ బాలార్కసదృశః దృప్తసింహగతిస్తదా ॥ ౪

దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
హరివాగురయా వ్యాప్తాం తప్తకాంచనతోరణాం ॥ ౫
ప్రాప్తాః స్మ ధ్వజయంత్రాఢ్యాం కిష్కింధాం వాలినః పురీం ।
ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా ॥ ౬
సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః ॥ ౭
తమథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రుసూదనః ।
కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వం అనయా గజసాహ్వయా ॥ ౮
లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృతా తవ ।
శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా ॥ ౯
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ।
అద్య వాలిసముత్థం తే భయం వైరం చ వానర ॥ ౧౦
ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే ।
మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ॥ ౧౧
వాలీ వినిహతో యావత్ వనే పాంసుషు వేష్టతే ।
యది దృష్టిపథం ప్రాప్తః జీవన్ స న నివర్తతే ॥ ౧౨
తతో దోషేణ మా గచ్ఛేత్ సద్యో గర్హేచ్చ మా భవాన్ ।
ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలాః మయా బాణేన దారితాః ॥ ౧౩
తేనావేహి బలేనాద్య వాలినం నిహతం మయా ।
అనృతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛ్రేఽపి తిష్ఠతా ॥ ౧౪

ధర్మలోభపరీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన ।
సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమం ॥ ౧౫
ప్రసూతం కళమం క్షేత్రే వర్షేణేవ శతక్రతుః ।
తదాహ్వాననిమిత్తం త్వం వాలినో హేమమాలినః ॥ ౧౬
సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతేద్యేన వానరః ।
జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా ॥ ౧౭
నిష్పతిష్యత్యసంగేన వాలీ స ప్రియసంయుగః ।
రిపూణాం ధర్షణం శూరాః మర్షయంతి న సంయుగే ॥ ౧౮
జానంతస్తు స్వకం వీర్యం స్త్రీసమక్షం విశేషతః ।
స తు రామవచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో హేమపింగళః ॥ ౧౯
ననర్ద క్రూరనాదేన వినిర్భిందన్నివాంబరం ।
తస్య శబ్దేన విత్రస్తాః గావో యాంతి హతప్రభాః ॥ ౨౦
రాజదోషపరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః ।
ద్రవంతి చ మృగాశ్శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః ॥ ౨౧
పతంతి చ ఖగా భూమౌ క్షీణపుణ్యా ఇవ గ్రహాః ।

తతస్స జీమూతగణప్రణాదో
నాదం హ్యముంచత్ త్వరయా ప్రతీతః ।
సూర్యాత్మజశ్శౌర్యవివృద్ధతేజాః
సరిత్పతిర్వాఽనిలచంచలోర్మిః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

అథ తస్య నినాదం తు సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
శుశ్రావాంతః పురగతః వాలీ భ్రాతురమర్షణః ॥ ౧
శ్రుత్వా తు తస్య నినదం సర్వభూతప్రకంపనం ।
మదశ్చైకపదే నష్టః క్రోధశ్చాపతితో మహాన్ ॥ ౨
స తు రోషపరీతాంగః వాలీ సంధ్యాతపప్రభః ।
ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ ౩
వాలీ దంష్ట్రాకరాళస్తు క్రోధాద్దీప్తాగ్నిసంనిభః ।
భ్రాతృత్పతితపద్మాభః సమృణాళ ఇవ హ్రదః ॥ ౪
శబ్దం దుర్మర్షణం శ్రుత్వా నిష్పపాత తతో హరిః ।
వేగేన చరణన్యాసైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౫
తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహాద్దర్శితసౌహృదా ।
ఉవాచ త్రస్తసంభ్రాంతా హితోదర్కమిదం వచః ॥ ౬
సాధు క్రోధమిమం వీర నదీవేగమివాగతం ॥
శయనాదుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్రజం ॥ ౭
కాల్యమేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి చ వానర ।
వీర తే శత్రుబాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే ॥ ౮
సహసా తవ నిష్క్రామః మమ తావన్న రోచతే ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం నివార్యసే ॥ ౯

పూర్వమాపతితః క్రోధాత్ స త్వామాహ్వయతే యుధి ।
నిష్పత్య చ నిరస్తస్తే హన్యమానో దిశో గతః ॥ ౧౦
త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః ।
ఇహైత్య పునరాహ్వానం శంకాం జనయతీవ మే ॥ ౧౧
దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశస్తస్య నర్దతః ।
నినాదశ్చాపి సంరంభః నైతదల్పం హి కారణం ॥ ౧౨
నాసహాయమహం మన్యే సుగ్రీవం తమిహాగతం ।
అవష్టబ్ధసహాయశ్చ యమాశ్రిత్యైష గర్జతి ॥ ౧౩
ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః ।
అపరీక్షితవీర్యేణ సుగ్రీవస్సహ నైష్యతి ॥ ౧౪
పూర్వమేవ మయా వీర శ్రుతం కథయతో వచః ।
అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామి త్వా హితం వచః । ౧౫
అంగదస్తు కుమారోఽయం వనాంతముపనిర్గతః ॥
ప్రవృత్తిస్తేన కథితా చారైరాప్తైర్నివేదితా ॥ ౧౬
అయోధ్యాఽధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ సమరదుర్జయౌ ।
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౭
సుగ్రీవప్రియకామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురాసదౌ ।
తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాతః సహాయో రణకర్కశః ॥ ౧౮
రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః ।
నివాసవృక్షస్సాధూనాం ఆపన్నానాం పరా గతిః ॥ ౧౯

ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనం ।
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నః నిదేశే నిరతః పితుః ॥ ౨౦
ధాతూనామివ శైలేంద్రః గుణానామాకరో మహాన్ ।
తత్క్షమం న విరోధస్తే సహ తేన మహాత్మనా ॥ ౨౧
దుర్జయేనాప్రమేయేన రామేణ రణకర్మసు ।
శూర వక్ష్యామి తే కించిత్ న చేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుం॥ ౨౨
శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితం ।
యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వభిషేచయ ॥ ౨౩
విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్ బలీయసా ।
అహం హి తే క్షమం మన్యే తేన రామేణ సౌహృదం ॥ ౨౪
సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైరముత్సృజ్య దూరతః ।
లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః ॥ ౨౫
తత్ర వా సన్నిహస్థో వా సర్వథా బంధురేవ తే ।
న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన ॥ ౨౬
దానమానాదిసత్కారైః కురుష్వ ప్రత్యనంతరం ।
వైరమేతత్ సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు ॥ ౨౭
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః తవ బంధుస్సదా మతః ।
భ్రాతుస్సౌహృదమాలంబ నాన్యా గతిరిహాస్తి తే ॥ ౨౮
యది తే మత్ప్రియం కార్యం యది చావైషి మాం హితాం ।
యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే ॥ ౨౯

ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే
న రోషమేవానువిధాతుమర్హసి ।
క్షమో హి తే కోసలరాజసూనునా
న విగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా ॥ ౩౦

తదా హి తారా హితమేవ వాక్యం
తం వాలినం పథ్యమిదం బభాషే ।
న రోచతే తద్వచనం హి తస్య
కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః.

తామేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిపనిభాననాం ।
వాలీ నిర్భర్త్సయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
గర్జతోఽస్య చ సంరంభం భ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః ।
మర్షయిష్యామ్యహం కేన కారణేన వరాననే ॥ ౨
అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ।
ధర్షణామర్షణం భీరు మరణాదతిరిచ్యతే ॥ ౩
సోఢుం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధకామస్య సంయుగే ।
సుగ్రీవస్య చ సంరంభం హీనగ్రీవస్య గర్జతః ॥ ౪

న చ కార్యో విషాదస్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే ।
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి ॥ ౫
నివర్తస్వ సహ స్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి ।
సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా ॥ ౬
ప్రతియోత్స్యామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమం ।
దర్పమాత్రం వినేష్యామి న చ ప్రాణైర్విమోక్ష్యతే ॥ ౭
అహం హ్యాజిస్థితస్యాస్య కరిష్యామి యథేప్సితం ।
వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి ॥ ౮
న మే త్వరితమాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్ ।
కృతం తారే సహాయత్వం సౌహృదం దర్శితం మయి ॥ ౯
శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః నివర్తస్వ జయేన చ ।
అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమహం భ్రాతరం రణే ॥ ౧౦
తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియవాదినీ ।
చకార రుదతీ మందం దక్షిణా సా ప్రదక్షిణం ॥ ౧౧
తతః స్వస్త్యయనం కృత్వా మంత్రవద్విజయైషిణీ ।
అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా ॥ ౧౨
ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిః స్వమాలయం ।
నగరాన్నిర్యయౌ క్రుద్ధః మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥ ౧౩
స నిశ్శ్వస్య మహాతేజాః వాలీ పరమరోషణః ।
సర్వతశ్చారయన్ దృష్టిం శత్రుదర్శనకాంక్షయా ॥ ౧౪

స దదర్శ తతః శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమపింగళం ।
సుసంవీతమవష్టబ్ధం దీప్యమానమివానలం ॥ ౧౫
స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితం ।
గాఢం పరిదధే వాసః వాలీ పరమరోషణః ॥ ౧౬
స వాలీ గాఢసంవీతః ముష్టిముద్యమ్య వీర్యవాన్ ।
సుగ్రీవమేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః ॥ ౧౭
శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః ।
సుగ్రీవోఽపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౮
తం వాలీ క్రోధతామ్రాక్షః సుగ్రీవం రణపండితం ।
ఆపతంతం మహావేగం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
ఏష ముష్టిర్మయా బద్ధః గాఢస్సంనిహితాంగులిః ।
మయా వేగవిముక్తస్తే ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ ౨౦
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః క్రుద్ధో వాలినమబ్రవీత్ ।
తవైవ చాహరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని ॥ ౨౧
తాడితస్తేన సంక్రుద్ధః సమభిక్రమ్య వేగితః ।
అభవచ్ఛోణితోద్గారీ సోత్పీడ ఇవ పర్వతః ॥ ౨౨
సుగ్రీవేణ తు నిస్సంగం సాలముత్పాట్య తేజసా ।
గాత్రేష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః ॥ ౨౩
స తు వాలీ ప్రచలితః సాలతాడనవిహ్వలః ।
గురుభారసమాక్రాంతః నౌసార్థ ఇవ సాగరే ॥ ౨౪

తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ ।
ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యావివాంబరే ॥ ౨౫
పరస్పరమమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ ।
తతోఽవర్ధత వాలీ తు బలవీర్యసమన్వితః ॥ ౨౬
సూర్యపుత్రో మహావీర్యః సుగ్రీవః పరిహీయతే ।
వాలినా భగ్నదర్పస్తు సుగ్రీవో మందవిక్రమః ॥ ౨౭
వాలినం ప్రతి సామర్షః దర్శయామాస లాఘవం ।
వృక్షైస్సశాఖైస్సశిఖైః వజ్రకోటినిభైర్నఖైః ॥ ౨౮
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః బాహుభిశ్చ పునఃపునః ।
తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం వృత్రవాసవయోరివ ॥ ౨౯
తౌ శోణితాక్తౌ యుధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ ।
మేఘావివ మహాశబ్దైః తర్జయానౌ పరస్పరం ॥ 30
హీయమానమథోఽపశ్యత్ సుగ్రీవం వానరేశ్వరం ।
వీక్షమాణం దిశశ్చైవ రాఘవస్స ముహుర్ముహుః ॥ 3౧
తతో రామో మహాతేజాః ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరం ।
శరం చ వీక్షతే వీరః వాలినో వధకారణాత్ ॥ 3౨
తతో ధనుషి సంధాయ శరమాశీవిషోపమం ।
పూరయామాస తచ్చాపం కాలచక్రమివాంతకః ॥ 33
తస్య జ్యాతలఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః ।
ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః ॥ 3౪

ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాశనిసంనిభః ।
రాఘవేణ మహాబాణః వాలివక్షసి పాతితః ॥ ౩౫
తతస్తేన మహాతేజాః వీర్యోత్సిక్తః కపీశ్వరః ।
వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే ॥ ౩౬
ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలె ।
ఆశ్వయుక్సమయె మాసి గతశ్రీకో విచేతనః ॥ ౩౭

నరోత్తమః కాలయుగాంతకోపమం
శరోత్తమం కాంచనరూప్యభూషితం ।
ససర్జ దీప్తం తమమిత్రమర్దనం
సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః ॥ ౩౮
అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైః
సుపుష్పితాశోక ఇవానలోద్ధతః ।
విచేతనో వాసవసూనురాహవే
విభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్ క్షితిం గతః ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

తతశ్శరేణాభిహతః రామేణ రణకర్కశః ।
పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥ ౧

స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగః తప్తకాంచనభూషణః ।
అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥ ౨
తస్మిన్ నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే ।
నష్టచంద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలం ॥ ౩
భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః ।
న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణాః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౪
శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా ।
దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజః శ్రియం చ సా ॥ ౫
స తయా మాలయా వీరః హైమయా హరియూథపః ।
సంధ్యాఽనుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥ ౬
తస్య మాలా చ దేహశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్శరః ।
త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే ॥ ౭
తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గమార్గప్రభావనం ।
రామబాణాసనక్షిప్తం ఆవహత్ పరమాం గతిం ॥ ౮
తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలం ।
బహుమాన్య చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ ॥ ౯
యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతం ।
ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి పాతితం ॥ ౧౦
మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహం ।
మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౧

సింహోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః దదర్శోపససర్ప చ ॥ ౧౨
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంహితం ॥ ౧౩
త్వం నరాధిపతేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః ।
కులీనస్సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః ॥ ౧౪
పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రాప్తస్త్వయా గుణః ।
యదహం యుద్ధసంరబ్ధః శరేణోరసి తాడితః ॥ ౧౫
రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః ।
సానుక్రోశో జితోత్సాహః సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః ॥ ౧౬
ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి ।
దమశ్శమః క్షమా ధర్మః ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః ॥ ౧౭
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ।
తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహం అగ్ర్యం చాభిజనం తవ ॥ ౧౮
తారయా ప్రతిషిద్ధోపి సుగ్రీవేణ సమాగతః ।
న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమర్హతి ॥ ౧౯
ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ ।
న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికం ॥ ౨౦
జానే పాపసమాచారం తృణైః కూపమివావృతం ।
సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకం ॥ ౨౧

నాహం త్వామధిజానామి ధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహం ॥ ౨౨
న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్ త్వం హంస్యకిల్బిషం ।
ఫలమూలాశనం నిత్యం వానరం వనగోచరం ॥ ౨౩
మామిహాప్రతియుధ్యాంతం అన్యేన చ సమాగతం ।
లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితం ॥ ౨౪
కః క్షత్రియకులే జాతః శ్రుతవాన్ నష్టసంశయః ।
ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్ ॥ ౨౫
రామ రాజకులే జాతః ధర్మవానితి విశ్రుతః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి ॥ ౨౬
సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ ।
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ ౨౭
వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః ।
ఏషా ప్రకృతిరస్మాకం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః ॥ ౨౮
భూమిర్హిరణ్యం రూప్యం చ నిగ్రహే. కారణాని చ ।
అత్ర కస్తే వనే లోభః మదీయేషు ఫలేషు వా ॥ ౨౯
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి ।
రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః ॥ ౩౦
త్వం తు కామప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః ।
రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః ॥ ౩౧

న తేఽస్త్యపచితిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా ।
ఇంద్రియైః కామవృత్తస్సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర ॥ 3౨
హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహానపరాధినం ।
కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితం ॥ 33
రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నః చోరః ప్రాణివధే రతః ।
నాస్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయగామినః ॥ 3౪
సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః ।
లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సంశయః ॥ 3౫
అధార్యం చర్మ మే సద్భిః రోమాణ్యస్థి చ వర్జితం ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః ॥ 3౬
పంచ పంచనఖా భక్ష్యాః బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ ।
శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః ॥ 3౭
చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్ న స్పృశంతి మనీషిణః ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః ॥ 3౮
తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞయా హితం ।
తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః ॥ 3౯
త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా ।
ప్రమదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా ॥ ౪౦
శఠో నైకృతికః క్షుద్రః మిథ్యాప్రశ్రితమానసః ।
కథం దశరథేన త్వం జాతః పాపో మహాత్మనా ॥ ౪౧

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా ।
త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహస్తినా ॥ ౪౨
అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితం ।
వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః ॥ ౪౩
ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః ।
అపకారిషు తం రాజన్ న హి పశ్యామి విక్రమం ॥ ౪౪
దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథాః మయా యది నృపాత్మజ ।
అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా ॥ ౪౫
త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః ।
ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః ॥ ౪౬
మామేవ యది పూర్వం త్వం ఏతదర్థమచోదయః ।
మైథిలీమహమేకాహ్నా తవ చానీతవాన్ భవేత్ ॥ ౪౭
సుగ్రీవప్రియకామేన యత్కృతేఽస్మి హతస్త్వయా ॥
రాక్షసం చ దురాత్మానం తవ భార్యాపహారిణాం ॥ ౪౮
కంఠే బధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే ।
న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాళే వాఽపి మైథిలీం ॥ ౪౯
ఆనయేయం తవాదేశాత్ శ్వేతామశ్వతరీమివ ।
యుక్తం యత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవః స్వర్గతే మయి ।
అయుక్తం యదధర్మేణ త్వయాఽహం నిహతో రణే ।
కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే ॥ ౫౦

క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తం ఉత్తరం సాధు చింత్యతాం ।
ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః
శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా ।
సమీక్ష్య రామం రవిసంనికాశం
తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః ॥ ౫౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితం ।
పరుషం వాలినా రామః నిహతేన విచేతసా ॥ ౧
తం నిష్ప్రభమివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదం ।
ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠం ఉపశాంతమివానలం ॥ ౨
ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వరమనుత్తమం ।
అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్ ॥ ౩
ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికం ।
అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాత్ మామిహాద్య విగర్హసే ॥ ౪
అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసంమతాన్ ।
సౌమ్య వానరచాపల్యాత్ కిం మాం వక్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా ।
మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహప్రగ్రహావపి ॥ ౬

తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగృజుః ।
ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః నిగ్రహానుగ్రహే రతః ॥ ౭
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితం ।
విక్రమశ్చ యథాదృష్టః స రాజా దేశకాలవిత్ ॥ ౮
తస్య ధర్మకృతాదేశాః వయమన్యే చ పార్థివాః ।
చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః ॥ ౯
తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే ।
పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహం ॥ ౧౦
తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః ।
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి ॥ ౧౧
త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః ।
కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రాజవర్త్మని ॥ ౧౨
జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి ।
త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయాః ధర్మే చ పథి హి వర్తినః ॥ ౧౩
యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః ।
పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యాః ధర్మశ్చేదత్ర కారణం ॥ ౧౪
సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ ।
హృది స్థస్సర్వభూతానాం ఆత్మా వేద శుభాశుభం ॥ ౧౫
చపలశ్చపలైస్సార్థం వానరైరకృతాత్మభిః ।
జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైః మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిం ॥౧౬

అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే ।
న హి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి ॥ ౧౭
తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః ।
భ్రాతుర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనం ॥౧౮
అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ ॥
తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర ।
భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః ॥ ౨౦
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః ।
దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప ॥ ౨౧
న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః ।
ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః ॥ ౨౨
ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దండో వధః స్మృతః ।
భరతస్తు మహీపాలః వయం త్వాదేశవర్తినః ॥ ౨౩
త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శక్య ఉపేక్షితుం ।
గురుర్ధర్మవ్యతిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్ ॥ ౨౪
భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః ।
వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర ॥ ౨౫
త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః ।
సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథా ॥ ౨౬

దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిశ్శ్రేయసి రతస్య మే ।
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానరసంనిధౌ ॥ ౨౭
ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుమ్ ।
తదేభిః కారణైస్సర్వైః మహద్భిర్ధర్మసంహితైః ॥ ౨౮
శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతామ్ ।
సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః ॥ ౨౯
వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః ।
శక్యం త్వయాఽపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౩౦
శ్రూయేతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ ।
గృహీతౌ ధర్మకుశలైః తత్తథాఽఽచరితం హరే ॥ ౩౧
రాజభిర్ధృతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః ।
నిర్మలాః స్వర్గమాయాంతి సంతస్సుకృతినో యథా ॥ ౩౨
శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే ।
రాజా త్వశాసన్ పాపస్య తదవాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ ౩౩
ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీప్సితమ్ ।
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా ॥ ౩౪
అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః ।
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛామ్యతే రజః ॥ ౩౫
తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః ।
వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః ॥ ౩౬

శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ ।
యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి ॥ ౩౭
న మే తత్ర మనస్తాపః న మన్యుర్హరియూథప ।
వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః ॥ ౩౮
ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్ ।
ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ ॥ ౩౯
ప్రమత్తానప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశం ।
విధ్యంతి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే ॥ ౪౦
యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః ।
తస్మాత్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర ॥ ౪౧
అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి ।
దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ ॥ ౪౨
రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః ।
తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేత్ నాక్షిపేన్నాప్రియం వదేత్ ॥
దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే ।
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః ॥ ౪౪
ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితం ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశం ॥ ౪౫
న దోషం రాఘవే దధ్యౌ ధర్మేఽధిగతనిశ్చయః ।
ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః ॥ ౪౬

యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నాత్ర సంశయః ।
ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాప్రకృష్టస్తు శక్నుయాత్ ॥ ౪౭
యదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదాదుక్తమప్రియం ।
తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ ॥ ౪౮
త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః ।
కార్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా ॥ ౪౯
మామప్యగతధర్మాణం వ్యతిక్రాంతపురస్కృతం ।
ధర్మసంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ ॥ ౫౦
న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం న చ బాంధవాన్ ।
యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠం అంగదం కనకాంగదం ॥ ౫౧
స మమాదర్శనాద్దీనః బాల్యాత్ ప్రభృతి లాలితః ।
తటాక ఇవ పీతాంబుః ఉపశోషం గమిష్యతి ॥ ౫౨
బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః ।
తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః ॥ ౫౩
సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధత్స్వ మతిముత్తమాం ।
త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః ॥ ౫౪
యా తే నరపతే వృత్తిః భరతే లక్ష్మణే చ యా ।
సుగ్రీవే చాంగదే రాజన్ తాం త్వమాధాతుమర్హసి ॥ ౫౫
మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీం
సుగ్రీవో నావమన్యేత తథాఽవస్థాతుమర్హసి ॥ ౫౬

త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యం శక్యముపాసితుం ।
త్వద్వశే వర్తమానేన తవ చిత్తానువర్తినా ॥ ౫౭
శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుం ।
త్వత్తోఽహం వధమాకాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా ॥
సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః ।
ఇత్యుక్త్వా సంనతో రామం విరరామ హరీశ్వరః ॥ ౫౯
స తమాశ్వాసయద్రామః వాలినం వ్యక్తదర్శనం
సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్త్వార్థయుక్తయా ॥ ౬౦
న సంతాపస్త్వయా కార్యః ఏతదర్థం ప్లవంగమ ।
న వయం భవతా చింత్యాః నాప్యాత్మా హరిసత్తమ ॥ ౬౧
వయం భవద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః ।
దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే ॥౬౨
కార్యకారణసిద్ధార్థౌ ఉభౌ తౌ నావసీదతః ।
తద్భవాన్ దండసంయోగాత్ అస్మాద్విగతకల్మషః ॥ ౬౩
గతః స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మదృష్టేన వర్త్మనా ।
త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితం ॥౬౪
త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుం ।
యథా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర ॥ ౬౫
తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః ।

స తస్య వాక్యం మధురం మహాత్మనః
సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః ।
నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినః
వచస్సుయుక్తం నిజగాద వానరః ॥ ౬౬

శరాభితప్తేన విచేతసా మయా
ప్రదూషితస్త్వం యదజానతా ప్రభో ।
ఇదం మహేంద్రోపమ భీమవిక్రమ
ప్రసాదితస్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర ॥ ౬౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

స వానరమహారాజః శయానశ్శరవిక్షతః ।
ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైః నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ॥ ౧
అశ్మభిః ప్రవిభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశం ।
రామబాణేన చాక్రాంతః జీవితాంతే ముమోహ సః ॥ ౨
తం భార్యా బాణమోక్షేణ రామదత్తేన సంయుగే ।
హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినం ॥ ౩
సా సపుత్రాఽప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తుస్సుదారుణం ।
నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్ ॥ ౪

యే త్వంగదపరీవారాః వానరా భీమవిక్రమాః ।
తే సకార్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః ॥ ౫
సా దదర్శ తతః త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశం ।
యూథాదివ పరిభ్రష్టాన్ మృగాన్ నిహతయూథపాన్ ॥ ౬
తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ ।
రామవిత్రాసితాన్ సర్వాన్ అనుబద్ధానివేషుభిః ॥ ౭
వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః ।
తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవథ దుర్గతాః ॥ ౮
రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః ।
రామేణ ప్రహితై రౌద్రైః మార్గణైర్దూరపాతిభిః ॥ ౯
కపిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః ।
ప్రాప్తకాలమవిక్లిష్టం ఊచుర్వచనమంగనాం ॥ ౧౦
జీవపుత్రే నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదం ।
అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినం ॥ ౧౧
క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులాశ్చ శిలాస్తథా ।
వాలీ వజ్రసమైర్బాణైః రామేణ వినిపాతితః ॥ ౧౨
అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలం ।
అస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే ॥ ౧౩
రక్ష్యతాం నగరద్వారం అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యంతి ప్లవంగమాః ॥ ౧౪

అథవాఽరుచితం స్థానం ఇహ తే రుచిరాననే ।
ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః ॥ ౧౫
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః ।
లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యః తేభ్యో నస్తుములం భయం ॥ ౧౬
అల్పాంతరగతానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా ।
ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ ॥ ౧౭
పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కిమాత్మనా ।
కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి ॥ ౧౮
పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః ।
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః ॥ ౧౯
ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా ।
శిరశ్చోరశ్చ బాహుభ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ ॥ ౨౦
ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి ।
హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౨౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవం ।
మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్స్వనం ॥ ౨౨
శక్రతుల్యపరాక్రాంతం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనం ।
నర్దంతం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితం ॥ ౨౩
శార్దూలేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతం ।
అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికం ॥ ౨౪

నాగహేతోస్సుపర్ణేన చైత్యమున్మథితం యథా ।
అవష్టభ్య చ తిష్ఠంతం దదర్శ ధనురుత్తమం ॥ ౨౫
రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా ।
తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే ॥ ౨౬
సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాంతా నిపపాత హ ।
సుప్త్వేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ ॥ ౨౭
రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః ।
తామవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశంతీం కురరీమివ ॥ ౨౮
విషాదమగమత్ కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాంతకరేణ తం ।
దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా ॥ ౧
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౨
వానరేంద్రం మహేంద్రాభం శోకసంతప్తమానసా ।
తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా ॥ ౩
రణే దారుణవిక్రాంత ప్రవీర ప్లవతాం వర ।
కిం దీనామపురోభాగామద్య త్వం నాభిభాషసే ॥ ౪

ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమం ।
నైవంవిధాశ్శేరతే హి భూమౌ నృపతిసత్తమాః ॥ ౫
అతీవ ఖలు తే కాంతా వసుధా వసుధాధిప ।
గతాసురపి యాం గాత్రైః మాం విహాయ నిషేవసే ॥ ౬
వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తినా ।
కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా ॥ ౭
యాన్యస్మాభిస్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగంధిషు ।
విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః ॥ ౮
నిరానందా నిరాశాఽహం నిమగ్నా శోకసాగరే ।
త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే ॥ ౯
హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ।
యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా ॥ ౧౦
సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః ।
యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప ॥ ౧౧
నిశ్శ్రేయసపరా మోహాత్ త్వయా చాహం విగర్హితా ।
యైషాఽబ్రువం హితం వాక్యం వానరేంద్ర హితైషిణీ ॥ ౧౨
రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద ।
నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్రమథిష్యసి ॥ ౧౩
కాలో నిస్సంశయో నూనం జీవితాంతకరస్తవ ।
బలాద్యేనావపన్నోసి సుగ్రీవస్యావశో వశం ॥ ౪౧

వైధవ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ ।
అదుఃఖోపచితా పూర్వ్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్ ॥ ౧౫
లాలితశ్చాంగదో వీరః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే ॥ ౧౬
కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవత్సలం ।
దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౧౮
సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వ చ ।
మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి ॥
రామేణ హి మహత్ కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా ।
ఆనృణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే ॥ ౨౦
సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే ।
భుఙ్క్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపుస్తవ ॥ ౨౧
కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే ।
ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీః భార్యాస్తే వానరేశ్వర ॥ ౨౨
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ తాః ।
పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః ॥ ౨౩

కిమంగదం సాంగదవీరబాహో
విహాయ యాస్యద్య చిరప్రవాసం ।

న యుక్తమేవం గుణసంనికృష్టం
విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుం ॥ ౨౪
కిమప్రియం తే ప్రియచారువేష
మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే ।
సహాంగదాం మాం ప్రవిహాయ వీర
యత్ప్రస్థితో దీర్ఘమితః ప్రవాసం ॥ ౨౫
యద్యప్రియం కించిదసంప్రధార్య
కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో ।
క్షమస్వ మె తద్ధరివంశనాథ
వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ ॥ ౨౬
తథా తు తారా కరుణం రుదంతీ
భర్తుస్సమీపె సహ వానరీభిః ।
వ్యవస్యత ప్రాయముపోపవేష్టుం
అనింద్యవర్ణా భువి యత్ర వాలీ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారామివాంబరాత్ ।
శనైరాశ్వాసయామాస హనుమాన్ హరియూథపః ॥ ౧

గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకం ।
అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభం ॥ ౨
శోచ్యా శోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనాఽనుకంపసే ।
కస్య కో వాఽనుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే ॥ ౩
అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా ।
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ ॥ ౪
జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం గతిం ।
తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితేనేహ లౌకికం ॥ ౫
యస్మిన్ హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ ।
వర్తయంతి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాంతమాగతః ॥ ౬
యదయం న్యాయదృష్టార్థః సామదానక్షమాపరః ।
గతో ధర్మజితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి ॥ ౭
సర్వే హి హరిశార్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః ।
ఇదం హర్యృక్షరాజ్యం చ త్వత్సనాథమనిందితే ॥ ౮
తావిమౌ శోకసంతాపౌ శనైః ప్రేరయ భామిని ।
త్వయా పరిగృహీతోఽయం అంగదశ్శాస్తు మేదినీం ॥ ౯
సంతతిశ్చ యథా దృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సాంప్రతం ।
రాజ్ఞస్తత్ క్రియతాం తావత్ ఏష కాలస్య నిశ్చయః ॥ ౧౦
సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతిమేష్యసి ॥ ౧౧

సా తస్య వచనం శ్రుత్వా భర్తృవ్యసనపీడితా ।
అబ్రవీదుత్తరం తారా హనూమంతమవస్థితం ॥ ౧౨
అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతశ్శతం ।
హతస్యాప్యస్య వీరస్య గాత్రసంశ్లేషణం వరం ॥ ౧౩
న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా ।
పితృవ్యస్తస్య సుగ్రీవః సర్వకార్యేష్వనంతరః ॥ ౧౪
న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనుమన్నంగదం ప్రతి ।
పితా హి బంధుః పుత్రస్య న మాతా హరిసత్తమ ॥ ౧౫

న హి మమ హరిరాజసంశ్రయాత్
క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వా ।
అభిముఖహతవీరసేవితం
శయనమిదం మమ సేవితుం క్షమం ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

—o—

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

వీక్షమాణస్తు మందాసుః సర్వతో మందముచ్ఛ్వసన్ ।
ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః ॥ ౧
తం ప్రాప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః ।
ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨

సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గంతు మర్హసి కిల్బిషాత్ ।
కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్ ॥ ౩
యుగపద్విహితం తాత న మన్యే సుఖమావయోః ।
సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి తదిదం తాత నాన్యథా ॥ ౪
ప్రతిపద్య త్వమద్యైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసాం ।
మామప్యద్యైవ గచ్ఛంతం విద్ధి వైవస్వతక్షయం ॥ ౫
జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులామిమాం ।
ప్రజహామ్యేష వై తూర్ణం మహచ్చాగర్హితం యశః ॥ ౬
అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః ।
యద్యప్యసుకరం రాజన్ కర్తుమేవ తదర్హసి ॥ ౭
సుఖార్హం సుఖసంవృద్ధం బాలమేనమబాలిశం ।
బాష్పపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతితమంగదం ॥ ౮
మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్రమివౌరసం ।
మయా హీనమహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ ॥ ౯
త్వమేవాస్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వతః ।
భయేష్వభయదశ్చైవ యథాఽహం ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
ఏష తారాత్మజః శ్రీమాన్ త్వయా తుల్యపరాక్రమః ।
రక్షసాం తు వధే తేషాం అగ్రతస్తే భవిష్యతి ॥ ౧౧
అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే ।
కరిష్యత్యేష తారేయః తరస్వీ తరుణోఽంగదః ॥ ౧౨

సుషేణదుహితా చేయం అర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే ।
ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా ॥ ౧౩
యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్ కార్యం తన్ముక్తసంశయం ।
న హి తారామతం కించిత్ అన్యథా పరివర్తతే ॥ ౧౪
రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్యమవిశంకయా ।
స్యాదధర్మో హ్యకరణె త్వాం చ హింస్యాద్విమానితః ॥ ౧౫
ఇమాం చ మాలామాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీం ।
ఉదారా శ్రీః స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్మృతే మయి ॥౧౬
ఇత్యేవముక్తస్సుగ్రీవః వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్ ।
హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనః గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్ ॥ ౧౭
తద్వాలివచనాచ్ఛాంతః కుర్వన్ యుక్తమతంద్రితః ।
జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతః మాలాం తాం చైవ కాంచనీం ॥
తాం మాలాం కాంచనీం దత్వా వాలీ దృష్ట్వాఽఽత్మజం స్థితం
సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహాదంగదమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
దేశకాలౌ భజస్వాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే ।
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౦
యథా హి త్వం మహాబాహో లాలితస్సతతం మయా ।
న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహుమంస్యతే ॥ ౨౧
మాఽస్యామిత్రైర్గతం గచ్ఛేః మా శత్రుభిరరిందమ ।
భర్తురర్థపరో దాంతః సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౨

న చాతిప్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽప్రణయశ్చ తే ।
ఉభయం హి మహాన్ దోషః తస్మాదంతరదృగ్భవ ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వాఽథ వివృత్తాక్షః శరసంపీడితో భృశం ।
వివృతైర్దశనైర్భీమైః బభూవోత్క్రాంతజీవితః ॥ ౨౪
తతో విచుక్రుశుస్తత్ర వానరా హరియూథపాః ।
పరిదేవయమానాస్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః ॥ ౨౫
కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాఽఽసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే ।
ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ ॥ ౨౬
హతే ప్లవగశార్దూలే నిష్ప్రభా వానరాః కృతాః ।
యస్య వేగేన మహతా కాననాని వనాని చ ॥ ౨౭
పుష్పౌఘేణానుబధ్యంతే కరిష్యతి తదద్య కః ।
యేన దత్తం మహద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః ॥ ౨౮
గోలభస్య మహాబాహోః దశ వర్షాణి పంచ చ ।
నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధముపశామ్యతి ॥ ౨౯
తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః ।
హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దంష్ట్రాకరాళవాన్ ॥ 30
సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథమేష నిపాతితః ।

హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా
ప్లవంగమాస్తత్ర న శర్మ లేభిరే ।

వనేచరాస్సింహయుతే మహావనే
యథా హి గావౌ నిహతే గవాం పతౌ ॥ ౩౧
తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవాప్లుతా
మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా ।
జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం
మహాద్రుమం ఛిన్నమివాశ్రితా లతా ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తతస్సముపజిఘ్రంతీ కపిరాజస్య తన్ముఖం ।
పతిం లోకాచ్చ్యుతం తారా మృతం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
శేషే త్వం విషమే దుఃఖం అకృత్వా వచనం మమ ।
ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే ॥ ౨
మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ తవ ।
శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే ॥ ౩
సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తః విధిరేష భవత్యహో ।
సుగ్రీవ ఏవ విక్రాంతః వీర సాహసికప్రియ ॥ ౪
ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాం బలినః పర్యుపాసతే ।
ఏషాం విలపితం కృచ్ఛ్రం అంగదస్య చ శోచతః ॥ ౫

మమ చేమాం గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే ।
ఇదం తద్వీరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి ॥ ౬
శాయితా నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా ।
విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ ॥ ౭
మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వమసి మానద ।
శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా ॥ ౮
శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతాం ।
అవభగ్నశ్చ మే మానః భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః ॥ ౯
అగాధే చ నిమగ్నాఽస్మి విపులే శోకసాగరే ।
అశ్మసారమయం నూనం ఇదం మే హృదయం దృఢం ॥ ౧౦
భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతం ।
సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ చ ప్రియః ॥ ౧౧
ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః ।
పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ ॥ ౧౨
ధనధాన్యైస్సుపూర్ణాఽపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః ।
స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే ॥ ౧౩
క్రిమిరాగపరిస్తోమే త్వమాత్మశయనే యథా ।
రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః ॥ ౧౪
పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ ।
కృతకృత్యోఽద్య సుగ్రీవః వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే ॥ ౧౫

యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయం ।
శరేణ హృది లగ్నేన గాత్రసంస్పర్శనే తవ ॥ ౧౬
వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే ।
ఉద్వవర్హ శరం నీలః తస్య గాత్రగతం తదా ॥ ౧౭
గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా ।
తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః ॥ ౧౮
అస్తమస్తకసంరుద్ధః రశ్మిర్దినకరాదివ ।
పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః ॥ ౧౯
తామ్రగైరికసంపృక్తాః ధారా ఇవ ధరాధరాత్ ।
అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా ॥ ౨౦
అస్రైర్నయనజైశ్శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతం ।
రుధిరోక్షితసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ॥ ౨౧
ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా ।
అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణాం ॥ ౨౨
సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా ।
బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాంతం యమసాదనం ॥ ౨౩
అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదం ।
ఏవముక్తస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః ॥ ౨౪
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యాం అంగదోఽహమితి బ్రువన్ ।
అభివాదయమానం త్వాం అంగదం త్వం యథాపురా ॥ ౨౫

దీర్ఘాయుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే ।
అహం పుత్రసహాయా త్వాం ఉపాసే గతచేతసం ॥ ౨౬
సింహేన నిహతం సద్యో గౌస్సవత్సేవ గోవృషం ।
ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామప్రహరణాంభసి ॥ ౨౭
అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వినా ।
యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే ॥ ౨౮
శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిం ।
రాజశ్రీర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద ॥ ౨౯
సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా ।
న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా కృతం
న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ ।
హతా సపుత్రాఽస్మి హతేన సంయుగే
సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మామిహ ॥ ౩౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన
త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన ।
పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ
భ్రాతుర్వధేనాప్రతిమేన తేపే ॥ ౧

స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య
క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ ।
జగామ రామస్య శనైస్సమీపం
భృత్యైర్వృతస్సంపరిదూయమానః ॥ ౨
స తం సమాసాద్య గృహీతచాపం
ఉదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణం ।
యశస్వినం లక్షణలక్షితాంగం
అవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ ॥ ౩
యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర
కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ ।
మమాద్య భోగేషు నరేంద్రపుత్ర
మనో నివృత్తం సహ జీవితేన ॥ ౪
అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం
పురే చ విక్రోశతి దుఃఖతప్తే ।
హతేఽగ్రజే సంశయితేఽంగదే చ
న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే ॥ ౫
క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాత్
భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్ ।
హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్
సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే ॥ ౬

శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే
తస్మిన్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే ।
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా
నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః ॥ ౭

న త్వాం జిఘాంసామి చరేతి యన్మాం
అయం మహాత్మా మతిమానువాచ ।
తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపం
ఇదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపం ॥ ౮

భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య
భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత ।
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం
న చింతయన్ కామపురస్కృతస్సన్ ॥ ౯

వధో హి మే మతో నాసీత్ స్వమాహాత్మ్యావ్యతిక్రమాత్ ।
మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః ॥ ౧౦
ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్ ।
సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తః న పునః కర్తుమర్హసి ॥ ౧౧
భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః ।
మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం ॥ ౧౨

అచింతనీయం పరివర్జనీయం
అనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయం ।

ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర
భ్రాతుర్వధాత్ త్వాష్ట్రవధాదివేంద్రః ॥ ౧౩
పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ
వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ ।
కో నామ పాప్మానమిమం క్షమేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ ॥ ౧౪
నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం
న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం ।
అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తం
ఏవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా ॥ ౧౫
పాపస్య కర్తాఽస్మి విగర్హితస్య
క్షుద్రస్య లోకాప్రకృతస్య చైవ ।
శోకో మహాన్ మామభివర్తతేఽయం
వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః ॥ ౧౬
సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః
సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః ।
ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ
దృప్తో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః ॥ ౧౭
అంహో బతేదం నృవరావిషహ్యం
నివర్తతే మే హృది సాధు వృత్తం ।

వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం
కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపం ॥ ౧౮
మహాబలానాం హరియూథపానాం
ఇదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తం ।
అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాత్
అర్ధస్థితప్రాణమితీవ మన్యే ॥ ౧౯
సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సువశ్యః
కుతస్సుపుత్రస్సదృశోఽంగదేన ।
న చాపి విద్యేత స వీరదేశః
యస్మిన్ భవేత్ సోదరసంనికర్షః ॥ ౨౦
యద్యంగదో వీరవరార్హ జీవేత్
జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థం ।
వినా తు పుత్రం పరితాపదీనా
తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే ॥ ౨౧
సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం
భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ ।
ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః
సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః ॥ ౨౨
కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతత్
మయ్యప్రతీతే మనుజేంద్రపుత్ర ।

కులస్య హంతారమజీవనార్హం
రామానుజానీహి కృతాగసం మాం ॥ ౨౩
ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః
శ్రుత్వా వచో వాల్యనుజస్య తస్య ।
సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా
రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ ॥ ౨౪
తస్మిన్ క్షణేఽభీక్ష్ణమవేక్ష్యమాణః
క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా ।
రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం
సముత్సుకస్సోఽథ దదర్శ తారాం ॥ ౨౫
తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథం
పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానాం ।
ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాం
మంత్రిప్రధానాః కపివీరపత్నీం ॥ ౨౬
సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా
భర్తుస్సకాశాదపనీయమానా ।
దదర్శ రామం శరచాపపాణిం
స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతం ॥ ౨౭
సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ
తం చారునేత్రం మృగశాబనేత్రా ।

అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానం
అయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే ॥ ౨౮
తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య
మహానుభావస్య సమీపమార్యా ।
ఆర్తాఽతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా
జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ ॥ ౨౯
సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వ
శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా ।
మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా
రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్షణం ॥ ౩౦
త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ
జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ ।
అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ
క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః ॥ ౩౧
త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిః
మహాబలస్సంహననోపపన్నః ।
మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ
దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః ॥ ౩౨
యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే
తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన ।

హత్వా గమిష్యామి సమీపమస్య
న మామృతే రామ రమేత వాలీ ॥ ౩౩

స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్రః
సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ ।
న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడాః
విచిత్రవేషాఽప్సరసో భజిష్యత్ ॥ ౩౪

స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ
మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ ।
రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే
విదేహకన్యారహితో యథా త్వం ॥ ౩౫

త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః
ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః ।
తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ
దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥ ౩౬

యచ్చాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా
స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యం ।
ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం
న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥ ౩౭

శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాచ్చ వేదాత్
ఆత్మా హ్యనన్యః పురుషస్య దారాః ।

దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్
ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే ॥ ౩౮
త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య
ప్రదాస్యసే ధర్మమవేక్ష్య వీర ।
అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వం
అధర్మయోగం మమ వీర ఘాతాత్ ॥ ౩౯
ఆర్తామనాథామపనీయమానాం
ఏవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుం ।
అహం హి మాతంగవిలాసగామినా
ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥ ౪౦
వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా
చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుం ।
ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా
తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే ॥ ౪౧
మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ
లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా ।
తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం
లోకోఽబ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥ ౪౨
త్రయో హి లోకా విహితం విధానం
నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య ।

ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ
పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యం ॥ ४3
ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ
న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి ।
ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ
ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన ।
సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన
సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ ४४५

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదాం సహలక్ష్మణః ।
సమానశోకః కాకుత్స్థః సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః ।
యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ ॥ ౨
లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణం ।
న కాలాదుత్తరం కించిత్ కర్మ శక్యముపాసితుం ॥ 3
నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనం ।
నియతిస్సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణం ॥ ४

న కర్తా కస్యచిత్ కశ్చిత్ నియోగే చాపి నేశ్వరః ।
స్వభావే వర్తతే లోకః తస్య కాలః పరాయణం ॥ ౫
న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే ।
స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే ॥ ౬
న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః ।
న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః ॥ ౭
కిం తు కాలపరీణామః ద్రష్టవ్యస్సాధు పశ్యతా ।
ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥ ౮
ఇతః స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియాఫలం ।
ధర్మార్థకామసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౯
స్వధర్మస్య చ సంయోగాత్ జితస్తేన మహాత్మనా ।
స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ౧౦
ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః ।
తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతాం ॥ ౧౧
వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా ।
అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గతచేతసం ॥ ౧౨
కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరం ।
తారాంగదాభ్యాం సహితః వాలినో దహనం ప్రతి ॥ ౧౩
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ ।
చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ ౧౪

సమాశ్వాసయ చైనం త్వం అంగదం దీనచేతసం ।
మా భూద్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురం ॥ ౧౫
అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి వివిధాని చ ।
ఘృతం తైలమథో గంధాన్ యచ్చాత్ర సమనంతరం ॥ ౧౬
త్వం తార శిబికాం శీఘ్రం ఆదాయాగచ్ఛ సంభ్రమాత్ ।
త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౭
సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః ।
సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యంతి వాలినం ॥ ౧౮
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః ।
తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః ।
ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః ॥ ౨౦
ఆదాయ శిబికాం తారః స తు పర్యపతత్ పునః ।
వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ ౨౧
దివ్యాం భద్రాసనయుతాం శిబికాం స్యందనోపమాం ।
పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితాం ॥ ౨౨
ఆచితాం చిత్రపత్తీభిః సునివిష్టాం సమంతతః ।
విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాన్వితాం ॥ ౨౩
సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా ।
దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతాం ॥ ౨౪

వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితాం ।
గుహాగహనసంఛన్నాం రక్తచందనరూషితాం ॥ ౨౫
పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ ।
తరుణాదిత్యవర్ణాభిః భ్రాజమానాభిరావృతాం ॥ ౨౬
ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతాం ॥ ౨౭
తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా ।
ఆరోపయత విక్రోశన్ అంగదేన సహైవ తు ॥ ౨౮
ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితం ।
అలంకారైశ్చ వివిధైః మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితం ॥ ౨౯
ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ ౩౦
విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి ।
అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరం ॥ ౩౧
రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః ।
తాదృశం వాలినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికం ॥ ౩౨
అంగదం పరిగృహ్యాశు తారప్రభృతయస్తదా ।
క్రోశంతః ప్రయయుస్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ ౩౩
తతః ప్రణిహితాస్సర్వాః వానర్యోఽస్య వశానుగాః ।
చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః ॥ ౩౪

తారాప్రభృతయస్సర్వాః వానర్యో హతయూథపాః ।
అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరుణస్వనాః ॥ ౩౫

తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే ।
వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వతః ॥ ౩౬

పులినే గిరినద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే ।
చితాం చక్రుస్సుబహవః వానరాశ్శోకకర్శితాః ॥ ౩౭

అవరోప్య తతః స్కంధాత్ శిబికాం వహనోచితాః ।
తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః ॥ ౩౮

తతస్తారాపతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినం ।
ఆరోప్యాంకే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౩౯

హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల ।
హా మహార్హ మహాబాహో హా మమ ప్రియ పశ్య మాం ॥

జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితం ।
ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద ॥ ౪౧

అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా ।
ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర ॥ ౪౨

యేన స్మ విధవాస్సర్వాః కృతా ఏకేషుణా వనే ।
ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా ॥ ౪౩

పాదైర్వికృష్టమధ్వానం ఆగతాః కిం న బుధ్యసే ।
తవేష్టా నను నామైతాః భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః ॥ ౪౪

ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
ఏతే హి సచివా రాజన్ తారప్రభృతయస్తవ ॥ ౪౫
పురవాసీ జనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ ।
విసర్జయైతాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమరిందమ ॥ ౪౬
తతః క్రీడామహే సర్వాః వనేషు మదనోత్కటాః ।
ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతాం ॥ ౪౭
ఉత్థాపయంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః ।
సుగ్రీవేణ తతస్సార్థం అంగదః పితరం రుదన్ ॥ ౪౮
చితామారోపయామాస శోకేనాభిహతేంద్రియః ।
తతోఽగ్నిం విధివద్దత్వా సోఽపసవ్యం చకార హ ॥ ౪౯
పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రియః ।
సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః ॥ ౫౦
ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివాం ।
తతస్తే సహితాస్తత్ర హ్యంగదం స్థాప్య చాగ్రతః ॥ ౫౧
సుగ్రీవతారాసహితాః సిషిచుర్వాలినే జలం ।
సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః ॥ ౫౨
సమానశోకః కాకుత్స్థః ప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥

తతస్తు తం వాలినమగ్ర్యపౌరుషం
ప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణా హతం ।

ప్రదీప్య దీప్తాగ్నిసమానసజం తదా
సలక్ష్మణం రామముపేయివాన్ హరిః ॥ ౫౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

తతశ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససం ।
శాఖామృగమహామాత్రాః పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౧
అభిగమ్య మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణం ।
స్థితాః ప్రాంజలయస్సర్వే పితామహమివర్షయః ॥ ౨
తతః కాంచనశైలాభః తరుణార్కనిభాననః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనూమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩
భవత్ప్రసాదాత్ సుగ్రీవః పితృపైతామహం మహత్ ।
వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్యమిదం ప్రభో ॥ ౪
భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభం ।
సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృజ్జనః ॥ ౫
స్నాతోఽయం వివిధైర్గంధైః ఔషధైశ్చ యథావిధి ।
అర్చయిష్యతి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః ॥ ౬
ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యాం అభిగంతుమితోఽర్హసి ।
కురుష్వ స్వామిసంబంధం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౭

ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా ।
ప్రత్యువాచ హనూమంతం బుద్ధిమాన్ వాక్యకోవిదః ॥ ౮
చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురం ।
న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశపాలకః ॥ ౯
సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః ।
ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యేఽభిషిచ్యతాం ॥ ౧౦
ఏవముక్త్వా హనూమంతం రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
వృత్తజ్ఞో వృత్తసంపన్నం ఉదారబలవిక్రమం ॥ ౧౧
ఇమమప్యంగదం వీర యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ ।
జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠః సదృశో విక్రమేణ తే ॥ ౧౨
అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనం ।
పూర్వోఽయం వార్షికో మాసః శ్రావణస్సలిలాగమః ॥ ౧౩
ప్రవృత్తాస్సౌమ్య చత్వారః మాసా వార్షికసంజ్ఞికాః ।
నాయముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభాం ॥ ౧౪
అస్మిన్ వత్స్యామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహలక్ష్మణః ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౧౫
ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా ।
కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యతః ॥ ౧౬
ఏష నస్సమయస్సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయం ।
అభిషిక్తః స్వరాజ్యే చ సుహృదస్సంప్రహర్షయ ॥ ౧౭

ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతః సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౧౮
తం వానరసహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరం ।
అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ ౧౯
తతః ప్రకృతయస్సర్వాః దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం ।
ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితాః వసుధాయాం సమాహితాః ॥ ౨౦
సుగ్రీవః ప్రకృతీస్సర్వాః సంభాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్ ।
భ్రాతురంతఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ ౨౧
ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాంతం సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
అభ్యషించంత సుహృదః సహస్రాక్షమివామరాః ॥ ౨౨
తస్య పాండురమాజహ్రుః ఛత్రం హేమపరిష్కృతం ।
శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదండే యశస్కరే ॥ ౨౩
తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధీరపి ।
సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ ॥ ౨౪
శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవానులేపనం ।
సుగంధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యంబుజాని చ ॥ ౨౫
చందనాని చ దివ్యాని గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగుమధుసర్పిషీ ॥ ౨౬
దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వారాహీ చాప్యుపానహౌ ।
సమాలంభనమాదాయ రోచనాం సమనశ్శిలాం ॥ ౨౭

ఆజగ్ముస్తత్ర ముదితాః వరాః కన్యాస్తు షోడశ ।
తతస్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి ॥ ౨౮
రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్ష్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్ ।
తతః కుశపరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసం ॥ ౨౯
మంత్రపూతేన హవిషా హుత్వా మంత్రవిదో జనాః ।
తతో హేమప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణసంవృతే ॥ ౩౦
ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోపశోభితే ।
ప్రాఙ్ముఖం వివిధైర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే ॥ ౩౧
నదీనదేభ్యస్సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః ।
ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యః సర్వేభ్యో వానరర్షభాః ॥ ౩౨
అపః కనకకుంభేషు నిధాయ విమలాశ్శుభాః ।
శుభైర్వృషభశృంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః ॥ ౩౩
శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౩౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవాన్నళః ।
అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా ॥ ౩౫
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ।
అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః ॥ ౩౬
ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానః హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః ।
రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః ॥ ౩౭

అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ ।
అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః ॥ ౩౮
సాధుసాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్ ।
రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునఃపునః ॥ ౩౯
ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తతి ।
హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజశోభితా ॥ ౪౦
బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే ।
నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే
మహాభిషేకం కపివాహినీపతిః ।
రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవాన్
అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా ॥ ౪౧౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః.

అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహాం ।
ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧
శార్దూలమృగసంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్వృతం ।
నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులం ॥ ౨
ఋక్షవానరగోపుచ్ఛైః మార్జారైశ్చ నిషేవితం ।
మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుచిజలాశ్రయం ॥ ౩

తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాయతాం గుహాం ।
ప్రత్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౪
కృత్వా చ సమయం సౌమ్యః సుగ్రీవేణ సహానఘః ।
కాలయుక్తం మహద్వాక్యం ఉవాచ రఘునందనః ॥ ౫
వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౬
అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ ।
గిరిశృంగమిదం రమ్యం ఉన్నతం పార్థివాత్మజ ॥ ౭
శ్వేతాభిః కృష్ణతామ్రాభిః శిలాభిరుపశోభితం ।
నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్ఝరశోభితం ॥ ౮
వివిధైర్వృక్షషండైశ్చ చారుచిత్రలతావృతం ।
నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితం ॥ ౯
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ సింధువారకురంటకైః ।
కదంబార్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౦
ఇయం చ నళినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజమండితా ।
నాతిదూరే గుహాయా నౌ భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥ ౧౧
ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి ।
పశ్చాచ్చైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి ॥ ౧౨
గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా ।
శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచయోపమా ॥ ౧౩

గిరిశృంగమిదం తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభం ।
భిన్నాంజనచయాకారం అంభోధరమివోత్థితం ॥ ౧౪
దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరం ।
కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితం ॥ ౧౫
ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం భృశమకర్దమాం ।
గుహాయాః పూర్వ్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥ ౧౬
చంపకైస్తిలకైస్తాలైః తమాలైరతిముక్తకైః ।
పద్మకైస్సరళైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితాం ॥ ౧౭
వానరైస్తిమిశైశ్చైవ వకులైః కేతకైర్ధవైః ।
హింతాలైస్తిరిటైర్నీపైః వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥ ౧౮
తీరజైశ్శోభితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః ।
వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాభ్యలంకృతా ॥ ౧౯
శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానాదైర్వినాదితా ।
ఏకైకమనురక్తైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥ ౨౦
పులినైరతిరమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః ।
ప్రహసంతీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥ ౨౧
క్వచిన్నీలోత్పలైశ్ఛన్నా భాతి రక్తోత్పలైః క్వచిత్ ।
క్వచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముదకుడ్మలైః ॥ ౨౨
పారిప్లవశతైర్జుష్టా బర్హిణక్రౌంచనాదితా ।
రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥ ౨౩

పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురచితా ఇవ ।
కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాస్సమం ॥ ౨౪
అహో సురమణీయోఽయం దేశశ్శత్రునిషూదన ।
దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వత్ర నివసావహై ॥ ౨౫
ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్రకాననా ।
సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజా ॥ ౨౬
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర ।
నర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥ ౨౭
లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః ।
ధ్రువం నందతి సుగ్రీవః సంప్రాప్య మహతీం శ్రియం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
బహుదృశ్యదరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ ॥ ౨౯
సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్ హి ధరణీధరే ।
వసతస్తస్య రామస్య రతిరల్పాఽపి నాభవత్ ॥ 30
హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ।
ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥ 3౧
ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతం ।
తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసం ॥ 3౨
తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయణం ।
తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్భ్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్ వచః ॥ 33

అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి ।
శోచతో వ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥ ౩౪
భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్ దైవపరాయణః ।
ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥ ౩౫
న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః ।
సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మకారిణం ॥ ౩౬
సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు ।
తతస్సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసం ॥ ౩౭
పృథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలాం ।
పరివర్తయితుం శక్తః కిమంగ పున రావణం ॥ ౩౮
శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః ।
తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥ ౩౯
అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే ।
దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౪౦
లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభం ।
రాఘవస్సుహృదం స్నిగ్ధం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౪౧
వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా ॥ ౪౨
ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యావసాదకః ।
విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహం ॥ ౪౩

శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౪౪
ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౪౫

అథైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౪౬

యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౪౭

నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్
క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మయా సహ ।
వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజసేవితే
సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యమం ॥ ౪౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

స తథా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ ।
వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం స కాలస్సంప్రాప్తః సమయోఽద్య జలాగమః ।
సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరిసంనిభైః ॥ ౨
నవమాసధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః ।
పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనం ॥ ౩
శక్యమంబరమారుహ్య మేఘసోపానపఙ్క్తిభిః ।
కుటజార్జునమాలాభిః అలంకర్తుం దివాకరం ॥ ౪
సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైః అంతేష్వధికపాండరైః ।
స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైః బద్ధవ్రణమివాంబరం ॥ ౫
మందమారుతనిశ్శ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితం ।
ఆపాండు జలదం భాతి కామాతురమివాంబరం ॥ ౬
ఏషా ఘర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిప్లుతా ।
సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి ॥ ౭
మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్హారసుఖశీతలాః ।
శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥ ౮
ఏష ఫుల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః ।
సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిః ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥ ౯
మేఘకృష్ణాజినధరాః ధారాయజ్ఞోపవీతినః ।
మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౦
కశాభిరివ హైమీభిః విద్యుద్భిరివ తాడితం ।
అంతస్స్తనితనిర్ఘోషం సవేదనమివాంబరం ॥ ౧౧

నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మా ।
స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥ ౧౨

ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః ।
అనులిప్తా ఇవ ఘనైః నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥ ౧౩

క్వచిద్బాష్పాభిసంరుద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ ।
కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ॥ ౧౪

మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీపనాన్ స్థితాన్ ।

రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుః
నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః ।
స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం
ప్రవాసినో యాంతి నరాః స్వదేశాన్ ॥ ౧౫

సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః
ప్రియాన్వితాస్సంప్రతి చక్రవాకాః ।
అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషు
యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥ ౧౬

క్వచిత్ ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం
నభః ప్రకీర్ణాంబుధరం విభాతి ।
క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వతసంనిరుద్ధం
రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥ ౧౭

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపుష్పైః
నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రం ।
మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం
శైలాపగాశ్శీఘ్రతరం వహంతి ॥ ౧౮
రసాకులం షట్పదసంనికాశం
ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామం ।
అనేకవర్ణం పవనావధూతం
భూమౌ పతత్యామ్రఫలం విపక్వం ॥ ౧౯
విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాః
శైలేంద్రకూటాకృతిసంనికాశాః ।
గర్జంతి మేఘాస్సముదీర్ణనాదాః
మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥ ౨౦
వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలాని
ప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని ।
వనాని నిర్వృష్టవలాహకాని
పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥ ౨౧
సముద్వహంతస్సలిలాతిభారం
బలాకినో వారిధరా నదంతః ।
మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం
విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥ ౨౨

మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ
సంమోదితా భాతి బలాకపఙ్క్తిః ।
వాతావధూతా వరపౌండరీకీ
లంబేవ మాలా రచితాఽంబరస్య ॥ ౨౩
బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రితేన
విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన ।
గాత్రానువృత్తేన శుకప్రభేణ
నారీవ లాక్షోక్షితకంబలేన ॥ ౨౪
నిద్రా శనైః కేశవమభ్యుపైతి
ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి ।
హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి
కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి ॥ ౨౫
జాతా వనాంతాశ్శిఖిసంప్రనృత్తాః
జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః ।
జాతా వృషా గోషు సమానకామాః
జాతా మహీ సస్యవనాభిరామా ॥ ౨౬
వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి
ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వసంతి ।
నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాంతాః
ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥ ౨౭

ప్రహర్షితాః కేతకపుష్పగంధం
ఆఘ్రాయ హృష్టా వననిర్ఝరేషు ।
ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాః
సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి ॥ ౨౮

ధారానిపాతైరభిహన్యమానాః
కదంబశాఖాసు విళంబమానాః ।
క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం
శనైర్మదం షట్చరణాస్త్యజంతి ॥ ౨౯

అంగారచూర్ణోత్కరసంనికాశైః
ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః ।
జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖాః
నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః ॥ ౩౦

తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాం
ఉదీర్ణగంభీరమహారవాణాం ।
విభాంతి రూపాణి వలాహకానాం
రణోద్యతానామివ వారణానాం ॥ ౩౧

మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీ
సంప్రస్థితో మేఘరవం నిశమ్య ।
యుద్ధాభికామః ప్రతినాగశంకీ
మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసంనివృత్తః ॥ ౩౨

క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః
క్వచిత్ ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః ।
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైః
విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః ॥ ౩౩

కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యా
వనాంతభూమిర్నవవారిపూర్ణా ।
మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైః
ఆపానభూమిప్రతిమా విభాతి ॥ ౩౪

ముక్తాసకాశం సలిలం పతద్వై
సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నం ।
హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాః
సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥ ౩౫

షట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం
ప్లవంగమోదీరితకంఠతాళం ।
ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ ౩౬

క్వచిత్ ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః
క్వచిచ్చ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః ।
వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ ౩౭

స్వనైర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధాః
విహాయ నిద్రాం చిరసంనిరుద్ధాం ।
అనేకరూపాకృతివర్ణనాదాః
నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥ ౩౮

నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాః
తటాని శీర్ణాన్యపవాహయిత్వా ।
దృప్తా నవప్రాభృతపూర్ణభోగాః
ద్రుతం స్వభర్తారముపోపయాంతి ॥ ౩౯

నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తాః
మేఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః ।
దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః
శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః ॥ ౪౦

ప్రహృష్టసంనాదితబర్హిణాని
సశక్రగోపాకులశాద్వలాని ।
చరంతి నీపార్జునవాసితాని
గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి ॥ ౪౧

నవాంబుధారాహతకేసరాణి
ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి ।
కదంబపుష్పాణి సకేసరాణి
నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి ॥ ౪౨

మత్తా గజేంద్రా ముదితా గవేంద్రాః
వనేషు విశ్రాంతతరా మృగేంద్రాః ।
రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః
ప్రక్రీడితో వారిధరైస్సురేంద్రః ॥ ౪౩

మేఘాస్సముద్ధూతసముద్రనాదాః
మహాజలౌఘైర్గగనావలంబాః ।
నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీః
మహీం చ కృత్స్నామపవాహయంతి ॥ ౪౪

వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి
ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః ।
ప్రణష్టకూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం
నద్యో జలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ ౪౫

నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాః
సురేంద్రదత్తైః పవనోపనీతైః ।
ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానాః
రూపం శ్రియం స్వామివ దర్శయంతి ॥ ౪౬

ఘనోపగూఢం గగనం సతారం
న భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి ।
నవైర్జలౌఘైర్ధరణీ విసృప్తా
తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః ॥ ౪౭

మహాంతి కూటాని మహీధరాణాం
ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాంతి ।
మహాప్రమాణైర్విపులైః ప్రపాతైః
ముక్తాకలాపైరివ లంబమానైః ॥ ౪౮

శైలోపలప్రస్ఖలమానవేగాః
శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః ।
గుహాసు సంనాదితబర్హిణాసు
హారా వికీర్యంత ఇవాభిభాంతి ॥ ౪౯

శీఘ్రప్రవేగా విపులాః ప్రపాతాః
నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణాం ।
ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతః
మహాగుహోత్సంగతలైర్ధ్రియంతే ॥ ౫౦

సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః ।
పతంతీవాకులా దిక్షు తోయధారాస్సమంతతః ॥ ౫౧
నిలీయమానైర్విహగైః నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః ।
వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే రవిః ॥ ౫౨
వృత్తా యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే ।
వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః ॥ ౫౩
మాసి ప్రోష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతాం ।
అయమధ్యాయసమయః సామగానాముపస్థితః ॥ ౫౪

నివృత్తకర్మాయతనః నూనం సంచితసంచయః ।
ఆషాఢీమభ్యుపగతః భరతః కోసలాధిపః ॥ ౫౫

నూనమాపూర్యమాణాయాః సరయ్వా వర్ధతే రయః ।
మాం సమీక్ష్య సమాయాంతం అయోధ్యాయా ఇవ స్వనః ॥

ఇమాః స్ఫీతగుణా వర్షాః సుగ్రీవస్సుఖమశ్నుతే ।
విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥ ౫౭

అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః ।
నదీకూలమివ క్లిన్నం అవసీదామి లక్ష్మణ ॥ ౫౮

శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణః వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః ।
రావణశ్చ మహాన్ శత్రుః అపారం ప్రతిభాతి మె ॥ ౫౯

అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్।
ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరితం ॥ ౬౦

అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతం ।
ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాత్ వక్తుం నేచ్ఛామి వానరం ॥ ౬౧

స్వయమేవ హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతం ।
ఉపకారం చ సుగ్రీవః వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥ ౬౨

తస్మాత్ కాలప్రతీక్షోఽహం స్థితోఽస్మి శుభలక్షణ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౬౩

ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౬౪

తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౬౫

యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్వలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనం ॥ ౧
సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహం ।
అత్యర్థమసతాం మార్గం ఏకాంతగతమానసం ॥ ౨
నిర్వృత్తకార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాఽభిరతం సదా ।
ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వానేవ మనోరథాన్ ॥ ౩
స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం తారాం చాపి సమీప్సితాం ।
విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరం ॥ ౪

క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽప్సరసాం గణైః ।
మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకం ॥ ౫
ఉత్పన్నరాజ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితం ।
నిశ్చితార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ ॥ ౬
ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైః హేతుమద్భిర్మనోరమైః ।
వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః ॥ ౭
హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్ ।
ప్రణయప్రీతిసంయుక్తం విశ్వాసకృతనిశ్చయం ॥ ౮
హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభివర్ధితా ॥ ౯
మిత్రాణాం సంగ్రహః శేషః తం భవాన్ కర్తుమర్హతి ।
యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞః సతతం సాధు వర్తతే ॥ ౧౦
తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే ।
యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప ॥ ౧౧
సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే ।
తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే ॥ ౧౨
మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్ కర్తుమర్హతి ।
సంత్యజ్య సర్వకార్యాణి మిత్రార్థే యోఽనువర్తతే ॥ ౧౩
సంభ్రమాద్ధి కృతోత్సాహః సోఽనర్థైర్నావరుధ్యతే ।
యస్తు కాలవ్యతీతేషు మిత్రకార్యేషు వర్తతే ॥ ౧౪

స కృత్వా మహతోఽప్యర్థాన్ న మిత్రార్థేన యుజ్యతే ।
యదిదం వీర కార్యం నః మిత్రకార్యమరిందమ ॥ ౧౫
క్రియతాం రాఘవస్యైతత్ వై దేహ్యాః పరిమార్గణం ।
తదిదం వీర కార్యం తే కాలాతీతమరిందమ ॥ ౧౬
న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్ ।
త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞః తవ రాజన్ వశానుగః ॥ ౧౭
కులస్య హేతుః స్ఫీతస్య దీర్ఘబంధుశ్చ రాఘవః ।
అప్రమేయప్రభావశ్చ స్వయం చాప్రతిమో గుణైః ॥ ౧౮
తస్య త్వం కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ ।
హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠాన్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥ ౧౯
న హి తావద్భవేత్ కాలః వ్యతీతశ్చోదనాదృతే ।
చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్ కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౨౦
అకర్తురపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర ।
కిం పునః ప్రతికర్తుస్తే రాజ్యేన చ ధనేన చ ॥ ౨౧
శక్తిమానసి విక్రాంతః వానరర్క్షగణేశ్వర ।
కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిం ఆజ్ఞాయాం కిం న సజ్జసే ॥ ౨౨
కామం ఖలు శరైశ్శక్తః సురాసురమహోరగాన్ ।
వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం తు కాంక్షతే ॥ ౨౩
ప్రాణత్యాగవిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియం ।
తస్య మార్గామ వై దేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే ॥ ౨౪

న దేవా న చ గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః ।
న చ యక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః ॥ ౨౫
తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం ప్రియకృతస్తవ ।
రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియం ॥ ౨౬
నాధస్తాదవనౌ నాప్సు గతిర్నోపరి చాంబరే ।
కస్య చిత్ సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా ॥ ౨౭
తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే కుత్ర వ్యవస్యతు ।
హరయో హ్యప్రధృష్యాస్తే సంతి కోట్యగ్రతోఽనఘాః ॥ ౨౮
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కాలే సాధు నివేదితం ।
సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నః చకార మతిముత్తమాం ॥ ౨౯
స సందిదేశాభిమతం నీలం నిత్యకృతోద్యమం ।
దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానాముపసంగ్రహే ॥ 30
యథా సేనా సమగ్రా మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః ।
సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు ॥ 3౧
యే త్వంతపాలాః ప్లవగాః శీఘ్రగా వ్యవసాయినః ।
సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ 3౨
స్వయం చానంతరం సైన్యం భవానేవానుపశ్యతు ।
త్రిపంచరాత్రాదూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః ॥ 33
తస్య ప్రాణాంతికో దండః నాత్ర కార్యా విచారణా ।

హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదః
భవాన్ మమాజ్ఞామధికృత్య నిశ్చితాం ।
ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుంగవేశ్వరః
విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్ ॥ ३४५

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

—:o:—

అథ త్రింశస్సర్గః.

గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః ।
వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః ॥ ౧
పాండురం గగనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలం ।
శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనాం ॥ ౨
కామవృత్తం చ సుగ్రీవం నష్టాం చ జనకాత్మజాం ।
బుధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః ॥ ३
స తు సంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మతిమాన్ పునః ।
మనస్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః ॥ ४
ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే ।
శారదం గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియాం ॥ ౫
దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్వలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం విలలాపార్తయా గిరా ॥ ౬

సారసారవసంనాదైః సారసారవనాదినీ ।
యాఽఽశ్రమే రమతే బాలా సాఽద్య మే రమతే కథం ॥ ౭
పుష్పితాంశ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్ ।
కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ ॥ ౮
యా పురా కలహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ ।
బుధ్యతే చారుసర్వాంగీ సాఽద్య మే బుధ్యతె కథం ॥ ౯
నిస్స్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య సహచారిణాం ।
పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి ॥ ౧౦
సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ ।
తాం వినా మృగశాబాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే ॥ ౧౧
అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీం ।
న దూరం పీడయేత్ కామః శరద్గుణనిరంతరః ॥ ౧౨
ఏవమాది నరశ్రేష్ఠః విలలాప నృపాత్మజః ।
విహంగ ఇవ సారంగః సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ ॥ ౧౩
తతశ్చంచూర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు ।
దదర్శ పర్యుపావృత్తః లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజం ॥ ౧౪

తం చింతయా దుస్సహయా పరీతం
విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ ।
భ్రాతుర్విషాదాత్ పరితాపదీనః
సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామం ॥ ౧౫

కిమార్య కామస్య వశం గతేన
కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన ।
అయం సదా సంగృహ్యతే సమాధిః
కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన ॥ ౧౬

క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం
సమాధియోగానుగతం చ కాలం ।
సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వ
స్వకర్మహేతుం చ కురుష్వ హేతుం ॥ ౧౭

న జానకీ మానవవంశనాథ
త్వయా సనాథా సులభా పరేణ ।
న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య
న దహ్యతే వీరవరార్హ కశ్చిత్ ॥ ౧౮

సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృష్యం
స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః ।
హితం చ పథ్యం చ నయప్రసక్తం
ససామ ధర్మార్థసమాహితం చ ॥ ౧౯

నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం
క్రియావిశేషా హ్యనువర్తితవ్యాః ।
నను ప్రవృత్తస్య దురాసదస్య
కుమార కార్యస్య ఫలం న చింత్యం ॥ ౨౦

అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్ ।
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౨౧
తర్పయిత్వా సహస్రాక్షః సలిలేన వసుంధరాం ।
నివర్తయిత్వా సస్యాని కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥ ౨౨
స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః ।
విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృపాత్మజ ॥ ౨౩
నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ ।
విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥ ౨౪
జలగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః ।
చరిత్వా విరతాస్సౌమ్య వృష్టివాతాస్సముద్యతాః ॥ ౨౫
ఘనానాం వారణానాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ ।
నాదః ప్రస్రవణానాం చ విశ్రాంతస్సహసాఽనఘ ॥ ౨౬
అభివృష్టా మహామేఘైః నిర్మలాశ్చిత్రసానవః ।
అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రదీప్తిభిః ॥ ౨౭
దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః ।
నవసంగమసవ్రీడాః జఘనానీవ యోషితః ॥ ౨౮

శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం
ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణాం ।
లీలాసు చైవోత్తమవారణానాం
శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ ప్రవృత్తా ॥ ౨౯

సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా
లక్ష్మీశ్శరత్కాలగుణోపనీతా ।
సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు
పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥ ౩౦
సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ
షట్పాదబృందైరనుగీయమానః ।
మత్తద్విపానాం పవనోఽనుసారీ
దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥ ౩౧
అభ్యాగతైశ్చారువిశాలపక్షైః
సరఃప్రియైః పద్మరజోఽవకీర్ణైః ।
మహానదీనాం పులినోపయాతైః
క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః ॥ ౩౨
మదప్రగల్భేషు చ వారణేషు
గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు ।
ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు
విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా ॥ ౩౩
నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం
విముక్తబర్హాభరణా వనేషు ।
ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తశోభాః
గతోత్సవా ధ్యానపరా మయూరాః । ౩౪

మనోజ్ఞగంధైః ప్రియకైరనల్పైః
పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః ।
సువర్ణగౌరైర్నయనాభిరామైః
ఉద్యోతితానీవ వనాంతరాణి ॥ ౩౫

ప్రియాన్వితానాం నళినీప్రియాణాం
వనే రతానాం కుసుమోద్ధతానాం ।
మదోత్కటానాం మదలాలసానాం
గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః ॥ ౩౬

వ్యభ్రం నభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణం
కృశప్రవాహాణి నదీజలాని ।
కల్హారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి
తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః ॥ ౩౭

సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా
భూమిశ్చిరోద్ఘాటితసాంద్రరేణుః ।
అన్యోన్యవైరామర్షాయుతానాం
ఉద్యోగకాలోఽద్య నరాధిపానాం ॥ ౩౮

శరద్గుణాప్యాయితరూపశోభాః
ప్రహర్షితాః పాంసుసముత్క్షితాంగాః ।
మదోత్కటాస్సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధాః
వృషా గవాం మధ్యగతా నదంతి ॥ ౩౯

సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః
కులాన్వితా మందగతిం కరిణ్యః ।
మదాన్వితం సంపరివార్య యాంతం
వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి ॥ ౪౦

త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని
బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం ।
నిర్భర్త్స్యమానా ఇవ సారసౌఘైః
ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః ॥ ౪౧

విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్
మహారవైర్భిన్నకటా గజేంద్రాః ।
సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు
విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి ॥ ౪౨

వ్యపేతపంకాసు సవాలుకాసు
ప్రసన్నతోయాసు సగోకులాసు ।
ససారసారావవినాదితాసు
నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః ॥ ౪౩

నదీఘనప్రస్రవణోదకానాం
అతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానాం ।
ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం
ద్రుతం రవాస్సంప్రతి సంప్రణష్టాః ॥ ౪౪

అనేకవర్ణాస్సువినష్టకాయాః
నవోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః ।
క్షుధార్దితా ఘోరవిషా బిలేభ్యః
చిరోషితా విప్రసరన్తి సర్పాః ॥ ౪౫
చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా ।
అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయమంబరం ॥ ౪౬
రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా
తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా ।
జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి
నారీవ శుక్లాంశుకసంవృతాంగీ ॥ ౪౭
విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా
ప్రహర్షితా సారసచారుపంక్తిః ।
నభస్సమాక్రామతి శీఘ్రవేగా
వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా ॥ ౪౮
సుప్తైకహంసం కుముదైరుపేతం
మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి ।
ఘనైర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం
తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షం ॥ ౪౯
ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం
ప్రబుద్ధపద్మోత్పలమాలినీనాం ।

వాప్యుత్తమానామధికాఽద్య లక్ష్మీః
వారాంగనానామివ భూషితానాం ॥ ౫౦
వేణుస్వనవ్యంజితతూర్యమిశ్రః
ప్రత్యూషకాలానిలసంప్రవృద్ధః ।
సంమూర్ఛితో గర్గరగోవృషాణాం
అన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః ॥ ౫౧
నవైర్నదీనాం కుసుమప్రభాసైః
వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన ।
ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః
కూలాని కాశైరుపశోభితాని ॥ ౫౨
వనప్రచండా మధుపానశౌండాః
ప్రియాన్వితాష్షట్చరణాః ప్రహృష్టాః ।
వనేషు మత్తాః పవనానుయాతాం
కుర్వంతి పద్మాసనరేణుగౌరాః ॥ ౫౩
జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రభాసం
క్రౌంచస్వనశ్శాలివనం విపక్వం ।
మృదుశ్చ వాయుర్విమలశ్చ చంద్రః
శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలం ॥ ౫౪
మీనోపసందర్శితమేఖలానాం
నదీవధూనాం గతయోఽద్య మందాః ।

కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాం
ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనాం ॥ ౫౫
సచక్రవాకాని సశైవలాని
కాశైర్దుకూలైరివ సంవృతాని ।
సపత్రలేఖాని సరోచనాని
వధూముఖానీవ నదీముఖాని ॥ ౫౬
ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషు
ప్రహృష్టషట్పాదనికూజితేషు ।
గృహీతచాపోద్యతచండదండః
ప్రచండచారోఽద్య వనేషు కామః ॥ ౫౭
లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా
నదీస్తటాకాని చ పూరయిత్వా ।
నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా
త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః ॥ ౫౮
ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్య కురరీభిర్వినాదితాః ।
చక్రవాకగణాకీర్ణాః విభాంతి సలిలాశయాః ॥ ౫౯
అసనాస్సప్తపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ।
దృశ్యంతే బంధుజీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరిసానుషు ॥ ౬౦
హంససారసచక్రాహ్వైః కురరైశ్చ సమంతతః ।
పులినాన్యవకీర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ ॥ ౬౧

అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం జిగీషూణాం నృపాత్మజ ।
ఉద్యోగసమయస్సౌమ్య పార్థివానాముపస్థితః ॥ ౬౨
ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ ।
న చ పశ్యామి సుగ్రీవం ఉద్యోగం వా తథావిధం ॥ ౬౩
చత్వారో వార్షికా మాసాః గతా వర్షశతోపమాః ।
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః ॥ ౬౪
చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్ఠతోఽనుగతా వనం ।
విషమం దండకారణ్యం ఉద్యానమివ యా గతా ॥ ౬౫
ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే హృతరాజ్యే వివాసితే ।
కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ ॥ ౬౬
అనాథో హృతరాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః ।
దీనో దూరగృహః కామీ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౬౭
ఇత్యేతైః కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః ।
అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప ॥ ౬౮
స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుధ్యతే ॥ ౬౯
త్వం ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగవం ।
మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ ॥ ౭౦
అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణాం ।
ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥ ౭౧

శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితం ।
సత్యేన పరిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౨౨
కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే ।
తాన్ మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్ నోపభుంజతే ॥ ౨౩
నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే ।
ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమం ॥ ౨౪
ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే ।
నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి ॥ ౨౫
కామమేవం గతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే ।
త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నృపాత్మజ ॥ ౨౬
యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ ।
సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౨౭
వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః ।
వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్ విహరన్ నావబుధ్యతే ॥ ౨౮
సామాత్యపరిషత్ క్రీడన్ పానమేవోపసేవతే ।
శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయాం ॥ ౨౯
ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవః త్వయా వత్స మహాబల ।
మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః ॥ ౩౦
న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౩౧

ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా ।
త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవం ॥ ౮౨
తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ ।
తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౮౩
కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర
ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతం ।
మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం
త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ ౮౪
స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం
లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనం ।
చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజాః
హరీశ్వరే మానవవంశనాథః ॥ ౮౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం
శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపం ।
నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం
రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ ॥ ౧

న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే
న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్ ।
న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం
తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ ౨
మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తః
తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః ।
హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య
న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయమ్ ॥ ౩
న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం
నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య ।
హరిప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రః
నరేంద్రపత్న్యా విచయం కరోతు ॥ ౪
తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం
నివేదితార్థం రణచండకోపమ్ ।
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా
స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యమ్ ॥ ౫
న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ ।
పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౬
నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ ।
తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతమ్ ॥ ౭

సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్ ।
వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే ॥ ౮
సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థః యథావత్ పురుషర్షభః ।
ప్రవివేశ పురీం వీరః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౯
తతశ్శుభమతిః ప్రాజ్ఞః భ్రాతుః ప్రియహితే రతః ।
లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధః జగామ భవనం కపేః ॥ ౧౦
శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమః ।
ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ ॥ ౧౧
యథోక్తకారీ వచనం ఉత్తరం చైవ సోత్తరం ।
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా ॥ ౧౨
కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః ।
ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ ౧౩
సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ బహూన్ ।
పర్యస్యన్ గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ ౧౪
శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః ।
దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ద్రుతం ॥ ౧౫
తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీం ।
దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే ॥ ౧౬
రోషాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః ।
దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥ ౧౭

తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం ।
శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ॥ ౧౮
జగృహుః కుంజరప్రఖ్యాః వానరాః పర్వతాంతరే ।
తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః ॥ ౧౯
బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధః బహ్వింధన ఇవానలః ।
తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః ॥ ౨౦
కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః ।
తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః ॥ ౨౧
క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ ।
తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః ॥ ౨౨
న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా ।
తతస్సచివసందిష్టాః హరయో రోమహర్షణాః ॥ ౨౩
గిరికుంజరమేఘాభాః నగర్యా నిర్యయుస్తదా ।
నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృతదర్శనాః ॥ ౨౪
సర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః ।
దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥ ౨౫
కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ।
సంతి చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిద్వాయుబలోత్తరాః ॥ ౨౬
అప్రమేయబలాః కేచిత్ తత్రాసన్ హరిపుంగవాః ।
తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౨౭

పర్యధావత దుర్ధర్షాః నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ।
కృత్స్నాం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః ॥ ౨౮
అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదాం ।
తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్ ॥ ౨౯
నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా ।
సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ ॥ ౩౦
బుధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జగామ సః ।
స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః ॥ ౩౧
బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః ।
బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వః సాయకాసనభోగవాన్ ॥ ౩౨
స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః ।
తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితం ॥ ౩౩
సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాత్ విషాదమగమద్భృశం ।
సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః ॥ ౩౪
సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత ।
ఏష రామానుజః ప్రాప్తః త్వత్సకాశమరిందమః ॥ ౩౫
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
తస్య వాక్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర ॥ ౩౬
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౭

పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః ।

అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య
సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః ।
నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ
తతః కుమారశ్చరణౌ వవందే ॥ ౩౮

సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజాః
జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ ।
పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా
నివేదయామాస తతస్తమర్థమ్ ॥ ౩౯

స నిద్రామదసంవీతః వానరో న విబుద్ధవాన్ ।
బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః ॥ ౪౦

తతః కిలకిలాం చక్రుః లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥ ౪౧

తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనం ।
సింహనాదం సమం చక్రుః లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥ ౪౨

తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః ।
మదవిహ్వలతామ్రాక్షః వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥ ౪౩

అథాంగదవచః శ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ ।
మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సంమతౌ దారదర్శినౌ ॥ ౪౪

ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః ।
వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥ ౪౫
ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః ।
ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిం ॥ ౪౬
సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ ॥ ౪౭
తయోరేకో ధనుష్పాణిః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
యస్య భీతాః ప్రవేపంతః నాదాన్ ముంచంతి వానరాః ॥ ౪౮
స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః ।
వ్యవసాయరథః ప్రాప్తః తస్య రామస్య శాసనాత్ ॥ ౪౯
అయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః ।
లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ ॥ ౫౦
సోఽయం రోషపరీతాక్షః ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ ।
వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ ॥ ౫౧
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహబంధుభిః ।
గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతాం ॥ ౫౨
యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః ।
రాజన్ తిష్ఠస్వ సమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవాః ॥ ౫౩౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥ ౧
సచివానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవం ।
మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలః మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥ ౨
న మే దుర్వ్యాహృతం కించిత్ నాపి మే దురనుష్ఠితం
లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥ ౩
అసుహృద్భిర్మమామిత్రైః నిత్యమంతరదర్శిభిః ।
మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥ ౪
అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి ।
భావస్య నిశ్చయస్తావత్ విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః ॥ ౫
న ఖల్వస్తి మమ త్రాసః లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ ।
మిత్రం త్వస్థానకుపితం జనయత్యేవ సంభ్రమం ॥ ౬
సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనం ।
అనిత్యత్వాచ్చ చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భిద్యతే ॥ ౭
అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా ।
యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥ ౮
సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః ।
ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణాం ॥ ౯

సర్వథా నైతదాశ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర ।
న విస్మరసి సుస్నిగ్ధం ఉపకారకృతం శుభం ॥ ౧౦
రాఘవేణ తు వీరేణ భయముత్సృజ్య దూరతః ।
త్వత్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ ౧౧
సర్వథా ప్రణయాత్ క్రుద్ధః రాఘవో నాత్ర సంశయః ।
భ్రాతరం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౧౨
త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర ।
ఫుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా ॥ ౧౩
నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టవలాహకా ।
ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాః సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౧౪
ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ ।
త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోఽయమిహాగతః ॥ ౧౫
ఆర్తస్య హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్ ।
వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ౧౬
కృతాపరాధస్య హి తే నాన్యత్ పశ్యామ్యహం క్షమం ।
అంతరేణాంజలిం బధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ ॥ ౧౭
నియుక్తైర్మంత్రిభిర్వాచ్యః హ్యవశ్యం పార్థివో హితం ।
అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః ॥ ౧౮
అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చాపముద్యమ్య రాఘవః ।
సదేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ ॥ ౧౯

న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్యః పునర్భవేత్ ।
పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః ॥ ౨౦
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సుహృజ్జనః ।
రాజంస్తిష్ఠస్వ సమయే భర్తుర్భార్యేవ తద్వశే ॥ ౨౧
న రామరామానుజశాసనం త్వయా
కపీంద్ర యుక్తం మనసాఽప్యపోహితుం ।
మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం
సరాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ ప్రతిసమాదిష్టః లక్ష్మణః పరవీరహా ।
ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్ ॥ ౧
ద్వారస్థా హరయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః ।
బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౨
నిశ్శ్వసంతం తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజం ।
బభూవుర్హరయస్త్రస్తాః న చైనం పర్యవారయన్ ॥ 3
స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్ దివ్యాం పుష్పితకాననాం ।
రమ్యాం రత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహాం ॥ ౪

హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానాపణ్యోపశోభితాం ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితాం ॥ ౫
దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః ।
దివ్యమాల్యాంబరధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః ॥ ౬
చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినాం ।
మైరేయాణాం మధూనాం చ సంమోదితమహాపథాం ॥ ౭
వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైః పరిభూషితాం ।
దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్తత్ర రాఘవః ॥ ౮
అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివిదస్య చ ।
గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ ॥ ౯
విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేః సూర్యాక్షస్య హనూమతః ।
వీరబాహోస్సుబాహోశ్చ నళస్య చ మహాత్మనః ॥ ౧౦
కుముదస్య సుషేణస్య తారజాంబవతోస్తథా ।
దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసునేత్రయోః ॥ ౧౧
ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనాం ।
దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః ॥ ౧౨
పాండురాభ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
ప్రభూతధనధాన్యాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౧౩
పాండురేణ తు సాలేన పరిక్షిప్తం దురాసదం ।
వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేంద్రసదనోపమం ॥ ౧౪

శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౫
మహేంద్రదత్తైః శ్రీమద్భిః నీలజీమూతసంనిభైః ।
దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః ॥ ౧౬
హరిభిస్సంవృతద్వారం బలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః ।
దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణం ॥ ౧౭
సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ।
అవార్యమాణస్సౌమిత్రిః మహాభ్రమివ భాస్కరః ॥ ౧౮
స సప్తకక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజనసమాకులాః ।
ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాంతఃపురం మహత్ ॥ ౧౯
హైమరాజతపర్యంకైః బహుభిశ్చ వరాసనైః ।
మహార్హాస్తరణోపేతైః తత్ర తత్రోపశోభితం ॥ ౨౦
ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వరం ।
తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీతపదాక్షరం ॥ ౨౧
బహ్వీశ్చ వివిధాకారాః రూపయౌవనగర్వితాః ।
స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే దదర్శ స మహాబలః ॥ ౨౨
దృష్ట్వాఽభిజనసంపన్నాః చిత్రమాల్యకృతస్రజః ।
ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రాః భూషణోత్తమభూషితాః ॥ ౨౩
నాతృప్తాన్ నాపి చావ్యగ్రాన్ నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్ ।
సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః ॥ ౨౪

కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథా ।
సంనిశమ్య తతః శ్రీమాన్ సౌమిత్రిర్లజ్జితోఽభవత్ ॥ ౨౫
రోషవేగప్రకుపితః శ్రుత్వా చాభరణస్వనం ।
చకార జ్యాస్వనం వీరః దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ ౨౬
చారిత్రేణ మహాబాహుః అపకృష్టస్స లక్ష్మణః ।
తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య రామశోకసమన్వితః ॥ ౨౭
తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తః సంచచాల వరాసనాత్ ॥ ౨౮
అంగదేన యథా మహ్యాం పురస్తాత్ ప్రతివేదితం ।
సువ్యక్తమేష సంప్రాప్తః సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ ౨౯
అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః ।
బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుష్యత ॥ 30
తతస్తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియదర్శనాం ।
ఉవాచ హితమవ్యగ్రః త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥ 3౧
కిం ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదుమానసః ।
సరోష ఇవ సంప్రాప్తః యేనాయం రాఘవానుజః ॥ 3౨
కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే ।
న ఖల్వకారణే కోపం ఆహరేన్నరసత్తమః ॥ 33
యదస్య కృతమస్మాభిః బుధ్యసె కించిదప్రియం ।
తద్బుధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షిప్రమర్హసి భాషితుం ॥ 3౪

అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భాషితుం ।
వచనైః సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాదయితుమర్హసి ॥ ౩౫
త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి ।
న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్ కుర్వంతి దారుణం ॥ ౩౬
త్వయా సాంత్వైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసం ।
తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమం ॥ ౩౭

సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ
ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా ।
సలక్షణా లక్ష్మణసంనిధానం
జగామ తారా నమితాంగయష్టిః ॥ ౩౮
స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం
తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా ।
అవాఙ్ముఖోఽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీసంనికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ ౩౯
సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా
దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః ।
ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం
వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వం ॥ ౪౦
కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర
కస్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్నిదేశే ।

కశ్చిన్నుష్కవృక్షం వనమాపతంతం
దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥ ౪౧
స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమశంకితం ।
భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౨
కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ।
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥ ౪౩
న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ ।
సామాత్యపరిషత్తారే పానమేవోపసేవతే ॥ ౪౪
స మాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః ।
వ్యతీతాంస్తాన్ మదవ్యగ్రః విహరన్నావబుధ్యతే ॥ ౪౫
న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే ।
పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥ ౪౬
ధర్మలోపో మహాంస్తావత్ కృతే హ్యప్రతికుర్వతః ।
అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ ౪౭
మిత్రం హ్యర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణం ।
తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితం ॥ ౪౮
తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరం ।
యత్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥ ౪౯
సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం
నిశమ్య వాక్యం మధురస్వభావం ।

తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే
విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ ౫౦

న కోపకాలః క్షితిపాలపుత్ర
న చాతికోపః స్వజనే విధేయః ।
త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య
ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుం ॥ ౫౧

కోపం కథం నామ గుణప్రకృష్టః
కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే ।
కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్
సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూతిః ॥ ౫౨

జానామి రోషం హరివీరబంధోః
జానామి కార్యస్య చ కాలసంగం ।
జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నః
తచ్చాపి జానామి యదత్ర కార్యం ॥ ౫౩

తచ్చాపి జానామి యథాఽవిషహ్యం
బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య ।
జానామి యస్మింశ్చ జనేఽవబద్ధం
కామేన సుగ్రీవమసక్తమద్య ॥ ౫౪

న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి
త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః ।

న దేశకాలౌ హి న చార్థధర్మౌ
అపేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥ ౫౫
తం కామవృత్తం మమ సంనికృష్టం
కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జం ।
క్షమస్వ తావత్ పరవీరహంతః
త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథం ॥ ౫౬
మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః
కామానుకామాః ప్రతిబద్ధమోహాః ।
అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు
కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥ ౫౭
ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయం ।
పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ
భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౫౮
ఉద్యోగస్తు చిరాజ్ఞప్తః సుగ్రీవేణ నరోత్తమ ।
కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥ ౫౯
ఆగతా హి మహావీర్యాః హరయః కామరూపిణః ।
కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥ ౬౦
తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా ।
అచ్ఛలం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనం ॥ ౬౧

తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతః త్వరయా చాపి చోదితః ।
ప్రవివేశ మహాబాహుః అభ్యంతరమరిందమః ॥ ౬౨

తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనె ।
మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసంనిభం ॥ ౬౩

దివ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినం ।
దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయం ॥ ౬౪

దివ్యాభరణమాల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతం ।
సంరబ్ధతరరక్తాక్షః బభూవాంతకసంనిభః ॥ ౬౫

రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం
వరాసనస్థో వరహేమవర్ణః ।
దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వం
విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రం ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభం ।
సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥ ౧

క్రుద్ధం నిశ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజం ॥ ౨

ఉత్పపాత హరిశ్శ్రేష్ఠః హిత్వా సౌవర్ణమాసనమ్ ।
మహాన్ మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః ॥ ౩
ఉత్పతంతమనూత్పేతుః రుమాప్రభృతయః స్త్రియః ।
సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ ॥ ౪
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః ।
బభూవావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ ॥ ౫
రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితమ్ ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః సతారం శశినం యథా ॥ ౬
సత్త్వాభిజనసంపన్నః సానుక్రోశో జితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే ॥ ౭
యస్తు రాజా స్థితోఽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణామ్ ।
మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥ ౮
శతమశ్వానృతే హంతి సహస్రం తు గవానృతే ।
ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పురుషానృతే ॥ ౯
పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్ప్రతికరోతి యః ।
కృతఘ్నస్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకః సర్వలోకనమస్కృతః ।
దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ ॥ ౧౧
బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా ।
నిష్కృతిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః ॥ ౧౨

అనార్యస్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర ।
పూర్వం కృతార్థో రామస్య న తత్ప్రతికరోషి యత్ ॥ ౧౩
నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర ।
సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృతమిచ్ఛతా ॥ ౧౪
స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః ।
న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరావిణం ॥ ౧౫
మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణవేదినా ।
హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥ ౧౬
కృతం చేన్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
సద్యస్త్వం నిశితైర్బాణైః హతో ద్రక్ష్యసి వాలినం ॥ ౧౭
న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౧౮

న నూనమిక్ష్వాకువరస్య కార్ముక-
చ్యుతాన్ శరాన్ పశ్యసి వజ్రసంనిభాన్ ।
తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ
న రామకార్యం మనసాఽప్యవేక్షసే ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

తథా బ్రువాణం సౌమిత్రిం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥ ౧

నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యః నాయం పరుషమర్హతి ।
హరీణామీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రాద్విశేషతః ॥ ౨

నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః ।
నైవాకృతకథో వీర న జిహ్మశ్చ కపీశ్వరః ॥ ౩

ఉపకారం కృతం వీరః నాప్యయం విస్మృతః కపిః ।
రామేణ వీర సుగ్రీవః యదన్యైర్దుష్కరం రణే ॥ ౪

రామప్రసాదాత్ కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవః రుమాం మాం చ పరంతప ॥ ౫

సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమం ।
ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః ॥ ౬

ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తః దశ వర్షాణి లక్ష్మణ ।
అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౭

స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః ॥ ౮

దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ ।
అవితృప్తస్య కామేషు కామం క్షంతుమిహార్హసి ॥ ౯

న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ ।
నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా ॥ ౧౦

సత్త్వయుక్తా హి పురుషాః త్వద్విధాః పురుషర్షభ ।
అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతాం ॥ ౧౧

ప్రసాదయే త్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా ।
మహాన్ రోషసముత్పన్నః సంరంభస్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౨
రుమాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ ।
రామప్రియార్థం సుగ్రీవః త్యజేదితి మతిర్మమ ॥ ౧౩
సమానేష్యతి సుగ్రీవః సీతయా సహ రాఘవం ।
శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే ॥ ౧౪
శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః ।
అయుతాని చ షట్త్రింశత్ సహస్రాణి శతాని చ ॥ ౧౫
అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః ।
న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా ॥ ౧౬
తే న శక్యా రణే హంతుం అసహాయేన లక్ష్మణ ।
రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవేణ విశేషతః ॥ ౧౭
ఏవమాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః ।
ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౧౮
త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః ।
ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూథపాన్ ॥ ౧౯
తాంశ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ ।
రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥ ౨౦
కృతా తు సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా ।
అద్య తైర్వానరైస్సర్వైః ఆగంతవ్యం మహాబలైః ॥ ౨౧

ఋక్షకోటిసహస్రాణి గోలాంగూలశతాని చ ।
అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥ ౨౨
కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్తతేజసాం ।
తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్
క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః ।
హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం
ప్రథమభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః ॥ ౨౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥ ౧
తస్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః ।
లక్ష్మణాత్ సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥ ౨
తతః కంఠగతం మాల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ ।
చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్ సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ ౩
స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౪
ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
రామప్రసాదాత్ సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౫

కశ్శక్తస్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా ।
తాదృశం విక్రమం వీర ప్రతికర్తుమరిందమ ॥ ౬
సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణం ।
సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవః స్వేన తేజసా ॥ ౭
సహాయకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః ।
శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥ ౮
ధనుర్విస్ఫారయాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ ।
సశైలా కంపితా భూమిః సహాయైస్తస్య కిం ను వై ॥ ౯
అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరిష్యేఽహం నరర్షభ ।
గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరం ॥ ౧౦
యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణయేన వా ।
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
అభవల్లక్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైనమువాచ హ ॥ ౧౨
సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర ।
త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేషతః ॥ ౧౩
యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవం ।
అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమాం ॥ ౧౪
సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ ।
వధిష్యతి రణే శత్రూనచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౧౫

ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః ।
ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితం ॥ ౧౬
దోషజ్ఞస్సతి సామర్థ్యే కోఽన్యో భాషితుమర్హతి ।
వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥ ౧౭
సదృశశ్చాపి రామస్య విక్రమేణ బలేన చ ।
సహాయో దైవతైర్దత్తః చిరాయ హరిపుంగవ ॥ ౧౮
కిం తు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా సహ ।
సాంత్వయస్వ వయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్శితం ॥ ౧౯
యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితం ।
మయా త్వం పరుషాణ్యుక్తః తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః.

---o---

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః లక్ష్మణేన మహాత్మనా ।
హనూమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మహేంద్రహిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ ।
మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ ౨
తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః ।
పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥ ౩

ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసంనిభే ।
పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥ ౪
అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః ।
అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః ॥ ౫
మనశ్శిలాగుహావాసాః వానరాః కనకప్రభాః ।
మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః ॥ ౬
తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే ।
పిబంతో మధు మైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥ ౭
వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ ।
తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥ ౮
తాంస్తాన్ సమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సామదానాదిభిస్సర్వైః ఆశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥ ౯
ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా మహాజవాః ।
త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥౧౦
యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః ।
ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥౧౧
అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమాజ్ఞయా ।
హంతవ్యాస్తే దురాత్మానః రాజశాసనదూషకాః ॥ ౧౨
శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ ।
ప్రయాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥ ౧౩

మేఘపర్వతసంకాశాః ఛాదయంత ఇవాంబరం ।
ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠాః యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥ ౧౪
తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆనయంతు హరీన్ సర్వాన్ త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ ౧౫
తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః ।
దిక్షు సర్వాసు విక్రాంతాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్ ॥ ౧౬
తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్రిజ్యోతిరధ్వగాః ।
ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై ॥ ౧౭
తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ ।
వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్ ॥ ౧౮
మృత్యుకాలోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః ।
సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥ ౧౯
తతస్తేఽంజనసంకాశాః గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః ।
తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః ॥ ౨౦
అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కః తస్మిన్ గిరివరే స్థితాః ।
తప్తహేమమహాభాసః తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః ॥ ౨౧
కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం ।
తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్ ॥ ౨౨
ఫలమూలేన జీవంతః హిమవంతముపాశ్రితాః ।
తేషాం కోటిసహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత ॥ ౨౩

అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణాం ।
వింధ్యాద్వానరకోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతం ॥ ౨౪
క్షీరోదవేలానిలయాః తమాలవనవాసినః ।
నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౨౫
వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవా ।
ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరం ॥ ౨౬
యే తు త్వరయితుం యాతాః వానరాస్సర్వవానరాన్ ।
తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమం ॥ ౨౭
తస్మిన్ గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా ।
సర్వదేవమనస్తోషః బభౌ దివ్యో మనోహరః ॥ ౨౮
అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫలాని చ ।
అమృతాస్వాదకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః ॥ ౨౯
తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరం ।
యః కశ్చిత్ సకృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః ॥ 3౦
తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః ।
ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరియూథపాః ॥ 3౧
తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ ।
ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥ 3౨
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సంచోదయిత్వా త్వరితాః యూథానాం జగ్మురగ్రతః ॥ 33

తే తు తేన ముహూర్తేన యూథపాశ్శీఘ్రగామినః ।
కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాః సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ 3౪
తే గృహీత్వౌషధీస్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః ।
తం ప్రతిగ్రాహయామాసుః వచనం చేదమబ్రువన్ ॥ 3౫
సర్వే పరిగతాశ్శైలాః సముద్రాశ్చ వనాని చ ।
పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే ॥ 3౬
ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతః తేషాం సర్వముపాయనం ॥ 3౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః.

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వం ఉపాయనముపాహృతం ।
వానరాన్ సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥ ౧
విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః ।
మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలం ॥ ౨
స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ ॥ 3
కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితం ॥ ౪

సుగ్రీవః పరమప్రీతః వాక్యమేతదువాచ హ ।
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా ॥ ౫
తమేవముక్త్వా సుగ్రీవః లక్ష్మణం శుభలక్షణం ।
విసర్జయామాస తదా తారామన్యాశ్చ యోషితః ॥ ౬
ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్ ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హరయశ్శీఘ్రమాయయుః ॥ ౭
బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః ।
తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజాఽర్కసదృశప్రభః ॥ ౮
ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః ॥ ౯
సముపస్థాపయామాసుః శిబికాం ప్రియదర్శనాం ।
తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః ॥ ౧౦
లక్ష్మణారుహ్యతాం శీఘ్రం ఇతి సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసంనిభం ॥ ౧౧
బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తం ఆరురోహ సలక్ష్మణః ।
పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని ॥ ౧౨
శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైః ధూయమానైస్సమంతతః ।
శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః ॥ ౧౩
నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవః రాజ్యశ్రియమనుత్తమాం ।
స వానరశతైస్తీక్ష్ణైః బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః ॥ ౧౪

పరికీర్ణో౽ యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః ।
స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామనిషేవితం ॥ ౧౫
అవాతరన్మహాతేజాః శిబికాయాస్సలక్ష్మణః ।
ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ ॥ ౧౬
కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తథా ।
తటాకమివ తద్దృష్ట్వా రామః కుట్మలపంకజం ॥ ౧౭
వానరాణాం మహత్ సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ।
పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థాప్య హరీశ్వరం ॥ ౧౮
ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ।
పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౯
తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామోఽబ్రవీద్వచః ।
ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే ॥ ౨౦
విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ ।
హిత్వా ధర్మం తథాఽర్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే ॥ ౨౧
స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుధ్యతే ।
అమిత్రాణాం వధే యుక్తః మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః ॥ ౨౨
త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే ।
ఉద్యోగసమయస్త్వేషః ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన ॥ ౨౩
సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౪

ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
త్వత్ప్రసాదాన్మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౨౫
తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ।
కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః ॥ ౨౬
ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన ।
ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥ ౨౭
ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరాః గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ ।
కాంతారవనదుర్గాణాం అభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః ॥ ౨౮
దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః ।
స్వైస్స్వైః పరివృతాస్సైన్యైః వర్తంతే పథి రాఘవ ॥ ౨౯
శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః ।
అయుతైశ్చావృతా వీరాః శంకుభిశ్చ పరంతప ॥ 30
అర్బుదైరర్బుదశతైః మధ్యైశ్చాంతైశ్చ వానరాః ।
సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః ॥ 3౧
ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః ।
మేరుమందరసంకాశాః వింధ్యమేరుకృతాలయాః ॥ 3౨
తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవం ।
నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీం ॥ 33

తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్
హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః ।

బభూవ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః
ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥ ౩౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః ।
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిం ॥ ౧
యదింద్రో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్ క్వచిత్ ।
ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥ ౨
చంద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్ పృథివీం సౌమ్య నిర్మలాం ।
త్వద్విధో వాఽపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్ పరంతప ॥ ౩
ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్సౌమ్య శోభనం ।
జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినం ॥ ౪
త్వత్సనాథస్సఖె సంఖ్యే జేతాఽస్మి సకలానరీన్ ।
త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౫
జహారాత్మవినాశాయ వై దేహీం రాక్షసాధమః ।
వంచయిత్వా తు పౌలోమీం అనుహ్లాదో యథా శచీం ॥ ౬
న చిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైశ్శరైః ।
పౌలోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాహవే ॥ ౭

ఏతస్మిన్నంతరే చైవ రజస్సమభివర్తత ।
ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశోః ఛాదయద్గగనే ప్రభాం ॥ ౮
దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛితా ।
చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ॥ ౯
తతో నగేంద్రసంకాశైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః ।
కృత్స్నా సంఛాదితా భూమిః అసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః ॥ ౧౦
నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూథపైః ।
కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥ ౧౧
నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః ।
హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైః అన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥ ౧౨
తరుణాదిత్యవర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః ।
పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥ ౧౩
కోటీసహస్రైర్దశభిః శ్రీమాన్ పరివృతస్తదా ।
వీరశ్శతవలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౪
తతః కాంచనశైలాభః తారాయా వీర్యవాన్ పితా ।
అనేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౫
తథా పరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః ।
పితా రుమాయాస్సంప్రాప్తః సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥ ౧౬
పద్మకేసరసంకాశః తరుణార్కనిభాననః ।
బుద్ధిమాన్ వానరశ్రేష్ఠః సర్వవానరసత్తమః ॥ ౧౭

అనీకైర్బహుసాహస్రైః వానరాణాం సమన్వితః ।
పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౮
గోలాంగూలమహారాజః గవాక్షో భీమవిక్రమః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥ ౧౯
ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః ।
వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥ ౨౦
మహాచలనిభైర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః తిసృభిః కోటిభిర్వృతః ॥ ౨౧
నీలాంజనచయాకారః నీలో నామాథ యూథపః ।
అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥ ౨౨
తతః కాంచనశైలాభః గవయో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్వృతః ॥ ౨౩
దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా ।
వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః ॥ ౨౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ అశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ ।
కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతాం ॥ ౨౫
గజశ్చ బలవాన్ వీరః కోటిభిస్త్రిసృభిర్వృతః ।
ఆజగామ మహాతేజాః సుగ్రీవస్య సమీపతః ॥ ౨౬
ఋక్షరాజో మహాతేజాః జాంబవాన్నామ నామతః ।
కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తః సుగ్రీవస్య వశే స్థితః ॥ ౨౭

రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతః వానరో వానరేశ్వరం ।
ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః ॥ ౨౮
తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ ।
పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తః హరిభిర్గంధమాదనః ॥ ౨౯
తతః పద్మసహస్రేణ వృతశ్శంకుశతేన చ ।
యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥ ౩౦
తతస్తారాద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః ।
పంచభిర్హరికోటీభిః దూరతః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౧
ఇంద్రజానుః కపిర్వీరః యూథపః ప్రత్యదృశ్యత ।
ఏకాదశానాం కోటీనాం ఈశ్వరస్తైశ్చ సంవృతః ॥ ౩౨
తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తః తరుణాదిత్యసంనిభః ।
అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౩
తతో యూథపతిర్వీరః దుర్ముఖో నామ వానరః ।
ప్రత్యదృశ్యత కోటీభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ ॥ ౩౪
కైలాసశిఖరాకారైః వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ హనుమాన్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౫
నళశ్చాపి మహావీర్యః సంవృతో ద్రుమవాసిభిః ।
కోటీశతేన సంప్రాప్తః సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౬
తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభిర్దశభిర్వృతః ।
సంప్రాప్తోఽభిమతస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౩౭

శరభః కుముదో వహ్నిః వానరో రంహా ఏవ చ ।
ఏతే చాన్యే చ బహవః వానరాః కామరూపిణః ॥ ౩౮
ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ ।
యూథపాస్సమనుప్రాప్తాః తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౩౯
ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౪౦
అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ ।
కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః ॥ ౪౧
శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్ ।
అపరే వానరశ్రేష్ఠాః సంయమ్య చ యథోచితం ॥ ౪౨
సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా ।
సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్ వానరర్షభాన్ ॥ ౪౩
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ।
యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు
వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః ।
నివేశయిత్వా విధివద్బలాని
బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే ॥ ౪౪.౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

అథ రాజా సమృద్ధార్థః సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనం ॥ ౧
ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః ।
వానరా వారణేంద్రాభాః యే మద్విషయవాసినః ॥ ౨
త ఇమే బహువిక్రాంతైః హరిభిర్భీమవిక్రమైః ।
ఆగతా వానరా ఘోరాః దైత్యదానవసంనిభాః ॥ ౩
ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః ।
పరాక్రమేషు విఖ్యాతాః వ్యవసాయేషు చోత్తమాః ॥ ౪
పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః ।
కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తాః వానరాస్తవ కింకరాః ॥ ౫
నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః ।
అభిప్రేతమనుష్ఠాతుం తవ శక్ష్యంత్యరిందమ ॥ ౬
త ఇమే బహుసాహస్రైః అనీకైర్భీమవిక్రమైః ।
యన్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతాం ॥ ౭
త్వత్సైన్యం త్వద్వశే యుక్తం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః ॥ ౮
తథాఽపి తు యథాతత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః ॥ ౯

బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౦
స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః ।
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౧
ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలే సహ త్వయా ।
నాహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర ।
త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయం ॥ ౧౩
త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః ।
సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ ॥ ౧౪
భవానస్మద్ధితే యుక్తః సుకృతార్థోఽర్థవిత్తమః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః వినతం నామ యూథపం ॥ ౧౫
అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ।
శైలాభం మేఘనిర్ఘోషం ఊర్జితం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౧౬
సోమసూర్యాత్మజైస్సార్ధం వానరైర్వానరోత్తమ ।
దేశకాలనయైర్యుక్తః కార్యాకార్యవినిశ్చయే ॥ ౧౭
వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినాం ।
అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననాం ॥ ౧౮
తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ ॥ ౧౯

నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా ।
కాళిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిం ॥ ౨౦
సరస్వతీం చ సింధుం చ శోణం మణినిభోదకం ।
మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితాం ॥ ౨౧
బ్రహ్మమాలాన్ విదేహాంశ్చ మాళవాన్ కాశికోసలాన్ ।
మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్ పుండ్రాన్ వంగాంస్తథైవ చ॥
పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరాం ।
సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భిస్తతస్తతః ॥ ౨౩
రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్నుషాం ।
సముద్రమవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్ పత్తనాని చ ॥ ౨౪
మందరస్య చ యె కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతాం ।
కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ౨౫
ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః ।
అక్షయా బలవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ ౨౬
కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః ।
ఆమమీనాశనాస్తత్ర కిరాతా ద్వీపవాసినః ॥ ౨౭
అంతర్జలచరా ఘోరాః నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః ।
ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కాననౌకసః ॥ ౨౮
గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ ।
రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితం ॥ ౨౯

సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకరమండితం ।
యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ ౩౦
దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః ।
ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ ౩౧
మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీం ।
తతో రక్తజలం శోణం అగాధం శీఘ్రగామినం ॥ ౩౨
గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితం ।
తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ ॥ ౩౩
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ।
పర్వతప్రభవా నద్యః సురమ్యా బహునిష్కుటాః ॥ ౩౪
మార్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ ।
తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౩౫
ఊర్మిమంతం సముద్రం చ క్రోశంతమనిలోద్ధతం ।
తత్రాసురా మహాకాయాః ఛాయాం గృహ్ణంతి నిత్యశః ॥ ౩౬
బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతాః దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః ।
తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితం ॥ ౩౭
అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మహోదధిం ।
తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరం ॥ ౩౮
గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీం ।
గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితం ॥ ౩౯

తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర శైలనిభా భీమాః మందేహా నామ రాక్షసాః ॥ ౪౦
శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః ।
తే పతంతి జలె నిత్యం సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥ ౪౧
నిహతా బ్రహ్మతేజోభిః అహన్యహని రాక్షసాః ।
అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతె స్మ పునఃపునః ॥ ౪౨
తతః పాండురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరం ।
గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షాః ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ ౪౩
తస్య మధ్యే మహాన్ శ్వేతః ఋషభో నామ పర్వతః ।
దివ్యగంధైః కుసుమితైః రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ ౪౪
సరశ్చ రాజతైః పద్మైః జ్వలితైహేమకేసరైః ।
నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులం ॥ ౪౫
విబుధాశ్చారణా యక్షాః కింనరాస్సాప్సరోగణాః ।
హృష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నళినీం తాం రిరంసవః ॥ ౪౬
క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వభూతభయావహం ॥ ౪౭
తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ ।
అస్యాహుస్తన్మహావేగం ఓదనం సచరాచరం ॥ ౪౮
తత్ర విక్రోశతాం నాదః భూతానాం సాగరౌకసాం ।
శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబాముఖం ॥ ౪౯

స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ ।
జాతరూపశిలో నామ మహాన్ కనకపర్వతః ॥ ౫౦
తత్ర చంద్రప్రతీకాశం పన్నగం ధరణీధరం ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౫౧
ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృతం ।
సహస్రశిరసం దేవం అనంతం నీలవాససం ॥ ౫౨
త్రిశిరాః కాంచనః కేతుః సాలస్తస్య మహాత్మనః ।
స్థాపితః పర్వతస్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ ౫౩
పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్త్రిదశేశ్వరైః ।
తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుదయపర్వతః ॥ ౫౪
తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా ।
జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ ౫౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః ।
జాతరూపమయైర్దివ్యైః శోభతే సూర్యసన్నిభైః ॥ ౫౬
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ।
శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువం ॥ ౫౭
తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణుస్త్రివిక్రమే ।
ద్వితీయం శిఖరే మేరోః చకార పురుషోత్తమః ॥ ౫౮
ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః ।
దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రియం ॥ ౫౯

తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః ।
ప్రకాశమానా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణా స్తపస్వినః ॥ ౬౦
అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే ।
యస్మింస్తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణభృతామపి ॥ ౬౧
శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౨
కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః ।
ఆవిష్టా తెజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥ ౬౩
పూర్వమేతత్ కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ ।
సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్యతే ॥ ౬౪
తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౫
తతః పరమగమ్యా స్యాత్ దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా ।
రహితా చంద్రసూర్యాభ్యాం అదృశ్యా తిమిరావృతా ॥ ౬౬
శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరెషు వనేషు చ ।
యే చ నోక్తా మయా దేశాః విచేయా తేషు జానకీ ॥ ౬౭
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౬౮
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వం ఉదయం ప్రాప్య పర్వతం ॥ ౬౯

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్మమ ।
సిద్ధార్థాస్సంనివర్తధ్వం అధిగమ్య చ మైథిలీం ॥ ౨౦

మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం
దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః ।
అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం
తతో నివృత్తాస్సుఖినో భవిష్యథ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తన్మహద్వానరం బలం ।
దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥ ౧
నీలమగ్నిసుతం చైవ హనుమంతం చ వానరం ।
పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలం ॥ ౨
సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ ।
గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమృషభం తథా ॥ ౩
మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనం ।
ఉల్కాముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥ ౪
అంగదప్రముఖాన్ వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః ।
వేగవిక్రమసంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్ ॥ ౫

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగగం ।
విధాయ హరివీరాణాం ఆదిశద్దక్షిణాం దిశం ॥ ౬
యే కేచన సముద్దేశాః తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః ।
కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥ ౭
సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతం ।
నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౮
తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం ।
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౯
మేఖలాముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి ।
అశ్వవంతీమవంతీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౦
విదర్భాన్ ఋషికాంశ్చైవ రమ్యాన్ మాహిషకానపి ।
తథా వంగాన్ కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః ॥ ౧౧
అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహం ।
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౨
తథైవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్ పాండ్యాన్ సకేరళాన్ ।
అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౧౩
విచిత్రశిఖరః శ్రీమాన్ చిత్రపుష్పితకాననః ।
స చందనవనోద్దేశః మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥ ౧౪
తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రసన్నసలిలాం శివాం ।
తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహితామప్సరోగణైః ॥ ౧౫

తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసం ।
ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశం అగస్త్యమృషిసత్తమం ॥ ౧౬
తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా ।
తామ్రపర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీం ॥ ౧౭
సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ ।
కాంతేవ యువతిః కాంతం సముద్రమవగాహతే ॥ ౧౮
తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితం ।
యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః॥ ౧౯
తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయం ।
అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥ ౨౦
చిత్రనానానగః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పర్వతోత్తమః ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ అవగాఢో మహార్ణవం ॥ ౨౧
నానావిధైర్నగైస్సర్వైః లతాభిశ్చోపశోభితం ।
దేవర్షియక్షప్రవరైః అప్సరోభిశ్చ సేవితం ॥ ౨౨
సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరం ।
తముపైతి సహస్రాక్షః సదా పర్వసు పర్వసు ॥ ౨౩
ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః ।
అగమ్యో మానుషైర్దీప్తః తం మార్గధ్వం సమంతతః ॥ ౨౪
తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః ।
స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౨౫

రాక్షసాధిపతేర్వాసః సహస్రాక్షసమద్యుతేః ।
దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ ॥ ౨౬
అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృష్య భోజనీ ।
ఏవం నిస్సంశయాన్ కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః ॥ ౨౭
మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః ।
తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శతయోజనే ॥ ౨౮
గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః ।
చంద్రసూర్యాంశుసంకాశః సాగరాంబుసమావృతః ॥ ౨౯
భ్రాజతే విపులైః శృంగైః అంబరం విలిఖన్నివ ।
తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతేఽయం దివాకరః ॥ ౩౦
శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతేఽయం నిశాకరః ।
న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః ॥ ౩౧
ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః ।
తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్నామ పర్వతః ॥ ౩౨
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ ।
తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః ॥ ౩౩
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః సర్వకాలమనోహరైః ।
తత్ర భుక్త్వా వరార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౩౪
మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః ।
తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః ॥ ౩౫

అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ॥ ౩౬
శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితం ।
తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ ॥ ౩౭
విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా ।
రక్షితా పన్నగైర్ఘోరైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహావిషైః ॥ ౩౮
సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞః యస్యాం వసతి వాసుకిః ।
నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ ॥ ౩౯
తత్ర చానంతరా దేశాః యే కేచన సుసంవృతాః ।
తం చ దేశమతిక్రమ్య మహాన్ ఋషభసంస్థితః ॥ ౪౦
సర్వరత్నమయః శ్రీమాన్ ఋషభో నామ పర్వతః ।
గోశీర్షకం పద్మకం చ హరిశ్యామం చ చందనం ॥ ౪౧
దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభం ।
న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన ॥ ౪౨
రోహితా నామ గంధర్వాః ఘోరా రక్షంతి తద్వనం ।
తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః ॥ ౪౩
శైలూషో గ్రామణీ శిగ్రుః శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ ।
రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణాం ॥ ౪౪
అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాః తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః ।
తతః పరం న వస్సేవ్యః పితృలోకస్సుదారుణః ॥ ౪౫

రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసా వృతా ।
ఏతావదేవ యుష్మాభిః వీరా వానరపుంగవాః ॥ ౪౬
శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః ।
సర్వమేతత్ సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే ॥ ౪౭
గతిం విదిత్వా వైదేహ్యాః సంనివర్తితుమర్హథ ।
యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి ॥ ౪౮
మత్తుల్యవిభవో భోగైః సుఖం స విహరిష్యతి ।
తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః ॥ ౪౯
కృతాపరాధో బహుశః మమ బంధుర్భవిష్యతి ।
అమితబలపరాక్రమా భవంతః
విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః ।
మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం
తదధిగుణం పురుషార్థమారభధ్వం ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశం ।
అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపం ॥ ౧
తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమం ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం అభిగమ్య ప్రణమ్య చ ॥ ౨

మరీచిపుత్రం మారీచం అర్చిష్మంతం మహాకపిం ।
వృతం కపివరైశ్శూరైః మహేంద్రసదృశద్యుతిం ॥ ౩
బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమద్యుతిం ।
మరీచిపుత్రాన్ మారీచాన్ అర్చిర్మాలాన్ మహాబలాన్ ॥ ౪
ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ ప్రతీచీమాదిశద్దిశం ।
ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః ॥ ౫
సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గత ।
సురాష్ట్రాన్ సహ బాహ్లీకాన్ శూరాన్ భీమాంస్తథైవ చ ॥ ౬
స్ఫీతాన్ జనపదాన్ రమ్యాన్ విపులాని పురాణి చ ।
పున్నాగగహనం కుక్షిం వకులోద్దాలకాకులం ॥ ౭
తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః ।
ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలాశ్శివాః ॥ ౮
తాపసానామరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే ।
తతః స్థలీం మరుప్రాయాం అత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః ॥ ౯
గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశం ।
తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౧౦
తిమినక్రాయుతజలం అక్షోభ్యమథ వానరాః ।
తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥ ౧౧
కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ ।
తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౨

వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ ।
మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురం ॥ ౧౩
అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనం ।
రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తత స్తతః ॥ ౧౪
సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః ।
మహాన్ హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥ ౧౫
తస్య ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః ।
తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే ॥ ౧౬
తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే ।
దృప్తాస్తృప్తాశ్చ మాతంగాః తోయదస్వననిస్స్వనాః ॥ ౧౭
విచరంతి విశాలేఽస్మిన్ తోయపూర్ణే సమంతతః ।
తస్య శృంగం దివస్స్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపం ॥ ౧౮
సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః ।
కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనాం ॥ ౧౯
దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
కోట్యస్తత్ర చతుర్వింశత్ గంధర్వాణాం తరస్వినాం ॥ ౨౦
వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణాం ।
పావకార్చిఃప్రతీకాశాః సమవేతాస్సహస్రశః ॥ ౨౧
నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
నాదేయం చ ఫలం తస్మాత్ దేశాత్ కించిత్ ప్లవంగమైః ॥

దురాసదా హి తే వీరాః సత్త్వవంతో మహాబలాః ।
ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతె భీమవిక్రమాః ॥ ౨౩
తత్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యః మార్గితవ్యా చ జానకీ ।
న హి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమనువర్తతాం ॥ ౨౪
తత్ర వైడూర్యవర్ణాభః వజ్రసంస్థానసంస్థితః ।
నానాద్రుమలతాకీర్ణః వజ్రో నామ మహాగిరిః ॥ ౨౫
శ్రీమాన్ సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమం ।
గుహాస్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః ॥ ౨౬
చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః ।
తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౭
తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవం ।
ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః ॥ ౨౮
తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వై దేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౯
యోజనానాం చతుష్షష్టిః వరాహో నామ పర్వతః ।
సువర్ణశృంగస్సుశ్రీమాన్ అగాధె వరుణాలయే ॥ ౩౦
తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురం ।
యస్మిన్ వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః ॥ ౩౧
తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వై దేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౩౨

తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్ఝరః ।
పర్వతస్సర్వసౌవర్ణః ధారాప్రస్రవణాయుతః ॥ ౩౩
తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః ।
అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః ॥ ౩౪
యస్మిన్ హరిహయశ్శ్రీమాన్ మహేంద్రః పాకశాసనః ।
అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః ॥ ౩౫
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితం ।
షష్టిర్గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ ॥ ౩౬
తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః ।
జాతరూపమయైర్వృక్షైః శోభితాని సుపుష్పితైః ॥ ౩౭
తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తరపర్వతః ।
ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పురా ॥ ౩౮
తేనైవముక్తశ్శైలేంద్రః సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః ।
మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివారాత్రం చ కాంచనాః ॥ ౩౯
త్వయి యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః ।
తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః ॥ ౪౦
విశ్వేదేవాశ్చ మరుతః వసవశ్చ దివౌకసః ।
ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తరపర్వతం ॥ ౪౧
ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోభిపూజితః ।
అదృశ్యస్సర్వభూతానాం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౪౨

యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః ।
ముహూర్తార్ధేన తం శీఘ్రం అభియాతి శిలోచ్చయం ॥ ౪౩
శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసంనిభం ।
ప్రాసాదగణసంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా ॥ ౪౪
శోభితం తరుభిశ్చిత్రైః నానాపక్షిసమాకులైః ।
నికేతం పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౪౫
అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్ ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః ॥ ౪౬
తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౪౭
యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞః తపసా స్వేన భావితః ।
మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః ॥ ౪౮
ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిః మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి ॥ ౪౯
ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే ।
కృత్వా వితిమిరం సర్వం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౫౦
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౫౧
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత ॥ ౫౨

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ ।
సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురో మే గమిష్యతి ॥ ౫౩
శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్టకారిభిః ।
గురురేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః ॥ ౫౪
భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు ।
ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశం ॥ ౫౫
భవంతః పరిపశ్యంతు యథా దృశ్యేత జానకీ ।
దృష్టాయాం తు నరేంద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః ॥ ౫౬
కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా ।
అతోఽన్యదపి యత్కార్యం కార్యస్యాస్య హితం భవేత్ ॥ ౫౭
సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితం ।

తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగాః
సుగ్రీవవాక్యం నిపుణం నిశమ్య ।
ఆమంత్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే
జగ్ముర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తాం ॥ ౫౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

———:o:———

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

తతస్సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశం ।
వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః ॥ ౧

ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞః సర్వవానరసత్తమం ।
వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా ॥ ౨
వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసాం ।
వైవస్వతసుతైస్సార్థం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః ॥ ౩
దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకాం ।
సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితాం ॥ ౪
అస్మిన్ కార్యే వినిర్వృత్తే కృతే దాశరథేః ప్రియే ।
ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః ॥ ౫
కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా ।
తస్య చేత్ ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ ॥ ౬
అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిం అకర్తురపి యశ్చరేత్ ।
తస్య స్యాత్ సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః ॥ ౭
ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా ।
తథా భవద్భిః కర్తవ్యం అస్మత్ప్రియహితైషిభిః ॥ ౮
అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః ।
అస్మాసు చాగతప్రీతిః రామః పరపురంజయః ॥ ౯
ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యశ్శైలాంతరాణి చ ।
భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా ॥ ౧౦
తత్ర మ్లేచ్ఛాన్ పుళిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ ।
ప్రస్థలాన్ భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః ॥ ౧౧

కాంభోజాన్ యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకానపి ।
బాహ్లీకాన్ ఋషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ ॥ ౧౨
చీనాన్ పరమచీనాంశ్చ నిహారాంశ్చ పునఃపునః ।
అన్వీక్ష్య దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ ॥ ౧౩
లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౪
తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితం ।
కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తు గమిష్యథ ॥ ౧౫
మహత్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ ।
విచినుధ్వం మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః ॥ ౧౬
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిం ।
తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతం ॥ ౧౭
తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః ।
నానాపక్షిగణాకీర్ణః వివిధద్రుమభూషితః ॥ ౧౮
తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౯
తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్శతయోజనం ।
అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితం ॥ ౨౦
తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణం ।
కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ ॥ ౨౧

తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతం ।
కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౨
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా ।
హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా ॥ ౨౩
తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్కృతః ।
ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్ ॥ ౨౪
తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౫
క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమం ।
అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతం ॥ ౨౬
వసంతి హి మహాత్మానః తత్ర సూర్యసమప్రభాః ।
దేవైరప్యర్చితాస్సమ్యక్ దేవరూపా మహర్షయః ॥ ౨౭
క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ ।
నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః ॥ ౨౮
క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః ।
అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయం ॥ ౨౯
న గతిస్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసాం ।
స చ సర్వైర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థభూధరః ॥ ౩౦
క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః ।
మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయం కృతం ॥ ౩౧

మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థకందరః ।
స్త్రీణామశ్వముఖీనాం చ నికేతాస్తత్ర తత్ర తు ॥ ౩౨
తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితం ।
సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః ॥ ౩౩
వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః ।
ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిర్వినయాన్వితైః ॥ ౩౪
హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః ।
తరుణాదిత్యసంకాశైః హంసైర్విచరితం శుభైః ॥ ౩౫
ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః ।
గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః ॥ ౩౬
తత్సరస్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరం ।
అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదితం ॥ ౩౭
గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే ।
విశ్రామ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైః దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః ॥ ౩౮
తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా ।
ఉభయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥ ౩౯
తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యానయంతి చ ।
ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః ॥ ౪౦
తతః కాంచనపద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః ।
నీలవైడూర్యపత్రాభిః నద్యస్తత్ర సహస్రశః ॥ ౪౧

రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః ।
తరుణాదిత్యసదృశైః భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥ ౪౨
మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః ।
నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైః స దేశస్సర్వతో వృతః ॥ ౪౩
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిః మణిభిశ్చ మహాధనైః ।
ఉద్ధూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥ ౪౪
సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైః అవగాఢా నగోత్తమైః ।
జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥ ౪౫
నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః ।
దివ్యగంధరసస్పర్శాః సర్వకామాన్ స్రవంతి చ ॥ ౪౬
నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ।
ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూషణాని తథైవ చ ॥ ౪౭
స్త్రీణాం చాప్యనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ ।
సర్వర్తుసుఖసేవ్యాని ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ॥ ౪౮
మహార్హాణి విచిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః ।
శయనాని ప్రసూయంతే చిత్రాస్తరణవంతి చ ॥ ౪౯
మనఃకాంతాని మాల్యాని ఫలంత్యత్రాపరే ద్రుమాః ।
పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ ॥ ౫౦
స్త్రియశ్చ గుణసంపన్నాః రూపయౌవనలక్షితాః ।
గంధర్వాః కిన్నరాస్సిద్ధాః నాగా విద్యాధరాస్తథా ॥ ౫౧

రమంతే సహితా స్తత్ర నారీభిర్భాస్కరప్రభాః ।
సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే రతిపరాయణాః ॥ ౫౨
సర్వే కామార్థసహితాః వసంతి సహయోషితః ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః సోత్కృష్టహసితస్వనః ॥ ౫౩
శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూతమనోహరః ।
తత్ర నాముదితః కశ్చిత్ నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః ॥ ౫౪
అహన్యహని వర్ధంతే గుణా స్తత్ర మనోరమాః ।
సమతిక్రమ్య తం దేశం ఉత్తరః పయసాం నిధిః ॥ ౫౫
తత్ర సోమగిరిర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్ ।
ఇంద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మలోకగతాశ్చ యే ॥ ౫౬
దేవా స్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివం గతాః ।
స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే ॥ ౫౭
సూర్యలక్ష్మ్యాఽభివిజ్ఞేయః తపతేవ వివస్వతా ।
భగవానపి విశ్వాత్మా శంభురేకాదశాత్మకః ॥ ౫౮
బ్రహ్మా వసతి దేవేశః బ్రహ్మర్షిపరివారితః ।
న కథంచన గంతవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః ॥ ౫౯
అన్యేషామపి భూతానాం నాతిక్రామతి వై గతిః ।
స హి సోమగిరిర్నామ దేవానామపి దుర్గమః ॥ ౬౦
తమాలోక్య తతః క్షిప్రం ఉపావర్తితుమర్హథ ।
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ॥ ౬౧

అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ।
సర్వమేతద్వివేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ॥ ౬౨
యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః ।
తతః కృతం దాశరథేర్మహత్ ప్రియం
మహత్తరం చాపి తతో మమ ప్రియం ।
కృతం భవిష్యత్యనిలానలోపమాః
విదేహజాదర్శనజేన కర్మణా ॥ ౬౩
తతః కృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవాః
మయాఽర్చితాస్సర్వగుణైర్మనోరమైః ।
చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాంతశత్రవః
సహప్రియా భూతధరాః ప్లవంగమాః ॥ ౬౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

విశేషేణ తు సుగ్రీవః హనుమత్యర్థముక్తవాన్ ।
స హి తస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థసాధనే ॥ ౧
అబ్రవీచ్చ హనూమంతం విక్రాంతమనిలాత్మజం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః ప్రభుస్సర్వవనౌకసాం ॥ ౨
న భూమౌ నాంతరిక్షే వా నాంబరే నామరాలయే ।
నాప్సు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥ ౩

సాసురాస్సహగంధర్వాః సనాగనరదేవతాః ।
విదితాస్సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః ॥ ౪
గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే ।
పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌజసః ॥ ౫
తేజసా వాఽపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే ।
తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవోపపాదయ ॥ ౬
త్వయ్యేవ హనుమన్నస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః ।
దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥ ౭
తతః కార్యసమాసంగం అవగమ్య హనూమతి ।
విదిత్వా హనుమంతం చ చింతయామాస రాఘవః ॥ ౮
సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనూమతి హరీశ్వరః ।
నిశ్చితార్థకరశ్చాపి హనుమాన్ కార్యసాధనే ॥ ౯
తదేవం ప్రస్థితస్యాస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః ।
భర్త్రా పరిగృహీతస్య ధ్రువః కార్యఫలోదయః ॥ ౧౦
తం సమీక్ష్య మహాతేజాః వ్యవసాయోత్తరం హరిం ।
కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేంద్రియమానసః ॥ ౧౧
దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితం ।
అంగులీయమభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః ॥ ౧౨
అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా ।
మత్సకాశాదనుప్రాప్తం అనుద్విగ్నాఽనుపశ్యతి ॥ ౧౩

వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్తశ్చ విక్రమః ।
సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే ॥ ౧౪

స తం గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః ।
వందిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః ॥ ౧౫

స తత్ప్రకర్షన్ హరిణాం బలం మహత్
బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః ।
గతాంబుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధమండలః
శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః ॥ ౧౬

అతిబల బలమాశ్రితస్తవాహం
హరివరవిక్రమ విక్రమైరనల్పైః ।
పవనసుత యథాఽభిగమ్యతే సా
జనకసుతా హనుమన్ తథా కురుష్వ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

సర్వాంశ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ ప్లవగర్షభః ।
సమస్తానబ్రవీద్భూయః రామకార్యార్థవృద్ధయే ॥ ౧

ఏవమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ।
తదుగ్రశాసనం భర్తుః విజ్ఞాయ హరిపుంగవాః ॥ ౨

శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే ।
రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్ న్యవసత్ సహలక్ష్మణః ॥ ౩

ప్రతీక్షమాణస్తం మాసం యస్సీతాధిగమే కృతః ।
ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజసమావృతాం ॥ ౪
ప్రతస్థే సహసా వీరః హరిశ్శతవలిస్తదా ।
పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూథపః ॥ ౫
తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః ।
అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః ॥ ౬
పశ్చిమాం తు భృశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః ।
ప్రతస్థే హరిశార్దూలః దిశం వరుణపాలితాం ॥ ౭
తతస్సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథాతథం ।
కపిసేనాపతీన్ ముఖ్యాన్ ముమోచ సుఖితస్సుఖం ॥ ౮
ఏవం సంబోధితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథపాః ।
స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే ॥ ౯
ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణం ।
నదంతశ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౧౦
క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః ।
అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణమాహవే ॥ ౧౧
తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజాం ।
వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయతామితి ॥ ౧౨
ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీం ।
విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్ ॥ ౧౩

ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్ ।
అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః ॥ ౧౪
శతం యోజనసంఖ్యాయాః శతం సమధికం హ్యాహం ।
భూతలే సాగరే వాఽపి శైలేషు చ వనేషు చ ॥ ౧౫
పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతిః ।
ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః ॥ ౧౬
ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సంనిధౌ ।
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః ॥ ౧
సుగ్రీవస్తు తతో రామం ఉవాచ ప్రణతాత్మవాన్ ।
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ ॥ ౨
యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిం ।
పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతం ॥ ౩
తదా వివేశ మహిషః మలయస్య గుహాం ప్రతి ।
వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా ॥ ౪
తతోఽహం తత్ర నిక్షిప్తః గుహాద్వారి వినీతవత్ ।
న చ నిష్క్రామతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే ॥ ౫

తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలం ।
తదహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషాదితః ॥ ౬
అథాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః ।
శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయాఽఽవృతా ॥ ౭
అశక్నువన్ నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి ।
తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే ॥ ౮
రాజ్యం చ సుమహత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ ।
మిత్రైశ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః ॥ ౯
ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభం ।
తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవాద్భయయంత్రితః ॥ ౧౦
స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రియః ।
పరికాలయతే క్రోధాత్ ధావంతం సచివైస్సహ ॥ ౧౧
తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః ।
నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ ॥ ౧౨
ఆదర్శతలసంకాశా తతో వై పృథివీ మయా ।
అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవత్తదా ॥ ౧౩
పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౧౪
ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితం ।
క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయం ॥ ౧౫

పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతస్తదా ।
పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం తదా విభో ॥ ౧౬
పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతో ద్రుతం ।
దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౭
వింధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితాం ।
ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరాన్ ॥ ౧౮
పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తః వాలినా సమభిద్రుతః ।
సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశాన్ అస్తం చ గిరిసత్తమం ॥ ౧౯
ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠం ఉత్తరాం సంప్రధావితః ।
హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తరం ॥ ౨౦
యదా న విందం శరణం వాలినా సమభిద్రుతః ।
తదా మాం బుద్ధిసంపన్నః హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీ హరీశ్వరః ।
మతంగేన తదా శప్తః హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే ॥ ౨౨
ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్ ।
తత్ర వాసస్సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి ॥ ౨౩
తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ ।
న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్తదా ॥ ౨౪
ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్షముపలక్షితం ।
పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామస్యాగతస్తతః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాః సర్వతః కపియూథపాః ।
వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా ॥ ౧
సరాంసి సరితః కక్షా ఆకాశం నగరాణి చ ।
నదీదుర్గాంస్తథా శైలాన్ విచిన్వంతి సమంతతః ॥ ౨
సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతాః సర్వే వానరయూథపాః ।
ప్రదేశాన్ ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్ ॥ ౩
విచిత్య దివసం సర్వే సీతాఽధిగమనే ధృతాః ।
సమాయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః ॥ ౪
సర్వర్తుకామాన్ దేశేషు వానరాస్సఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
ఆసాద్య రజనీం శయ్యాం చక్రుస్సర్వేష్వహస్సు తే ॥ ౫
తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః ।
కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియూథపాః ॥ ౬
విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ ।
అదృష్ట్వా వినతస్సీతాం ఆజగామ మహాబలః ॥ ౭
ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః ।
ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశ్శతవలిస్తదా ॥ ౮
సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్య సహ వానరైః ।
సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే ॥ ౯

తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యాభివాద్య చ ।
ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౦
విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ ।
నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే ॥ ౧౧
గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాః త్వయా యాః పరికీర్తితాః ।
విచితాశ్చ మహాగుల్మాః లతా వితతసంతతాః ॥ ౧౨
గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ ।
సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ ॥ ౧౩
యే చైవ గహనా దేశాః విచితాస్తే పునఃపునః ।

ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా
స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః ।
దిశం తు యామేవ గతా తు సీతా
తామాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్ ॥ ౧౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః ।
సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశముపచక్రమే ॥ ౧
స తు దూరముపాగమ్య సర్వైస్తైః కపిసత్తమైః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౨

పర్వతాగ్రాన్ నదీదుర్గాన్ సరాంసి విపులాన్ ద్రుమాన్ ।
వృక్షషండాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘనపాదపాన్ ॥ ౩
అన్వేషమాణాస్తే సర్వే వానరాస్సర్వతో దిశం ।
న సీతాం దదృశుర్వీరాః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౪
తే భక్షయంతో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ ।
అన్వేషమాణా దుర్ధర్షాః న్యవసంస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౫
స తు దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణం ॥ ౬
త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియూథపాః ।
తాదృశాన్యప్యరణ్యాని విచిత్య భృశపీడితాః ॥ ౭
దేశమన్యం దురాధర్షం వివిశుశ్చాకుతోభయాః ।
యత్ర వంధ్యఫలా వృక్షాః విపుష్పాః పర్ణవర్జితాః ॥ ౮
నిస్తోయాస్సరితో యత్ర మూలం యత్ర సుదుర్లభం ।
న సంతి మహిషా యత్ర న మృగా న చ హస్తినః ॥ ౯
శార్దూలాః పక్షిణో వాఽపి యే చాన్యే వనగోచరాః ।
న యత్ర వృక్షా నౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః ॥ ౧౦
స్నిగ్ధపత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ।
ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చ భ్రమరైశ్చాపి వర్జితాః ॥ ౧౧
కండుర్నామ మహాభాగః సత్యవాదీ తపోధనః ।
మహర్షిః పరమామర్షీ నియమైర్దుష్ప్రధర్షణః ॥ ౧౨

తస్య తస్మిన్ వనే పుత్రః బాలష్షోడశవార్షికః ।
ప్రణష్టో జీవితాంతాయ క్రుద్ధస్తత్ర మహామునిః ॥ ౧౩
తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహద్వనం ।
అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జితం ॥ ౧౪
తస్య తే కాననాంతాంశ్చ గిరీణాం కందరాణి చ ।
ప్రభవాని నదీనాం చ విచిన్వంతి సమాహితాః ॥ ౧౫
తత్ర చాపి మహాత్మానః నాపశ్యన్ జనకాత్మజాం ।
హర్తారం రావణం వాఽపి సుగ్రీవప్రియకారిణః ॥ ౧౬
తే ప్రవిశ్యాశు తం భీమం లతాగుల్మసమావృతం ।
దదృశుః క్రూరకర్మాణం అసురం సురనిర్భయం ॥ ౧౭
తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైలమివాపరం ।
గాఢం పరిహితాస్సర్వే దృష్ట్వా తాన్ పర్వతోపమాన్ ॥ ౧౮
సోఽపి తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాః స్థేత్యబ్రవీద్బలీ ।
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ముష్టిముద్యమ్య సంహితం ॥ ౧౯
తమాపతంతం సహసా వాలిపుత్రోఽంగదస్తదా ।
రావణోఽయమితి జ్ఞాత్వా తలేనాభిజఘాన హ ॥ ౨౦
స వాలిపుత్రాభిహతః వక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్ ।
అసురోఽభ్యపతద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ పర్వతః ॥ ౨౧
తేఽపి తస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః ।
వ్యచిన్వన్ ప్రాయశస్తత్ర సర్వం తద్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౨

విచితం తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః ।
అన్యదేవాపరం ఘోరం వివిశుర్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౩
తే విచిత్య పునః ఖిన్నాః వినిష్పత్య సమాగతాః ।
ఏకాంతే వృక్షమూలే తు నిషేదుర్దీనమానసాః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

———— ౦ ————

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథాంగదస్తదా సర్వాన్ వానరానిదమబ్రవీత్ ।
పరిశ్రాంతో మహాప్రాజ్ఞః సమాశ్వాస్య శనైర్వచః ॥ ౧
వనాని గిరయో నద్యః దుర్గాణి గహనాని చ ।
దర్యో గిరిగుహాశ్చైవ విచితాని సమంతతః ॥ ౨
తత్ర తత్ర సహాస్మాభిః జానకీ న చ దృశ్యతే ।
తద్వా రక్షో హృతా యేన సీతా సురసుతోపమా ॥ ౩
కాలశ్చ నో మహాన్ యాతః సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః ।
తస్మాద్భవంతస్సహితాః విచిన్వంతు సమంతతః ॥ ౪
విహాయ తంద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితాం ।
విచినుధ్వం యథా సీతాం పశ్యామో జనకాత్మజాం ॥ ౫
అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనసశ్చాపరాజయః ।
కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుః తస్మాదేతద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౬

అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనౌకసః ।
ఖేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైః వనమేతద్విచీయతామ్ ॥ ౭
అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ।
అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమం ॥ ౮
సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణదండశ్చ వానరః ।
భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః ॥ ౯
హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే ।
ఉచ్యతాం వా క్షమం యన్నః సర్వేషామేవ వానరాః ॥ ౧౦
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః ।
ఉవాచావ్యక్తయా వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా ॥ ౧౧
సదృశం ఖలు వో వాక్యం అంగదో యదువాచ హ ।
హితం చైవానుకూలం చ క్రియతామస్య భాషితం ॥ ౧౨
పునర్మార్గామహే శైలాన్ కందరాంశ్చ దరీస్తథా ।
కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౧౩
యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః ॥ ౧౪
తతస్సముత్థాయ పునః వానరాస్తే మహాబలాః ।
వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౫
తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వతం ।
శృంగవంతం దరీమంతం అధిరుహ్య చ వానరాః ॥ ౧౬

తత్ర లోద్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ ।
వ్యచిన్వంస్తే హరివరాః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౭
తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః ।
న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ॥ ౧౮
తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరం ।
అవారోహంత హరయః వీక్షమాణాస్సమంతతః ॥ ౧౯
అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః ।
స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౨౦
తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భగ్నపరిశ్రమాః ।
పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశం॥ ౨౧
హనుమత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః ।
వింధ్యమేవాదితస్తావత్ విచేరుస్తే తతస్తతః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే–ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౧
సింహశార్దూలజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా ।
విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణేషు చ ॥ ౨

ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమాం ।
తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౩
స హి దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతం ॥ ౪
పరస్పరేణ హనుమాన్ అన్యోన్యస్యావిదూరతః ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౫
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నళః ।
అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః ॥ ౬
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ।
విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశుర్వివృతం బిలం ॥ ౭
దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితం ।
క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్థినః ॥ ౮
అవకీర్ణం లతావృక్షైః దదృశుస్తే మహాబిలం ।
తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాపి నిష్క్రమన్ ॥ ౯
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః ।
తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమం ॥ ౧౦
విస్మయవ్యగ్రమనసః బభూవుర్వానరర్షభాః ।
సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః ॥ ౧౧
అభ్యపద్యన్న సంహృష్టాః తేజోవంతో మహాబలాః ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమం ॥ ౧౨

దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహాం చ సర్వశః ।
తతః పర్వతకూటాభః హనుమాన్ పవనాత్మజః ॥ ౧౩
అబ్రవీద్వానరాన్ సర్వాన్ కాంతారవనకోవిదః ।
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౪
వయం సర్వే పరిశ్రాంతాః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
అస్మాచ్చాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః ॥ ౧౫
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః ।
నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః ॥ ౧౬
తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతం ॥ ౧౭
అచంద్రసూర్యం హరయః దదృశూ రోమహర్షణం ।
నిశామ్య తస్మాత్ సింహాంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః ॥౧౮
ప్రవిష్టా హరిశార్దూలాః బిలం తిమిరసంవృతం ।
న తేషాం సజ్జతే చక్షుః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౧౯
వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్తతే ।
తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః ॥ ౨౦
ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమం ।
తతస్తస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదపసంకులే ॥ ౨౧
అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమంతరం ।
తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాః సంభ్రాంతాస్సలిలార్థినః ॥ ౨౨

పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచిత్ కాలమతంద్రితాః ।
తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః ॥ ౨౩
ఆలోకం దదృశుర్వీరాః నిరాశా జీవితే తదా ।
తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనం ॥ ౨౪
దదృశుః కాంచనాన్ వృక్షాన్ దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్ ।
సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥
చంపకాన్ నాగవృక్షాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్ ।
స్తబకైః కాంచనైశ్చిత్రైః రక్తైః కిసలయైస్తథా ॥ ౨౬
ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణభూషితాన్ ।
తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ ॥ ౨౭
విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్ ।
నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః ॥ ౨౮
మహద్భిః కాంచనైః పద్మైః వృతా బాలార్కసంనిభైః ।
జాతరూపమయైర్మత్స్యైః మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః ౨౯
నళినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ ॥ ౩౦
తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ ।
హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ ॥ ౩౧
దదృశుస్తత్ర హరయః గృహముఖ్యాని సర్వశః ।
పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసంనిభాన్ ॥ ౩౨

కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః ।
మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ॥ 33
మహార్హాణి చ యానాని దదృశుస్తే సమంతతః ।
హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ ॥ 3४
అగరూణాం చ దివ్యానాం చందనానాం చ సంచయాన్ ।
శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ 3౫
మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ ।
దివ్యానామంబరాణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ ॥ 3౬
కంబళానాం చ చిత్రాణాం అజినానాం చ సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ ॥ 3౭
దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర విచిన్వంతః బిలే తస్మిన్ మహాబలాః ॥ 3౮
దదృశుర్వానరాశ్శూరాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః ।
తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాః చీరకృష్ణాజినాంబరాం ॥ 3౯
తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా ।
విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవాతిష్ఠంత సర్వశః ॥ ४౦
పప్రచ్ఛ హనుమాంస్తత్ర కాఽసి త్వం కస్య వా బిలం ।

తతో హనూమాన్ గిరిసంనికాశః
కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధాం ।

పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ
రత్నాని హేమాని వదస్వ కస్య ॥ ౪౧౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరాం ।
అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీం ॥ ౧

ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ॥ ౨

మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః ।
ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥ ౩

దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాః సంభ్రాంతా నష్టచేతసః ।
కస్యైతే కాంచనా వృక్షాః తరుణాదిత్యసంనిభాః ॥ ౪

శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ ॥ ౫

తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ ।
పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాస్సురభిగంధినః ॥ ౬

ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా ।
కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే ॥ ౭

కథం మత్స్యాశ్చ సౌవర్ణాః చరంతి సహ కచ్ఛపైః ।
ఆత్మానమనుభావం చ కస్య చైతత్తపోబలం ॥ ౮
అజానతాం నస్సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౯
ప్రత్యువాచ హనూమంతం సర్వభూతహితే రతా ।
మయో నామ మహాతేజాః మాయావీ దానవర్షభః ॥ ౧౦
తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనం ।
పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ॥ ౧౧
యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమం ।
స తు వర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౨
పితామహాద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనం ।
వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వరస్తదా ॥ ౧౩
ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదస్మిన్ మహావనే ।
తమప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవం ॥ ౧౪
విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః ।
ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమం ॥ ౧౫
శాశ్వతాః కామభోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయం ।
దుహితా మేరుసావర్ణేః అహం తస్యాః స్వయంప్రభా ॥ ౧౬
ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ ।
మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా ॥ ౧౭

తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమం ।
కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ॥ ౧౮
కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితం ।
ఇమాన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౯
భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ ।
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః,

అథ తానబ్రవీత్ సర్వాన్ విక్రాంతాన్ హరిపుంగవాన్ ।
ఇదం వచనమేకాగ్రా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౧
వానరా యది వః ఖేదః ప్రణష్టః ఫలభక్షణాత్ ।
యది చైతన్మయా శ్రావ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామి కథ్యతాం ॥ ౨
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
ఆర్జవేన యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వై దేహ్యా చాపి భార్యయా ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౫
వీరస్తస్య సఖా రాజ్ఞః సుగ్రీవో నామ వానరః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౬

అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం యమరక్షితాం ।
సహైభిర్వానరైర్ఘోరైః అంగదప్రముఖైర్వయం ॥ ౭
రావణం సహితాస్సర్వే రాక్షసం కామరూపిణం ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా మార్గధ్వమితి చోదితాః ॥ ౮
విచిత్య తు వయం సర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశం ।
బుభుక్షితాః పరిశ్రాంతాః వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౯
వివర్ణవదనాస్సర్వే సర్వే ధ్యానపరాయణాః ।
నాధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నాశ్చింతామహార్ణవే ॥ ౧౦
చారయంతస్తతశ్చక్షుః దృష్టవంతో వయం బిలం ।
లతాపాదపసంఛన్నం తిమిరేణ సమావృతం ॥ ౧౧
అస్మాద్ధంసా జలక్లిన్నాః పక్షైస్సలిలవిస్రవైః ।
కురరాస్సారసాశ్చైవ నిష్పతంతి పతత్రిణః ॥ ౧౨
సాధ్వత్ర ప్రవిశామేతి మయా తూక్తాః ప్లవంగమాః ।
తేషామపి హి సర్వేషాం అనుమానముపాగతం ॥ ౧౩
గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్యత్వరాన్వితాః ।
తతో గాఢం నిపతితాః గృహ్య హస్తౌ పరస్పరం ॥ ౧౪
ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
ఏతన్నః కార్యమేతేన కృత్యేన వయమాగతాః ॥ ౧౫
త్వాం చైవోపగతాస్సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః ।
ఆతిథ్యధర్మదత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౬

అస్మాభిరుపభుక్తాని బుభుక్షాపరిపీడితైః ।
యత్త్వయా రక్షితాస్సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా ॥ ౧౭
బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తే కుర్వంతు వానరాః ।
ఏవముక్తా తు సర్వజ్ఞా వానరైస్తైః స్వయంప్రభా ॥ ౧౮
ప్రత్యువాచ తతస్సర్వాన్ ఇదం వానరయూథపాన్ ।
సర్వేషాం పరితుష్టాఽస్మి వానరాణాం తరస్వినాం ॥ ౧౯
చరంత్యా మమ ధర్మేణ న కార్యమిహ కేనచిత్ ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఏవముక్తశ్శుభం వాక్యం తాపస్యా ధర్మసంహితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం తామనిందితచేష్టితాం ॥ ౧
శరణం త్వాం ప్రపన్నాః స్మః సర్వే వై ధర్మచారిణి ।
యః కృతస్సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ ౨
స చ కాలో హ్యతిక్రాంతః బిలే చ పరివర్తతాం ।
సా త్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాత్ ఉత్తారయితుమర్హసి ॥ ౩
తస్మాత్ సుగ్రీవవచనాత్ అతిక్రాంతాన్ గతాయుషః ।
త్రాతుమర్హసి నస్సర్వాన్ సుగ్రీవభయకర్శితాన్ ॥ ౪
మహచ్చ కార్యమస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి ।
తచ్చాపి న కృతం కార్యం అస్మాభిరిహ వాసిభిః ॥ ౫

ఏవముక్త్వా హనుమతా తాపసీ వాక్యమబ్రవీత్ ।
జీవతా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుం ॥ ౬
తపసస్తు ప్రభావేన నియమోపార్జితేన చ ।
సర్వానేవ బిలాదస్మాత్ ఉద్ధరిష్యామి వానరాన్ ॥ ౭
నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః ।
న హి నిష్క్రమితుం శక్యం అనిమీలితలోచనైః ॥ ౮
తతస్సంమీలితాస్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః ।
సహసా పిదధుర్దృష్టిం హృష్టా గమనకాంక్షయా ॥ ౯
వానరాస్తు మహాత్మానః హస్తరుద్ధముఖాస్తదా ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలాదుత్తారితాస్తయా ॥ ౧౦
తతస్తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ తాపసీ ధర్మచారిణీ ।
నిస్సృతాన్ విషమాత్తస్మాత్ సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
ఏష వింధ్యో గిరిః శ్రీమాన్ నానాద్రుమలతాకులః ।
ఏష ప్రస్రవణశ్శైలః సాగరోఽయం మహోదధిః ॥ ౧౨
స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా ॥ ౧౩
తతస్తే దదృశుర్ఘోరం సాగరం వరుణాలయం ।
అపారమభిగర్జంతం ఘోరైరూర్మిభిరావృతం ॥ ౧౪
మయస్య మాయావిహితం గిరిదుర్గం విచిన్వతాం ।
తేషాం మాసో వ్యతిక్రాంతః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥ ౧౫

విన్ధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే ।
ఉపవిశ్య మహాత్మానః చింతామాపేదిరే తదా ॥ ౧౬
తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్ ।
ద్రుమాన్ వాసంతికాన్ దృష్ట్వా బభూవుర్భయశంకితాః ॥ ౧౭
తే వసంతమనుప్రాప్తం ప్రతిబుధ్వా పరస్పరం ।
నష్టసందేశకాలార్థాః నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ ౧౮
తతస్తాన్ కపివృద్ధాంస్తు శిష్టాంశ్చైవ వనౌకసః ।
వాచా మధురయాఽఽభాష్య యథావదనుమాన్య చ ॥ ౧౯
స తు సింహవృషస్కంధః పీనాయతభుజః కపిః ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
శాసనాత్ కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః ।
మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కిం న బుధ్యతే ॥ ౨౧
వయమాశ్వయుజే మాసి కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః ।
ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముత్తరం ॥ ౨౨
భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తాః నీతిమార్గవిశారదాః ।
హితేష్వభిరతా భర్తుః నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు ॥ ౨౩
కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః ।
మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥ ౨౪
ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః ।
హరిరాజస్య సందేశం అకృత్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥ ౨౫

తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయం ।
ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌకసాం ॥ ౨౬
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
న క్షమిష్యతి నస్సర్వాన్ అపరాధకృతో గతాన్ ॥ ౨౭
అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి ।
తస్మాత్ క్షమమిహాద్యైవ ప్రాయోపవిశనం హి నః ॥ ౨౮
త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ ।
ధ్రువం నో హింసితా రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతానితః ॥ ౨౯
వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్ మృత్యురిహైవ నః ।
న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥ 30
నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమం ॥ 3౧
ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః ।
కిం మే సుహృద్భిర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥ 3౨
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి ।
ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితం ॥ 33
సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ ।
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః ॥ 3౪
అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ।
రాఘవప్రియకామార్థం ఘాతయిష్యత్యసంశయం ॥ 3౫

న క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ।
ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా ॥ ౩౬
నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయం ।
ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం
శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే ।
అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య
వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥ ౩౭
ఇదం హి మాయావిహితం సుదుర్గమం
ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయకం ।
ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాత్
న రాఘవాద్వానరరాజతోఽపి వా ॥ ౩౮
శ్రుత్వాఽంగదస్యాపి వచోఽనుకూలం
ఊచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః ।
యథా న హింస్యేమ తథా విధానం
అసక్తమద్యైవ విధీయతాం నః ॥ ౩౯ ౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి ।
అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥ ౧

బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితం ।
చతుర్దశగుణం మేనే హనుమాన్ వాలినస్సుతం ॥ ౨
ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తేజోబలపరాక్రమైః ।
శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥ ౩
బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః ।
శుశ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరం ॥ ౪
భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరం ।
అభిసంధాతుమారేభే హనుమానంగదం తతః ॥ ౫
స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ ।
భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వానరాన్ వాక్యసంపదా ॥ ౬
తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదం ।
భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః ॥ ౭
త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురం ।
దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥ ౮
నిత్యమస్థిరచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ ।
నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా ॥ ౯
త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే ।
యథాఽయం జాంబవాన్ నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥ ౧౦
న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః ।
దండేన వా త్వయా శక్యాః సుగ్రీవాదపకర్షితుం ॥ ౧౧

విగృహ్యాసనమప్యాహుః దుర్బలేన బలీయసః ।
ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాత్ న విగృహ్ణీత దుర్బలః ॥ ౧౨
యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీం ఏతద్బిలమితి శ్రుతం ।
ఏతల్లక్ష్మణబాణానాం ఈషత్కార్యం విదారణే ॥ ౧౩
స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా ।
లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైః భింద్యాత్ పత్రపుటం యథా ॥ ౧౪
లక్ష్మణస్య తు నారాచాః బహవస్సంతి తద్విధాః ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శాః గిరీణామపి దారణాః ॥ ౧౫
అవస్థానే యదైవ త్వం ఆసిష్యసి పరంతప ।
తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః ॥ ౧౬
స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః ।
ఖేదితా దుఃఖశయ్యాభిః త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥ ౧౭
స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః ।
తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥ ౧౮
న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః ।
అపవృత్తం జిఘాంసంతః మహావేగా దురాసదాః ॥ ౧౯
అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితం ।
ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీవః రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి ॥ ౨౦
ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః ।
శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి ॥ ౨౧

ప్రియకామశ్చ తే మాతుః తదర్థం చాస్య జీవితం ।
తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్ తస్మాదంగద గమ్యతాం ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
స్వామిసత్కారసంయుక్తం అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచం ఆనృశంస్యమథార్జవం ।
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే ॥ ౨
భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం ।
ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః ॥ ౩
కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా ।
యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖం ॥ ౪
సత్యాత్ పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః ।
విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ॥ ౫
లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా ।
ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మమస్మిన్ కథం భవేత్ ॥ ౬
తస్మిన్ పాపే కృతఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలాత్మని ।
ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః ॥ ౭

రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యః సగుణో నిర్గుణోఽపి వా ।
కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి ॥ ౮
భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహం ।
కిష్కింధాం ప్రాప్య జీవేయం అనాథ ఇవ దుర్బలః ॥ ౯
ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్ ।
శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ॥ ౧౦
బంధనాద్వాఽవసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనం ।
అనుజానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛంతు వానరాః ॥ ౧౧
అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీం ।
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే ॥ ౧౨
అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ ।
అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ ॥ ౧౩
వాచ్యస్తతో యవీయాన్మె సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ।
ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే ॥ ౧౪
మాతరం చైవ మే తారాం ఆశ్వాసయితుమర్హథ ।
ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ ॥ ౧౫
వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితం ।
ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ ॥ ౧౬
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః ।
తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః ॥ ౧౭

నయనేభ్యః ప్రముముచుః ఉష్ణం వై వారి దుఃఖితాః ।
సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినం ॥ ౧౮
పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్ ప్రాయమాసితుం ।
మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౯
ఉపస్పృశ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖాస్సముపావిశన్ ।
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః ॥ ౨౦
ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠాః ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ ।
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ ॥ ౨౧
జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః ।
హరణం చైవ వైదేహ్యాః వాలినశ్చ వధం రణే ॥ ౨౨
రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతం ।

స సం విశద్భిర్బహుభిర్మహీధరః
మహాద్రికూటప్రతిమైః ప్లవంగమైః ।
బభూవ సంనాదితనిర్దరాంతరః
భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే ।
హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముచక్రమే ॥ ౧

సంపాతిర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః ।
భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥ ౨
కందరాదభినిష్క్రమ్య స వింధ్యస్య మహాగిరేః ।
ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్ ॥ ౩
విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే ।
తథాఽయం విహితో భక్ష్యః చిరాన్మహ్యముపాగతః ॥ ౪
పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతం ।
ఉవాచేదం వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ ॥ ౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః ।
అంగదః పరమాయస్తః హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౬
పశ్య సీతాఽపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః ।
ఇమం దేశమనుప్రాప్తః వానరాణాం విపత్తయే ॥ ౭
రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతం ।
హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాఽఽగతా ॥ ౮
వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా ।
గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః ॥ ౯
తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి ।
ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయం ॥
అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రితాః ।
తేన తస్యోపకారార్థం త్యజతాఽఽత్మానమాత్మనా ॥ ౧౧

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా ।
రాఘవార్థే పరిశ్రాంతాః వయం సంత్యక్తజీవితాః ॥ ౧౨
కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే ॥ ౧౩
ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాత్ గతశ్చ పరమాం గతిం ।
జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ ౧౪
హరణేన చ వైదేహ్యాః సంశయం హరయో గతాః ।
రామలక్ష్మణయోర్వాసః అరణ్యే సహ సీతయా ॥ ౧౫
రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః ।
రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః ॥ ౧౬
కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతం ।

తదసుఖమనుకీర్తితం వచః
భువి పతితాంశ్చ సమీక్ష్య వానరాన్ ।
భృశచలితమతిర్మహామతిః
కృపణముదాహృతవాన్ స గృధ్రరాట్ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

తత్తు శ్రుత్వా తదా వాక్యం అంగదస్య ముఖోద్గతం ।
అబ్రవీద్వచనం గృధ్రః తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః ॥ ౧

కోఽయం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే ।
జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః ॥ ౨
కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం రాక్షసగృధ్రయోః ।
నామధేయమిదం భ్రాతుః చిరస్యాద్య మయా శ్రుతమ్ ॥ ౩
ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవద్భిరవతారితుమ్ ।
యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః ॥ ౪
అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్ ।
తదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః ॥ ౫
భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః ।
తస్యైవ చ మమ భ్రాతుః సఖా దశరథః కథమ్ ॥ ౬
యస్య రామః ప్రియః పుత్రః జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః ।
సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాత్ న శక్నోమ్యుపసర్పితుమ్ ॥ ౭
ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాత్ అవతర్తుమరిందమాః ।
శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథపాః ॥ ౮
శ్రద్దధుర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః ।
తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః ॥ ౯
చక్రుర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్నో భక్షయిష్యతి ।
సర్వథా ప్రాయమాసీనాః యది నో భక్షయిష్యతి ॥ ౧౦
కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం సిద్ధిమితో గతాః ।
ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుః సర్వే తే వానరర్షభాః ॥ ౧౧

అవతార్య గిరేః శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగదస్తదా ।
బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౨
మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మికస్తస్య చాత్మజౌ ।
సుగ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావుభౌ ॥ ౧౩
లోకే విశ్రుతకర్మాఽభూత్ రాజా వాలీ పితా మమ ॥
రాజా కృత్స్నస్య జగతః ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః । ౧౪
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ॥ ౧౫
పితుర్నిదేశనిరతః ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౧౬
రామస్య తు పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ ।
దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా ॥ ౧౭
రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీం ।
పరిశ్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥ ౧౮
ఏవం గృధ్రో హతస్తేన రావణేన బలీయసా ।
సంస్కృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమాం ॥ ౧౯
తతో మమ పితృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్ పితరం మమ ॥ ౨౦
మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
నిహత్య వాలినం రామః తతస్తమభిషేచయత్ ॥ ౨౧

స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౨౨
ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః ।
వైదేహీం నాధిగచ్ఛామః రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥ ౨౩
తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః ।
అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాస్స్మః ధర్మిణ్యా వివృతం బిలం ॥ ౨౪
మయస్య మాయావిహితం తద్బిలం చ విచిన్వతాం ।
వ్యతీతస్తత్ర నో మాసః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥ ౨౫
తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచనకారిణః ।
కృతాం సంస్థామతిక్రాంతాః భయాత్ ప్రాయముపాస్మహే ॥
క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే ।
గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్త్యక్తజీవితైః ।
సబాష్పో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥ ౧
యవీయాన్ మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః ।
యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥ ౨

వృద్ధభావాదపక్షత్వాత్ శృణ్వన్ తదపి మర్షయే ।
న హి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే ॥ ౩
పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ ।
ఆదిత్యముపయాతౌ స్వః జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ॥ ౪
ఆవృత్యాకాశమార్గే తు జవేన స్మ గతౌ భృశం ।
మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురవసీదతి ॥ ౫
తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితం ।
పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్ పరమవిహ్వలః ॥ ౬
నిర్దగ్ధపక్షః పతితః వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః ।
అహమస్మిన్ వసన్ భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే ॥ ౭
జటాయుష స్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥ ౮
జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా ।
ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౯
అదీర్ఘదర్శనం తం వై రావణం రాక్షసాధిపం ।
అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥ ౧౦
తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః ।
ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౧౧
నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః ।
వాఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమం ॥ ౧౨

జానామి వారుణాన్ లోకాన్ విష్ణోస్త్రివిక్రమానపి ।
మహాసురవిమర్దాన్వాఽప్యమృతస్య చ మంథనం ॥ ౧౩
రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా ।
జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥ ౧౪
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దురాత్మనా ॥ ౧౫
క్రోశంతీ రామరామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ ।
భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥ ౧౬
సూర్యప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమం ।
అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥ ౧౭
తాం తు సీతామహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్ ।
శ్రూయతాం మే కథయతః నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౧౮
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ।
అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥ ౧౯
ఇతో ద్వీపస్సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే ।
తస్మిన్ లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ ౨౦
జాంబూనదమయైర్ద్వారైః చిత్రైః కాంచనవేదికైః ।
ప్రాకారేణార్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥ ౨౧
తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ ।
రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా ॥ ౨౨

జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞః తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీం ।
లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥ ౨౩
సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనం ।
ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణం ॥ ౨౪
తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః ।
జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥ ౨౫
ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః ।
ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥ ౨౬
భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరైస్సహ ।
శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమం ॥ ౨౭
బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలినాం ।
షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ॥ ౨౮
వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః ।
ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా ॥ ౨౯
అస్మాకమపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా ।
తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః ॥ ౩౦
ఆయోజనశతాత్ సాగ్రాత్ వయం పశ్యామ నిత్యశః ।
అస్మాకం విహితా వృత్తిః నిసర్గేణ చ దూరతః ॥ ౩౧
విహితా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినాం ।
గర్హితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా ॥ ౩౨

ప్రతికార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ ।
ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిత్ లంఘనే లవణాంభసః ॥ 33
అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ ।
సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయమ్ ॥ 3౪
ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః ।
తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః ॥ 3౫
నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః ।
పునః ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరమ్ ॥ 3౬
బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితం ।
నిశమ్య ముదితా హృష్టాః తే వచః ప్లవగర్షభాః ॥ ౧
జాంబవాన్ వానరశ్రేష్ఠః సహ సర్వైః ప్లవంగమైః ।
భూతలాత్ సహసోత్థాయ గృధ్రరాజమథాబ్రవీత్ ॥ ౨
క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీం ।
తదాఖ్యాతు భవాన్ సర్వం గతిర్భవ వనౌకసాం ॥ 3
కో దాశరథిబాణానాం వజ్రవేగనిపాతినాం ।
స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమం ॥ ౪

స హరీన్ ప్రీతిసంయుక్తాన్ సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ ।
పునరాశ్వాసయన్ ప్రీతః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
శ్రూయతామిహ వైదేహ్యాః యథా మే హరణం శ్రుతం ।
యేన చాపి మమాఖ్యాతం యత్ర వాఽఽయతలోచనా ॥ ౬
అహమస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే ।
చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥ ౭
తం మామేవంగతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః ।
ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ॥ ౮
తీక్ష్ణకామాస్తు గంధర్వాః తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః ।
మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణక్షుధా వయం ॥ ౯
స కదాచిత్ క్షుధాఽఽర్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః ।
గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తః మమ పుత్రో హ్యనామిషః ॥ ౧౦
స మయా వృద్ధభావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్త్సితః ।
క్షుత్పిపాసాపరీతేన కుమారః పతతాం వరః ॥ ౧౧
స మామాహారసంరోధాత్ పీడితం ప్రీతివర్ధనః ।
అనుమాన్య యథాతత్త్వం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
అహం తాత యథాకాలం ఆమిషార్థీ ఖమాప్లుతః ।
మహేంద్రస్య గిరేర్ద్వారం ఆవృత్య చ సమాస్థితః ॥ ౧౩
తతస్సత్త్వసహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణాం ।
పంథానమేకోఽధ్యవసం సంనిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥ ౧౪

తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టః సూర్యోదయసమప్రభాం ।
స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్ వై భిన్నాంజనచయోపమః ॥ ౧౫
సోఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః ।
తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమభియాచితః ॥ ౧౬
న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ ।
నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్ కిమంగ బత మద్విధః ॥ ౧౭
స యాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః ।
అథాహం ఖచరైర్భూతైః అభిగమ్య సభాజితః ॥ ౧౮
దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్ మాం మహర్షయః ।
కథంచిత్ సకళత్రోఽసౌ గతస్తే స్వస్త్యసంశయం ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తతోఽహం తైః సిద్ధైః పరమశోభనైః ।
స చ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః ॥ ౨౦
హరన్ దాశరథేర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజాం ।
భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితాం ॥ ౨౧
రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజాం ।
ఏష కాలాత్యయస్తావత్ ఇతి కాలవిదాం వరః ॥ ౨౨
ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ ।
తచ్ఛ్రుత్వాఽపి హి మే బుద్ధిః నాసీత్ కాచిత్ పరాక్రమే ॥ ౨౩
అపక్షో హి కథం పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే ।
యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥ ౨౪

శ్రూయతాం తత్ ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయం ।
వాఙ్మతిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః ॥ ౨౫
యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశయః ।
తే భవంతో మతిశ్రేష్ఠాః బలవంతో మనస్వినః ॥ ౨౬
ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః ।
రామలక్ష్మణబాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః ॥ ౨౭
త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే ।
కామం ఖలు దశగ్రీవః తేజోబలసమన్వితః ॥ ౨౮
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరం ।
తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః ॥ ౨౯
న హి కర్మసు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః ।
ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥ ౧
తమంగదముపాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్వృతం ।
జనితప్రత్యయో హర్షాత్ సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨
కృత్వా నిశ్శబ్దమేకాగ్రాః శృణ్వంతు హరయో మమ ।
తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీం ॥ 3

అస్య విన్ధస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వనే ।
సూర్యాతపపరీతాంగః నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥ ౪
లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాత్ వివశో విహ్వలన్నివ ।
వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః నాభిజానామి కించన ॥ ౫
తతస్తు సాగరాన్ శైలాన్ నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ ।
వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగమత్ ॥ ౬
హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ ।
దక్షిణస్యోదధేస్తీరే విన్ధ్యోఽయమితి నిశ్చయః ॥ ౭
ఆసీచ్చాత్రాశ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితం ।
ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపాఽభవత్ ॥ ౮
అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాస్మిన్ ఋషిణా వినా ।
వసతో మమ ధర్మజ్ఞాః స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥ ౯
అవతీర్య చ విన్ధ్యాగ్రాత్ కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్ఛనైః ।
తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥ ౧౦
తమృషిం ద్రష్టుకామోస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశం ।
జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥ ౧౧
తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః ।
వృక్షో వాఽపుష్పితః కశ్చిత్ అఫలో వా న విద్యతే ॥ ౧౨
ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః ।
ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరం ॥ ౧౩

అథాపశ్యమదూరస్థం ఋషిం జ్వలితతేజసం ।
కృతాభిషేకం దుర్ధర్షం ఉపావృత్తముదఙ్ముఖం ॥ ౧౪
తమృక్షాః సృమరా వ్యాఘ్రాః సింహా నాగాస్సరీసృపాః ।
పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥ ౧౫
తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః ।
ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలం ॥ ౧౬
ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః ।
ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥ ౧౭
సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే ।
అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥ ౧౮
గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే ।
గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥ ౧౯
జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ ।
మానుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥ ౨౦
కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథం ।
దండో వాఽయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్ కృతం ।
ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥ ౧

భగవన్ వ్రణయుక్తత్వాత్ లజ్జయా వ్యాకులేంద్రియః ।
పరిశ్రాంతో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుం ॥ ౨
అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ ।
ఆకాశం పతితౌ వీరౌ జిజ్ఞాసంతౌ పరాక్రమం ॥ ౩
కైలాసశిఖరే బద్ధ్వా మునీనామగ్రతః పణం ।
రవిస్స్యాదనుయాతవ్యః యావదస్తం మహాగిరిం ॥ ౪
అథావాం యుగపత్ ప్రాప్తౌ అపశ్యావ మహీతలే ।
రథచక్రప్రమాణాని నగరాణి పృథక్పృథక్ ॥ ౫
క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః ।
గాయంతీశ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః ॥ ౬
తూర్ణముత్పత్య చాకాశం ఆదిత్యపథమాశ్రితౌ ।
ఆవామాలోకయావస్తత్ వనం శాద్వలసంనిభం ॥ ౭
ఉపలైరివ సంఛన్నా దృశ్యతే భూశ్శిలోచ్చయైః ।
ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రైరివ వసుంధరా ॥ ౮
హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః ।
భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే ॥ ౯
తీవ్రః స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీత్తదాఽఽవయోః ।
సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా ॥ ౧౦
న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నేయీ న చ వారుణీ ।
యుగాంతే నియతో లోకః హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా ॥ ౧౧

మనశ్చ మే హృతం భూయః సంనివర్త్య తు సంశ్రయం ।
యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్ పునస్సంధాయ చక్షుషీ ॥ ౧౨
యత్నేన మహతా భూయః రవిస్సమవలోకితః ।
తుల్యః పృథ్వీప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నా ॥ ౧౩
జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్య నిపపాత మహీం తతః ।
తం దృష్ట్వా తూర్ణమాకాశాత్ ఆత్మానం ముక్తవానహం ॥
పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తః జటాయుర్న ప్రదహ్యతే ।
ప్రమాదాత్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్ వాయుపథాదహం ॥ ౧౫
ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషం ।
అహం తు పతితో వింధ్యే దగ్ధపక్షో జడీకృతః ॥ ౧౬
రాజ్యేన హీనో భ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ ।
సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛన్ పతిష్యే శిఖరాద్గిరేః ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

——o——

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం అరుదం దుఃఖితో భృశం ।
అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరన్యౌ భవిష్యతః ।
ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే ॥ ౨

పురాణే సుమహత్ కార్యం భవిష్యతి మయా శ్రుతం ।
దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ ॥ ౩
రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకునందనః ।
తస్య పుత్రో మహాతేజాః రామో నామ భవిష్యతి ॥ ౪
అరణ్యం చ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి ।
అస్మిన్నర్థే నియుక్తస్సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః ॥ ౫
నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి ।
రాక్షసేంద్రో జనస్థానాత్ అవధ్యస్సురదానవైః ॥ ౬
సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ ।
న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ ॥ ౭
పరమాన్నం తు వైదేహ్యాః జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః ।
యదన్నమమృతప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభం ॥ ౮
తదన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రాదిదం త్వితి ।
అగ్రముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి ॥ ౯
యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః ।
దేవత్వం గచ్ఛతోర్వాఽపి తయోరన్నమిదం త్వితి ॥ ౧౦
ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యాః రామదూతాః ప్లవంగమాః ।
ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ ॥ ౧౧
సర్వథా హి న గంతవ్యం ఈదృశః క్వ గమిష్యసి ।
దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే ॥ ౧౨

నోత్సహేయమహం కర్తుం అద్యైవ త్వాం సపక్షకం ।
ఇహస్థస్త్వం తు లోకానాం హితం కార్యం కరిష్యసి ॥ ౧౩
త్వయాఽపి ఖలు తత్కార్యం తయోశ్చ నృపపుత్రయోః ।
బ్రాహ్మణానాం సురాణాం చ మునీనాం వాసవస్య చ ॥ ౧౪
ఇచ్ఛామ్యహమపి ద్రష్టుం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
నేచ్ఛే చిరం ధారయితుం ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే కళేబరం ॥ ౧౫
మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవం దృష్టతత్త్వార్థదర్శనః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిః వాక్యైర్వాక్యవిదాం వరః ।
మాం ప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రవిష్టస్స స్వమాశ్రమం ॥ ౧
కందరాత్తు విసర్పిత్వా పర్వతస్య శనైశ్శనైః ।
అహం వింధ్యం సమారుహ్య భవతః ప్రతిపాలయే ॥ ౨
అద్య త్వేతస్య కాలస్య సాగ్రం వర్షశతం గతం ।
దేశకాలప్రతీక్షోఽస్మి హృది కృత్వా మునేర్వచః ॥ ౩
మహాప్రస్థానమాసాద్య స్వర్గతే తు నిశాకరే ।
మాం నిర్దహతి సంతాపో వితర్కైర్బహుభిర్వృతం ॥ ౪
ఉత్థితాం మరణే బుద్ధిం మునివాక్యైర్నివర్తయే ।
బుద్ధిర్యా తేన మే దత్తా ప్రాణానాం రక్షణాయ తు ॥ ౫

సా మేఽపనయతే దుఃఖం దీప్తేవాగ్నిశిఖా తమః ।
బుధ్యతా చ మయా వీర్యం రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౬
పుత్రస్సంతర్జితో వాగ్భిః న త్రాతా మైథిలీ కథం ।
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా తౌ చ సీతావినాకృతౌ ॥ ౭
న మే దశరథస్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియం ।
తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతేర్వానరైస్సహ ॥ ౮
ఉత్పేతతుస్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణాం ।
స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైః ఉద్గతైరరుణచ్ఛదైః ॥ ౯
ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చేదమబ్రవీత్ ।
ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః ॥ ౧౦
ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ ।
యౌవనే వర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః ॥ ౧౧
తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ ।
సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతామధిగమిష్యథ ॥ ౧౨
పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః ।
ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్తమః ॥ ౧౩
ఉత్పపాత గిరేః శృంగాత్ జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః ॥ ౧౪
బభూవుర్హరిశార్దూలాః విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః ।

అథ పవనసమానవిక్రమాః
ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః ।

అభిజిదభిముఖా దిశం యయుః
జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥ ౧౫౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః ।
సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తాః వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥ ౧
సంపాతేర్వచనం శ్రుత్వా హరయో రావణక్షయం ।
హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨
అభిక్రమ్య తు తం దేశం దదృశుర్భీమవిక్రమాః ।
కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితం ॥ ౩
దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశం ।
సంనివేశం తతశ్చక్రుః హరివీరా మహాబలాః ॥ ౪
సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్వివిధైర్జలే ।
వ్యాత్తాస్యైస్సుమహాకాయైః ఊర్మిభిశ్చ సమాకులం ॥ ౫
ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః ।
క్వచిత్ పర్వతమాత్రైశ్చ జలరాశిభిరావృతం ॥ ౬
సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాళతలవాసిభిః ।
రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥ ౭

ఆకాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥ ౮
విషణ్ణాం వాహినీం దృష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్ ।
ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥ ౯
తాన్ విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్ వానరర్షభాన్ ।
ఉవాచ మతిమాన్ కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ ౧౦
న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోషసత్తమః ।
విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ ౧౧
విషాదోఽయం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే ।
తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి ॥ ౧౨
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం అంగదో వానరైస్సహ ।
హరివృద్ధైస్సమాగమ్య పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥ ౧౩
సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ ।
వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహినీ స్థితా ॥ ౧౪
కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తః స్తంభయితుం భవేత్ ।
అన్యత్ర వాలితనయాత్ అన్యత్ర చ హనూమతః ॥ ౧౫
తతస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః ।
అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్ వాక్యమర్థవదబ్రవీత్ ॥ ౧౬
క ఇదానీం మహాతేజాః లంఘయిష్యతి సాగరం ।
కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమం ॥ ౧౭

కో వీరో యోజనశతం లంఘయేచ్చ ప్లవంగమాః ।
ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కో మహాభయాత్
కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చైవ గృహాణి చ ।
ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయం ॥ ౧౯
కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అభిగచ్ఛేమ సంహృష్టాః సుగ్రీవం చ మహాబలం ॥ ౨౦
యది కశ్చిత్ సమర్థో వః సాగరప్లవనే హరిః ।
స దదాత్విహ నశ్శీఘ్రం పుణ్యామభయదక్షిణాం ॥ ౨౧
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్ ।
స్తిమితేవాభవత్ సర్వా తత్ర సా హరివాహినీ ॥ ౨౨
పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః ।
సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠాః భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥ ౨౩
వ్యపదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః ।
న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్ కస్యచిత్ క్వచిత్ ॥ ౨౪
బ్రువధ్వం యస్య యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తతోఽంగదవచః శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః ।
స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహం ఆహుస్తత్ర యథాక్రమం ॥ ౧

గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ।
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥ ౨
ఆబభాషే గజస్తత్ర ప్లవేయం దశయోజనమ్ ।
గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిమ్ ॥ ౩
గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౪
శరభస్తానువాచాథ వానరాన్ వానరర్షభః ।
చత్వారింశద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౫
వానరస్తు మహాతేజాః అబ్రవీద్గంధమాదనః ।
యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశత్తు న సంశయః ॥ ౬
మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
యోజనానాం పరం షష్టిం అహం ప్లవితుముత్సహే ॥ ౭
తతస్తత్ర మహాతేజాః ద్వివిదః ప్రత్యభాషత ।
గమిష్యామి న సందేహః సప్తతిం యోజనాన్యహమ్ ॥ ౮
సుషేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్ కపిసత్తమాన్ ।
అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః ॥ ౯
తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తాననుమాన్య చ ।
తతో వృద్ధతమస్తేషాం జాంబవాన్ ప్రత్యభాషత ॥ ౧౦
పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్ కశ్చిద్గతిపరాక్రమః ।
తే వయం వయసః పారం అనుప్రాప్తాః స్మ సాంప్రతమ్ ॥ ౧౧

కిం తు నైవం గతే శక్యం ఇదం కార్యముపేక్షితుం ।
యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృతనిశ్చయౌ ॥ ౧౨
సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత ।
నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః ॥ ౧౩
తాంస్తు సర్వాన్ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవాన్ పునరబ్రవీత్ ।
న ఖల్వేతావదేవాసీత్ గమనే మే పరాక్రమః ॥ ౧౪
మయా మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ।
ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమం ॥ ౧౫
స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్లవనే మందవిక్రమః ।
యౌవనే చ తదాఽఽసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః ॥ ౧౬
సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహం ।
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
అథోత్తరముదారార్థం అబ్రవీదంగదస్తదా ।
అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ॥ ౧౮
అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్ ।
నివర్తనే తు మే శక్తిః స్యాన్న వేతి న నిశ్చితా ॥ ౧౯
తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్ వాక్యకోవిదః ।
జ్ఞాయతే గమనే శక్తిః తవ హర్యృక్షసత్తమ ॥ ౨౦
కామం శతసహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే ।
యోజనానాం భవాన్ శక్తః గంతుం ప్రతినివర్తితుం ॥ ౨౧

న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన ।
భవతాఽయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ ॥ ౨౨
భవాన్ కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప ॥ ౨౩
తస్మాత్ కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్ ।
అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్ మూలమరిందమ ॥ ౨౪
మూలమర్థస్య సంరక్ష్యం ఏష కార్యవిదాం నయః ।
మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః పుష్పఫలోదయాః ॥ ౨౫
తద్భవానస్య కార్యస్య సాధనే సత్యవిక్రమ ।
బుద్ధివిక్రమసంపన్నః హేతురత్ర పరంతప ॥ ౨౬
గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ ।
భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే ॥ ౨౭
ఉక్తవాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ।
ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః ॥ ౨౮
యది నాహం గమిష్యామి నాన్యో వానరపుంగవాః ।
పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనం ॥ ౨౯
న హ్యకృత్వా హరిపతేః సందేశం తస్య ధీమతః ।
తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణం ॥ ౩౦
స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః ।
అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్ ॥ ౩౧

తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః ।
తద్భవానేవ దృష్టార్థః సంచింతయితుమర్హతి ॥ ౩౨
సోఽంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః ।
జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగదం ॥ ౩౩
అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్ పరిహీయతే ।
ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి ॥ ౩౪

తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరిష్ఠం
ఏకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టం ।
సంచోదయామాస హరిప్రవీరః
హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీం ।
జాంబవాన్ సముదీక్ష్యైవం హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద ।
తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్పసి ॥ ౨
హనుమన్ హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి ।
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ ॥ ౩

అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః ।
గరుత్మానితి విఖ్యాతః ఉత్తమస్సర్వపక్షిణాం ॥ ౪
బహుశో హి మయా దృష్టః సాగరే స మహాబలః ।
భుజగానుద్ధరన్ పక్షీ మహావేగో మహాయశాః ॥ ౫
పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ ।
విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే ॥ ౬
బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ ।
విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుధ్యసే ॥ ౭
అప్సరాఽప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా ।
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః ॥ ౮
విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి ।
అభిశాపాదభూత్తాత వానరీ కామరూపిణీ ॥ ౯
దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః ।
కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్ కామరూపిణీ ॥ ౧౦
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయౌవనశాలినీ ।
విచిత్రమాల్యాభరణా మహార్హక్షౌమవాసినీ ॥ ౧౧
అచరత్ పర్వతస్యాగ్రే ప్రావృడంబుదసంనిభే ।
తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభం ॥ ౧౨
స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపహరచ్ఛనైః ।
స దదర్శ తతస్తస్యాః వృత్తావూరూ సుసంహతౌ ॥ ౧౩

స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననం ।
తాం విశాలాయతశ్రోణిం తనుమధ్యాం యశస్వినీం ॥ ౧౪
దృష్ట్వైవ శుభసర్వాంగీం పవనః కామమోహితః ।
స తాం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం పర్యష్వజత మారుతః ॥ ౧౫
మన్మథావిష్టసర్వాంగః గతాత్మా తామనిందితాం ।
సా తు తత్రైవ సంభ్రాంతా సువృత్తా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
ఏకపత్నీవ్రతమిదం కో నాశయితుమిచ్ఛతి ।
అంజనాయా వచః శ్రుత్వా మారుతః ప్రత్యభాషత ॥ ౧౭
న త్వాం హింసామి సుశ్రోణి మా భూత్తే సుభగే భయం ।
మనసాఽస్మి గతో యత్త్వాం పరిష్వజ్య యశస్వినీం ॥ ౧౮
వీర్యవాన్ బుద్ధిసంపన్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి ।
మహాసత్త్వో మహాతేజాః మహాబలపరాక్రమః ॥ ౧౯
లంఘనే ప్లవనే చైవ భవిష్యతి మయా సమః ।
ఏవముక్తా తతస్తుష్టా జననీ తే మహాకపే ॥ ౨౦
గుహాయాం త్వాం మహాబాహో ప్రజజ్ఞే ప్లవగర్షభం ।
అభ్యుత్థితం తతస్సూర్యం బాలో దృష్ట్వా మహావనే ॥ ౨౧
ఫలం చేతి జిఘృక్షుస్త్వం ఉత్ ప్లుత్యాభ్యుద్గతో దివం ।
శతాని త్రీణి గత్వాఽథ యోజనానాం మహాకపే ॥ ౨౨
తేజసా తస్య నిర్ధూతః న విషాదం గతస్తతః ।
తావదాపతతస్తూర్ణం అంతరిక్షం మహాకపే ॥ ౨౩

క్షిప్తమింద్రేణ తే వజ్రం క్రోధావిష్టేన ధీమతా ।
తతశ్శైలాగ్రశిఖరే వామో హనురభజ్యత ॥ ౨౪
తతో హి నామధేయం తే హనుమానితి కీర్త్యతే ।
తతస్త్వాం నిహతం దృష్ట్వా వాయుర్గంధవహః స్వయం ॥ ౨౫
త్రైలోక్యే భృశసంక్రుద్ధః న వవౌ వై ప్రభంజనః ।
సంభ్రాంతాశ్చ సురాస్సర్వే త్రైలోక్యే క్షోభితే సతి ॥ ౨౬
ప్రసాదయంతి సంక్రుద్ధం మారుతం భువనేశ్వరాః ।
ప్రసాదితే చ పవనే బ్రహ్మా తుభ్యం వరం దదౌ ॥ ౨౭
అశస్త్రవధ్యతాం తాత సమరె సత్యవిక్రమ ।
వజ్రస్య చ నిపాతేన విరుజం త్వాం సమీక్ష్య చ ॥ ౨౮
సహస్రనేత్రః ప్రీతాత్మా దదౌ తే వరముత్తమం ।
స్వచ్ఛందతశ్చ మరణాం తే భూయాదితి వై ప్రభో ॥ ౨౯
స త్వం కేసరిణః పుత్రః క్షేత్రజో భీమవిక్రమః ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః తెజసా చాపి తత్సమః ॥ 30
త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః ।
వయమద్య గతప్రాణాః భవాన్నస్త్రాతు సాంప్రతం ॥ ౩౧
దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నః పక్షిరాజ ఇవాపరః ।
త్రివిక్రమే మయా తాత సశైలవనకాననా ॥ ౩౨
త్రిస్సప్తకృత్వః పృథివీ పరిక్రాంతా ప్రదక్షిణం ।
తథా చౌషధయోఽస్మాభిః సంచితా దేవశాసనాత్ ॥ 33

నిష్పన్నమమృతం యాభిః తదాఽఽసీన్నో మహద్బలం ।
స ఇదానీమహం వృద్ధః పరిహీనపరాక్రమః ॥ ౩౪
సాంప్రతం కాలమస్మాకం భవాన్ సర్వగుణాన్వితః ।
తద్విజృంభస్వ విక్రాంతః ప్లవతాముత్తమో హ్యసి ॥ ౩౫
త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ ।
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్వ మహార్ణవం ॥ ౩౬
పరా హి సర్వభూతానాం హనుమన్ యా గతిస్తవ ।
విషణ్ణా హరయస్సర్వే హనూమన్ కిముపేక్షసే ॥ ౩౭
విక్రమస్వ మహావేగః విష్ణుస్త్రీన్ విక్రమానివ ।
తతస్తు వై జాంబవతా ప్రచోదితః
ప్రతీతవేగః పవనాత్మజః కపిః ।
ప్రహర్షయంస్తాం హరివీరవాహినీం
చకార రూపం మహదాత్మనస్తదా ॥ ౩౮
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

తం దృష్ట్వా జృంభమాణం తే క్రమితుం శతయోజనం ।
వీర్యేణాపూర్యమాణం చ సహసా వానరోత్తమం ॥ ౧
సహసా శోకముత్సృజ్య ప్రహర్షేణ సమన్వితాః ।
వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపి హనుమంతం మహాబలం ॥ ౨

ప్రహృష్టా విస్మితాశ్చైవ వీక్షంతే స్మ సమంతతః ।
త్రివిక్రమకృతోత్సాహం నారాయణమివ ప్రజాః ॥ ౩
సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ధత మహాబలః ।
సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్చ బలమేయివాన్ ॥ ౪
తస్య సంస్తూయమానస్య వృద్ధైర్వానరపుంగవైః ।
తేజసా పూర్యమాణస్య రూపమాసీదనుత్తమం ॥ ౫
యథా విజృంభతే సింహః వివృద్ధో గిరిగహ్వరే ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః తథా సంప్రతి జృంభతే ॥ ౬
అశోభత ముఖం తస్య జృంభమాణస్య ధీమతః ।
అంబరీషమివాదీప్తం విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౭
హరీణాముత్థితో మధ్యాత్ సంప్రహృష్టతనూరుహః ।
అభివాద్య హరీన్ వృద్ధాన్ హనుమానిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
అరుజత్ పర్వతాగ్రాణి హుతాశనసఖోఽనిలః ।
బలవానప్రమేయశ్చ వాయురాకాశగోచరః ॥ ౯
యస్యాహం శీఘ్రవేగస్య శీఘ్రగస్య మహాత్మనః ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః ప్లవనే నాస్తి మత్సమః ॥ ౧౦
ఉత్సహేయం హి విస్తీర్ణం ఆలిఖంతమివాంబరం ।
మేరుం గిరిమసంగేన పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౧
బాహువేగప్రణున్నేన సాగరేణాహముత్సహే ।
సమాప్లావయితుం లోకం సపర్వతనదీహ్రదం ॥ ౧౨

మమోరుజంఘవేగేన భవిష్యతి సముత్థితః ।
సముచ్ఛ్రితమహాగ్రాహః సముద్రో వరుణాలయః ॥ ౧౩
పన్నగాశనమాకాశే పతంతం పక్షిసేవితే ।
వైనతేయమహం శక్తః పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౪
ఉదయాత్ ప్రస్థితం వాఽపి జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ।
అనస్తమితమాదిత్యం అభిగంతుం సముత్సహే ॥ ౧౫
తతో భూమిమసంస్పృశ్య పునరాగంతుముత్సహే ।
ప్రవేగేనైవ మహతా భీమేన ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౬
పృథివ్యా దక్షిణాం గత్వా ఉత్తరాం గంతుముత్సహే ।
ఉత్సహేయమతిక్రాంతుం సర్వానాకాశగోచరాన్ ॥ ౧౭
సాగరం శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీం ।
పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః ॥ ౧౮
హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానో మహార్ణవం ।
లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః ॥ ౧౯
అనుయాస్యంతి మామద్య ప్లవమానం విహాయసా ।
భవిష్యతి హి మే పంథాః స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే ॥ ౨౦
చరంతం ఘోరమాకాశం ఉత్పతిష్యంతమేవ వా ।
ద్రక్ష్యంతి నిపతంతం చ సర్వభూతాని వానరాః ॥ ౨౧
మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరం ॥ ౨౨